

ଦୀପ୍ତି ଓ କମ୍ପ୍ୟୁଟର

ସମାଜବାଦ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ

ବ୍ୟକ୍ତି ଓ କମ୍ୟୁନିଜମ୍

ଅନୁବାଦ
ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ

ପ୍ରକାଶକ
ନବଯୁଗ ପ୍ରଚ୍ଛାଳୟ
କଟକ-୧

ପୁରପତ୍ର

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୧ । ଉପକ୍ରମ	୧
୨ । ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ବିକାଶ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରାକ୍ ପ୍ରୟୋଜନ	୧୦
୩ । ଶ୍ରମ ବିକ୍ଷେପ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମୁହିକ ବିକାଶ	୨୩
୪ । ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କର ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ	୫୭
୫ । ବ୍ୟକ୍ତିର ବୌଦ୍ଧିକ ସପଦ	୮୧
୬ । ଶିଳ୍ପକଳା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ସାମୁହିକ ବିକାଶ	୧୦୨
୭ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଲୋକର ନୈତିକତା ଲୋକର ନୈତିକ ଗୁଣ	୧୨୫
୮ । ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ମାନବୀୟ ଲୋକ ଗଠନ	୧୪୨
୯ । ଉପସଂହାର	୧୫୩

ଉପକ୍ରମ

ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସପର୍କ—ଏ ବିଷୟରେ ମାର୍କସୀୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଧାରଣା କଣ ?

ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ଦିଗରୁ ଏହାକୁ ବିଚାର କରାଯାଇପାରେ ! ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି—

ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପରର ପରସ୍ପର ଉପରେ କ୍ରିୟା-ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବା ମିଥକ୍ରିୟା (**Interaction**) ଓ ପ୍ରଭାବପାତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଉଛି—

ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଭୟର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦିଗରୁ ।

ମାର୍କସବାଦର ଗୋଟିଏ ମୌଳିକ ସୂତ୍ର ହେଉଛି, ମନୁଷ୍ୟର କ୍ରିୟାକର୍ମର ପ୍ରକୃତ ଓ ଗଭୀର ପ୍ରବଣତା ବା ଅଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ସବୁ ସାମାଜିକ ବିକାଶର ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ (**Objective**) ନୀତିନିୟମଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଓ ଭୌତିକ ଅବଶ୍ୟକତା ଦ୍ୱାରା ନିୟମିତ ହୁଏ ।

ମାର୍କସବାଦର ଏହି ମାନ କିନ୍ତୁ ଅସ୍ୱସାପେକ୍ଷତା (Subjectivism) ର ବିରୋଧୀ । କାରଣ ଅସ୍ୱସାପେକ୍ଷତା ବା ଅସ୍ୱତେ ଭାବ ଦର୍ଶାଏ ଯେ, ଶିନରନ୍ ଭାବରେ ଅଲେତନାକାଶ ଚନ୍ଦ୍ରାଣୀର ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ବା ସୂକ୍ଷ୍ମଜନଶୀଳ ମୁକ୍ତିମେୟ କେତେକଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନ ଇଚ୍ଛା ବା ଐତିହାସିକ କ୍ରିୟାର ଫଳ ହେଉଛି ଐତିହାସିକ ବିକାଶ ।

ମାର୍କସବାଦର ଏହି ମାନ ମଧ୍ୟ ଅଦୃଷ୍ଟବାଦ ବା ନିୟତିବାଦର ବିରୋଧୀ । କାରଣ ଅଦୃଷ୍ଟବାଦ ବା ନିୟତିବାଦ କହେ, ମନୁଷ୍ୟ ହେଉଛି ଭାଗ୍ୟର ଦାସ, ନିୟତିର ସମସ୍ତ ଆଦେଶ-ଇଞ୍ଜିତର ଉଦାର ଆଉ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଆଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ଏବଂ ଘଟନାବଳୀ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥାପନ ବା ଯାହା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଏ, ମନୁଷ୍ୟ ତାହାକୁ ଝିଁ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ ।

ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିଲେ ଏହି ସୂକ୍ଷ୍ମତାରେ ଇତିହାସର ସମୁଦାୟ ଗତି ଅବଦ୍ଧ । ତେବେ ଇତିହାସର ଗତିରେ ଲୋକଙ୍କର ଅବଦାନ ନ ଥାଏ, ନୁହେଁ । ଅବଦାନ ଥାଏ, ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଏଭଳି ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଐତିହାସିକ ଅବଶ୍ୟକତାକୁ ଖଣ୍ଡନ କି ଲଘନ କରାଯାଏ ନାହିଁ । କାରଣ ଯାହା ଅବଶ୍ୟକତା ଭାବରେ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣିଦ୍ୱୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅବଶ୍ୟକ ଭାବରେ ଯାହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଅଛି ବୋଲି ଧରିଦ୍ୱୟ, ତାହା ପ୍ରଥମେ ସମ୍ଭାବନା ଗୃହରେ ଝିଁ ଥାଏ—ଏହି କଥାହିଁ ସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମଜନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟର ମୌଳିକ ଉତ୍ସ । ମନୁଷ୍ୟର କ୍ରିୟାକର୍ମ ବଳରେ ଏହି ସମ୍ଭାବନା ପରେ ବାସ୍ତବ ହୁଏ । ତେବେ ଏଥି ସକାଶେ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍‌ଯୋଗମୂଳକ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମଜନମୁଖୀ ହେବା ଉଚିତ । ପୁଣି, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟର ପଥସୂଚକ କରୁଥିବା ବିପଦଅପଦ, ବାଧା-ବିଘ୍ନସବୁ ନିର୍ମୂଳ କରିବା ଦିଗରେ ମନୁଷ୍ୟର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅସିବା ଅବଶ୍ୟକ । ଏଭଳି କ୍ରିୟାକର୍ମ ଯେ କେବଳ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ

ପାଇଁ ଭାଗ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥାଏ, ଏହା ନୁହେଁ । ଏଭଳି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ହେଉଛି ନିଷ୍ପତିରୂପେ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି ସକାଶେ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର—ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁହିଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏଭଳି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି ସକାଶେ ସଂଗ୍ରାମୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସପକ୍ଷ ହୁଏ ଓ ତାଙ୍କର ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଏଠି ଟିକେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଦିଆଯାଇପାରେ— ଅମେ ଯେତେବେଳେ କହୁଁ, ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ କି ଜନସାଧାରଣ ଇତିହାସର ଭୂମିକାରେ ଅବଗାଧି ହୁଅନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଅମେ ଭବି- ବସୁନାହିଁ ଯେ “ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ” କଥାଟି ଇତିହାସରେ ଅସାଧାରଣ ଭାବରେ ପରିଗତ କେବଳ କେତେକଙ୍କ ନାମ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ହୁଏ, କିମ୍ବା ସେତେବେଳେ ଅମେ ବିଚାର ବସୁନାହିଁ ଯେ ଜନସାଧାରଣ- ଙ୍କର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ତା ନାହିଁ, ସେମାନେ ସେଥିରୁ ରହିତ ବା ମୁକ୍ତ ।

ସମୟରୁ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି—ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ଘେନ ସମସ୍ତି । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଶ୍ରମଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରି ସମବେତ ଭାବରେ ଘେନ ଜନସାଧାରଣ । ଐତିହାସିକ ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ନିତ୍ୟନିୟତ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲୁଛି, ସେହି ସଂଗ୍ରାମରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯିଏ ଯେଉଁଭଳି ଭାବରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁ ପଛକେ, ସେହି ଐତିହାସିକ ଆବଶ୍ୟକତାର ସାପେକ୍ଷ ସକାଶେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଯାହା ଅବଦାନ ତାହା ଯୋଗାଇଥାନ୍ତି । ମୋଟରେ କହିଲେ, ଜୀବନର ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସେକ୍ସଗୁଡ଼ିକରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ତେଜନତ୍ଵ ଲାଭ ଓ ଉତ୍ତ୍ରେକ୍ତର ପ୍ରସ୍ତୁତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ନିର୍ଭର କରେ ସାମାଜିକ ପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରକୃତ ଉପରେ; କୌଣସି ଜୈବିକ (ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ସଦୃଶ) କି ଅନ୍ୟ କାରଣ ଉପରେ ନୁହେଁ ।

ସମାଜରେ ସନ୍ନିୟୁ ସଭ୍ୟ ହେବାକୁ ଗଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକକୁ ସେଥିପାଇଁ ଆଗ ମନରେ ଭଲ ଆଶା ଓ ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହା ହୁଏତ ଲୋକର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ରୂପ ନଏ । ତେବେ ସାମାଜିକ ସଫର୍କଗୁଡ଼ିକର ବାସ୍ତବତା ଉପରେ ଯେ ଏହି ଆଶା ଅଭିଳାଷର ପଳାପଳ ବା ପରିପୂରଣ ନର୍ତ୍ତକ କରେ, ଏହା ନ୍ୟାୟୀ । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏବଂ ସେହି ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ-ପ୍ରକାଶନର ସେହିସବୁ ବିଭିନ୍ନ ବିରୁଦ୍ଧାତ୍ମକ ସାମାଜିକ ସଂଗଠନରେ ବିଭିନ୍ନ ଆକୃତିର ଏପରିକି ବିରୁଦ୍ଧାତ୍ମକ ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତିର ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୁଏ ।

ତେଣୁ, ପରସ୍ପର ଉପରେ ପ୍ରଭାବପାତ ହୁଏତ ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ରହୁଥିବା ସଂପର୍କଗତ ସମସ୍ୟାଟିକୁ ବାସ୍ତବ ସାମାଜିକ ସଂଗଠନରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ବିମୁକ୍ତି ଭାବରେ ବିଚାର କରାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାର୍ଥଗତ ସଂପର୍କ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ନୀତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । କାରଣ ସାମାଜିକ ସଂଗଠନ ଅନୁସାରେ ଏହି ସଂପର୍କ ଦେଇ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ।

ବିଭିନ୍ନ ଲୋକର, ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଓ ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ବହୁ ସ୍ୱାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସଂଘର୍ଷ ବା ସଂପର୍କ ଥାଏ । ହୁଏତ କେଉଁଠି ଏହି ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ମେଳ ଥାଏ, ସଭାବ ଥାଏ; କେଉଁଠି ବା ଅଲୋଚନାଦେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବା ବିଭିନ୍ନତା ଦେଖାଯାଏ । କେଉଁଠି ପୁଣି ସେଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରହେ, ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ବିରୁଦ୍ଧାତ୍ମକ ହୁଏ, ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁତା ଦେଖାଏ । ଏହି ସଂପର୍କ ସବୁ ଏଭଳି ବହୁମୁଖୀ, ଏଭଳି ବିବିଧ ଯେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ସମସ୍ତପ୍ରକାର ଐତିହାସିକ ଯୁଗ କି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା ବା ପରିସ୍ଥିତି ସକାଶେ ଉପଯୋଗୀ ହେବାଭଳି ଗୋଟିଏ

ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥା ଏକକ ସଙ୍ଗରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥରେ ସମ୍ପର୍କ ଦେଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷ ଧରଣର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଣାଳୀ ବା ଧାରା ଥାଏ ଏବଂ ସେହି ଧାରା ବା ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ଵାରା ସେହି ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସ୍ଵାଭିପ୍ରକୃତି ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଅମେ ଦେଖୁଁ, ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ରହୁଥିବା ସମ୍ପର୍କ ବିଶିଷ୍ଟ ଧରଣର ରୂପରେଖ ଯୋଗେ ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ-ସୂଚକ ହୁଏ । ଉଦାହରଣସ୍ଵରୂପ, ଅଦମ ସମାଜ, ଦାସତ୍ଵ-ମୂଳକ ସମାଜ, ସାମନ୍ତବାଦୀ, ପୁଂଜିବାଦୀ ସମାଜ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ସାମାଜିକ ସଂଗଠନ କଥା ଭିନ୍ନେ ଭିନ୍ନେ କରାଯାଇପାରେ ।

ଏହା ପ୍ରାୟ ଜଣାଶୁଣା ଯେ ଅଦମ ସମାଜରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥଠାରୁ କେତେକଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥ ପୃଥକ୍ ହୋଇ ରହୁ ନ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ସାମାଜିକ କାରଣ ନ ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ସମାନ ଭାବରେ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଣାଳୀର ମାଲିକ ବା ସ୍ଵତ୍ଵାଧିକାରୀ ଥିଲେ । ସମବେତ ଶ୍ରମ (କୋଠରେ କାମଦାମ) ସମାଜରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ସ୍ତରରେ ରଖିଥିଲା । ଶ୍ରମର ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତି ଅତି ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଥିବାରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ଉପଭୋଗ ସେଠାରେ ବୈଷମ୍ୟ ନ ଥିଲା, ସମାନତା ଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତେ ମିଳିତ ଭାବରେ ତାହା ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିନେଇ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । “ନିଜର” ବା “ବ୍ୟକ୍ତିଗତ” ବୋଲି କହିବା ପାଇଁ ଏହି ଅଦମ ସମାଜରେ କୌଣସି ଲୋକର ପ୍ରକୃତରେ କିଛି ବୋଲି କିଛି ନ ଥିଲା ।

ଐତିହାସିକ ବିକାଶର ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥାରେ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତିର ବୃଦ୍ଧି ଘଟିଲା । ଏହି ହେତୁରୁ ଶ୍ରମ ଓ ବିନିମୟ ସେଠାରେ ସାମାଜିକ ବିଭାଜନର ବା ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ ଦେଖାଦେଲା । ଏହା ଫଳରେ ଉତ୍ପାଦନ-ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ କ୍ରମେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କର୍ତ୍ତୃତ୍ଵ ଓ ସ୍ଵତ୍ଵାଧିକାର

ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ପାଦନକାରୀମାନେ ସାଧାରଣ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ସେତରୁ ଅଳ୍ପଭାଗ ହୋଇଗଲେ—ପୁଅକୁ ହୋଇ ବଢ଼ିଲା ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଶ୍ରମ-ବିଭାଗର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପତ୍ତିର ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯୋଗୁଁ ଲୋକେ ଶୋଷକ ଓ ଶୋଷିତ ଏହି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଅପୋଷ୍ଠାନ ଶତ୍ରୁତାହିଁ କାଏମ୍ ହୋଇଉଠିଲା ।

ସମାଜର ସାମାଜିକ ରୂପ ଯାହା ହେଉ ପଛକେ ତାହା ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଶାନ୍ତି-ପ୍ରକୃତି ଛଦ୍ମଣ କରେ । ବୁର୍ଜୋୟା ଶ୍ରେଣୀ ଓ ପ୍ରୋଲିଟାରିଏଟ୍ ବା ସବହସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ବ୍ୟତୀତ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜ କଲନା କରାଯାଇ ପାରେ କି ? କାରଣ ଏହି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀ ଯେ ହେଉଛି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ମୌଳିକ ଶ୍ରେଣୀ । ପରସ୍ପର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳତା—ଏଣୁ ଏହି ନିର୍ଭରଶୀଳତାରେ ଏ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ବୁର୍ଜୋୟାମାନେ ଯେପରି ପ୍ରୋଲିଟାରିଏଟ୍ ବା ସବହସ୍ତଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଘଣ୍ଟିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ପ୍ରୋଲିଟାରିଏଟ୍ ବା ସବହସ୍ତମାନେ ସେହିପରି ନିଜ ନିଜ ଶ୍ରମଶକ୍ତି ବୁର୍ଜୋୟା (ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ) ମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରୟ ନ କରି ବଞ୍ଚିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବୁର୍ଜୋୟା (ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ) ସମାଜର ଏହି ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀ ଉତ୍ତର ମେରୁ, ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ଭଳି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିଲଗ୍ନ କି ବଢ଼ିଲା ନୁହନ୍ତି । ଏହି ଅବସ୍ଥିତିକୁ ଦେଖି ବୁର୍ଜୋୟା କମ୍ୟୁନିଟି ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଗଠିତ । ମାର୍କସ ଆଉ ଏଙ୍ଗେଲସଙ୍କ କଥାରେ କହିଲେ—ଏହା ଗୋଟିଏ “ଶତ୍ରୁରୂପୀୟ ଗୋଷ୍ଠୀ; ପ୍ରକୃତ ଏକ ‘ସମସ୍ତି’ ବା ‘ସମବାୟ’ ନୁହେଁ ।” ପ୍ରକୃତ ସମବାୟର ଅର୍ଥ, ‘ସ୍ୱାର୍ଥର ସହଜ’—ଅଳ୍ପତଃପସେ ମୌଳିକ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକର ସହଜ ବା ଦାନସ୍ୱତା । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜରେ କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ସ୍ୱାର୍ଥଗତ ସହଜ ନ ଥାଏ କି ରହିପାରେ ନା । ଏବର ସାମାଜିକ ବିକାଶର ‘ସ୍ୱାର୍ଥ’ ନୁହେଁ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ପ୍ରଥା ମୂଲ୍ୟପାତ୍ର ହେଉ । କାରଣ, ଏହାହିଁ

ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତିର ବିକାଶକୁ ଶୁଙ୍ଖଳରେ ବାନ୍ଧ ରଖିଛି । ଏହି ସ୍ୱାର୍ଥ ଅନୁର ଗୃହେଁ, ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଲାଗି ବ୍ୟାପକ ପୁରାଧା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ସମାଜବାଦରେ ସମ୍ଭବ । ଏଣୁ ସମାଜବାଦର ଅଗ୍ରଗତି ସାଧିତ ହେଉ । ସାମାଜିକ ବିକାଶର ଏହା ହେଉଛି ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ ବା ବସ୍ତୁଗତ ପ୍ରୟୋଜନ । ଏହାକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ । କାରଣ, ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ସମସାମୟିକ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି ସହିତ ସମାନ୍ୱିତ ପାଢ଼ିକ । କିନ୍ତୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ବୁର୍ଜୋୟାମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀସ୍ୱାର୍ଥ ଆବଶ୍ୟକ କରେ, ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଓ ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାର ସୁରକ୍ଷିତ ରହୁ । ଏଣୁ ଏହା ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଲାଗି ଯାହା ପ୍ରୟୋଜନ ତାହାର ବିରୋଧୀ । ସୋଭିଏତ ରୁଷ୍‌ର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଏଣୁ ଯଥାର୍ଥରେ ସୂଚିତ ହୋଇଛି ଯେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଶ୍ରମ ଅଭିପୁଞ୍ଜି ମଧ୍ୟର ବ୍ୟବଧାନକୁ, ସଂଖ୍ୟାଗୁରୁ ଜନସାଧାରଣ ଅଭି ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଏକଗୃହିତ କାରବାଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟର ବ୍ୟବଧାନକୁ ଅନୁର ପ୍ରଶସ୍ତ ଅନୁର ପ୍ରସାରଣ କରିଦେ ।

ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜରେ ଲୋକର ଭାଗ୍ୟ କିଭଳି ଭାବରେ ଗଢ଼ କରେ ? ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯାଇ ପଡ଼ିଯାଇପାରେ—କିଭଳି ଲୋକ କଥା କହୁଛି ? ବୁର୍ଜୋୟା ଲୋକ ନା ଶ୍ରମଜୀବୀ ଲୋକ

ଅମେ ଦେଖୁଁ, ଶ୍ରେଣୀଶତ୍ରୁତା ଉପରେ ଓ ସଂଖ୍ୟାଗୁରୁ ଜନସାଧାରଣକୁ ଶୋଷଣ କରି ଶାସକଶ୍ରେଣୀ ଧନା ବଢ଼ିଶାଳ ହେବା ଉପରେ ବୁର୍ଜୋୟା ବା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଅମର ଦେଖିବା ଉଚିତ, ଏହି ସମାଜରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଥାଏ, ତାହା ଥାଏ କେବଳ ଶାସକଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ସଜାଣେ । ସେହି ସମାଜରେ ଶାସକମାନେ ଯେଉଁ ଜନସାଧାରଣକୁ ଶୋଷଣ କରନ୍ତି, ସେହି ଜନସାଧାରଣ ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱପ୍ନ

ମୌଳିକ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବା ସ୍ବାଧୀନତାର ଜପଭେଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ତେଣୁ ସୁବିଧାସୁଯୋଗ ଉପଭୋଗକାରୀ ପ୍ରଭବପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ ବଞ୍ଚିତ, ନିଷ୍ପେକ୍ଷିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଦେଇ ସେହି ସମାଜ ବିଭାଗୀକୃତ ହୁଏ । ସେଥିରେ ଏହି ସାମାଜିକ ବିଭାଗୀକରଣ ବ୍ୟକ୍ତି-ବିଶେଷର କି ଲୋକଙ୍କର ଗୁଣାଗୁଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ । ସେହି ସମାଜରେ ଲୋକ ଜନ୍ମରୁ ଉକ୍ତ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇ ରହେ । ଆଉ ତାର ଜନ୍ମଦାତା ଶ୍ରେଣୀ ସହିତ ସଯୋଗ୍ୟ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥାକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରେ, ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରେ ଏବଂ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାଗ୍ୟର ସାଧାରଣ ପ୍ୟାଟର୍ଣ୍ଣ ବା ଠେନ-ପରିପାଟୀ ବା ଗୁଣ୍ଡିଟିକୁ ଆଗରୁ ସ୍ଥିର କରିଦିଏ ।

ଅଧୁନକ ବୁର୍ଜୋୟା ମତାଦର୍ଶବାଦୀମାନେ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମସ୍ୟାଟିକୁ ଗୋଟାଏ ଶ୍ରେଣୀ-ଅଭିବିକ୍ତ ସମସ୍ୟା ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ । ସେ ଦିଗରେ ସେମାନେ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀର ସୋସାଲିଷ୍ଟମୋଡ୍ରାଟ୍ ଦଳର ଇ. ଫ୍ରେଇନଲ ତାଙ୍କର “ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ” ନାମକ ନବନରେ ଜୋର୍ ସହିତ କହୁଛନ୍ତି—ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ତୋଗାନ୍ତ ଭୂମିକା ଶ୍ରେଣୀବିରୋଧତା କି ଶ୍ରେଣୀସଂଘର୍ଷର ଫଳ ନୁହେଁ; ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ସଂଘର୍ଷର ଫଳ ! ବୁର୍ଜୋୟା ଚିତ୍ତବିଦ୍ମାନଙ୍କର ମତ—ସାମାଜିକ ଦୁର୍ନୀତି କି ଅସଦାଚାର ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ଯାହା ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତାହା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ବିତ୍ୟାଗ, ଦୋଷଗୁଣି, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୁର୍ବଳତା ଓ ପାପ । ଏହିଭଳି ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ବାଢ଼ି ସେମାନେ ବୁର୍ଜୋୟା ସମାଜର ଦୁର୍ନୀତି-ଦୁଷ୍ଟାର୍ଥର ସମାଲୋଚନାରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଭୁଲେଇ ଭୁଲେଇ ନିବୃତ୍ତ କରନ୍ତି । ସୂତନାମାମେ ଦର୍ଶାନ୍ତି—ସାମାଜିକ-

ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ କରିବାର ଏକମାତ୍ର ପଦ୍ଧତି ହେଉଛି ଲୋକର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ । ଅର୍ଥାତ୍ ଅସୁଗଞ୍ଜି ଯୋଗେ ଲୋକର ଚରଣ ନିର୍ମଳ ହେଲେ ସାମାଜିକ ସଙ୍ଗଠନ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମଳ ହେବ ।

ଏହି ଅସୁସାପେକ୍ଷ ବା ଅସୁଗତଭାବନନତ (subjective) ଧାରଣା ସହିତ ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମସ୍ୟା ଦେଇ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା କ୍ରିୟାନୁଷ୍ଠାନର ଘଟଣାବଳୀ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହା ସାମାଜିକ ବିକାଶର ବସ୍ତୁ-ସାପେକ୍ଷ ବା ବସ୍ତୁତେ (objective) ନିୟମ ଓ ଗୁଡ଼ିକୁ ଧରି ଗଢ଼ କରେ । ଏହିସବୁ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଚଳିତ ବା ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାମାଜିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ତା'ର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବିଶେଷ ଧରଣର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ବା ରୂପଗୁଣର ବାସ୍ତବ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ, ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଣାଳୀ, ସମଗ୍ର ଭାବରେ ସାମାଜିକ ସଂସ୍ଥା, ଆଉ ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟର ସଂପର୍କକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବା ଉପଯୋଗୀ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ବ୍ୟବସ୍ଥାନକୁ ବିଚାର କରି ଦେଖେ । ଆମେ ଏବେ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଛୁ । ଏହି ସମସ୍ୟାଟିକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲାବେଳେ ଆମର ବିଶ୍ୱାସ, ମାର୍କସବାଦର ଉକ୍ତ ଶାନ୍ତି ନିଷ୍ପତ୍ତିରୂପେ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେବ ।

ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ସମସ୍ୟାଟିର କେତୋଟି ଦିଗ ସଂପର୍କରେ ଏହି ନବମରେ ଆଲୋଚନା କରୁଛୁ ।

ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ବିକାଶ ସକାଶେ
ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରୟୋଜନ

କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ଓ ଲୋକର ସାମ୍ବଦ୍ଧିକ ବିକାଶ
ସକାଶେ ବସ୍ତୁଗତ ଓ କାରଗର ଭୈତ୍ତିଭୂମିର
ନୂଷ୍ଠି ।

କମ୍ୟୁନିଜମ୍ (ବା ସାମ୍ୟବାଦ) ର ବସ୍ତୁଗତ ଓ କାରଗର
ମୂଳକ ଭୈତ୍ତିଭୂମି ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏଥି ସକାଶେ
ନୂତନ ଭିତ୍ତିଭୂମିର ସମାଜରେ ସମସ୍ତ ଉତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତିର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ
ବିକାଶ ଆବଶ୍ୟକ । ବିଶେଷରେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଶ୍ରମୋପକରଣ,
ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଓ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଉନ୍ନୟନ ପ୍ରଶ୍ନ ଅତି
ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ । ମାତ୍ର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ନିର୍ଭର କରେ— ବ୍ୟକ୍ତିର
ବିକାଶ ନମନ୍ତେ ସ୍ଵାଧୀନତାର ଯେଉଁ ଐତିହାସିକ ସୀମା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ,
ସେହି ସୀମାର ଅଧିକ ବିସ୍ତାରଭାବରେ । କାରଣ ଉତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତିର
ବିକାଶରେହିଁ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ।

ଏକରୂପିଆ ବା ଏକରୂପୀ ପୁଞ୍ଜିର ଆଧିପତ୍ୟ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ
କାରଗର ବିଦ୍ୟାର ଯାହା ଉନ୍ନତ ଘଟେ, ତାହା ଶ୍ରମଜୀବୀ
ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ଵାର୍ଥ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗଢ଼ କରେ । ଅତି ଶିନିକନ୍ ଭାବରେ
ଶ୍ରମର ବିଭାଗ ଘଟିବାରୁ ସେଥିରେ ଆଉ ସୃଜନଶକ୍ତିର ସ୍ଫୁରଣ

ହୁଏ ନାହିଁ । ମାର୍କସଙ୍କ କଥାରେ କହୁଲେ, ଏହା ଫଳରେ ବୃତ୍ତିବିଷୟକ ବା ପେଶାଦାସୀ ମୂର୍ଖତା ବା ଅପୋଗଣ୍ଡିତ୍ୱରହିଁ ଜନ୍ମ ଦେଖେ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ସ୍ୱରୂପ, ହେନେର ପୋର୍ଡ଼ଙ୍କ ମତାମତ ବିଷୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ସେ ବାରମ୍ବାର କହୁଥିଲେ—“ଆଦର୍ଶ ଶ୍ରମିକ ତାଲିମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ମର୍କଟ ହେବାହିଁ ଉଚିତ ।”

ଶ୍ରମର ସୂଜନଶୀଳ ଦତ୍ତ ମାନସିକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଳ୍ପ କେତେକଙ୍କର ବା ସୀମାବଦ୍ଧ ଗୋଷ୍ଠୀର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ସମ୍ପତ୍ତି ବା ପତ୍ନୀ ହୋଇ ରହେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀ ଶ୍ରମର ସୂଜନମୁଖୀ ଗତିଶୀଳକୁ ନିଜ ଆୟତ୍ତରେ ରଖନ୍ତି । ସର୍ବଦୃଶ ଶ୍ରମିକମାନେ ତେଣୁ ପ୍ରଥମରୁ ଶ୍ରମ-ବିଭାଗର ଶିକାର ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୁଏ । ପୁଞ୍ଜିର ଲାଗି ଯେତେକ ପରିମାଣରେ ଆବଶ୍ୟକ ଓ ଲାଭଜନକ, ସେତେକ ପରିମାଣରେ ସେମାନଙ୍କ ଗୁଣ ଅତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯାଦା ବ୍ୟବହାରରେ ଆସେ ।

ଶ୍ରମିକର ଶ୍ରମିକା ହୁଏ ବିଶାଳ ଏକ କଳ ବା ମେସିନ୍ରେ ଗ୍ରେଟ୍ ଗୋଟିଏ ଗିୟର୍ ବା ଗୁଳନ-ଯନ୍ତ୍ର ଭଳି । ଆଉ, ସେହି ବିରାଟ ଅଭିକାୟ ମେସିନ୍ଟା ଅତି ଉଚ୍ଚ ଅଦ୍ଭୁତ ଛଲରେ ନିଜର ପଛେ ପଛେ ଦୂରାବସ୍ଥାରେ ଲାଗେ ଶ୍ରମିକକୁ । ଶ୍ରମିକର କଠୋର ପରିଶ୍ରମ ଅନେକ ସମୟରେ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟର ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତିର ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରେ । ଏଥିପାଇଁ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଦେଶଗୁଡ଼ିକରେ ଏବେ ମାନସିକ ବିକୃତି ବା ମସ୍ତିଷ୍କ-ବିଭ୍ରାନ୍ତ ଗୋଟାଏ ବୃତ୍ତି-ବିଷୟକ ବା ପେଶାଦାସୀ ରୋଗ ହୋଇଉଠିଛି । ପ୍ରାନ୍ତର ତାଲିମ୍ପ୍ରାପ୍ତ-ଗୁଡ଼ିକରେ ସମ୍ପାଦନ ଆପାର ଦେଖାଯାଇଛି, ମଜୁରି ଆଉ ବେତନ ପାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶତକଡ଼ା ୪୦ ଜଣ ଏବେ ଅଭିଶପ୍ତ କଠିନ ଖାଟେଣି ହେତୁ ନାନାପ୍ରକାର ସ୍ନାୟୁ-ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ।

ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜର କଲକବ୍ଜା ଯନ୍ତ୍ରପାଳ ଶୁଦ୍ଧିକରେ ଏବେ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଛି । ଏଥିଯୋଗୁଁ ପୂର୍ବରୁ କଲକାର-
ଖାନାରେ ନିୟନ୍ତ୍ର ଲେକଶବ୍ଦର ଅଧିକାଂଶ କ୍ରମେ ବେକାର ଅର୍ଥ-
ଅକାମୀ ହୋଇଯାଉଛି । ଅତୀତ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏଣୁ ବେକାର
ବିପଦ ବ୍ୟାପକ ଅକାରରେ ଦେଖାଦେବା ବିଶେଷ ହେବ ନାହିଁ ।
କାରଣ ଅଳ୍ପ ଆଧୁନିକ କଲକବ୍ଜା ଯନ୍ତ୍ରପାଳସବୁ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ କର୍ମରୂପେ
କରାଇ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବ । ଏହି ରାୟରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ
ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ଶ୍ରମିକମାନେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେଣି । ଅମେରିକାର
ଗୋଟିଏ ଟ୍ରେଡ୍ ୟୁନିଅନ୍ ସବାଦପତ୍ର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜରେ
ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତାର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ପ୍ରଚଳନକୁ “ଧ୍ୟୁସର ପନ୍ଥା” ବୋଲି
କହିଛି ।

କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତା ହେଉଛି ପ୍ରକୃତରେ ବଞ୍ଚାନ ଓ କାରଗର-
ପ୍ରଚେର, ବିଶେଷରେ କେବଳ କାରଗର ଉଲ୍ଲଟର ଗୋଟିଏ ଅଳ୍ପ
ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପକରଣସଂକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଏହାର ପ୍ରସାର ଆଜି ସମସ୍ତ
ବିଶ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ତମକପ୍ରଦ ଘଟଣା । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପାଖେ
ପାଖେ ଠିକ୍ ତାହା ସହଜ ସମାନ୍ତରାଳ ଗଠରେ ପୃଥ୍ୱୀରେ ଏବେ
ସମାଜବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉଦୟ ଘଟିଛି । ଏଣୁ ବିଚେତ କେତୋଟି ଦଶକ
ମଧ୍ୟରେ ସମାଜବାଦୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ସବୁ କାରଗର ବିଦ୍ୟାର ଅଗ୍ରଗତି
ହୁଏ । ଏହା ବୋଲି, ନୂତନ ସମାଜବାଦୀ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ପ୍ରଧାର
ପରିସର ଓ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ କଲକବ୍ଜା ଯନ୍ତ୍ରପାଳ ପ୍ରକୃତରେ
‘ସମାଜବାଦୀ’ ହୋଇପାରୁଛି, ଏହା ନୁହେଁ । ସେସବୁର ପ୍ରୟୋଗ
ଆଉ ବ୍ୟବହାରର ଫଳାଫଳ ଯାହା ହେଉଛି, ତାହା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ
ସମାଜରେ ସେହିଭଳି କଲକବ୍ଜା ଯନ୍ତ୍ରପାଳର ବ୍ୟବହାରର ଫଳା-
ଫଳଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥକ୍ ହେଉଛି; ପ୍ରକୃତରେ କହିଲେ, ସେହି
ଫଳାଫଳର ବିରୁଦ୍ଧାସୂଚକ ହେଉଛି । ଏଣୁ ଆଜି ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ—

ଇତିହାସରେ ସମାଜବାଦର ସ୍ୱପ୍ନପ୍ରଥମେ ବିଜ୍ଞାନ ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମନୁଷ୍ୟର ସେବାରେ ନିଷ୍ପେଷିତରୂପେ ନିୟୋଗ କରନ୍ତି ।

ପୃଥିବୀରେ ଆଜି ଦୁଇଟି ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଚଳନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ପ୍ରମାଣିତ କରନ୍ତି ସେହି ମାର୍କସୀୟ ମାଡିଟିକୁ, ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି—ପ୍ରକୃତରେ ସମସ୍ୟା ନାହିଁ କଲ-କବ୍‌ଜାରେ, ଯନ୍ତ୍ରପାତିରେ; ସମସ୍ୟା ରହିଛି, କେଉଁ ଶ୍ରେଣୀ ମେସିନ୍‌ର ବା କଲକବ୍‌ଜାର ମାଲିକ, ଆଉ କାହାର ସ୍ୱାର୍ଥରେ ତାହାସବୁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନରେ । ଅତଏବ ଏଇଟି ହେଉଛି ଅସଲ ତଥ୍ୟ । ଏହି କାରଣରୁ ମନୁଷ୍ୟସମାଜ ଲାଗି ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତାର ଉପଯୋଗ ଓ ତା'ର ପଳାପଳ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପୂର୍ବପୂର୍ବ ପୃଥକ୍ କାହିଁକି, ବରୁଦାସକ ହେଉଛି ।

ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଗତି ଆଜି ଲୋକକୁ ବଜାରର ବ୍ୟବହାରୀ ବକ୍ତି-ଖରିଦ୍ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭଳି ଗୋଟିଏ ଖାଣ୍ଡାଡ଼ି ବା 'ମାନ'ର ଏକଧରଣିଆ ପଦାର୍ଥରେ ପରିଣତ କରୁଛି; ତା'ର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ବିନାଶ କରି, ସ୍ୱଳ୍ପ ସ୍ୱାଭାବିକ ସତ୍ତାର ବିଲେପ ଆଣୁଛି; ଏକାବେଳକେ ତାକୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱହୀନ କରୁଛି । ସମାଜବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କିନ୍ତୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଗତି ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶ ଲାଗି 'କାରଣ' ଗୁଡ଼ିକୁ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖୁଛି । ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶ ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଗତିକୁ ପୂର୍ବରୁ 'ହେତୁ' ରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରୁଛି ।

ସମାଜବାଦରେ, ବିଶେଷତଃ କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ରେ ଶ୍ରମୋପକରଣ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉନ୍ନତି ଘଟେ । ମନୁଷ୍ୟର ଶକ୍ତି ସେହି ଶ୍ରମୋପକରଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ, ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ସାମାଜିକ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସାମାଜିକ ଶ୍ରମର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟବହାରରେ ଲଗାଏ । ଏଣୁ ଶ୍ରମୋପକରଣର ଉନ୍ନତିବିଧାନ ସହଜ ମନୁଷ୍ୟର ଶକ୍ତି ଘନସ୍ତ୍ର ଭାବରେ ସମୁଦ୍ର ରହେ ।

ଏହା ଫଳରେ ଶ୍ରମୋପକରଣ ଆଉ ମନୁଷ୍ୟର ବା ଲୋକର
ବିକାଶ ମଧ୍ୟରେ ବୃତ୍ତ ସମନ୍ୱୟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଏବଂ ଏହି ସମନ୍ୱୟ ସୃଷ୍ଟି
ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବଶ୍ୟକତା ହୋଇ ଉଠେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ନ ହେଲେ
ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ପ୍ରା ସମାଜବାଦୀ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏହା ସତ
ଯେ ଲୋକର ସାମୁହିକ ବିକାଶ ସକାଶେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସୁବିବେଚିତ
ପଦ୍ଧତି ଅଛି । ତେବେ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି, ଅତି
ଉଚ୍ଚତ ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟର କୌଶଳ ଆଉ ସାଜସଜ୍ଜାମ ଯୋଗେ
ଯେଉଁ ଉତ୍କୋଚ୍ଚିତ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଶ୍ରମ ସମାଜବାଦରେ ଦେଖା-
ଯାଏ, ସେହି ଶ୍ରମରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ହେବା ଭଳି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଲୋକର
ବିକଶିତ ହେବା ଉଚିତ ! ଏହା ହେଲେ ତା'ର ସାମୁହିକ ବିକାଶ
ସମ୍ଭବ ହୁଏ ।

ସୋରଏଟ୍ ମୁନଅନ୍ରେ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ବା ସାମ୍ୟବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
ଲାଗି ଯେଉଁ ବସ୍ତୁଗତ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଳଦୁଆର ନିର୍ମାଣ ଚାହୁଁଛି,
ତାହା ସପକ୍ଷ ହେଲେ ବହୁ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟାର
ସମାଧାନ ମିଳିବ; ଯେମିତି ଅତି କଠିନ ଅଥଚ ଅଦସ୍ୟ କାମ ଆଉ
କେଉଁଠି ଦେଖାଯିବ ନାହିଁ । କୃଷିସମ୍ପର୍କୀ ଶ୍ରମ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର
ଶିଳ୍ପଶ୍ରମରେ ପରିଣତ ହେବ । ଦୈନିକ ଓ ବୃଦ୍ଧିଗତ ଶ୍ରମ
ଭିତରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟସୂଚକ ବିରାଟ ବ୍ୟବଧାନ ରହିଛି, ତାହା ଲୋପ
ପାଇବ । ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନଧାରଣ ବା ଚଳାଚଳର ମାନ ଯଥେଷ୍ଟ
ପରିମାଣରେ ଉଚ୍ଚତ ହେବ; ସାମୁହିକ ବିପ୍ଳବର ସାପେକ୍ଷ ପାଇଁ
ବୈଷୟିକ ପଦାର୍ଥଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ଲୋକର ସାମୁହିକ
ବ୍ୟାପକ ବିକାଶ ସକାଶେ କାମରୁ ଅବ୍ୟାହତ ବା ଅବସର ପାଇବାର
ସମୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏବଂ ଏହିସବୁ ଭଳି ଆହୁରି ଅନେକ ସମସ୍ୟା
ସମାହୃତ ହୋଇପାରିବ । ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ
ଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସକାଶେ ଏଣୁ ଏସବୁ ସ୍ୱାର୍ଥନିତାର

ପରସରକୁ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରସାରତ ଓ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଦଗରେ ନିବୃତ୍ତ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବା ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଦେବ ।

ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଗତି ଶ୍ରମର ଚାପୁର୍ଣ୍ଣ, ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣେ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସହଜ ଓ ସୁବିଧାଜନକ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ଦେଖାଯାଉଛି, ୧୯୫୧ରୁ ୧୯୭୨ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ସୋଭିଏତ୍ ୟୁନିଅନ୍‌ରେ ଅତି ଆଧୁନିକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସାଜସଜ୍ଜାମ କଲକବ୍‌ଜା ପ୍ରଭୃତି ଘେନି ପ୍ରାୟ ୩୭୦୦ ଟି ଶିଳ୍ପ-ସମ୍ମାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା ।

ସୋଭିଏତ୍ ୟୁନିଅନ୍‌ରେ ବ୍ୟାପକଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟର ଉନ୍ନତ ସାଧନ ହେଉଥିବାରୁ କଲକବ୍‌ଜା ସହଜ ସମ୍ପର୍କସ୍ଥାନ ବା ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶ୍ରମରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିବା ବହୁ ଧନୀ, ବହୁ ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟ ଲେପ ପାଇଛି; ଆଉ ଅବଶିଷ୍ଟ କେତେକ ଲେପ ପାଇବା ଉପରେ । ତେବେ ଏହି ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟମାନ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସଙ୍ଗେ ସଞ୍ଜା ନୂତନରୁ ନୂତନ ଶିଳ୍ପ ବ୍ୟବସାୟମାନ ଦେଖାଦେଉଛି । ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଧରଣର ଧନୀ ବା ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟର ମଧ୍ୟ ମୌଳିକ ଭାବରେ ରୂପାନ୍ତର ଓ ରୁଣାନ୍ତର ଘଟୁଛି । “ଦୈନିକ ଶ୍ରମ” ଏହି କଥାଟିର ଚାପୁର୍ଣ୍ଣ ଓ ସେଥିସଂକ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ମଧ୍ୟ ବଦଳିଯାଉଛି । କାରଣ, ଏହା ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବୌଦ୍ଧିକ ବା ମସ୍ତିଷ୍କ-ନିର୍ଭର ହୋଇ ଉଠୁଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ପାଦନ-ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମାନସିକ ଓ ଦୈନିକ ଶ୍ରମର ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ମିଶ୍ରଣ ଘଟୁଛି, ଉତ୍ତରର ସତ୍ତା ଓ ପ୍ରକୃତି ମିଶ୍ରି ଏକ ହେଉଛି, ଶ୍ରମ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ, ଅବରାମ ଗତିରେ ସୃଜନଶୀଳ କ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ ହେଉଛି ଏବଂ ସୃଜନଶୀଳ କ୍ରିୟାକର୍ମ ସବୁ ମନୋରଞ୍ଜକ ହେବାରୁ ସେଥିସଂକ୍ରାନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକତା ଲୋକଶିକ୍ଷାର ଉପଯୋଗରେ ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଅସୁଛି ।

ସୋଭିଏତ୍ ୟୁନିଅନ୍‌ର ଜାଗାୟୁ ଅର୍ଥନୀତିର ସକଳ ବିଭାଗରେ ଏବେ କାର୍ଯ୍ୟର ଉନ୍ନତ ପ୍ରଣାଳୀ ହେଉଥିବା ହେତୁରୁ

ଯେଉଁମାନେ ବାସ୍ତବ ଆକାରର ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଉପୁଜାଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ବୃଦ୍ଧିକ ଓ କାରଗର ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବ ଯେପରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଉଲ୍ଲତ ହୁଏ, ସେଥିଲ୍ଲଗି କ୍ରମେ ପ୍ରୟୋଜନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା ହାସଲ, ବୈଷୟିକ ଓ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନରେ ଉଚିତ ତାଲିମ୍ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଦାବୀର ସ୍ୱର ଉଠୁଛି ।

ସୁରକ୍ଷା ରଖାଯାଇପାରେ ଯେ ଯେଉଁ ସେକ୍ସରେ କି ପରିସ୍ଥିତି ବା ପରିବେଶରେ ମନୁଷ୍ୟର ଶ୍ରମ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଘନସ୍ଥ ଭାବରେ ବିଜ୍ଞାନ, କାରଗର କୌଶଳ ଓ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଙ୍ଗ୍ ଜ୍ଞାନ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଉଛି, ସେହିଥିରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ସରୁ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବରେ ସମ୍ମିଶ୍ରିତ ବା ଜଡ଼ିତ ହେଉଛି । ସେହି ପରିବେଶ ବା ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେହି ଶ୍ରମ ଦକ୍ଷତା ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ଓ ଉପଲବ୍ଧି ଉପରେ ବିଶେଷରୂପେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହେଉଛି । ଶ୍ରମର ଲବ୍ଧି, ଶାଳିପ୍ରକୃତିର ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଛି—ଶ୍ରମ ନୂତନ ଧରଣର ଶ୍ରମିକ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପନ୍ନ ହେଉ; ଶ୍ରମିକ, ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ କଲକବ୍ଜା ଯନ୍ତ୍ରପାତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତାଲବ୍ଧ ଗବେଷଣାମୂଳକ ଜ୍ଞାନରୁ ସମୃଦ୍ଧିତ ହେଉଥିବା ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଦକ୍ଷତାର ଅଧିକାରୀ ହେଉ; ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ପାଦନ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ କାରଗର ବିଦ୍ୟାର ମୌଳିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ଓ ତତ୍ତ୍ୱ ସବଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ତାଲିମ୍ ପାଉ; ଆବଶ୍ୟକ ହେବା ମାତ୍ରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାରଗର କାର୍ଯ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସେକ୍ସ ପାଇଁ ନିଜକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ-ରୂପେ ଉପଯୋଗୀ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉ । ଯେଉଁମାନେ ବାସ୍ତବ ଆକାରରେ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଉପୁଜାଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସକାଶେ ବିଜ୍ଞାନର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱ ସବଳୀୟ ଜ୍ଞାନ ଆଉ କାରଗର ଓ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମ୍ପର୍କୀୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଯଥାଯଥ ଧାରଣା ଓ ଉପଲବ୍ଧି ବହୁସାପେକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଆୟୋଜିତ ହେବା ନିତାନ୍ତ

ଆବଶ୍ୟକ । ଏଣୁ ଏ ସଂପର୍କରେ ଅନେକଦିନ ତଳେ ଲେଖନ୍ ଦର୍ଶାଉଥିଲେ — ମୁଦସ ପରିଗୁଳନା ସକାଶେ ସବୁବେଳେ ପ୍ରୟୋଜନ ଦେବ, ସବୁପ୍ରକାର ଉତ୍ପାଦନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଭର ଉତ୍ପାଦନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଶାନ୍ତି-କୌଶଳ ବିଷୟକ ସୁଜ୍ଞାନ-ସୁଜ୍ଞ ସଠିକ ଜ୍ଞାନ, ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିକ୍ଷା ।

ରୁଜୋୟା ସମାଜବିଜ୍ଞାନ କହେ—ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ମେସିନ୍ ବା ଯନ୍ତ୍ରପାତି ସବୁ ରବିଷ୍ୟତରେ ଲୋକର ଦୈନିକ ଶ୍ରମକୁ ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୋଟ ଉପରେ କର୍ମଚ୍ୟୁତ, ହାନିଚ୍ୟୁତ କରିଦେବ; ଆଉ ସେହି ଶାନ୍ତିରେ ଗଢି କରି ମନୁଷ୍ୟର ସାମୁହିକ ବ୍ୟାପକ ବିକାଶର ଚିତ୍ତିକୁ କୋର କୋର ବୁଝୁଡ଼ାର ପକାଇବ । ପ୍ରକୃତରେ କିନ୍ତୁ ଶ୍ରମର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରକୃତିକୁ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାରେ ବ୍ୟର୍ଥତା ଆସୁଛି, ମେସିନ୍ର କ୍ରିୟା ଓ ମନୁଷ୍ୟର ଶ୍ରମକୁ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଶାନ୍ତିରେ ମିଶାଇବାର ବରମ ଉପୁଜୁଛି । ଏହି ଦେଉରୁହିଁ ରୁଜୋୟା ସମାଜବିଜ୍ଞାନର ଏଭଳି ଭ୍ରାନ୍ତ ଅନୁମାନ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ମନୁଷ୍ୟର ଶ୍ରମ ଗୋଟିଏ ସାମାଜିକ ଘଟନା; ମନୁଷ୍ୟର ଚିରନ୍ତରତ, ଗୁଣଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ଜଡ଼ କି ଜୀବନ୍ତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ପ୍ରାଣୀର ଏଭଳି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ନାହିଁ । ଯେକୌଣସି କଲକକ୍ତା, ମେସିନ୍ ଯେତେ ଜଟିଳ ହେଉ ପକ୍ଷେ, ମନୁଷ୍ୟର ଶାସ୍ତ୍ରାବଳୀ ଗଢିବାର ବା କ୍ରିୟାକଳାପକୁ ଯେତେ ନିପୁଣତାରେ ଅନୁକରଣ କରୁ କିମ୍ବା ଯେତେ ସୁରୁଖୁରୁରେ ମନୁଷ୍ୟର ମାନସିକ କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକୁ ସଂପାଦନ କରୁ ପକ୍ଷେ, ତାହାସବୁ ମନୁଷ୍ୟର ଶ୍ରମ-ଉପଯୋଗୀ ଉପକରଣ ଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ବ୍ୟବହାର, ମନୁଷ୍ୟର ମତ୍ତିଷ୍ଠ ଓ ହାତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟବହାର, ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ କି ହୋଇପାରେ ନା ! ଗୁଣଗୌରବ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମନୁଷ୍ୟ ତା'ର ନିଜ ଇଆଉ

ମେସିନ୍ ସହଚ ଭୁଲନାୟୁ ନୁହେଁ କି କେବେହେଲେ ହୋଇପାରେ ନା ।
 କାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଯେ ଅଭିଜାୟ । ତା'ର ଶ୍ରମ ଆଉ ମେସିନ୍‌ର କ୍ରିୟା—
 ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଯେ ପୂରାପୂର ପୃଥକ୍ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ବର୍ଗର
 (କ୍ୟାଟିଗର) ସତ୍ତା !

ମେସିନ୍ ଯେତେ ମୌଳିକ ଚନ୍ଦ୍ରାପ୍ରସୂତ, ଯେତେ ତମକପ୍ରଦ,
 ଯେତେ ଜଟିଳ, ଆଉ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟସଂପାଦନରେ ଯେତେ
 ପୂର୍ଣ୍ଣିକବରେ ସୁଦକ୍ଷ ହେଉ ପରେ, ଚରଦନ ଲାଗି ମନୁଷ୍ୟର
 ଚନ୍ଦ୍ରା, ଚେତନା ଓ ସାଧନାର ସଫଳ ପ୍ରକାଶ ଓ କ୍ରିମିକ ବିକାଶର
 ସଂକେତ ହୋଇ ରହିବ । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରା, ସେହି ସାଧନାହିଁ ଶ୍ରମଜୀବୀକୁ
 ଅଧିକ ଜଟିଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଦିଗରେ କେତେ ବ୍ୟଥନରୁ
 ମୁକ୍ତ କରୁଛି ଓ କରାଏ । ଏହି କାରଣରୁହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶ ସାମାଜିକ
 ନୁହେଁ କି ସାମାଜିକ ହୋଇ ରହି ନ ପାରେ ! ଯେଉଁ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ
 ମେସିନ୍ ମନୁଷ୍ୟର କେତେକ ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ,
 ଶ୍ରମର ଉତ୍ପାଦକା ଶକ୍ତିର ବୃଦ୍ଧି ଆଣେ, ଶ୍ରମକୁ ସହଜ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ କରେ—
 ସେହି ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ମେସିନ୍ କଣ କେବେହେଲେ ସ୍ୱାଭାବିକରୂପେ
 ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟିକ ଆଉ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବାଦ
 ଦେଇ, ବହୁଧାର କରି ଚିନ୍ତାପାରିବ ? ତେଣୁ ଶ୍ରମର ମୂଲୋଚ୍ଛେଦ
 ନାହିଁ, ବିକାଶ ନାହିଁ । ଏମିତି କି ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟ ଯଦି କଲ୍ଲନାଟୀତ
 ଭାବରେ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ହୁଏ, ତଥାପି ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ହିଁ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ହୋଇ
 ରହିବ—ମେସିନ୍ ନୁହେଁ, ଯନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ ।

ଏବେ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ, ଗୃହୀଣ୍ଡକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଲ୍ଲଭସବୁ
 ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରମକୁ ମାପପରିମାପଜ୍ଞାନ ଭାବରେ ସହଜ ଆଉ ସୁଗମ
 କରୁଛି । ଯେଉଁ ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟରେ ଲାଗି ଅଛନ୍ତି ପରିଶ୍ରମ
 କରି ମନୁଷ୍ୟ ମୃତପ୍ରାୟ ହେଉଥିଲା, ସେହି ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟର ଅବସାନ
 ଘଟଣା ଓ କାଳକ୍ରମେ ସେହି ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟ ଲୋପ ପାଇବ । କିନ୍ତୁ

ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରମର ଶେଷ ଅଛି କି ? ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରମ ଯେ ସୃଜନଶୀଳ,
ଉତ୍ସାହମୟ; ମନୁଷ୍ୟର ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ଶକ୍ତିର ସର୍ବରକାଶ,
ସବୁ କ୍ରିୟାକର୍ମର ସଜାବନୀ, ସଂଗଠକ ॥ ତାହା ବ୍ୟତୀତ
ମନୁଷ୍ୟର ସମନ୍ୱିତ ବା ସଙ୍ଗଠିତ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବିକାଶ ଯେ ଅଚଳନୀୟ,
ଅସ୍ତବ୍ୟ !

ଶ୍ରମବିଷୟକ ବୁର୍ଜୋୟା ସମାଜବିଜ୍ଞାନର ମତବାଦଗୁଡ଼ିକ
ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ତଥାକଥିତ “ବୋତାମ-ଟିପା” ମତ ଅଛି । ଏହି ମତ
ଅନୁସାରେ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତା ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥାରେ ପଦ୍ମସୁବ
ପେଟେବେଳେ ଶ୍ରମିକକୁ କେବଳ ଠିକ୍ ଉପଯୁକ୍ତ ବୋତାମଟି
ଟିପିଦେବା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି କରବାକୁ ହେବ ନାହିଁ; ଆଉ,
ଏଭଳି କାମ କରବାକୁ ଗଲବେଳେ ସେ ତା’ର ମୁଣ୍ଡକୁ
ତେଜ୍-ଘରେ ବା ‘ଶ୍ରମିକ ତନ୍ତ୍ରୀ ଘରେ’ ଅକ୍ଳେଶରେ ଗୁଡ଼ି ଯାଇ-
ପାରିବ !

କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ବା ସାମ୍ୟବାଦରେ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ଶ୍ରମ ଅବସର ବିନୋ-
ଦନ ପାଇଁ ପିଲାଙ୍କ ଖେଳକୌତୁକରେ କି ମଉଜମଲ୍ଲିସିଆ
ନାଚକୁଦ ଉତ୍ସବରେ ପରିଣତ ହେବ, ଏଭଳି ଭାବିବାର
ଇଲେମାତ୍ର କାରଣ ନାହିଁ । ଶ୍ରମର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମନୁଷ୍ୟର
ଶାଶ୍ୱତ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଶକ୍ତି ଉପରେ ସଦାବେଳେ କେତେକାଂଶରେ
କିଛି ‘ଟଣା-ଓଟଣ ରଡ଼’ ପଡ଼ିବା ନିସ୍ତୁତ । ତେବେ ଯେହୁ ଟଣା
ଓଟଣ ରଡ଼ର ପ୍ରକଳତା ଏବର ଭୁଲନାରେ ଭିନ୍ନ ଆକୁତିର, ଭିନ୍ନ
ପ୍ରକୃତିର ହେବ । କାରଣ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତା ଶ୍ରମକୁ ସହଜ ଓ ସୁବିଧାଜନକ
କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରାନ୍ତିକର ଉଚ୍ଚତ ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରମରୁ ଶ୍ରମିକକୁ
ନିଷ୍କୃତ ଦେବ; ସେଥି ସହିତ ପୁଣି ତାହାର ଶିକ୍ଷା ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ୍
ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁପ ପକାଇବ ।

ଏଣୁ, ସମାଜବାଦୀ ଦେଶଗୁଡ଼ିକରେ କାରଗର ଉଲ୍ଲଭର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ କାରଗର କୁଶଳତାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱବେଗରେ ଉଲ୍ଲଭ ହେବା ଦେଖାଯାଉଛି । ସେଠାରେ ଶ୍ରମଜୀବୀ ମାନ୍ୟତା ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଭଲରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଛନ୍ତି ଯେ ଏବର ନାନା ରୂପର ନିୟନ୍ତ୍ରଣକାରୀ କଲକବ୍ଜା ଯନ୍ତ୍ରପାତିଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଶାସ୍ତ୍ରର ଶ୍ରମ ଯେତେ ନୁହେଁ, ମାନସିକ ବୌଦ୍ଧିକ ଶ୍ରମ ଏବଂ ବ୍ୟାପକ ଓ ଗଭୀର ଜ୍ଞାନର ଅନ୍ତରଣ ସେତେ ଅବଶ୍ୟକ ।

ଉଚ୍ଚକୋଟିର ସୁଦକ୍ଷ ଅର୍ଥ ସୁଶିକ୍ଷିତ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ନିଜ ନିଜ କାମର ଫିୟା ପ୍ରଫିୟା ସପର୍କରେ ଗଭୀର ଜ୍ଞାନ ଓ ଉପଲବ୍ଧି ଜନ୍ମିବା ଆଦୌ ଅସାଧ୍ୟବ୍ୟବ ନୁହେଁ । କାରଣ ସେଇମାନେ ହିଁ ଉତ୍ପାଦନ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଗତିଶୀଳ ଓ ସୁଲଭ ସମ୍ଭାବନା ଗୁଡ଼ିକ ସପର୍କରେ ଅଧିକ ଅବହତ ହୁଅନ୍ତି; ବହୁମୁଖୀ ଚତୁରତା ଓ ଚତୁରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚାରଣ ଧାରଣାମାନ ଅନ୍ତରଣ କରି ପୋଷଣ କରି ପାରନ୍ତି । ଜିଜ୍ଞାସୁ ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନା ଯୋଗେ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସାହସିକ ଅନୁସନ୍ଧାନମୂଳକ ପଦକ୍ଷେପ ଯୋଗେ, ସେମାନେ ଏଣୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ, ବିଶିଷ୍ଟ । ସୋର-ଏଟ୍ ସୁନୟନରେ ସେହିମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଏବେ ‘ନବୀନକାରୀ’ ବା ନବପ୍ରବର୍ତ୍ତିକ । ସେହିମାନଙ୍କର ବ୍ୟାପକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଉକ୍ତ କଥାଗୁଡ଼ିକର ବାସ୍ତବ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ନିଦର୍ଶନ ରୂପରେ ଫୁଟିଉଠୁଛି ।

ସୋର-ଏଟ୍ ସୁନୟନର ଜାଗାୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଉଦ୍‌ଭବନ ଫିୟାର ବିକାଶ ଓ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂତନତାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ସପର୍କରେ ଚଳିଥିବା ହସାବ-ତାଲିକାରୁ କିଛି ଧାରଣା କରାଯାଇପାରେ ।

	୧୯୫୦	୧୯୫୧	୧୯୫୨	୧୯୫୩	୧୯୫୪	୧୯୫୫	୧୯୫୬	୧୯୫୭
ଉଦ୍ଭବକ ଓ ନବପ୍ରବର୍ତ୍ତକ- ଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା (ହଜାର ସଂଖ୍ୟକ ଜନ- ସମାଚରେ)	୫୫୫	୧୩୪୧	୧୪୫୮	୧୭୨୫	୨୮୦	୨୪୩୧	୨୫୧୪	୨୭୩୨

ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉପାରେ ଭାରତ ନୂତନ ଧରଣର ଶ୍ରମିକର ଆବର୍ତ୍ତାବ ଘଟୁଛି; ଭାରତ ସେହି ଶ୍ରମିକ ଦେଉଛି ନୂତନତାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ, ନବାୟନକାଶ — ଯିଏ ଚନ୍ଦ୍ରା କାନ୍ଥ ବଗର କର ଦେଖୁଛି ନଜ କର୍ମର ତାପୁର୍ଣ, ନଜ ଶ୍ରମର ମହତ୍ତ୍ୱ, ଆଉ ନବତ୍ର ଭାବରେ ସର୍ବତ୍ର ରହୁଛି ସେହି କର୍ମରେ; ସଚେତନ ରହୁଛି ସେହି ଶ୍ରମ ସପକରେ ।

କାରଣର ଉଦ୍ଭବ ଦେଉ ଶ୍ରମସମୟ କୁପ୍ର ଓ ସଞ୍ଜୁ ଦେଉଛି; ଏହାହିଁ ନୂତନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଉତ୍ତରୁପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାଶ ଦେଉଛି । କାରଣ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଓ ଶକ୍ତି ଯେପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପାୟରେ ସବତୋଭାବେ ବିକାଶ ପାଇବ, ସେମାନଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ଅବଶ୍ୟକତାସବୁ ଯେପରି ସହଜରେ ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ, ସେମା-

ନକୁ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ଶ୍ରମରୁ ଅବ୍ୟାହତ ବା ଅବସର ମିଳିବ — ସେଥିଲାଗି ସବୁ ସୁବିଧାସୁଯୋଗ ସ୍ଥଳ କରୁଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରମଜୀବୀମାନେ କିଭଳି ଭାବରେ କେଉଁ ପଦ୍ଧତିରେ ଗତି କରି ସେମାନଙ୍କର ଅବସର ସମୟକୁ ନ୍ୟାୟୋଚିତରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବେ ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥାଏ । ତାହା ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଶିକ୍ଷାର ସ୍ତର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇଉଠୁଛି । ମାର୍କ୍ସ ଏଥିପାଇଁ ଯଥାର୍ଥରେ ହିଁ “ଅବ୍ୟାହତ ସମୟକୁ” ସମାଜର “ପ୍ରକୃତ ସମୟ” ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି ।

ସମାଜବାଦରେ ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକର ବୈଷୟିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଦିଗସବୁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସକାଶେ ଜରୁର ଅବଶ୍ୟକ ହୁଏ — ଯେଉଁମାନେ ବାସ୍ତବ ସମୟର ସୁଖା, ସେମାନଙ୍କର ବିକାଶ, ସେମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା, ବୈଷୟିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଚୈତନ୍ୟ, ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରଭୃତି ! ଏହାର ଅର୍ଥ — ସର୍ବପ୍ରଧାନ, ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତି ହେଉଛି, ମନୁଷ୍ୟ; ସେହି ‘ମନୁଷ୍ୟ’ର ଅଗ ବ୍ୟାପକଭାବରେ ସମୂହ ଆକାରରେ ଚରମ ବିକାଶ ସାଧନ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହିଁ ସମାଜବାଦରେ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତା ଓ ଯନ୍ତ୍ର-ପ୍ରୟୋଗ ବା ଯାନ୍ତ୍ରିକରଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମୁହିକ ବ୍ୟାପକ ବିକାଶ ସକାଶେ ବାସ୍ତବ ଭାବେ ବା ବାସ୍ତବ ହୃଦୟର ରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି; ମାନବିକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଯାବତୀୟ ବିଶଦ ଆଉ ବିଶିଷ୍ଟ, ବର୍ଣ୍ଣାନ୍ୟ ଆଉ ବିସ୍ମୟକର ଗୁଣଗୋରବର ଅତ୍ୟୁତପୂର୍ବ ବିକାଶର ମୌଳିକ ଉତ୍ସ ହେଉଛି । ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟର ବିଦ୍ୟା ଯେତେକ ଜଟିଳରୁ ଜଟିଳତର, ଯେତେକ ବିରହ, ବହୁମୁଖୀ, ବହୁପାର୍ଶ୍ୱିକ ଆଉ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ରୂପ ଧରୁଛି, ବ୍ୟକ୍ତିର ସହଜ ସଂଗତମୟ ବିକାଶ ଲାଗି ସେତେକ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଘଟୁଛି ।

ଶ୍ରମ ବିଭାଗ

ଓ

ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମୁହିକ ବିକାଶ

ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରମବିଭାଗ ଓ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ସମୃଦ୍ଧ ବିକାଶ—ଏ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ସହୃଦ ଘନସ୍ଥ ଭାବରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ, କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁଇଟିଟାକ ସମ-ଅପତନକ, ସମକାଳୀନ ବା ପରସ୍ପର ସହୃଦ ସମ-ବିଷମରେ ମେଲ ଖାଇବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ନୁହେଁ । ତେବେ ଜଟିଳ ଆଉ ଅବିରମ ଗତିରେ ବିକାଶ ପାଉଥିବା ସପର୍କ ସେ ଏ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି, ଏହାହିଁ ଏ ଦୁଇଟିର ଚରଣଗତ ପରିଚୟର ଆଶ୍ରୟ ଦିଏ । ତେଣୁ, ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶ୍ରମବିଭାଗରେ କେତେକ ଅବଗତ ବା ପରସ୍ପର-ବିରୋଧୀତା ଯେ ଦେଖା ନ ଯାଏ, ତା ନୁହେଁ । ଏକ ଦିଗରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦରୁ ଉଦ୍‌ବିଧିକାର ସୂତ୍ରରେ ଆସିଥିବା କେତେକ ରୂପସାଲର ଅବଶେଷ ରହେ । ସମାଜର ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶରେ ଯେଉଁ ଭୌତିକାତ୍ମିକ ଅନୁକ୍ରମ ଥାଏ, ତାହାର ପ୍ରତିଫଳନ ସେଥିରେ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ସବୁ ପରିସ୍ଥିତି ହୁଏ ଲୋକଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ, ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ଅଚରଣରେ । ଗୁଣଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଦର୍ଶ୍ୟ କେତେକ ବସ୍ତୁଗତ ଓ ସାମ୍ବୃଦ୍ଧିକ ମୂଲ୍ୟର ଉତ୍ପାଦନରୁ ଆଗରୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହୋଇ ଆସିଥାଏ । ଲୋକର ସାମୁହିକ ବିକାଶରେ ସେସବୁର ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତି କେତେକାଂଶରେ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ହୁଏ ।

ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ, ପୁରାତନ ଶାଳପ୍ରକୃତିକୁ ଦୂଷାରବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା
 ସେ ଏକ ସମୟରେ ଚାଲି ନ ଥାଏ, ତା ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ଶ୍ରେଣୀ
 ଗୁଡ଼ିକର କବଳରୁ ଆଉ ବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସାୟର ସୀମାବଦ୍ଧତାରୁ ମୁକ୍ତ
 ହୋଇଥିବା ଶ୍ରମବିଭାଗରେ ନୂତନ ରୂପଶାଳି ଅବା ଅକୃଷ୍ଣ ପ୍ରକୃତିର
 ଆବର୍ତ୍ତାବ ଦେଖିଥାଏ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାଳରେ ସମ୍ପାଦିତ ଶ୍ରମର
 ଆଉ ଲୋକର ସାମ୍ବୃଦ୍ଧି ବ୍ୟକାଶ କରି ଯାହା ଅବଶ୍ୟକ, ତାହା
 ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ ହେଉଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ପୁଣି ବେଶ୍ ଜଟିଳ । ଏହା
 କେବଳ ଯାହା ପୁରାତନ, ଯାହା ଜାଣି ଯାହା ମୁମୁକ୍ଷୁ, ତାହାର
 ନିଜାର୍ଥକା ବା ନାସ୍ତିବାଚକ ହୁଏ ନାହିଁ; ଅର୍ଥାତ୍ ତା'ର ଅନସ୍ତିତ୍ୱ
 ଗୁଣାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ରୂପଶାଳି, ଅକୃଷ୍ଣପ୍ରକୃତି ଅତଳ ଆଉ
 ଅକାମୀ ହେଉଥାଏ, ନିଜେ ତା'ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଲୟର ପ୍ରକ୍ରିୟା
 ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେଥିରେ ଅତଳ ଓ ଅକାମୀର ସମେଶ ସମେଶ ବଲୟ
 ଦେଖିଥାଏ । (ଯେମିତି କି କଠିନ ଦୈନିକ ପରିଶ୍ରମମୂଳକ ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟ
 ବା ଧନୀ ଲୋପ ପାଉଥାଏ) । ଆଉ ଅନ୍ୟ କେତୋଟିରେ ନୂତନ
 ଭବ-ମର୍ମ (content)ର ଉଲ୍ଲେଖ ହେଉଥାଏ ଓ ଆହୁରି କେତୋ-
 ଟିର ପୁଣି ଅକୁଶେଦ୍ୱାରମ ଦେଖିଥାଏ । ମୋଟ ଉପରେ କହିଲେ,
 ସମାଜବାଦୀ ଶ୍ରମବିଭାଗର ପୁରାତନ ଓ ନୂତନ ଦୁଇଟି ଦିଗରେ
 ଓ ସେଥିରେ ସଂଘଟିତ ହେଉଥିବା କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ହିଁ ସମାଜବାଦୀ
 ଉତ୍ପାଦନଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାତ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ପାଦନ,
 ଲୋକଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟର ଦକ୍ଷତା, ଆଉ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ପାଦନ ଓ
 ଉପଭୋଗ (consumption) ଦିଗରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ସେହି କ୍ରିୟା-
 ପ୍ରକ୍ରିୟାରୁ ହିଁ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ସେଥି ସହିତ ପୁଣି କେତେକ
 ଅର୍ଥରେ ଆମ ସମାଜର ଶ୍ରେଣୀ ସମ୍ପର୍କର ରୂପରେଖ ପ୍ରକଟିତ
 ହୁଏ, ସମାଜବାଦରୁ ସାମ୍ୟବାଦ ବା କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ଆଡ଼କୁ ଗତି
 କରିବା ସମୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚାୟୀ ଅବସ୍ଥାରେ ସେହି ସମ୍ପର୍କର
 ବିକାଶମୁଖୀ ଗତିବିଧି ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେତେକ ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କର ସବମୋଟ ଯୋଗଫଳ ଭଳି ଦେଖିଛୁ ବ୍ୟକ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଗୋଟିଏ ଆଭିତାସିକ (କ୍ୟାଟିଗରୀ) ବର୍ଗ ବା ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଜାକ । ଏହି କାରଣରୁ ଲୋକର ସାମୂହିକ ବିକାଶର ପ୍ରଶ୍ନ ଗୋଟିଏ ଆଭିତାସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରୂପେ ବୁଝାଯିବ । କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ଭଳି ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକର ସାମୂହିକ ବିକାଶ ଗୋଟିଏ ଜଟିଳ ଆଉ ସୀମାହୀନ କ୍ରିୟା । ସାମାଜିକ ବିକାଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହା ଏଭଳି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ବାସ୍ତବ ଆଉ ସୁଲଭ ଭାବ-ମର୍ମ (content) ଗ୍ରହଣ କରେ ଯେ ଏଥିରେ ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିପକ୍ୱତା, ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ ସବୁର ସମସ୍ତିଗତ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ବିଜ୍ଞାନ-କାର୍ଯ୍ୟ-ସଫଳତାର ବିକାଶ ପାଉଥିବା ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭବମିତ ହୋଇଉଠେ । ଏଣୁ ସାମୟିକ ଭାବେ ବିକଶିତ ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ଗଠନ କରାଯିବା ସମସ୍ୟାକୁ ଶ୍ରମବିଭାଗର ପ୍ରଚଳିତ ଅବସ୍ଥାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ଦେଖାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଏବର ଅଧିକାଂଶ ବୁର୍ଜୋୟା ପ୍ରକୃତିବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ କାର୍ଯ୍ୟର ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଗତିର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ଭାବନାକୁ ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କରି ବୁଝି କରୁଛନ୍ତି । ଏହା ଫଳରେ ସେମାନେ ନୈରାଶ୍ୟମୂଳକ ଉପସଂହାରରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସୁଞ୍ଜିବାଦ ପ୍ରିର, ଅବିଚଳ, ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ । ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ଦ୍ରୁତ ବିକାଶର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ଭାବନାସବୁ କଲନା କରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ଏହାହିଁ ଦେଖିଛୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରକଳ୍ପ । ସେମାନେ ଯୁକ୍ତି କରୁଛନ୍ତି ଯେ ସାଇବରନେଟିକ୍ସ ବା ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ କଳକବ୍ଜା ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଭଳି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଉନ୍ନତର ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଉପାୟ ବା ହୃଦୟରମାନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମେସିନ୍ ବା ଯନ୍ତ୍ରର ‘ନିଦାରୁଣ ଅତ୍ୟାଚାର’ ତଳେ ପିଣ୍ଡ ହେବାପାଇଁ ଘେନିଯିବ କିମ୍ବା ସଠିକ ଭାବରେ କହିଲେ, ଉପାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀରୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଗଲା ଧକ୍କା ଦେଇ ବାହାର

କରିଦେବ, ଆଉ ତା'ର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ବସିବ । ସେମାନେ (ସେହି ରୁଜୋୟା ପ୍ରକୃତିବିଜ୍ଞାନୀ, ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀମାନେ) ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଦେଖୁନାହାନ୍ତି—ସମାଜବାଦର ପନ୍ଥା ଓ ପ୍ରଣାଳୀ ଏଭଳି ଯେ ସେଥିରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ କାରଗର ପ୍ରଗତି ଆଉ ସାମାଜିକ ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଏଣୁ ଏହି ଘଟନାହିଁ ସୂଚିତ କରେ, ସମାଜବାଦରେ ଓ ସୁଞ୍ଜିବାଦରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ କାରଗର ପ୍ରଗତିର ସାମାଜିକ ପରିଣତିରେ ଘୋର ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହେ । ଲୋକ ଉପରେ, ସହା ଓ ସମ୍ବନ୍ଧର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ଓ ଶ୍ରମବିଭାଗ-ଉପରେ ଏହି ପରିଣତିର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ପୃଥକ୍ ହୁଏ । ବସ୍ତୁତଃ କାରଗର ଭାବ ଓ ମନୁଷ୍ୟ—ଏହି ଦୁଇଟି ସମାଜରେ ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତିର ମୌଳିକ ହେବ । ଏ ଦୁଇଟିର ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ଯେ ସମାଜବାଦରୁ କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌କୁ ଯାହା-ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଅହାୟୀ ଅବସ୍ଥାରେ ମହାନ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବ, ଏଥିରେ ବା ବୈରାଗ୍ୟ କେଉଁଠି ? କାରଗର ପ୍ରଗତି ତ ପୁଣି ସମାଜବାଦ ସମାଜରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କର ଯେପରି, ସେହି ସମ୍ପର୍କ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉନ୍ନତି ବିଧାନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି—ଏକାଧାରରେ ବାସ୍ତବ ଭିତ୍ତିଭୂମି ହୁଏ ।

ସାଧାରଣ ଭାବରେ ସୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜର, ବିଶେଷରେ ଆଧୁନିକ ସୁଞ୍ଜିବାଦର ଗୋଟିଏ ଚରଣଗତ ଲକ୍ଷଣ ହେଉଛି—ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ କାରଗର ପ୍ରଗତି ଓ ତାହାର ପ୍ରତିକୂଳାତ୍ମକ ଅଣ୍ଟର ଅନ୍ତରରେ ପରିଣତି ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର-ବିରୋଧତା ଓ ଅସମ୍ଭବ । ତାହା ପୁଣି ସେହି ସୁଞ୍ଜିବାଦରେ ହିଁ ବୁଦ୍ଧି ପାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକତରଫା ବିକାଶରେ ଏହା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସୁଞ୍ଜିବାଦୀର ଏହି ପ୍ରକୃତିର ବିପରୀତରେ ଠିକ୍ ସମାଜବାଦ ଓ

କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ର ଚରଣଗତ ପ୍ରକୃତି ପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏହା ଦେଖାଇଦେଏ—କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନିର୍ମାଣର ଗୋଟିଏ ଅତି ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗ ହେଉଛି ଲୋକର ସାମୂହିକ ବକାଶ ସାଧନ । କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନିର୍ମାଣ ମଧ୍ୟରେ ଏହାହିଁ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ହେଉଥାଏ । ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି ଆଉ ବୈଜ୍ଞାନିକ-କାର୍ଯ୍ୟର ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟପ୍ରତିଷ୍ଠା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ପ୍ରଶ୍ନରବେଗରେ ଗତିଶୀଳ ହୁଏ । ଏହା ଶ୍ରମବିଭାଗର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ଭବ-ମର୍ମକୁ (content)କୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରେ । ଏଣୁ, ଶ୍ରମବିଭାଗ ଓ ଲୋକର ସାମୂହିକ ବକାଶ ମଧ୍ୟରେ ରହୁଥିବା ସମସ୍ତ ବିରୋଧତାକୁ ନିର୍ମୂଳ କରେ ।

ରୁଜୋୟା ମତାଦର୍ଶୀମାନଙ୍କର ଅନୁମାନ—କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାର ଉତ୍ପାଦନ-ଫଳର ଶ୍ରମର ସାମାଜିକ ବିଭାଗ ଉପରେ ସିଧାସଳଖ ଆଞ୍ଚି ଆଶେ ନାହିଁ । ବରଂ ଉତ୍ପାଦନର ଶାନ୍ତିଗତ ଯାତ୍ରା ହେଉ ପଛଦେଇ, ଶ୍ରମବିଭାଗର ନିୟମସବୁ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କର ଯୁକ୍ତି ହେଉଛି—ଆଧୁନିକ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜରେ ଏହାହିଁ ସମାଜକୁ ଶ୍ରେଣୀବିଭେଦ ଆଡ଼କୁ ଦେଇଯାଉଛି । ଶ୍ରମଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ କେବଳ ଅବଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଯାତ୍ରା ରହିଯାଉଛି, ଲୋକକୁ ସେମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତିବିଷୟକ ବା ଧନାଗତ କ୍ରିୟାକର୍ମ ଅନୁସାରେ ଅଲଗା-ଅଲଗା ଭାବରେ ପରିଚିତ କରାଉଛି । ରୁଜୋୟା ମତାଦର୍ଶୀମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବେତ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ଓ ଶ୍ରେଣୀବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସ୍ବରକ୍ଷିତ କରି ରଖୁଥିବା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶ୍ରମବିଭାଗର ସବୁଠାରୁ ବଳି ଅତି ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗ ବା ପ୍ରକୃତିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ଦାବା କରୁଛନ୍ତି ଶ୍ରମ ବିଭାଗର ପ୍ରକୃତ ଭବ ମର୍ମ (content) ହେଉଛି ଚରନ୍ତନ, ଜୀବ-ବିଜ୍ଞାନର ନିୟମ ସବୁ ବଳି ଏହା ଲୋକଙ୍କୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରୁଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ

ନୟାଗଡ଼ କର ନଜେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି । ଏହିସବୁ ସ୍ୱଳ୍ପରୁ ଗଢ଼ି
କର ବୁର୍ଜୋୟା ପ୍ରକୃତବିଜ୍ଞାନ, ସମାଜବିଜ୍ଞାନମାନେ ଉପସହାରରେ
ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି—ଶ୍ରମବିଭାଗ ସପର୍କୀୟ ନୟମଗୁଡ଼ିକର ବିପକ୍ଷତ୍ୟମ୍ବୀ
ବୈରଭାବପଲ୍ଲ ହିସ୍ତାକଳାପ ଯୋଗୁଁ ଲୋକର ସାମୁହିକ ବିକାଶ
ଅସମ୍ଭବ । ସେମାନେ ଏଣୁ କଲ୍ଲନା କରୁଛନ୍ତି, ଲୋକେ କାଳ କାଳ
ଲଗି ଭଲୁଷ୍ଟ ରୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଆଉ ନିକୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଭାବରେ, ମସ୍ତିଷ୍ଟ-
ନର୍ଭର ଶ୍ରମିକ ଆଉ ଶରୀର-ନର୍ଭର ମସ୍ତିଷ୍ଟ-ନର୍ଭର ଶରୀର-ନର୍ଭର
ଶ୍ରମିକ ରୂପରେ ରହିଥାନ୍ତେ ।

ଜଣାଶୁଣା ସବୁ ପ୍ରକାରର ସାମାଜିକ-ଅଧିନୈତିକ ସଙ୍ଗଠନ-
ଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ପ୍ରମାଣର ସହ ଦର୍ଶାଏ—ବିଭିନ୍ନ ରକମର ଶ୍ରମବିଭାଗ
ପ୍ରଥା ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ଉତ୍ପାଦନ ଶାଳି ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍
ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧରଣର ଉତ୍ପାଦନ ଶାଳି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପର
ଶ୍ରମବିଭାଗ ପ୍ରଥାର ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରକ ହୁଏ । ତେଣୁ ଗୋଟିଏ
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରକମର ଶ୍ରମବିଭାଗ ପ୍ରଥା କିଭଳି ଭାବରେ ଲୋକକୁ ପ୍ରଭାବିତ
କରେ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ନର୍ଭର ରଖେ କିଭଳି ଉତ୍ପାଦନ ଶାଳି ଦ୍ୱାରା ସେହି
ଶ୍ରମବିଭାଗ ପ୍ରଥା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି—ଏହି ତଥ୍ୟଟି ଉପରେ ।

ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସତ ଯେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରଣାଳୀ ରଦ୍ଦ ହେବା
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେଥିରେ ପ୍ରଚଳିତ ବା ନିହିତ ଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର
ଶ୍ରମବିଭାଗ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୁଏ ନାହିଁ । କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ
କିଛିଦିନ ଲଗି ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମବିଭାଗ, କୃଷିଗତ ଓ ଶିଳ୍ପଗତ
ଶ୍ରମବିଭାଗ ଏବଂ ଏମିତି ଆଉ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ବୃତ୍ତିବିଷୟକ
ଶ୍ରମବିଭାଗ ବେଶ୍ ଅତଳ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ରହିବେ । ଏହାର
କାରଣ ସହଜରେ ଧରାହୁଏ । ପୁରୁଷାନ୍ତରମେ ଲୋକଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ
କାର୍ଯ୍ୟବିଭାଗ ଦୋଳ ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଜନ୍ମିଥାଏ, ସେହି ବହୁସୁଗର,

ବହୁବର୍ଷର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଏକଦା ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଧାବରେ ଗଲ
 କରୁଥାଏ । ତାହାହିଁ କିଛିଦିନ ଲାଗି ରାଗଚରତ ଉପଯୁକ୍ତ ଶ୍ରମବିଭାଗ
 ଗୁଡ଼ିକୁ ଜାବନ୍ତ ରଖେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ, ସୋରାଏଟ୍ ପୁନଥନ୍ରେ
 ପ୍ରାୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା ଟାରିଫ ମ୍ୟାନୁଆଲ୍ ବା ଶୁଲ୍‌କ
 ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଶିଳ୍ପ ଓ ଘରଦ୍ବାର ନିର୍ମାଣ କ୍ଷେତ୍ରର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ୧୫୦୦୦ ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟ ମୂଳକ ବିଭାଗ ଇଷ୍ଟି
 ରହୁଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମିଶାଇ ଏକଦା ଓ ଅଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟବା ଦିଗରେ ଏବେ
 ଉଦ୍ୟମର ସୂକ୍ଷ୍ମପାତ ହୋଇଛି । ଏହା ଫଳରେ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, କୁଟୀରଶିଳ୍ପ
 ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ଶ୍ରମବିଭାଗ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟବୃତ୍ତ
 ହେଉଛି । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତିବିଷୟକ ନୂତନ ବିଭାଗଚାରାଙ୍କାରେ
 ୩୦୦୦ଟି ବିଭାଗର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି । ତେବେ ଅଳ୍ପ
 କେତେବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ କେତୋଟି ନୂତନ ଶିଳ୍ପ ନିର୍ମିତ
 ହୋଇଛି, ବୃତ୍ତିବିଷୟକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଛି, ତାହା ସବୁ
 ଏହି ୩୦୦୦ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଛି ।

ସମାଜବାଦରେ ଏବେ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଯାଉଛି,
 ସେହି ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ରାଜି ସେଥିରେ
 ପ୍ରଚଳିତ ଶ୍ରମବିଭାଗ ଆଉ ଦୁଇଟି କ୍ଷେତ୍ରର ସମାଜବାଦୀ ସମ୍ପର୍କ ।
 ଅମର ଏହିଭଳି ସମାଜରେ ଶ୍ରମବିଭାଗର ଆଉ ଶ୍ରେଣୀଗତ
 ପ୍ରଭୁତ୍ବ ନାହିଁ । ତାହା ନିର୍ମୂଳ ହୋଇଛି । ଏଣୁ ଏହି ଘଟଣାଟି
 ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମୁଦ୍ର ଭାବରେ ବିକଶିତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି
 ରୂପରେ ଗଢ଼ିବା ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଥମିକ ମୌଳିକ
 କାରଣ ହୋଇଛି । ଏହାର ଅର୍ଥ ଅବଶ୍ୟ ନୁହେଁ—ସୋରାଏଟ୍
 ପୁନଥନ୍ରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶ୍ରମବିଭାଗ ଏକାକେଲକେ ମୂଲ୍ୟପାତ୍ର ହେବା
 ପରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ବାସ୍ତବ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରୁ

ଜଣାଯାଇଛି — ପ୍ରଚଳିତ ଐତିହାସିକ ଅବସ୍ଥାରେ ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟ ଗଠନ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିର ପରିସର ବୁଦ୍ଧି ପାଉଛି । ତେଣୁ, ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରଚଳିତ ଶ୍ରମବିଭାଗ ଆଗ ଲୋପ ପାଇବା ପରେ ହିଁ ଲୋକର ସମ୍ଭବ ବିକାଶ ଆରମ୍ଭ ହେବ — ଏହି ଅନୁମାନ ନିତାନ୍ତ ଅପୌକ୍ତିକ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ।

ସୋରଏଟ୍ ଲୋକର ଯେଉଁ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ ଘଟୁଛି ସେହି ବିକାଶର ଚରିତ୍ରଗତ ବର୍ଣ୍ଣିତା ଦେଖାଦେଉଛି ବହୁରୂପରେ, ବହୁ ଶାଳି ପ୍ରକୃତିରେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସେଇ ରୂପଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଯୋଡ଼ିଏ ହେଉଛି ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଗୋଟିକର ଜନ୍ମ ଘଟୁଛି ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଭାବରେ — ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ବା ଅଂଶ-ବିଶେଷ ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ଗୁଣ ବା ପ୍ରେମ୍ ଭିତରୁ । ଏହା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାରେ ଜଣାପଡୁଛି ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶ ଆଉ ସୋରଏଟ୍ ସମାଜରେ ତାର ସ୍ଥିତି-ପ୍ରତିପତ୍ତିରୁ । ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶର ମାତ୍ରା ଆଉ ତାର ସ୍ଥିତି-ପ୍ରତିପତ୍ତି କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାକୃତ ବା ନରୂପିତ ହେଉଛି ଯେତେ ତା'ର ଶ୍ରେଣୀ-ସମ୍ପର୍କ ବା ଶ୍ରେଣୀ-ସଂଯୋଗ ହେତୁରୁ ନୁହେଁ, ସେତେ ତା'ର ଚେତନାର ପ୍ରଭା, ସାଧାରଣ ଓ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ, ଆଉ ତା'ର କ୍ରିୟାକର୍ମର ସାମାଜିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଲଭରୁ । ଅତଏବ ଏହି କଥା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପ୍ରକାଶ । ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆଉ ଏକ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ସେଥିରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା, ସମାଜ-ବାଦୀ ସମାଜରେ ଯେଉଁ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀ ଅଛି ବା ରହୁଛି, ସେହି ଶ୍ରେଣୀ କେତୋଟି ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶ ଘଟୁଛି । ତେଣୁ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବରେ ସୋରଏଟ୍‌ର ଶ୍ରମିକ, କୋଠଗୁରୀ ଆଉ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଆମ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା ଯଥା-ସମ୍ବନ୍ଧ ଶ୍ରେଣୀର ବିଶେଷ ସ୍ଥିତି-ପ୍ରତିପତ୍ତିର ବା ସାମାଜିକ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରଭାବପାତ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଯିଏ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀରେ ବା ସାମାଜିକ ପ୍ରଭାବରେ ଅଛନ୍ତି, ସିଏ

ସେହି ଶ୍ରେଣୀ ବା ସାମାଜିକ ପ୍ରଭ ଅନୁସାରେ ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ବା ପ୍ରତିପତ୍ତିର ପ୍ରଭବ ଅନୁରବ କରୁଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ପରସ୍ପର-ବିଦ୍ରୋହୀ କ୍ରିୟା ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ଶହୁଡ଼ା ବା ବୈରହବ ରହୁନାହିଁ କି ଉପୁଜୁନାହିଁ । ସୋରଏନ୍‌ର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ଓ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରୁଛନ୍ତି, ସୋରଏନ୍‌ର ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକମାନେ ସେହି ସାଧାରଣ ଓ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାରେ ପ୍ରାଣପଣେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏହା ପ୍ରାୟ କାହାକୁ ଅବଦତ ନୁହେଁ ଯେ ସମାଜବାଦ ଯେତେକ ଯେତେକ ଉଲ୍ଲକ୍ଷପଥରେ ଅବସର ହୁଏ, ଶ୍ରେଣୀମାନ ସାମାଜିକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଵାର୍ଥକ ଭାବରେ ଅନୁନିହିତ ଗୁଣ, ଅବସମ ଗତିରେ ସେହି ନୂତନ ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକର ଆବର୍ତ୍ତାବ ଦତି ସେତେକ ସେତେକ ଅବସମ ଗତିରେ ବିକାଶ ପାଏ । ସମାଜବାଦୀ ସମାଜ-ବିକାଶର ଅସଲ ପ୍ରକୃତି ଓ ଗତିବିଧିର ସମସ୍ତ ପ୍ରବଣତାର ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଅବସ୍ଥେଦ୍ୟ ଅଂଶବିଶେଷ ଦେଉଛି ଏହି ନୂତନ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ । ସମୁଦେ ଭାବରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥର ଗୁରୁତ୍ଵ ଉପଲବ୍ଧ, ଉଚ୍ଚକୋଟିର ଜୟାଦନ-ଶୀଳ ଶ୍ରମ ଓ ସାଧନା ଲାଗି ସାମର୍ଥ୍ୟ, ସଜନୈତିକ ଚେତନାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଗତ ପ୍ରଭର ଅବତଳିତ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ, ସମାଜବାଦୀ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜ ନିର୍ମାଣରେ ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ ରହି ଏହି ନୂତନ ଗୁଣ ଅନେକ ସାବଜନାନ, ବ୍ୟାପକ ହୋଇଉଠେ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଆଦୃତ ହୋଇ ସଂଗଠିତ ଓ ବିକଶିତ ଦେଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୃଷ୍ଟିଲି, କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ପ୍ରଭୃତିରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ସଙ୍ଗର୍ଷିତା ଆଉ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଶ୍ରେଣୀଗତ ସ୍ଵାର୍ଥର ବିଲେପ ଦାଟେ । ଏହା ନିସ୍ତୁତ ଯେ ଶ୍ରେଣୀରେଦ ଲେପ ପାରବାର ଏହି ଜଟିଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଶ୍ରମିକ, କୃଷକ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀର ସାମାଜିକ ରୂପ ଧୀରେ ଧୀରେ ନୂତନ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵରେ—କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ଶ୍ରମଜୀବୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵରେ—ମିଶିଯାଇ ଏକକୃତ ହୋଇ

ମୁଣ୍ଡି ହୋଇଉଠିବ । ସୋରାଏଟ୍ ସୁନଅନରେ ଏହାହିଁ ସବୁ ସଂଘଟିତ ହେଉଛି ।

ଅଉ ଏହି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଦେଖାଇ ଦେଉଛି—ସମାଜବାଦରେ ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ ନୁହେଁ ଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରୁ ବରତ ହୁଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ ନୁହେଁ ଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି କରାଏ ନାହିଁ । ଏହାଛଡ଼ା କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌କୁ ଯାହା କରିବାର ଅଳ୍ପବର୍ତ୍ତୀ ଅଭାବୀ ଅବସ୍ଥାରେ ସମାଜର ଶ୍ରେଣୀ-ସଙ୍ଗଠନ-ବଣିଷ୍ଟ ଅନୁର ପ୍ରକୃତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସେ । ତେଣୁ ଏହି ଅଳ୍ପବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ଅବସ୍ଥା ଶ୍ରମବିଭାଗମୂଳକ ନିୟମର ଅଧୀନ ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ । ଏହା ଫଳରେ ଏହାର ପୁରାତନ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ଚାପୁର୍ତ୍ତି ଏହି ସମୟରେ, ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ଅଳ୍ପବର୍ତ୍ତୀ ହୁଏ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସାମାଜିକ ସଙ୍ଗଠନ ସହିତ ସଙ୍ଗଠିତ ରହି ନୁହେଁ ଭାବ-ମର୍ମ (content) ବା ନୂତନ ଆଧେୟ ଗ୍ରହଣ କରେ ।

X

X

X

ନୂତନ ସମାଜରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମୁହିକ ବିକାଶ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ-ରୂପରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭିନ୍ନୋଟି ପ୍ରଶ୍ନ ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ :

- (୧) ସୋରାଏଟ୍ ସମାଜରେ ଶ୍ରମିକର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳତା କେତେଦୂର ଚା'ର ସାମୁହିକ ବିକାଶରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରେ, ବାଧା ଦିଏ ? ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସାମାଜିକ ଓ ଶ୍ରେଣୀଭେଦ ମୂଳପୋଛ କରିବାର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭିତରେ ଏହି [ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଦୃଷ୍ଟିକରଣ ପ୍ରଶ୍ନ ଯଦି ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୁଏ, ତେବେ ଶ୍ରମସେବରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ବିଶେଷୀକରଣ ଓ ସାମୁହିକ ବିକାଶ ସାଧନ ଭଳି କଣିକା

ସପାଦନ ସହୃଦ ତାହା ସଙ୍ଗଠିତ କି ବା ଏହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନୁରୂପ ହେବ କିପରି ? ସମାଜବାଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ “ବିଶେଷୀକରଣ”ର ଅର୍ଥ କ’ଣ ନୁହେଁ ସୁଦ୍ଧା ଓ କୂଟୀର-ଶିଳ୍ପମୂଳକ ଶ୍ରମବିଭାଗର ପୁରାତନ ରୂପାକୃତିଗୁଡ଼ିକର “ସହଜ”-ସାଧନ ବା ଦାନସମାବେଶ ବା ସନ୍ନିବନ୍ଧନର ସୃଷ୍ଟି ? ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ଏହି ‘ବିଶେଷୀକରଣ’ କ’ଣ ସମସ୍ୟାଟିର ସମାଧାନ ଦିଗରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ୍ୟ ପ୍ରାଚୀର ଛୁଡ଼ା କରୁନାହିଁ ? କିମ୍ବା ଏହା ହୁଏତ ହୋଇପାରେ, ବିଶେଷୀକରଣ ଗୋଟିଏ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ଘଟଣା—ଏହା କେବଳ ସେତିକି ଦିନଯାଏ ଛାୟା ହେବ, ଯେତେଦିନଯାଏ ଶ୍ରମିକର ସାମୁହିକ ବିକାଶ ଆସିନାହିଁ । ଆଉ ସେତିକିଦିନଯାଏ ଏହା ଶ୍ରିର ରହିବ, ଯେତେଦିନଯାଏ ଶ୍ରମ-ବିଭାଗ ଓ ବିଶେଷୀକରଣର ନିୟମ ବା ବିଧିବିଧାନ ସବୁ ଶ୍ରମ-ବଦଳାବଦଳର ବା ଶ୍ରମ ପର୍ଯ୍ୟାୟାନୁବୃତ୍ତି (alternation) ନିୟମ ଦ୍ଵାରା ବହୁଷ୍ଟତ ବା ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ହୋଇନାହିଁ ।

- (୨) ସମାଜବାଦରେ ଶ୍ରମବିଶେଷୀକରଣ ବିକାଶ ସପକ୍ଷରେ ଏଭଳି କ’ଣ ନୂତନ ଗତିବିଧିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଅଛି ଯାହା “ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମୁହିକ ବିକାଶ” ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଆଡ଼କୁ ଘେନିଯାଇପାରେ ? ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି—ନିଜ ନିଜର ବୃତ୍ତି ବା ପେଶା ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ବାଛି ପସନ୍ଦ କରି ଗ୍ରହଣ କରିବା ସକାଶେ ସୋରସତ୍ଵ ଜନସାଧାରଣ କେତେଦୂର ସ୍ଵାଧୀନ ? ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଶ୍ରମରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଶ୍ରମକୁ ଭେଦ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରମକୁ ଗୁଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରମ ଧରିବା ସକାଶେ କି କି ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି ବା ଅବସ୍ଥା ଆଗରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି ?

ଆଉ ଲୋକେ ନିଜ ନିଜର ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ କେତେ ପରିମାଣରେ ବା ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ କର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ ଆଣୁଛନ୍ତି ?

(୩) କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ “ବିଶେଷୀକରଣ” ଓ “ଶ୍ରମ-ବଦଳାବଦଳ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟାନୁବୃତ୍ତି (alternation)” ର ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମୁହିକ ବିକାଶମୂଳକ ସାଧାରଣ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଅସଙ୍ଗତପୂର୍ଣ୍ଣ କି ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ, ଏଥିରୁ କେଉଁଟି ଆମେ ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ? ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମୁହିକ ବିକାଶ-ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ “ବିଶେଷକରଣ” ଓ “ଶ୍ରମ ବଦଳାବଦଳ” ମଧ୍ୟରେ ଅସଙ୍ଗତ ରହେ ନା ନାହିଁ ? କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ଆରଟିର ପରିପୂରକ ହୁଏ ? ସିଧାସଳଖ କିନ୍ତୁ ଆମକୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ, “ବିଶେଷୀକରଣ” ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ “ଶ୍ରମବଦଳାବଦଳ” ଓ ଶ୍ରମ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନରୁ ବଢ଼ିଲା କିମ୍ବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାପେ ବିଚାର କରାଯାଇ ନ ପାରେ କି କି ଲୋକର ବୃତ୍ତି ଓ ଶିଳ୍ପ ବହୁବୃତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କିମ୍ବା ବିବେଚନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଶ୍ରମ-ବିଶେଷୀକରଣକୁ ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ କାଳାଗତ ‘ବିମୁକ୍ତିତା’ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରମ ‘ବିଶେଷୀକରଣ’ର ବାସ୍ତବତା ନାହିଁ, ଏହା କେବଳ କଲ୍ପନାର ବା ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ବୋଲି ଧରିଯିବ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହା ଗୋଟାଏ ବନ୍ଧୁସାପେକ୍ଷ ବନ୍ଧୁଗତ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏଥିରେ ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତି ଆଉ ସାମାଜିକ ଉତ୍ପାଦନଶକ୍ତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆବଶ୍ୟକତା, ଏହି ଉତ୍ତରର ସ୍ତର ପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଏକ ଦିଗରେ ଲୋକଙ୍କର ‘ଶ୍ରମ’ ଲବ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତି ବାସ୍ତବ

କ୍ଷମତା ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯାହା ପ୍ରତିପଳିତ ହୁଏ; ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ—ଲୋକଙ୍କର ଯଦି ପ୍ରକୃତ ବିଶେଷ ଧରଣର ଅଭିଜ୍ଞତା କି ଦକ୍ଷତା ନ ଥାଏ, ତେବେ ସାମାଜିକ ଉତ୍ପାଦନ ଏକାକେଲକେ ଅସମ୍ଭବ ହେବ ।

ଶ୍ରମର ବିଶେଷୀକରଣ ପାଇଁ କି ବସ୍ତୁ-ସାପେକ୍ଷ ଅବଶ୍ୟକତା ବା ଅଛି ? ଅନ୍ତତଃପକ୍ଷେ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମର ବୈଷୟିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଭିତ୍ତିମି ନିର୍ମିତ ହେବା ସମୟରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଜନ ବା କ'ଣ ?

ଅମ ମତରେ ଏହି ଅବଶ୍ୟକତା ଗୁରୁତ୍ୱେଷି ମୌଳିକ ତଥ୍ୟ ବା କାରଣ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି—ଶ୍ରମର ସାମାଜିକ ବିଭାଜୀକରଣ ଅଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ପ୍ରସାରିତ ହେଲେ ନୂତନ ନୂତନ ଉତ୍ପାଦନର ଧାରା ଦେଖାଯାଏ, ନୂତନ ନୂତନ ପ୍ରକାର ଶ୍ରମର ପ୍ରକାଶ ଘଟେ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଉଛି, ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷୀକରଣକୁ ଅଦ୍ୱାରା ବିସ୍ତୃତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନରେ ଅଧୁନିକ ଧରଣର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଗତି ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ ହୁଏ ବା ସ୍ଥାନ ପାଏ ସେହିପରି ସ୍ଥିର ଅଭି ଅବିକଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନ ଅବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ତୃତୀୟଟି ହେଉଛି, “ସପାଦିତ ଶ୍ରମର ଗୁଣ ଓ ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟୟନ” ଏହି ସମାଜବାଦୀ ନୀତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପ୍ରଶ୍ନ କୌଣସି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କି ବୃତ୍ତ ଶିଳ୍ପସଂଘ ବନା ଓ ଶ୍ରମସଂଘଠନରେ “ଯୋଗ୍ୟତା”ମୂଳକ ଶାନ୍ତିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ବ୍ୟତିରେକେ କଲ୍ପନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଶେଷରେ ତତ୍ତ୍ୱାତ୍ମକ ହେଉଛି, କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ନିର୍ମାଣ ମଧ୍ୟରେ ଝୁ ମନ୍ତ୍ରଣାର ସମଗ୍ର ଅବଶ୍ୟକତା ମଙ୍ଗଳକର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ବାସ୍ତବ ହୁଏ । ଏହା ଏବେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଲାଣି ଯେ ଏହି ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ରବ୍ୟଗତ ବା ବୈଷୟିକ ଓ ଅସ୍ଥିକ

ମୂଲ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ଲାଗି ଚରଦନ ସକାଶେ ସାମାଜିକ ଉତ୍ପାଦନର
ଓ ମାନୁଷିକ ବକାଶର ଉତ୍ତରୁମି ହୋଇ ରହିବ ।

ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିଲେ ଶ୍ରମର ପୃଥକକରଣ ଓ ବଶେଷୀକରଣ
କେବେହେଲେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହି ନ ପାରେ; କାରଣ ବୈଜ୍ଞାନିକ
ଓ କାର୍ଯ୍ୟଗର ପ୍ରଗତି ଆଉ ସଂସ୍କୃତିର ବକାଶ ଆପାତଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରିୟ ଓ
ଅବିଚଳ ଶାସ୍ତ୍ରରକ ଓ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସଦାବେଳେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ
କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ବାସ୍ତବ କ୍ରିୟାକଳାପର ସୀମାରେଖା ଆଉ
ଭବମର୍ମଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅନବରତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଛି । ସେଗୁଡ଼ିକର
ପରିସର ବିସ୍ତୃତରୁ ବିସ୍ତୃତତର, ଭାବଗତ ଗଭୀରତା ବିସ୍ତାରୁ
ବିସ୍ତାରତ ହେଉଛି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରର ଶ୍ରମବଦଳା-
ବଦଳ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟାନୁବୃତ୍ତି, ଶ୍ରମ ଦିଗରେ ମନୁଷ୍ୟର ସମତା-
ବକାଶର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ତଥ୍ୟ ବା ହେତୁ ।

ସମାଜବାଦୀ ବଶେଷୀକରଣ ସାଧାରଣ ଦଗଠିକୁ କେବଳ
ଗୁଡ଼ିପାରିଲେ ଯେ ତା'ର ଅସଲ ସାରମର୍ମ ସମ୍ପର୍କରେ ନିର୍ଭୁଲ କଳନା
କରିହେବ, ଏହା ନୁହେଁ । କାରଣ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି, ଶ୍ରମ କେଉଁ ସେକ୍ସଗୁଡ଼ିକରେ ବକାଶ ପାଏ ।
ସେହି ସେକ୍ସଗୁଡ଼ିକର ବଶେଷ ବଶେଷ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରକୃତି, ରୂପଗୁଣ
ବିଷୟ ବିଚାରବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ, ନିମ୍ନଲିଖିତ
କେତୋଟି କଥା ପ୍ରତି ଆମକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ହେବ ।

- (୧) ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଶ୍ରମର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ସଦାବେଳେ
ଗୁଲିଥାଏ କିପରି ? ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଶ୍ରମର ଦୁଇଟି ବର୍ତ୍ତମାନ
ଅଛି, ଆମେ ଜାଣୁ । ଗୋଟିକରେ ଇଞ୍ଜିନିୟର, କାର୍ଯ୍ୟଗର
ମିସ୍ତ୍ରୀ, ଆଉ ବଜ୍ରାମାନଙ୍କର କ୍ରିୟାଶୀଳତା ବା

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଆଉଟିରେ କଳକାରଖାନା ବା ଶିଳ୍ପ-ସଙ୍ଗଠନର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ହୁଏ । ଅତଏବ ଦେଖିବାର କଥା, ଇସ୍ତାଦନଶୀଳ ଶ୍ରମର ଏହି ଦୁଇଟି ବିଭାଗରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଗୁଡ଼ିକ ରହେ କେମିତି ? ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ସ୍ବଗୁର ଦିଆଯାଇପାରେ—ପ୍ରଥମ ବିଭାଗଟିରେ ବିଶେଷୀକରଣ ଗଭୀର ହୁଏ; ଗଭୀରରୁ ଗଭୀରତର ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ । ଦ୍ବିତୀୟଟିରେ ସାବଜନାନତା ବା ବ୍ୟାପକତା ଦେଖାଯାଏ; ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସାୟ ଓ ଶିଳ୍ପ-ଶୁଦ୍ଧିକର ଏକତ୍ରୀକରଣ ବା ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ଘଟେ ।

(୨) ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଇସ୍ତାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ମାନସିକ କ୍ରିୟାକର୍ମରେ, ବିଶେଷତଃ କଳାବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୃତି ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଶ୍ରମ ପୃଥକକରଣର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ରୂପରେଖ ସବୁ କ'ଣ ?

(୩) କୃଷି ସଂପର୍କୀୟ ଶ୍ରମରେ ବିଶେଷୀକରଣର ରୂପରେଖ, ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି କ'ଣ ? ଏହାର ଉତ୍ତରରେ କୁହାଯାଇପାରେ, ଏଥିରେ ପୂର୍ବର ପକ୍ଷୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶ୍ରମର ସାବଜନାନତା ବା ବ୍ୟାପକତାର ଅବଶେଷ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ହୁଏ, ଆଉ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଚାରବାକୁ ପଡ଼େ କୃଷିରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଗତିକୁ ପ୍ରଚଳିତ କରୁଥିବା ନୂତନରୁ ନୂତନ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଏ; ସେଥିରେ ନୂତନ ଦକ୍ଷତାସମ୍ପନ୍ନ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଦେଖାଯାଏ ।

(୪) ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଗତିର ପ୍ରଭାବରେ ପୁରାତନ ତାହାର ବା ଶାନ୍ତିର ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, କୁଞ୍ଜୀର ଶିଳ୍ପ ଓ କର୍ମ-କୁଶଳତା ଧୀରେ ଧୀରେ କ୍ରିମାନ୍ୟୁରେ ଲୋପ ପାଏ । ଅଦକ୍ଷ ଶ୍ରମ ପରିବର୍ତ୍ତେ

ସୁଦୃଷ୍ଟ ଶ୍ରମ ଦୁର୍ଭବେଶରେ ଦେଖାଯାଏ । ଅଦୃଷ୍ଟ ଶ୍ରମିକଙ୍କର
 ସ୍ଥାନ ଦୁର୍ଭବେଶରେ ସୁଦୃଷ୍ଟ ଶ୍ରମିକ ଅଧିକାର କରନ୍ତି । ଯେଉଁ
 ପୁରାତନ ଶ୍ରମବିଭାଗ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବନ୍ଦନରେ ରଖିଥାଏ, ସେହି
 ଶ୍ରମବିଭାଗର ମୂଲୋଚ୍ଛେଦ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଏହି ପ୍ରତିଯୁଗରୁ ପ୍ରକାଶ
 ପାଏ ନାହିଁ କି ?

ଏହିସବୁ ଦିଗଗୁଡ଼ିକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଏ,
 ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି
 ବୃତ୍ତି ବା ଧନ୍ଦାରେ କି ଶିଳ୍ପ ସମ୍ପ୍ରାଦାୟରେ ନିଃସଙ୍ଗ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ
 ଏକୃତ ଅରହୁ ବା ଗୋଟାଏ ଅସ୍ତିତ୍ବ, ଅସ୍ଥାୟୀ, ସାମୟିକ ଘଟନା ।
 ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକର ନିଃସଙ୍ଗତା ବା ଅନ୍ତରକତା ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ ନାହିଁ ।
 ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଧୀରେ
 ଧୀରେ ତା'ର ଦକ୍ଷତାପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ରିୟାକର୍ମର ପରିସରକୁ ବଢ଼ାଇବାରେ
 ଲାଗେ ।

ସୋଭିଏତ୍‌ର ଲୋକ ଅତି ଏହିଭଳି ଶାଢ଼ୀରେ ବଦଳୁଥିବା
 କ୍ରିୟାକର୍ମରେ ଅସ୍ତେଇଯୋଗ କରନ୍ତି । ତା'ର ଅବଶ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରବଳ
 ଉଦ୍ୟମରେ ଗଭୀର ନିଷ୍ଠା ଓ ଅନୁରକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଠୁଛି । ଏହା ପଳରେ
 ସମାଜବାଦୀ ସମାଜର ଗୁରୁତ୍ବିକ ଶାଢ଼ୀପ୍ରକୃତର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ସବୁ
 ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଏଣୁ, ଆମେ ଯେତେବେଳେ ମହାକାଶ
 ଆବିଷ୍କାରକାଣ୍ଡ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ପାଇଲଟ୍, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶ୍ରମକ୍ଷେତ୍ରରେ
 ତମକକାଣ୍ଡ ପିଟର-ମିଶ୍ରୀ, ଲେନ୍-ଗୁଲକ, ଖଣିଶଦାନର ଶ୍ରମିକ,
 ବୁଣାକାର ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରମିକ, ଆଉ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଚୁର
 ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନକାଣ୍ଡ ବିତରଣ, ସୁଦୃଷ୍ଟ କୃଷକ (ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ,
 ଟ୍ରାକ୍ଟରଗୁଲକ, କମ୍ବାଇନ୍‌ଗୁଲକ) ପ୍ରଭୃତି ଆମ ଯୁଗରେ ପ୍ରକୃତ
 ଅଗ୍ରଣୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କହୁଛି, ସେତେବେଳେ ଆମେ
 ବୁଝୁଛୁ, ନିଜ ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶ୍ରମ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କର ଯାଦା

ସାପଲ, ଯାହା ସାର୍ଥକତା, ତାହା ସେମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି-ବ୍ୟବସାୟ
 କି ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିକର ଫଳାଫଳ ବା ପରିଣତି ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତରେ ତାହା
 ସେମାନଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ବିକାଶର, ବିଶେଷରେ ସର୍ବାଦୌ ସେମାନଙ୍କର
 ସାମ୍ବୃଦ୍ଧିକ ଓ ସମୁଦ୍ଧ ଶକ୍ତିନୈତିକ ଚେତନାର ଫଳ ।

ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସତ ଯେ କେତେକ ଘଟଣାରେ ଲୋକ ନିଜର
 ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନର, ଶିଳ୍ପ କି ବୁଦ୍ଧିବିଷୟକ କ୍ରିୟାକର୍ମର ଦାସ ବା ବିଙ୍କର
 ହୋଇଯାଇପାରେ । ଅମ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଏଭଳି ଲୋକ ଯେ ଦେଖା
 ନ ଯାନ୍ତି, ତା ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ଅମ ସମାଜରେ ଶ୍ରମ-ବିଶେଷୀକରଣ ଓ
 ଜ୍ଞାନ-ଅହରଣକୁ ସେଇକିବେଳେ କେବଳ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ
 କରାଯାଉଛି, ଯେତେବେଳେ ତାହାସବୁ ଠିକ୍ ଲୋକର ସାମୁହିକ
 ବିକାଶସାଧନ-ଭିତ୍ତିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି; ଆଉ ସେହି ବିକାଶ ସହିତ
 ସଂଯୁକ୍ତ ବା ସଂଯୁକ୍ତ ରହୁଛି । ଏବେ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ପ୍ରଥମ
 ଅବସ୍ଥାରେ ଶ୍ରମ ବିଶେଷୀକରଣର ମୁଖ୍ୟ ଗତିଶୀଳ ବା ପ୍ରବଣତା ପ୍ରକାଶ
 ପାଇଲୁଣି । ଶ୍ରମର କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିର୍ଭୁଲ-ଆଉ ବିବିଧ
 ଦକ୍ଷତା ସହିତ ବହୁମୁଖୀ ଆଉ ପ୍ରତିଭାମୟ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ-
 କୋଟିର ସାମ୍ବୃଦ୍ଧିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଗତ ସ୍ତରର ନବତ୍ର ସଂଯୋଗ ଆସୁଛି ।
 ଏହାହିଁ ସେହି ବିଶେଷୀକରଣର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରବଣତା ।

କିନ୍ତୁ ଅମର ଶ୍ରମଜୀବୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ
 କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଶିଳ୍ପ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ?
 ଏହାର କାରଣ ପାଇଁ ଉତ୍ସାଦନା ଶକ୍ତି ଓ ସମାଜବାଦୀ ଉତ୍ସାଦନ-ସପର୍କ
 ସବୁ କେଉଁ ସ୍ତରରେ ଅଛି, ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସୃଷ୍ଟିବାଦୀ
 ସମାଜରେ ଉତ୍ସାଦନା ଶକ୍ତି ଓ ଉତ୍ସାଦନ ସପର୍କଠାରୁ ଏସବୁ ମୌଳିକ
 ଭାବରେ ଘୃଥକ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଜିଯାଏ ସୃଷ୍ଟିବାଦୀ ପଣ୍ୟକାରବାର-
 ମୂଳକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବା ଚେତନାକୁ ଗ୍ରହଣପାରିନାହିଁ; ସେହି ପଣ୍ୟକାରବାର-
 ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟକୁ କେତେକାଂଶରେ ଅବହେଳା ରହିବାକୁ ବା ସ୍ୱରକ୍ଷିତ

କରି ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ଚେକର ଶ୍ରମରେ ଉତ୍ପାଦନ-
ଶୀଳତାର ସ୍ତର ଅତି ତା'ର ଫଳସ୍ବରୂପ, ଚେକର ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତାକୁ
ବିକାଶ ପୂର୍ବପୂର୍ବ ପ୍ରାୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରଖି ଦେଇ ଚେକର ଶ୍ରମ-ଶକ୍ତିର
ବିକାଶ ଅତି ତା'ର ବୃଦ୍ଧିବ୍ୟବସାୟଗତ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଗତ ତାଲିମ୍
ଉପରେ ।

ମାତ୍ର ପଣ୍ୟକାରବାରମ୍ଭଳକ ଉତ୍ପାଦନ ଚରଦନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ ।
କମ୍ୟୁନିଜମ୍ରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଜୟରେ ତାହା ବିନଶୋଧ ଲେପ ପାଇଯିବ ।
ଏବେ ତାହାର ବିଲେପକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ପଣ୍ୟ କାରବାରମ୍ଭଳକ
ଉତ୍ପାଦନର ଗଭୀର ଗର୍ଭ ଭିତରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅର୍ଥନୀତିର
ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ, ଶ୍ରମ-ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତିର ଉନ୍ନୟନ ବା
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବମାନରେ । ଅତି ଶ୍ରମ ଦ୍ବାରା ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣ ଉତ୍ପାଦି ସୃଷ୍ଟିରେ
ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯୋଗ୍ୟତ୍ବରେ ଏବେ ସଫଟିତ ହେଉଛି ।
ଶ୍ରମବିକାଶର ବଞ୍ଚନକାରୀ ଶାନ୍ତି ରଦ ପାଇଅସୁଛି । କାଳକ୍ରମେ ସମ୍ଭବ
ଲେପ ପାଇବ । “ପ୍ରତ୍ୟେକଠୁ ତାହାର ଶକ୍ତି ବା ସମତା ଅନୁଯାୟୀ,
ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ତାହାର ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁସାରେ” — କମ୍ୟୁନିଜମ୍ରେ
ଏହାହିଁ ହେଉଛି ମୌଳିକ ନୀତି । ଏହି ନୀତି ଯେତେବେଳେ
କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ, ସେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ବସ୍ତୁ ବା ପଦାର୍ଥର
ପ୍ରଭୁତ୍ବ ଓ ଆଧିପତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ଅତଳ ଗର୍ଭରେ ଲୁଚି ହୋଇଯିବ ।

କିନ୍ତୁ ପଣ୍ୟକାରବାରମ୍ଭଳକ ସାମାଜିକ ଉତ୍ପାଦନ ଶାନ୍ତିର
ବିଲୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରମରେ ପୃଥକୀକରଣ ଓ ବିଶେଷୀକରଣର
ଲୟ ଘଟିବ ନାହିଁ । ତେବେ ଆଗରୁ ଯାହା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ହୋଇଛି,
ମନୁଷ୍ୟର ଏହି କ୍ରିୟାବର୍ମା ଗୁଡ଼ିକର ଭବମର୍ମ (content) ଏବଂ

ହେବ ଯେ ତାହା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥିତି, ଲୁଚିଲିଲି ଫକାଳ ଶ୍ରମବିଭାଗର
ଭବମର୍ମରୁ ଓ ଭବରୂପରୁ ନିର୍ମିତ ହେଉ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ଶ୍ରମର
ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାୟାନ୍ତରୁ ବା ବଦଳାବଦଳ ସହିତ ସମାଜର
ଭାବରେ ରହି ବିଶେଷାକରଣ ଲୋକର ସାମୁହିକ ବିକାଶର ମୁଖ୍ୟ
ଉପାଦାନ ବା ଉପାକାୟ ହେବ । ଏହା ପୁଣି ବହୁମୁଖୀ ବୈଷୟିକ
ଜ୍ଞାନର ସୃଷ୍ଟି କରି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ସାମୁହିକ ବିକାଶର
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ “ସୁପରସ୍ଟ୍ରକ୍ଚର” (super structure) ବା
“ସଙ୍ଗଠନୋପର ସଙ୍ଗଠନ”ର ତୃପ୍ତିକା ପ୍ରଦାନ କରିବ । ଏସବୁ ବ୍ୟତୀତ
ବାହ୍ୟ ଧନସମ୍ପଦ ଓ ଆତ୍ମିକ ମୂଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଭଲ ଭାବରେ ଅଂଶ
ନେବାକୁ ହେବ, ତାହାର ସୁନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରୂପରେଖ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବ ଏବଂ
ଲୋକକୁ ତା’ର ପ୍ରଭାବ ଓ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେବ ।

ବୈଜ୍ଞାନିକ ସାମ୍ୟବାଦ ବା କମ୍ୟୁନିଜମ୍ “ସମାଜର ଧନସମ୍ପଦ”
ଧାରଣାଟିକୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ପଦାର୍ଥତା ଓ ସଂସ୍କୃତିତା ମୂଲ୍ୟର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ
ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖେ ନାହିଁ; ପ୍ରତିଭାଶାଳ,
କର୍ମପ୍ରବଣ, ବିଚକ୍ଷଣ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଜର ମୁଖ୍ୟ ସଂପଦ, ମୂଲ୍ୟବାନ
ନିଧି ବୋଲି ବୁଝେ । କାର୍ଲମାରକ୍ସଙ୍କ ମତରେ “ସମାଜର ଧନସମ୍ପଦ”
କଥାଟିର ମର୍ମ ହେଉଛି — ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଦଗରେ
ସୁନରୁତ୍ପାଦିତ କରେ ନାହିଁ; ସେ ନିଜକୁ ବ୍ୟକ୍ତି କରେ ଗଭୀର ନିଷ୍ଠା
ଓ ସତ୍ୟତାର ସହିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଭାବ ଓ ଶକ୍ତି ସବୁବେଳେ
ବଢ଼ିଲା ଦଗରେ ବଢ଼ିଲା ରୂପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ଥିର ଓ ସ୍ଥାୟୀ
ବା ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ରହିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରେ ନାହିଁ । ସେ
ସଦାବେଳେ, ଏପରିକି ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଗଢ଼ି ଶାଳି । ବିକାଶର ଅର-
ମୁଖରେ ତାହାର ଗତି ନିତ୍ୟନିୟତା ହିଁ ମିଳି ଭାବରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଧାରରେ
ଗୁଲେ । ମନେ ହୋଇପାରେ, ଏହା କରଳ ଗୋଟାଏ ବିଚଳାସୁକ,
ଦ୍ବିଧାସୁକ କଥା — ଉଚ୍ଚକୋଟିର ସୁବିକଶିତ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ସମାଜରେ

ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ବିଶେଷୀକରଣ ଶୁଭକୁ ଅଗ୍ରାନ୍ତ୍ୟ କରୁନାହିଁ ତ ? ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ବିପତ୍ତିତ୍ୟମ୍ବୀ ଭଳି ଲାଗେ—ବିପତ୍ତିତ୍ୟ ଦଗର ପୃଷ୍ଠପଟରେ ବା ରହିଛି, ମନେହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ଚଳେଇ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଏ, ବାସ୍ତବରେ ଲୋକର ଉଦାର ପ୍ରଶସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଉପରେହିଁ ଏହାର ଅବସ୍ଥିତି । ସମାଜ ଲାଗି କଲ୍ୟାଣକର ସମ୍ପ୍ରଦାୟୋଗୀ ଫିସାକଲାପର ବିଶେଷୀକରଣ ବ୍ୟତୀତ, ଲୋକ ଦ୍ଵାରା ଗୈର-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମର୍ମରେଦନ ବ୍ୟତିରେକେ ସାମୁହିକ ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶର ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ମିଳିବା ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହେବ ନାହିଁ କି ? ସତ କହିଲେ ଏଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ରେଟିବା ତ କେବଳ କଲ୍ଲନା, କେବଳ ଆଦର୍ଶ ହୋଇ ରହିଯିବ ।

ସୋରଏଟ୍ ପୁନର୍ଥମ୍ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଐତିହାସିକ ବିକାଶର ଏହି ପ୍ରବଣତା, ଏହି ଗତିଶୀଳତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ନଜର ନାଢି ଧାରି କରନ୍ତୁ—ଲୋକର ବୁଦ୍ଧିବ୍ୟବସାୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ବିଷୟରେ ଇଚ୍ଛାଗତ ଅବାଧ ସ୍ଵାଧୀନତା ରହୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ବୁଦ୍ଧିବ୍ୟବସାୟ ଗ୍ରହଣ ଅବାଧ ଓ ଐଚ୍ଛିକ ହେଉ । ଏଣୁ ତାହା ଆହୁରି ବିଶଦ ଭାବରେ ଦୋଷଣା କରନ୍ତୁ - ସମାଜର ସ୍ଵାର୍ଥ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖାଯାଇ ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବା ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଦିଆଯାଉ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଓ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ସମାନ ଭାବରେ ଓ ଅବାଧରେ ଯେକୌଣସି ବୁଦ୍ଧି ବା ଧନ୍ୟା ଧରିପାରିବେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ସଦୃଶରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ଯେ, “ସମାନ ଭାବରେ ସ୍ଵାଧୀନ ଇଚ୍ଛାକ୍ରମେ ଯେକୌଣସି ବୁଦ୍ଧିଗ୍ରହଣ”—ଏହା କେବଳ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ଯଦି ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ଦଗରୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଲାପର ବହୁମୁଖୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାର ମନୋଭାବ ବା ପ୍ରଶସ୍ତ ମାନସିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଦେଖାଦେଏ ଏବଂ ତାହାହିଁ ସୁଖି ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକଲାପର ରିଭିରୁମି ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦି ବହୁମୁଖୀ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା, ଶ୍ରମରେ ଦକ୍ଷତାର ବିକାଶ ଓ ପଲିଟେକ୍-ନିକାଲ ସ୍କୁଲ ବହୁମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟର ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ତାଲିମ୍ବ

ବ୍ୟବହାର ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ପରେ ନୂତନ ଅଗ୍ରର
 ବର୍ଗର ବା ନୂତନ ଅଭ୍ୟାସର ଅଭ୍ୟାସ ଘଟେ, ତେବେ ଏହି ପ୍ରକୃତି
 ନିଷ୍ପତ୍ତି ସାଧ୍ୟକତାବେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ । କିନ୍ତୁ ସମାଜର
 ପ୍ରୟୋଜନ ବା ଅଭ୍ୟାସକୁ ବର୍ଗର ବର ନ ଗଲେ ଅବାଧ ବା
 ସ୍ୱାଧୀନ ଇଚ୍ଛା ବା ପସନ୍ଦ ବୋଲି କିଛି ରହୁକ ନାହିଁ କି ଦେଖାଯିବ
 ନାହିଁ । ନିଜ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟାଧୀନ ସକାଶେ ଲୋକଙ୍କର ବରଲ୍ଲ ସ୍ୱାର୍ଥ
 ସହିତ ସମାଜର ସମୁଦାୟ ସ୍ୱାର୍ଥର ମେଳ ରହୁବା ଉଚିତ; ଅର୍ଥାତ୍
 ଅନ୍ତଃପ୍ରସେ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ପରସ୍ପର ଖାପ
 ଖାଇବା ଅବଶ୍ୟକ । କାରଣ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥରେ
 ଛନ୍ଦିହୋଇ ବା ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନହିଁ
 ପୂରଣ କରେ । କାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱତଃ ଅସ୍ପୃହକାଶ
 କରେନାହିଁ—ପ୍ରକଳ ହୁଏ ନାହିଁ; ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇରହେ ସାମାଜିକ
 ଉତ୍ପାଦନ ଉପରେ । ତାହାହିଁ ସେସବୁର ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ ବା
 ବସ୍ତୁତେ ଭିତ୍ତି । ଲୋକର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫିୟାକର୍ମର ମୂଲ୍ୟ ହେଉଛି—
 ତାହା କେତେଦୂର ଭଲ ଭାବେ ସମାଜଜୀବି କଲ୍ୟାଣକର
 ଓ ଅବଶ୍ୟକ, ସେହି ଲୋକର ବୃତ୍ତିରୁ ଏହି କଥାଟିର ସମ୍ୟକ୍ ବ୍ୟବ-
 ତନା ଓ ଉପଲବ୍ଧ । ଶ୍ରମରେ ସାମାଜିକ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ
 କେତେଦୂର କେତେ ମାତ୍ରାରେ ମେଳ ଖାଇବ, ଅର୍ଥାତ୍ କେତେଦୂର
 କେତେ ମାତ୍ରାରେ ସମାନ୍ତ୍ରପାତ୍ର, ସମଜାଲନ ହେବ—ଏହିଟିହିଁ ଅତି
 ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରଧାନତଃ ବର୍ଗର । ଅନେକାଂଶରେ ଏହା ନିର୍ଭର କରେ
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ ଚେତନା ଉପରେ ! ଏହି ଚେତନା
 ଯେତେ ଉଚ୍ଚ, ଯେତେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ସେତେ ଶକ୍ତିର ଭାବରେ ଲୋକ
 ସମାଜ ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାର ଫିୟାକର୍ମର ଗୁରୁତ୍ୱ
 ଉପଲବ୍ଧ କରେ । ତେଣୁ ସ୍ୱଭାବତଃ ଶ୍ରମର ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବ
 ମର୍ମରେ (content) ଯେଉଁ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନମାନ ସଂଘଟିତ
 ହୁଏ, ତାହା ସବୁ ତା'ର ଏହି ଚେତନାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ

ହୋଇଉଠେ । ସେଥିପାଇଁ ସୁଦ୍ଧିବାଦରେ ମୋତେବେଳେ ଶ୍ରମର ଶିଳ୍ପଗତ ବିଭାଗ-ନିଷ୍ପତ୍ତି ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଶୋଷଣ କରବାନ ପଦ୍ଧାରୁପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ସମାଜବାଦ ଓ ସାମ୍ୟବାଦ (କମ୍ୟୁନିଜମ୍)ରେ ସେତେବେଳେ ତାହା ନିଃକର୍ମ ନିଜର ବିପକ୍ଷତାପୂର୍ବକ ହୁଏ ବା ନିକର୍ମ ନିଜର ବିପକ୍ଷତା ଦିଗର ପୃଷ୍ଠ-ପାଠିକା ହୋଇଉଠେ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେତେବେଳେ ନାହା ଶୋଷଣମୂଳ ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରୀୟ ବାସ୍ତବ ଅନୁସାରେ କିଛି ପ୍ରଧାନ ଏକ ପଦ୍ଧା ବା ଉପାୟ ହୁଏ । ସୋଭିଏତ ସଂବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରାୟ ସର୍ବବେଳେ ଏଥି ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଏଭଳି ବିବରଣୀମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ଯେଉଁଥିରେ କି ନିଜ ନିଜର ବୃତ୍ତି ଓ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ଆଦର ଓ ଆଗ୍ରହ, ଦରକାରୀ ଓ ହୃତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଉନ୍ମାଦନା ଓ ବ୍ୟଗ୍ରତା ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରୁ ଆମ ମିଳେ—ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ନିଜ କାମର ସାମାଜିକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧ କରନ୍ତି, ସେମାନେ କେତେବେଳେ କହନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ତାଙ୍କର ବୃତ୍ତି ବା ଧନ୍ଦାସବୁ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରୁଛି; ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଓ ବିକଳାଙ୍ଗ କରୁଛି । ଏଣୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ପ୍ରମାଣିତ କରେ—ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଉପରେ ତା'ର ନିଜର ପ୍ରଭାବକୁ କାଳିନିକ ସ୍ତରରେ ବିମୁକ୍ତିତ୍ୱରେ ବଞ୍ଚେଇ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତରେ କିନ୍ତୁ, ଯେଉଁ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ ଘଟେ, ସେହି ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ଭିତ୍ତି ପ୍ରତି ଯଥାପଥ ଦୃଷ୍ଟିଦିଆଯିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଭାବକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ । ଶୋଷଣମୂଳ ଶ୍ରମରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ରକ୍ଷିତ୍ୱ ବା କାରଣ-ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଭାବନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପେଶାଦାତା ଓ ଶିଳ୍ପତେ ମନୋନିବେଶକୁ ବିକାଶ କରିଦିଏ । ଏଣୁ ସମାଜବାଦରେ ଏକା-ବେଳେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧରଣର ବ୍ୟବସାୟିକତାକୁ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ।

- ପୁଣି ବାଘ ସମାଜର ପରିସରରେ ଲୋକଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାସ୍ୱଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ସେମାନଙ୍କ ଶ୍ରମର ବିଶେଷୀଭବନ ବାସ୍ତବକ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ମେରୁ ବା ପ୍ରମୁ ଭଳି । ସଂଗ୍ରାମୀ ଶିଳ୍ପତେ ମନୋଭାବ ସେଥିରେ କ୍ରମିକ ଶାନ୍ତରେ ବାରମ୍ବାର ମନ୍ଦର ଚଳି ଅନୁସାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଏଣୁ ତାହା ବୃତ୍ତୋପାୟ ସମାଜରେ ନୂତନ ଯୁବସଂପ୍ରଦାୟର ଲଳନପାଳନ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାୟୀ ସମୁଦାୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ନିଜର ଚିହ୍ନ ଅଙ୍କନ କରେ; ଶ୍ରମଶକ୍ତିର ପୁନରୁତ୍ଥାନ ବା ପୁନଃପ୍ରକାଶ ଉପରେ ନିଜର ମୋହର ମାରେ । ପୁଣି ବାଘ ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଧ୍ରୁବରେ ବେକାର, ଶ୍ରମଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଓ ଅବିରାମ ଶିଳ୍ପ-ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଲାଗି ରହିଥାଏ । ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ଲୋକ ନିଜର ସମତା, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ କୌଣସି ବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସାୟ କି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ରିୟାକର୍ମର ସେବ ବାହନେବାକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଏନାହିଁ । ଲୋକ ସାଧାରଣତଃ ଜୀବନ-ଧାରଣର ସର୍ବଜନମୁଖ୍ୟ ଉପାୟ ଦ୍ୱାରାବାର ସଙ୍ଗତ ଓ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ ଅନ୍ଧାର ମୁଠିରେ ସଂହାନ ଲାଗି ନିର୍ମମ ବାସ୍ତବତାର ସଂଗ୍ରାମରେ ମଗ୍ନ ରହେ । ଏଣୁ କାର୍ଯ୍ୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଅଦଳବଦଳ ଭଳି ଅତି ଏକପ୍ରକାର ଅର୍ଥନୈତିକପଦ୍ଧାର ଅଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ! ଅର୍ଥାତ୍ ବାରମ୍ବାର ଗୋଟିଏ କାମ ଗୁଡ଼ି ଅଦ-ଗୋଟିଏ କାମକୁ ଧରୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ କାମ ଲୋକର ମନକୁ ପାଏ, ତା'ର ସମତାର ଉପଯୋଗୀ, ସେଇ କାମ ସଫଳତା ତା'ର ଭୁଗ ଓ ଅଭିଳାଷ, ଲଳେହେଲେ ପୂରଣ ହେବା କି ତୁପ୍ତ ହେବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ ।

କେବଳ କେତେକ ପ୍ରତିଭାଶାଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପୁଣି ବାଘ ସମାଜର ଏହି ଶ୍ରମବିଭିନ୍ନମୂଳକ ବନ୍ଧନରୁ ଆସ୍ୱରକ୍ଷା କରିପାରନ୍ତି, ମୁକ୍ତି ପାଇ-ପାରନ୍ତି—ପ୍ରତିଭାର ବିନିଯୋଗ ସକାଶେ ବହୁମୁଖୀ ବିଚକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଅଧିକାର ଭଳି ସମସ୍ତ

ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ଯାହା ଉପସ୍ତେୟ ଦେବାର କଥା, ସମସ୍ତ
ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ଯାହା ସପଦ ଓ ଦାନ, ତାହାର ସୁଯୋଗ ଗ୍ରହଣ
କରିପାରନ୍ତି ।

ଅବାଧ ହବରେ ଶ୍ରମ-ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସ୍ବାଧୀନ
ଭାବରେ ବୃତ୍ତି-ଗ୍ରହଣ, ସାମାଜିକ ଉଦ୍‌ଯୋଗର ଗୋଟିଏ ସେକ୍ଟର ଯାଇ
ଅଉଁ ଗୋଟିଏ ସେକ୍ଟରେ ଯୋଗଦାନ—ଏସବୁ ଦେଉଛି ସୁବିକଶିତ
ସମାଜର ଅଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରକୃତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଗତିବିଧିର ଲକ୍ଷଣ—
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଶାସ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ଓ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ପ୍ରୟୋଗ
ବା ବିଶଦ ବିନିଯୋଗ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟୋପଯୋଗୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଶ୍ରମ-
ସଙ୍ଗଠନର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଏହି ଶାନ୍ତିନୀତିଗୁଡ଼ିକ ସମାଜବାଦରେ
ବହୁପଲ୍ଲମାଣରେ ବହୁମାତ୍ରାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ସତ, ତନ୍ତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକର
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଉଁ ସାର୍ଥକ ବିକାଶ ବା ପରିପୁରଣ ଘଟେ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ବା
ସାମ୍ୟବାଦରେ ।

କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ର ସବୁଠୁ ବଳି ମହାନ “ମଲ୍” ବା ଶାନ୍ତିନୀତି
ମଧ୍ୟରେ ଚମକପ୍ରଦ ଅଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଯୋଗ୍ୟ ଦେଉଛି—ଏହାକମ୍ୟୁନିଜମ୍
ନିଜର ପ୍ରାଥମିକ ଏମିତିକି ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ବିକାଶର ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକ-
ଙ୍କର ନିଜ ନିଜ ଶକ୍ତି ସବୁର ସ୍ମରଣ ଓ ବିକାଶ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ
ଅବସ୍ଥା ଓ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଏହି ନୀତି ସୋଭିଏତ୍ ସାମାଜିକ
ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୁଜ୍ୟ ଦେବାର ଦେଖାଯାଉଛି—ଶିଳ୍ପବିଷୟକ ବା
ବୃତ୍ତିବିଷୟକ କ୍ରିୟାକର୍ମର ଅବୃତ୍ତିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ ସହିତ ଅଦଳବଦଳ
ସଂଘଟିତ ଦେଉଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେକୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଶିଳ୍ପ କି ବୃତ୍ତିବିଷୟକ
କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଶିଳ୍ପ କି ବୃତ୍ତି ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ସଂପୃକ୍ତ ନ ହୁଏ
ସର୍ବସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୋଗ କରିପାରୁଛି । ଶ୍ରମ ବଦଳାବଦଳ
ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟାନୁବୃତ୍ତିର ଏହି ଶାନ୍ତି ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ ! ଏହି ଶାନ୍ତି

ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଲୋକ ନଜର ବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସାୟ ନ ଗ୍ରହଣ ଅନୁକୂଳରେ
ବିରଳ ପ୍ରକାର ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିପାରୁଛି । ଏମିତିକି କେବଳ
ନଜର ଚେଷ୍ଟାରେ ଶିକ୍ଷିତ ହେଉଛି—ଅର୍ଥାତ୍ ଅସୁଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଯଥାର୍ଥ
ସୁଯୋଗ ପାଉଛି । ଅମେଚର ବା ଅମୋଦ୍ୟ ଅପେଶାଦାସୀ ଲଳିତ-
କଳା, ନୃତ୍ୟକଳା ପ୍ରଭୃତି ସୁକୁମାର ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଦ୍ୟମଶୀଳ
ହୋଇ ଅତି ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁଛି ।

ସୋର-ଏତ୍ରେ ବହୁ ଶିଳ୍ପସଂଜ୍ଞା ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦସ୍ତରରେ ଲୋକଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଧିକା ଧନା ବା ବୃତ୍ତିରେ ଦକ୍ଷତା
ହାସଲ ଲାଗି ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ତୋଲନ ଚାଲିଛି । ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ,
ମିକ୍ସ ଅଫିସରେ ଇଞ୍ଜିନିୟର, କାରଗର, ପାର୍ଟିକମ୍ପି ଓ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଶ୍ରମ ବଦଳାବଦଳ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟାନ୍ତବୃତ୍ତି ସମାନ ଭାବରେ
ପ୍ରସାର ପାଉଛି । ସେଠାରେ ଇଞ୍ଜିନିୟର, କାରଗର ବା ଟେକନିସିଆନ୍-
ମାନେ ନୂଆ ନୂଆ ଶିଳ୍ପଧନା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁଛନ୍ତି । ପାର୍ଟିକମ୍ପିମାନେ
ନିୟମିତ ଭାବରେ କୃଷିବିଜ୍ଞାନ ଓ କୃଷିପଲ୍ଲବୃଦ୍ଧିରେ ତାଲିମ୍
ହେଉଛନ୍ତି । କୃଷି-ଶ୍ରମିକ ବା କମ୍ପିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଟ୍ରାକ୍ଟର
ଆଉ ସ୍ବୟଂଚାଳିତ ଶସ୍ୟଅମଳକାଣ୍ଡ କମାଇନ୍ ବା ମିଶ୍-ମେସିନ୍
ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ସମର୍ଥ ହେଲେଣି । ସମଗ୍ର ସୋର-ଏତ୍ରେ
ସୁନିଅନ୍ରେ ବହୁ ଶିଳ୍ପ-ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଏବେ ଏହି ତମକପ୍ରଦ
ଘଟନା ଚାଲିକର୍ଷକ ହୋଇଉଠିଲାଣି । ଏହା ପକ୍ଷୀ ଅଫିସକୁ
ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ବେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ସମୟ
ଆସିନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ନିର୍ଭରତାର ସବୁ କହୁହେବ—
ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଗତି କରିବା
ବିଶେଷ ସମସ୍ତ ଅବଶ୍ୟକତାୟ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲାଣି ।
ତେବେ ସେହି ଅବସ୍ଥା ସବୁ ଯେ ରୂପ-ରୂପରେ, ବିକାଶର ନିକ୍ଷା
ବା ପରିଲେଖ ଭାବରେ ଦେଖାଦେଉଛି, ଏହା ନିଃସଂକୋତରେ
କୁହାଯାଇପାରେ ।

ସୋରଏତ୍ ସୁନଥନ୍ରେ ମଂବାଦସମ୍ବନ୍ଧକ ଏ ସଂପର୍କସ୍ତୁ
 କେତେ ସାମୟିକ ବସ୍ତୁରେ ଅନେତନାମାନ ଚଳାଉଛନ୍ତି, ଲକ୍ଷ୍ୟ
 କରାବାର କଥା । ସୋରଏତ୍ ପିନ୍ଧେ, ବିଶେଷରେ ସୁଲ୍ଲ ପିନ୍ଧେ
 ଉତ୍ତର ସହଚ ଏହି ଅନେତନାରେ ଭଗ ନେଉଛନ୍ତି । “ତମେ
 ଭଲ କାମ, ଭଲ କୁଠି ପସନ୍ଦ କର ?” — “ସମାଜରେ ଜଣେ
 ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେବା ସକାଶେ ଜୀବନପଥରେ କେମିତି
 ତୁମର ଶ୍ରାନ୍ତ ଏ ବାଛନେଇ ଠିକ୍ କେପାରିବ ?” — ଏହିଭଳି
 କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ ସଂପର୍କରେ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପିନ୍ଧେ ସେମାନଙ୍କର
 ମତାମତ ଜଣାଉଛନ୍ତି । ଯୁବକଯୁବତୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଭବିଷ୍ୟ
 ନିଜ ନିଜର ସ୍ବାଧୀନ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଅକାଷରେ ବୁଝିବ୍ୟବସାୟମାନ
 ବାଛନ୍ତି । ଏହା ଗୋଟିଏ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । କାରଣ ଏହାଦ୍ୱାରା
 ଘଟନାବଳୀର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ଦୃଢ଼ୀକରଣଦ୍ୱାରା ସ୍ୱଳ୍ପ
 ମନୋବୁଦ୍ଧି ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଘଟଣାବଳୀର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ
 ଯଦି ବେଳୁଁ ଦୃଢ଼ୀକରଣ କରି ଦିଆଯାଏ, ତେବେ ଏହାସବୁ ଆମ
 ସମୟରେ, ଆମ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଓ ରୁଚି
 ବିରୁଦ୍ଧରେ ବଢ଼ିଲା ବୁଝି ବ୍ୟବସାୟ ଆଡ଼କୁ ଠେଲିଦେବ — ସେମାନଙ୍କୁ
 ନିଜ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଓ ଶକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚାଲି ଚାଲି ଧରଣର ଧନ୍ଦା
 ଧରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିପାରେ — ସୋରଏତ୍
 ସୁନଥନ୍ରେ ଘଟଣାବଳୀର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ଅସୁବିଧା କେଉଁଠି ? ଏହା
 ଅବଶ୍ୟ ସତ ଯେ — ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ସୋରଏତ୍ ସାମାଜିକ-
 ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂଗଠନର ସାରମର୍ମରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଉନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
 ଏ ସଂପର୍କରେ ଲକ୍ଷ୍ୟଶୀଳ ହେଉଛି — ଅଧିକାଂଶ ହୁଲରେ ଯେତେ-
 ବେଳେ କୌଣସି ଲୋକ ନିଜ ଜୀବନରେ ନିଜ ପାଇଁ ଉଚିତ ସଂସ୍ଥାନ
 କରାଉନାହିଁ ବା କରବାକୁ ହେଉଁ କେମିତି ସିଂସାସଲଣ ଉଚିତ
 କାର୍ଯ୍ୟର ସଜ୍ଜାନ ପାଇବାକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଉଛି, ସେତେବେଳେ ତା’ର
 ମନମୁଖୀ ବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା, ପୁରାପୁରା ଆସ୍ବାପେଷ ହିସାବଲାପ ପ୍ରକାଶ
 ପାଉଛି । ଏଣୁ ଏହିଭଳି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଦେଖାଦେଉଛି ।

ସୋଭିଏତ୍ରେ ବାସ୍ତବତାର ବା ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତିର ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ବ ନୁହେଁ ଦେଉଛି—ସେଠାରେ ଜନସାଧାରଣ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେ କୌଣସି ଧନା ପସନ୍ଦ କରି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁଛନ୍ତି—ସେଥିରେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ସେ ଦିଗରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପାଉଛନ୍ତି । ଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତି, ବିଜ୍ଞାନ ଆଉ ସଂସ୍କୃତିର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ବ୍ୟାପକ ଆଉ ସମାନ୍ୱିତତା ବିକାଶ, ଶିକ୍ଷାୟତନ ଗୁଡ଼ିକର ଦେଶମୟ ଜାଲ ଭଳି ବସ୍ତୁତି, ସାଧାରଣ ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୋଗ୍ୟତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଲାଗି ତାଲିମର ପ୍ରୟୋଗ, ଦକ୍ଷତାର ଉତ୍କର୍ଷ ବିଧାନ, ଶେଷରେ ବେକାରର ମୂଲୋ-ଚ୍ଛେଦ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରିୟା ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ବିଲେପ ବା ଅନସ୍ଥିତି,—ଏହିସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ଉକ୍ତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗରେ ପଛା ଉନ୍ନତରୁ ଉନ୍ନତର ହେଉଛି । ନିଜର ରୁଚି ଓ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଲୋକ ଯେକୌଣସି ଶ୍ରମରେ ଅନୁଯୋଗ କରୁଥିବାରୁ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ହେଲେ କୌଣସି ‘ଶ୍ରମ’ ଘଟନାବଳୀ ଦ୍ୱାରା ତାହା ଉପରେ ବାଧାବ୍ୟାଧିତା ସୂତ୍ରରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେଉ ନ ଥିବାରୁ ସହଜରେ ସେ ଭଲତା ମାର୍ଗରେ ଗଲ କରପାରୁଛି । ଏଥି ସତ୍ତ୍ୱାଶେ ସମାଜବାଦୀ ଉପାଦାନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ ନିବାସନବାଦୀ ବା ନବପନ୍ଥାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ, ଶ୍ରମରେ ସେମାନେ ବିସ୍ମୟକର ସାର୍ଥକତା ବା ‘ବାରତ୍ତ୍ୱ’ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ।

ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ଅବଶ୍ୟ ଏପରି କେତେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ନିଜର ରୁଚି ଓ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ କାମ କରିବା ଉଚିତ ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ପସନ୍ଦ କରି ବାଛିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଏ ଦିଗରେ ଦୁଇଟି କାରଣ ବା ଘଟନା ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେଉଛି । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି—ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସହିତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ସମସ୍ତପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ଦାବୀକୁ ସମାଜ କେବେ-ହେଲେ ପୂରଣ କରିପାରେ ନାହିଁ କି କରୁନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଉଛି—

ନିଜର ପରିବେଶ ବା ପାରିପାର୍ଶ୍ବିକ ଘଟଣା ପ୍ରତି ଲୋକର ଦୃଷ୍ଟିବୋଧ ବା ଏକାନ୍ତ ଭାବେ ତାର ନିଜର ଅବରଣକୁ ନିଜକୁ ଅସୁସାଗରୀ ଏ ଓ ହେଉଛି । ଅତଏବ ଏହି କାରଣ ଦୁଇଟିକୁ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ଅତି ଏହିଭଳି କେତେକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଶ୍ରମର କେତେକ ଦିଗ ବା ବିଭାଗ ପ୍ରତି ଯେ (ଲୋକଙ୍କର) ପ୍ରମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ଥାଇପାରେ ଏବଂ ଶ୍ରମର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗୁରୁତ୍ବ ବୁଝିବା ଦିଗରେ ବ୍ୟର୍ଥତା ଅପିପାରେ—ଏ ଅଶଙ୍କା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଦୋଷପାରି-ନାହିଁ ।

X

X

X

ଲୋକଙ୍କର ସାମୁହିକ ବିକାଶ କଥାଟିକୁ ମାର୍କ୍ସବାଦ କି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ, କିଭଳି ଭାବରେ ବୁଝେ ?

ମାର୍କ୍ସ କହୁଛନ୍ତି—ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ମନୁଷ୍ୟର ସାମୁହିକ ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶର ମର୍ମ ହେଉଛି, ଲୋକକୁ ଆଗ ସାମାଜିକ ବିକାଶର ସୃଷ୍ଟିକୁ ଓ ଉତ୍ପାଦନର ମୌଳିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟା ଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲ-ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାକୁ ହେବ, ଉଚ୍ଚତାଟିର ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷାରେ ଶିକ୍ଷିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହିଭଳି ଉପଲବ୍ଧ ଓ ଜ୍ଞାନର ସମାହାରରେ ହିଁ—(ଅର୍ଥାତ୍ ସେଇ ଉପଲବ୍ଧ ଓ ଜ୍ଞାନର ବଳରେ ହିଁ) ଲୋକ ଗଭୀର ମନନର ସହଚ ଇଚ୍ଛା ବା ରୁଚି ଅନୁସାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁଗତ ଧନାତ୍ମକ ଉତ୍ପାଦନରେ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ରିୟାକର୍ମରେ ନିଜର ଶକ୍ତି ଠିକ୍ କରି ପାରିବ—ସେଥିରେ ସୁଯୋଗ ପାଇବ ।

ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ—ଇତିହାସ ପ୍ରମାଣ କରେ—ସମାଜ ଦ୍ବାରା କେତେକ ଜ୍ଞାନ ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ପ୍ରତ୍ୟାକୃତ ହୁଏ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ବାରା ସୁଖି କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ରର ଜ୍ଞାନ ବାସ୍ତବାକୃତ ହୁଏ, ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ଜ୍ଞାନ-ଅଦ୍ଭରଣ ଏହି ଦୁଇଟି ଧାରାର ମିଶ୍ରଣ ବା ସଂଯୋଗ ବଳରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଉନ୍ନତ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ ।

ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ—ଅଜାତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ମହାନ ବିଜ୍ଞାନ ସବୁ—
 କ୍ୟୁଟନ୍, ଲେମୋନ୍‌ସର୍, ତାରଉଇନ୍, ଏଡିସନ୍, ମେଣ୍ଡେଲିୟେଭ୍,
 ମେଟନଲଭ୍, ପାସ୍ତରୁର, ପ୍ୟାରଲଭ୍, ଜୋଲିଓ କ୍ୟୁରି, ତ୍ୟାରିଲଭ୍,
 କୁବାସ୍‌ତୋର୍ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକେ—ମନୁଷ୍ୟର ସଂସ୍କୃତି ଓ ବିଜ୍ଞାନର
 ସୁବିଶାଳ ସୁବିପୁଳ ଜ୍ଞାନ-ସଂପଦ ସହିତ ବିଜ୍ଞାନର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
 ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଭାଗର ସେହିରେ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରଭାବ-ଆଦୃତ ଜ୍ଞାନକୁ ମିଶାଇ
 ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏଣୁ, ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅମର ଧାରଣା ବାସ୍ତବ, ଟିକି
 ଓ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବା ଉଚିତ । କେତେକ ଔଚିତ୍ତ୍ବାସିତ ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ
 ଏହାର ଅର୍ଥ—ଲୋକ ନିଜର କର୍ମନିୟନ୍ତ୍ରର ପରସ୍ପରକୁ ଦୃଢ଼ତାର ସହ
 ଅନୁକ୍ରମ କରିଯାଏ । ସେହି ପଦ୍ଧତିର ସୀମାବଦ୍ଧତାକୁ ହଟାଇଦେ ।
 ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥର ଆଉ ନିଜର ସୃଜନଶୀଳ ସାଧନାର ପ୍ରୟୋଜନ ଓ
 ମହାବଳା ଗୁଡ଼ିକର ଦର୍ଶନକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଦେ ।

ଆମେ ଯେତେକି ଯେତେକି କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବୁ,
 ସେତେକି ସେତେକି ଏହି ଶାନ୍ତି ପ୍ରଶସ୍ତରୁ ପ୍ରଶସ୍ତତର ହେବ ।
 ଲୋକେ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ଯୋଗ୍ୟତାର ସହ ଆତ୍ମନିୟନ୍ତ୍ରଣ
 କରିବେ, ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବେ । ସେମାନଙ୍କ
 ପାଇଁ ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନ, କଳା, ଯେଉଁ ସୃଜନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଏକା-
 ବେଳେ ଦୁସ୍ତ୍ରାପ୍ୟ ଥିଲା—ସେହି କଳା, ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୃତିରେ ନିଜ
 ନିଜର ପାରଙ୍ଗମତା ଦେଖାଇବେ ।

ଆମେ ଯେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ସମୃଦ୍ଧ ବା ସମଗ୍ର-
 ଭାବରେ ବିକସିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଷୟ କହିବାକୁ ଯାଉଁ, ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ
 ଆମେ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀସର ମନୋନୀମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣିତ ବା ରେନେସା
 ସମୟରେ କଥିତ “ସାବଜନାନତା” କଥା ଉଠାଇ ନାହିଁ । ସମଗ୍ର

ଭବରେ ବିକଶିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସଂପର୍କରେ ଅମର ଯାହା ଧାରଣା ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା କୌଣସି ଅଂଶରେ ତାହା କ୍ୟାମୀନେଲେ, ଟମାସ ମୂର୍, ପୁରୁଷ ପ୍ରଭୃତି ସୂଚାଏଅନ୍ ବା କଲ୍ପନାପନ୍ନୀ ଲେଖକମାନଙ୍କ ରଚନାରେ ପ୍ରକାଶିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକଶିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଓ ଅଭିଜ୍ଞାନ ସହଚ ସମାନ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟସୁଲର ସାବଲୀଳତା, ସୌକୁମାର୍ଯ୍ୟ, ସଂଗତ-ମୟ ଯୌକ୍ତିକତା ଯେନ ଏହି ମନୋମାନଙ୍କର ‘ସୂଚାଏଅନ୍’ ବା କଲ୍ପନାପ୍ରବଣ ରଚନା ସବୁ ଅତି ମନୋହର, ସତ । ସେଥିରେ କିନ୍ତୁ କେଉଁଠି ଉତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଆଉ ବିଜ୍ଞାନ, କାର୍ଯ୍ୟର ଓ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ ଦିଗରେ ଥିବା ପ୍ରକୃତ ସମ୍ଭାବନା ସବୁର ଆଲୋଚନା କି କଲନା ନାହିଁ । ଅଥଚ ଠିକ୍ ଏହି ସମ୍ଭାବନା ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ବିଜ୍ଞାନ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ବିକାଶମୁଖୀନ ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ସୁଯୋଗ ଅଣିଦେଉଛି । ବିଜ୍ଞାନର ଏହି ଶାନ୍ତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ବଢ଼ିଲା ହୋଇ ରହୁଥିବା କେତେକ ମୁଖ୍ୟମେୟ ଲୋକଙ୍କ ଲାଗି ଯେ ସେଥିରେ (କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ) କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାକୁ ଯାଉଛି, ଏହା ନୁହେଁ । ଏହା ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ସେବାରେ ନିୟୋଜିତ ହେବା ନିଶ୍ଚିତ ହେଉଛି ।

ଆମେ ଏଭଳି ଏକ ଯୁଗରେ ଆଜି ଉପନୀତ ହୋଇଛୁ, ଯେତେବେଳେ ଯେତେ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଜୀବନକାଳ ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଯାବତୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରାର ସାର୍ଥକତା ଗୁଡ଼ିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ କେହି ଯଦି କେବଳ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି କେନ୍ଦ୍ରୀ-ଭୂତ ଅକାରରେ ବିନିଯୋଗ କରେ,—ତେବେ ଅବା ସେ ବିଜ୍ଞାନ, କାର୍ଯ୍ୟର, କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ବସ୍ତୁଗତ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛିହେଲେ ଯୋଗ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇ ପାରୁ ନା !!

ତେଣୁ, ଲୋକର ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶକୁ ନିହାତି କାଳ୍ପନିକ ବା
 ମୁହୋପିଆନ୍ ବୋଲି ବିରୁଦ୍ଧବା ତ ଉଚିତ ନୁହେଁ । କାରଣ ଏହା
 ନିଶ୍ଚିତ ରୂପରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ବାସ୍ତବ, ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
 ପ୍ରକୃତି—ଅତି ଏହା ଏଭଳି ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯାହା ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ
 ସଞ୍ଜ୍ଞାନ-ଅବଧାରଣା (*Cognition*) ଭଳି ଅଶେଷ । କନ୍ୟାନିଷ୍ଠ
 ପାଟି ଏହା ଉପଲବ୍ଧ କରନ୍ତି । ଏଣୁ ଏଥିପାଇଁ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
 ଅବସ୍ଥାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାବଳି କର୍ତ୍ତବ୍ୟମାନ ହିଁ କରନ୍ତି । ଏହା
 ଏ ସେକ୍ସରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛି—ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୋକଙ୍କର
 ଶାସ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ସଂଯୋଗ ଅସେ,
 ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସମାନ ସ୍ବଯୋଗ ଦିଆଯିବ:—ବୃତ୍ତିବ୍ୟବସାୟ-
 ମୂଳକ ସଙ୍ଗଠିତାକୁ ନିର୍ମୂଳ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର
 ଶ୍ରମକୁ ସୃଜନଶୀଳ କ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ-
 ଜାତିର ସମୁଦାୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ସପଦ ବା ମୂଲ୍ୟକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ
 ସମ୍ବଳଭ୍ୟ କରାଯିବାକୁ ହେବ ।

ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ ଘଟିଲେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ
 ଠାରେ ବହୁ ପ୍ରକାର କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ତ
 ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ସମାବେଶ ସମ୍ଭବ ହେବା ପୂର୍ବରୁ
 ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ ତାର ପଥସୂଚକ କରିବ—ଏଭଳି
 ଅଶଙ୍କାର କାରଣ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଠାରେ ଯେପରି
 ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସମାବେଶ ଘଟେ, ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୁଏ,
 ସେଥିପାଇଁ ‘ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସାମୁଦ୍ରିକ’ ବିକାଶ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ
 କାରଣମାନ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବ । କନ୍ୟାନିଷ୍ଠ ବା
 ସାମ୍ୟବାଦୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଶସ୍ତ୍ରାଘାତ ତଟାଣ ପରି ସମତୁଲ କରି
 ସମାନ ସ୍ତରକୁ ଘେନିଆସେ, ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବଜ୍ଞାନ, ଉଦାସ,
 ନିଷ୍ପ୍ରାଣ, ଜନସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରିଣତ କରିଦେ, —ଏଭଳି କିବରେ ନଦ
 କେହି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶର ମର୍ମକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବସକ୍ତ,

ତେବେ ରୁଟିବାକୁ ଦେବ ଯେ ବରାନ୍ତ ଦୋର ସେ ବୁର୍ଜୋୟା ।
ସମାଜେତକଙ୍କର କବଳରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି !

ଶ୍ରମ, ଶିକ୍ଷା, ବୈଷୟିକ ଓ ସାମ୍ବୃଦ୍ଧିକ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀର ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ—ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଦେଖିଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଲାଗି ଅତୁଳନୀୟ ସୁଯୋଗମାନ ସୃଷ୍ଟିକରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଯେପରି ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଉଚିତ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିପାରିବ, ଅତି ପ୍ରାଚ୍ୟତ୍ତ୍ୱକ ଘଟନାବଳୀର ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ରରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ହରାଇ ନ ଦେବ, ସେଥିଲାଗି ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ସୁବିଧା ଯୋଗାଏ । ଏଣୁ ପ୍ରକୃତ ଅତି ସାଧାରଣ ଜୀବନ ଧାରାର ବ୍ୟବହାର ଦୋର ରହିବ ନାହିଁ ।

ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜ ଏଭଳି ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ନିଆଁର କିରଣୀ, ଯେଉଁମାନେ କି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରାମୋହକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜିଦ୍ କୋଟିର ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ଓ ସାମ୍ବୃଦ୍ଧିକ ପ୍ରଭୁକୁ ବୃତ୍ତିବିଷୟକ ଓ କାରଗରମୂଳକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିଲାଭର ଜ୍ଞାନର ସ୍ଵର ସହିତ ମିଶାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅତି ଜିଦ୍ଧରଶର ସତେଜନତା ଓ ଗଜନିରବ କ୍ରିୟାକଳାପ ସହିତ ଏହି ସାମୁଦ୍ରିକ ଏହି ବିଭିନ୍ନ ସବୁ ମିଶି ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜରେ ଗୋଟାଏ ନୂତନ ସ୍ଵରୂପ ଗୁଣର ଶ୍ରମଜୀବୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି—ଯେହୁ ନୂତନ ଶ୍ରମଜୀବୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପରିଚିତ ହେଉଛି, ମମାଜବାଦୀ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନବପନ୍ଥାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ; ନଗାମ୍ବନ-କାଶ ।

ତେଣୁ, ସମାଜର ଉତ୍ପାଦନ ବିକାଶର ନୟମ ଭାବରେ ଶ୍ରମ-ବିଭାଗ ଯେ କେବଳ ପୂର୍ଣ୍ଣପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଭ ପାଇବ, ଏହା ପ୍ରଶ୍ନ ନୁହେଁ । ଲକ୍ଷଣୀୟ ହେଉଛି, ପୂର୍ବର ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବ ମର୍ମ ଓ ଉପାକୁଳ ଶ୍ରେଣୀ-ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସମ୍ମାନ ରଖେ । ବ୍ୟକ୍ତିର ବିକାଶ ପଥରେ ବାଧା ଦେଇ, ହସ୍ତକ୍ଷେପ

କରେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବେ ଶେଷ ହୋଇଯିବ । ଅଉ, ଅବଶ୍ୟକତା
ବିଶ୍ୱରସନାତ ‘ବିଶେଷକରଣ’ ରୂପରେ ଯେଉଁ ଶ୍ରମବିଭାଗ ଲୋକଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବ, ତାହା ଶ୍ରମ-ବଦଳାବଦଳ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟାନ୍ତ
ବୃତ୍ତି ସହଚ ମିଶ୍ରି ସାମାଜିକ ଉତ୍ପାଦନର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରା ବା
ବିଧି ଭାବରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେବ । ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ନିଶ୍ଚିତ
ନିଦିଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତି ବା ପ୍ରଣାଳୀ ଭାବରେ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଫିୟା ଓ ସଚଳ
ରହିବ ।

ସୁରକ୍ଷା ରଖାଯାଇପାରେ — କମ୍ୟୁନିଜମ୍ରେ ଶ୍ରମବିଭାଗ ଓ ଶ୍ରମ
ବଦଳାବଦଳ (ପର୍ଯ୍ୟାୟାନ୍ତବୃତ୍ତି) ଏ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପରର ବହୁସାରକ
ବା ବର୍ଜନକାରୀ ନୁହେଁ—ଗୋଟିଏ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଦୁଇଟି ଧାରା ବା ଦୁଇଟି
ବିଭାଗ ମାତ୍ର । ଅଉ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ରଚିତ ହୁଏ ଶ୍ରମର ସାମାଜିକ
ସଂଗଠନ ଅଉ ଲୋକର ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ ସାଧନରେ—ଅର୍ଥାତ୍
ଶ୍ରମର ସାମାଜିକ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଉ ଲୋକର ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ
ସାଧନ—ଏହା ହିଁ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଅଧାର ।

ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କର ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ।

ନୂତନ ଧରଣର ଲୋକ-ଗଠନ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏହାର ଯାହା ଅସଲ ମର୍ମ ବା ମୁଖ୍ୟ ଭାବ, ତାହା ଶାଶ୍ୱତ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାଣ୍ଡ ଭରସୁଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ । କାରଣ, ଶାଶ୍ୱତ ଓ ମାନସିକ ଭରସୁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ, ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ଜୀବନ । ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସ୍ୱପ୍ନ ଭର ବଢ଼ିଲା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନାପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ସଫାଦାନରେ ନିୟୁତ, ବ୍ୟୟନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ସଚେତନ ଆଉ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ଶିକ୍ଷା ଦାୟାରେ ଦୋରସ୍ତ ପୁରୁଷ ନାଶ ନବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜୀବନ ଗଠନର ଆଉ ଶିକ୍ଷା ଓ ତାଲିମ୍ ଏହାହିଁ ମୌଳିକ କଥା । ଆମ ସମାଜରେ ଯିଏ ଯେଉଁ ଶାଶ୍ୱତ କି ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୁତ ଥାଆନ୍ତୁ ପଛକେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ସକାଶେ ଏହି “ନୂତନ ଧରଣର ଲୋକଗଠନ” (ପ୍ରଶ୍ନଟି) ଦିଗରୁ ଆଗରୁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବିବେଚନା କରାଯାଇ ନକେତକ ମତ ସାମାନ୍ୟ ପଦ୍ଧା ଓ ଉପାୟ, ନୀତି ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ସମାନରୂପକ ବା ସମାନୁଭାବର ସାମାଜିକ— ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଅବସ୍ଥାମାନ ଗଢ଼ା-ଯାଇଛି ।

ଲୋକର ସମନ୍ୱିତ ସାମୁହିକ ବିକାଶ ସଫଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବସ୍ତୁରେ ନିର୍ଭୁଲ ଧାରଣା କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଏଣୁ ଆଗ ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରମକାଣ୍ଡ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାଣ୍ଡଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ଗଠନ ସଫଳ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିର ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଶକ୍ତି ପ୍ରବୃତ୍ତି-ଗୁଡ଼ିକୁ ବିବୃତ୍ତିବାକୁ ହେବ ।

ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆମ ସମାଜରେ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମୂଖ୍ୟତଃ ବୃତ୍ତି-
ଭାବରେ ଧରି ସେଥିରେ ନୂତନ ଧରଣର ଲୋକେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କ ଗଠନ ପ୍ରତିସ୍ପାର ରୂପଶାଳୀ ଗୁଡ଼ିକର ଯେଉଁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ
ଦେଖାଯାଉଛି, ତାହାର କାରଣ ହେଉଛି—

- (୧) ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକୃତି—ଏହି ପ୍ରକୃତିରେ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ
ଘଟିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସଦାବେଳେ ଏହା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଜର କେତେକ
ଶାଳପ୍ରକୃତି ବା ରୂପରେଖକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖୁଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ
ପରିବର୍ତ୍ତନ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହାର ଶାଳପ୍ରକୃତିରେ କିଛି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ
ରହୁଛି ।
- (୨) ସମାଜର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏକ ପ୍ରଭାବରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀର ଜଟିଳ
(ଉତ୍ପାଦନ-ସମ୍ବଳିତ) ସଂଗଠନ ।
- (୩) ମାନସିକ ଶ୍ରମକାଣ୍ଡର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ‘ମାନସିକ ଓ ଶାରୀ-
ରିକ ଶ୍ରମର ସାମଂଜସ୍ୟ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ-ଐକ୍ୟ ହାସଲ’ର ଯେଉଁ
ବାସ୍ତବ ଗଢିବନ୍ଧୁ ଦେଖାଯାଉଛି, ତାହାର ଶାଳପ୍ରକୃତି ବା
ତାହାର ବିଭବ ସବୁ—ଏ ସେହିରେ, ‘ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ
ଶ୍ରମର ଐକ୍ୟ ହାସଲ’ର ଯେଉଁ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି,
ମାନସିକ ଶ୍ରମକାଣ୍ଡର କାର୍ଯ୍ୟ ତାହା ଉପରେ ନିର୍ଭର ରଖୁଛି;
ଏହାରୁହା ସେମାନଙ୍କର (ମାନସିକ ଶ୍ରମକାଣ୍ଡର) ସାରାରିକ
ଶ୍ରମ ସକାଶେ ନିଜର ଦୈନିକ, ଜୈବିକ ଶାରୀରବୃତ୍ତି ବିଷୟକ,
ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ନୈତିକ ପ୍ରସ୍ତୁତି, ସେମାନଙ୍କର ମନଗଢିର
ପ୍ରବଣତା ଓ ସମାଜର ପ୍ରୟୋଜନ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହେଉଛି;
ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନିର୍ମାଣ କାଳର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ
ବ୍ୟକ୍ତି କି ସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ
ଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସଂଯୋଗ ସୃଷ୍ଟିର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ତର ବା
ପରିସର ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି, ସେହି ସ୍ତର ବା ପରିସର ସଂଜ୍ଞା

ଦ୍ରୁତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଉପଯୋଗିତା ଓ ବଚସ୍ପତିତାକୁ ଅଗ୍ରସ୍ଥ କରୁଛି ।

- (୪) ଶ୍ରମ ବଦଳାବଦଳ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟାନୁବୃତ୍ତିର ନୟମ ଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି ଯେଉଁ ବାସ୍ତବ ରୂପରେ, ସେହି ବାସ୍ତବ ରୂପ ବା ଅବସ୍ଥା ସବୁ ଏବଂ ମାନସିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚୁଡ଼ି-ମୂଳକ ଶ୍ରମ ବନ୍ଧନର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାପ୍ରସ୍ଥାପନ ଗୁଡ଼ିକ ।
- (୫) ମାନସିକ ଶ୍ରମର ପ୍ରକୃତିରେ ବାସ୍ତବ ଆକାରରେ ସଂଘଟିତ ହେଉଥିବା ଗୁଣଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସବୁର ତତ୍ତ୍ୱଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆଉ ଶାସ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ଶ୍ରମ ସହିତ ତାର ସମ୍ପର୍କ ।
- (୬) ନୂତନଧରଣର ଲୋକର ସୀମାପ୍ରସ୍ଥାପନ ଓ ଗୃହସ୍ଥିତ ଦଳ ଗୁଡ଼ିକର ଗଠନ ସମୟରେ ସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିବା ବାସ୍ତବ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସବୁ—ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ହେଉଛି ଅଧ୍ୟାତମ ଆବଶ୍ୟକତା ରୂପେ ରହିଥିବା ପକ୍ଷୀଜୀବନ ଓ ନଗର ଜୀବନର ପାର୍ଥକ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ, ମାନସିକ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ଶ୍ରମଜୀବୀ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରଭେଦ ଗୁଡ଼ିକରେ—

କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ହେବ ଯେ ମାନସିକ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରଭେଦ ଥାଏ—ଏହି ପ୍ରଭେଦ ସବୁ ସେହି ଶ୍ରମ ଦୁଇଟିର ପ୍ରକୃତିଗତ, ଗୁଣିତ ଲୋକ ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀରେ କାର୍ଯ୍ୟକରେ ସେହି ପ୍ରଣାଳୀରୁ ଉଦ୍‌ଭୂତ ହୁଏ ।

ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀ ହେଉଛି ବରଲ୍ଲ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭାବିତ ଶ୍ରେଣୀ—ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ଭାବିତ ସାମାଜିକ ସ୍ତରର ସୂଚକ । ସାମାଜିକ ଶ୍ରମ-ବନ୍ଧନ ମାନସିକ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଶ୍ରମ ରୂପରେ ଦେଖାଦେଲେ ଏବଂ ସେହି ଶ୍ରମ ଦୁଇଟି କେତେକ ସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ମିଶି ଏକତ୍ର

ତେଲେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗଠିତ ହୁଏ, ତାର ଜନ୍ମ ଘଟେ । “ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ” ଶବ୍ଦଟିର ବା କଥାଟିର ଗୋଟାଏ ଐତିହାସିକ ଭାବ ଅଛି ସତ, ତଥାପି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବୁଦ୍ଧି ଭାବରେ ଯେଉଁମାନେ ମାନସିକ ଶ୍ରମରେ ନୟନ୍ତୁ ରହନ୍ତୁ ବା ମାନସିକ ଶ୍ରମ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ, ସେହିମାନେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବୋଲି ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ତେବେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏକ ସମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭାବରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ-ମାନଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ବ ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ । ଏହି ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ ବା ବସ୍ତୁଗତ କାରଣ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୁଏ । ବିଶେଷା ବା ଶତ୍ରୁ ଭାବାପନ୍ନ ଦଳଗୁଡ଼ିଏ ଭଳି ହୁଏତ ମାନସିକ ଶ୍ରମ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ରଭିତ୍ତ ଶ୍ରମ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଗାଇ ଛୁଡ଼ା କରାଇଦେବା ଦ୍ଵାରା ତମ୍ଭା ସମାଜବାଦରେ ଓ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ରେ ସାମୁହିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମାଣ କାଳରେ ଦେଖାଯିବା ଭଳି ସେମାନଙ୍କ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଲେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥିତିର ବ୍ୟବହାର କାରଣ ବାରିହୁଏ ।

ସମାଜବାଦୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ କେବଳ ତାର ସାମାଜିକ ପ୍ରକୃତିରେ ତାହାର ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ, ଉତ୍ପାଦନରେ ଓ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ, ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ ହେତୁରୁ ବୁର୍ଜୋୟା ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ସୁକ୍ଷିପ୍ତ ସମାଜରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ଶ୍ରେଣୀଗାତ୍ର କରନ୍ତି, ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରନ୍ତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସେହି ସୁକ୍ଷିପ୍ତ ସମାଜର ମତାଦର୍ଶରେ ଦାୟିତ୍ଵ କରନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟର ତତ୍ତ୍ଵ ନଥାନ୍ତି । ଏହିଭଳି ସବୁ ଦାୟିତ୍ଵ ଭୁଲନ୍ତି ଏବଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତି । ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀର ସ୍ଵାର୍ଥସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ସାଂଗଠାନିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗୁ ରହନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣରୁ ଜନସାଧାରଣ ବଞ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ସମାଜବାଦୀ ରୁଷିଜୀବାମାନେ ସମୁଦାୟ ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠାସନ, ଉତ୍ପାଦନ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବଞ୍ଚାନ ଓ ସମ୍ବୃଦ୍ଧିର ଉନ୍ନତି ବ୍ୟାପକରେ ଲଗନ୍ତି । ସମାଜବାଦରେ ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପରିସାର ଭାବେ ଜଣାପଡ଼େ, ପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ ହୋଇଉଠେ । ଏହାହିଁ ଉତ୍ପାଦନ ସମ୍ପର୍କର ସେଠାରେ ଆମ ରୁଷିଜୀବାମାନଙ୍କର ଭୂମିକାକୁ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ କରେ । ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଓ ବୃତ୍ତିବିସ୍ତୃତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରେ ।

ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ଯାବତ୍ତାୟ ଉଚ୍ଚପ୍ରସ୍ତର ବୌଦ୍ଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ (ଯେମିତି କି ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଇଞ୍ଜିନିୟରିଙ୍ଗ୍ ଓ କାରଗର କାର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠାସନ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିଚାଳନା, ଶିକ୍ଷା, ବଞ୍ଚାନ, କଳା ଓ ସମ୍ବୃଦ୍ଧି ବିସ୍ତୃତ ସାଧନା) ଆଜିଯାଏ ମଧ୍ୟ ରୁଷିଜୀବାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଛି । ତେବେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଏଥିମଧ୍ୟର ସିଧାସଳଖ ସାଧାରଣ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଛି । କେବଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ ହିଁ ରୁଷିଜୀବାମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଓ ବୃତ୍ତି-ବିସ୍ତୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ସମଗ୍ର ସମାଜର ଦାୟିତ୍ୱ ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଅଧୀନକୁ ଗୁଲିଯିବ । ସେତେବେଳେ ସମାଜରେ ବିଶେଷ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ କୌଣସି ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହିବ ନାହିଁ ।

ସମାଜରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଦି ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଏକ ସମୟରେ ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଶିକ୍ଷା, ସମ୍ବୃଦ୍ଧି ଓ କାରଗରୀର ସ୍ତରକୁ ଉଚିତ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ବଳରେ ବଞ୍ଚାଉଦ ବା ବିଶେଷତ୍ୱର ସ୍ତରକୁ ଉଠାଇବାକୁ ହେବ ।

ଆଗରୁ ସୂଚନା ଦିମ୍ବେ କୁହାହୋଇଛି, ‘ରୁଷିଜୀବା’ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଧାରଣାର ଗୋଟିଏ ସୁନଦିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ଭାବ ଅଛି ।

ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇଁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର, ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୂପରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

ଆମେ ଯଦି ‘ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ’ ସଂପ୍ରଦାୟକୁ ବିଭିନ୍ନ ଯୁଗର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ବିଶେଷ ଏକ ସାମାଜିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରି ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ରଚନା-ବିନ୍ୟାସକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରୁଁ, ଦେଖିବୁ ତାହା ଉତ୍ତମାଧିକାରୀ ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣରେ ପୁର ବା ପୁରାଣିକ ଗୋଷ୍ଠୀ କେତୋଟି ଦ୍ବାରା ଗଠିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରକୃତରେ ନହଲେ ଯେଉଁ କ୍ୟାଟିଗରୀ ବା ବର୍ଗର କେତେକ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଗତ ଅଭିକାର୍ଯ୍ୟଗତ ପ୍ରଭେଦ ବିଭିନ୍ନ ଯୁଗରେ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛେ, ନିଜର କୌଳିକ ବୃତ୍ତିଭାବରେ ଶାସନପରମ୍ପରାର ଦାୟିତ୍ବ ବହନ କରି ଆସୁଥିଲେ ସେହିମାନେ ହିଁ ଏବେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରମ୍ପରା କରୁଥିବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶରୂପେ ଅଛନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପୁଣି ବିଶେଷ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ (ଅର୍ଥାତ୍ କେତେକ) ଶିକ୍ଷା, ବିଜ୍ଞାନ, ସମ୍ବୃଦ୍ଧି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି, ହେଉ, ପ୍ରାୟ ଏବେଯାଏଁ । ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ସଂପ୍ରଦାୟରେ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତି ନଗଣ୍ୟ, ଅତି ଗୁରୁତ୍ବହୀନ ଥିଲା ଏବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରରେ ବୁଦ୍ଧି ପାଉଛି । ସମାଜର ଏହି ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଗୁଣାନ୍ତରିତ ଏ ରୂପାନ୍ତରିତ ବିକାଶ ଅଭି ସାମ୍ବନ୍ଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନମାନ ସଂପର୍କିତ ହେଉଛି ।

ସମାଜବାଦୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କର ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା ବାରିଦେବା ଭଳି କିନ୍ତୋଟି ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିପାରୁ । ସାହିତ୍ୟରେ, ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଆମେ ପ୍ରାୟ ଅନେକ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ଉଲ୍ଲେଖ ଦେଖୁଁ,

ଏଇ ଯେମିତି ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଓ କାରଗର ଗୋଷ୍ଠୀ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦଳ, କଳାଶିଳ୍ପୀର ଦଳ, ଅଉ ଏହିଭଳି ଶିକ୍ଷାରେ ଶିକ୍ଷକ ମେଡ଼ିକାଲ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କର, ତାଙ୍କରଙ୍କ ସହକାଶ ଜୁନୁଥର ମେଡ଼ିକାଲ କର୍ମଶୃଙ୍ଖଳା, ସରକାରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ପ୍ରସାରିନକ, ସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଓ ନାସ୍ତିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ଜନସେବକ, ସାଧାରଣ-କର୍ମୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଦଳ, ଆମେ ମଧ୍ୟ ସହରର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ଏମିତି କଥା ଶୁଣୁ । ଏଭଳି ବର୍ଗୀକରଣ ଆପେକ୍ଷିକ ସତ, ତଥାପି ଏଥିରେ ସହର ଅଉ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପାର୍ଥକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ।

କ୍ୟାପକ ଭାବରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନିର୍ମାଣ ସମୟରେ ସୋଭିଏତ୍ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକ ବୁଦ୍ଧି ପାଇବାର କାରଣ ଦେଖିଛୁ— ସମାଜବାଦୀ ସମାଜ ଅଉ ତାର ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖାଦେଉଛି, ଅଉ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନିର୍ମାଣକାର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ନୂତନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟମାନ ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଛି, ସେହୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଜନ ଦେଉଛି ।

ଏବେ ଆମେ ସୋଭିଏତ୍ ଯୁଦ୍ଧଅନ୍ତରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛୁ ସମୁଦାୟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ସମୁଦାୟର ବା ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରର ମାନସିକ ଶ୍ରମ-କାର୍ଯ୍ୟର ଗୁଣଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖୁଛୁ । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ଅନୁତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖୁଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହଚ ଯେମିତି ସଂସ୍କୃତ ସେମାନଙ୍କର ପାରସ୍ପରିକ ସଂପର୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହଚ ସେମିତି ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ରହୁଛି ।

ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବା ହସାବକିତାବରୁ ଜଣାଯାଏ, ବୈଷୟିକ ବା ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିୟୁତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ୟ ସବୁ

ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ-ଭୂଲନାଶେ ଦୃଢ଼ବେଗରେ ବୁଦ୍ଧି ପାଇବାରେ
 ଲାଗିଛି । ସମାଜବାଦୀ ଉପାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପାୟ—
 ଉପକରଣ ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରସାର ଦେହରୁ ଇଞ୍ଜିନିୟର୍ ଓ କାରିଗର
 କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବଶ୍ୟକତା ଦନକୁଦନ ପ୍ରବଳ ହେଉଛି । ସମାଜବାଦରେ
 ଇଞ୍ଜିନିୟର୍ ଓ କାରିଗରଙ୍କର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାବୃଦ୍ଧିର ଯେଉଁ
 ସାମାଜିକ ପରିଣତି ବା ପ୍ରକାଶ ଘଟୁଛି, ତାହା ସମାଜରେ “ସମସ୍ତଙ୍କର
 ମାନୁଷ୍ୟ ସଂଜ୍ଞାନ ବ୍ୟାପନ” — ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟର ସହୃଦ ପୂରାପୂର
 ସଙ୍ଗତି ରଖୁଛି ।

ଅମେ ଜାଣୁ, ‘ଉପାଦାନ’ର ଗୋଟିଏ ବୌଦ୍ଧିକ ଦଗ ଅଛି । ଏହି
 ବୌଦ୍ଧିକ ଦଗର ବିକାଶରେ ବିଜ୍ଞାନର ଭୂମିକା ଦନକୁଦନ ବୃଦ୍ଧିଲାଭ
 କରୁଛି । ପ୍ରକୃତରେ କିନ୍ତୁ ଏହାର ବୃଦ୍ଧିଲାଭର ଘଟଣା ଇଞ୍ଜିନିୟର୍,
 କାରିଗର କି ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାବୃଦ୍ଧି ଦେହରୁ ଯେତେ ଗୁଡ଼ିକ,
 ମେତେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ କାରଣରୁ । ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହା ସମ୍ଭବ
 ହେଉଛି: ପ୍ରଥମରେ-ଆଧୁନିକ କାରିଗର ବିଦ୍ୟା ଓ ଉପାଦାନର
 କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସାଫଳ ଗୁଡ଼ିକର ଦୃଢ଼ତର ବାସ୍ତବ ପ୍ରୟୋଗ
 ସହୃଦ ଯେଉଁମାନେ ସଂପୃକ୍ତ, ସେହିମାନଙ୍କ ସଂଜ୍ଞା । ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଅଳ୍ପ
 ସାଧାରଣ ମାନସିକ ଶ୍ରମ କରିବାଠାରୁ ଗୋ କର ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କ,
 କାରିଗର ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ କାର୍ଯ୍ୟ ରଳ ଉଚ୍ଚତରଣର କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ
 କ୍ଷେତ୍ରରେ ପହଞ୍ଚିଥିବା ଶାସ୍ତ୍ରତ୍ଵକ ଶ୍ରମକାରୀ (ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧାରଣ ଶ୍ରମିକ)
 ମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାବୃଦ୍ଧି ସହୃଦ ଯେଉଁମାନେ ସଂପୃକ୍ତ, ସେହିମାନଙ୍କ
 ସଂଜ୍ଞା । ତେବେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ବୈଜ୍ଞାନିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅତି
 ଇଞ୍ଜିନିୟର୍, କାରିଗର, ବିଶେଷରେ ବିଜ୍ଞାନମାନଙ୍କର ଏକାନ୍ତରେ
 ବୁଦ୍ଧି ନିର୍ଭର ମାନସିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତରେ, ପ୍ରଭେଦ
 ସ୍ଵାଭାବ ବା ପ୍ରଭେଦ ଯେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହୁନାହିଁ, ଏହାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

ସମଗ୍ର ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଆଉ ସସ୍ପୃହର ପ୍ରଭାବ ବିପୁଳ ପରିମାଣରେ ଉଲ୍ଲତ୍ୱରୁ ଉଲ୍ଲତ୍ୱ ହେଉଛି । ଏହା ଫଳରେ ସମାଜବାଦୀ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟାପକ ଆଉ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଏହି ସମାଜବାଦୀ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବିକାଶ ହେତୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ସାଧାରଣ ସ୍ୱାୟତ ଶାସନର ପ୍ରଚଳନ ଦିଗରେ ଗଭୀର ଅବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ସମାଜ-ପରିଗୁଳନାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସାଂଗଠନିକ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ସମାଜର ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟଙ୍କ ହାତକୁ ଗୁଲ୍ଲିଯିବ । ମାନସିକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ କାର୍ଯ୍ୟର ଏହି ଦିଗଟି ଅର୍ଥାତ୍ ‘ସମାଜ ପରିଗୁଳନା’ ଦିଗଟି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କ ହାତରେ-ସେମାନେ ବୃତ୍ତିଭାବରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାୟତଶାସନ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଏହି ମାନସିକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ—ସାଧାରଣ ସମ୍ପର୍କରେ ପରିଣତ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ସର୍ବସାଧାରଣ ହେବ; କିନ୍ତୁ ଏହା ହାସଲ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଆଗ ବାସ୍ତବ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବିଶେଷରେ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଟି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ, ଯେଉଁଥିରେ କଳନା କରାଯାଇ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇଥାଏ—ଯେଉଁ ବୃତ୍ତିଗତ ଦକ୍ଷତା, ଅଭିଜ୍ଞତା, ଯୋଗ୍ୟତା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଖ୍ୟତଃ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କର ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟତା ହୋଇ ରହିଛି, ସେହି ଦକ୍ଷତା ଅଭିଜ୍ଞତା ଯୋଗ୍ୟତା ସବୁ ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ଅର୍ଜନ ବା ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ ।

ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କର ବିକାଶ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଏବେ କେବଳ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ସଂଖ୍ୟାଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖୁନାହିଁ । ସେହି ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକର ରୂପରେଖର ଅନ୍ୟ କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟତା ମଧ୍ୟ ଆମ ଆଖିରେ ପଡ଼ୁଛି । ସେହି ବିଶିଷ୍ଟତା କେତୋଟି ଭିତରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି । ମାଧ୍ୟମିକ ଓ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅନୁରୂପରେ ଏହି ବୃଦ୍ଧି ଅବଶ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରକୃତିର ହେଉଛି । ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥାନ ବା

ଉପାଧି-ଧାରୀ ବଶେଷକୃଷ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୟ ହେଉଛି । ଶିଳ୍ପ ସଂହା
ଗୁଡ଼ିକରେ ଏହା ବଶେଷ ଲକ୍ଷଣୀୟ ହୋଇଛି—ପେମିଲକ ୧୯୫୭
ମସିହାରେ ଡିପ୍ଲୋମାଧାରୀ ହୋଇ ନ ଥିବା ଖାଲି କାମିକା
ବଶେଷକୃଷ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ମୋଟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ସଂଖ୍ୟାର
ଶତକଡ଼ା ପ୍ରାୟ ୯୦ ଭାଗ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ପୂର୍ବପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ
ହୋଇପାରିଛି ।

ଇଞ୍ଜି ନିୟୁର କାରଗରଙ୍କ ଭଳି ଏହି କିସମର ସବୁ ମାନସିକ
ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ-ବିକାଶ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ବଜ୍ରାମାନଙ୍କ
ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିଲାଣି । ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟର ଶାଳ ପ୍ରକୃତିରୁ
ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ବୈଜ୍ଞାନିକ, କାରଗର ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ
ସ୍ତରରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଅଭିସିତ ହେଉଛି । ଇଞ୍ଜି ନିୟୁରଙ୍କ ଓ କାରଗର
କ୍ରିୟାକର୍ମକୁ ସବୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣାର ସ୍ତରକୁ ଉଠାଇବାକୁ
ହେବ—ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶିଳ୍ପ-ଅନୁଷ୍ଠାନ ସବୁ ଅଗେଇ
ଦେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏଣୁ, ରବିନ୍ଦ୍ରନାଥ ଇଞ୍ଜି ନିୟୁରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ
ସବୁଦା ବୈଜ୍ଞାନିକ କାର୍ଯ୍ୟର ରୂପ ନେବ, ଅର୍ଥାତ୍ ବୈଜ୍ଞାନିକ କାର୍ଯ୍ୟ
ଭଳି ହେବ ।

‘ଶ୍ରମର ଉତ୍ପାଦନଶୀଳତା’ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କି
ଅନ୍ତତଃପକ୍ଷେ କେତେକ ପ୍ରକାରର ମାନସିକ ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ପ୍ରାଧିକ୍ୟ ହେବ
କି ନାହିଁ—ଏହାଭଳି ବିରୁପଜନକ ଦ୍ଵିଧାମୟ ପ୍ରଶ୍ନ, ଅନେକ
ସମୟରେ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ । କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ—
“କମ୍ପ୍ୟୁଟର ସମାଜରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶକ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ରଭିତ୍ତି ଶ୍ରମ ସକାଶେ
ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ ବିକଶିତ ହେବା ଉଚିତ । ଏହି ଚାହୁଁକି
ନାହିଁ ! ମାର୍କସୀୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଦର୍ଶାଏ—ବିରୁପ ସମ୍ପତ୍ତି ବା ସଂଗତ ସାମାଜିକ
ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ରହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁସ୍ତ ସମର୍ଥ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାଧାରଣ
ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ସହିତ ସଂଗତ ରଖି ସମ୍ବଳନରେ ଗଭି କରାବାକୁ

ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜ ନିଜର ଅଳ୍ପ ସଂସ୍ଥାନ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରବାକୁ ପଡ଼ିବ—କାର୍ଯ୍ୟ କରବାକୁ ପଡ଼ିବ କେବଳ ମସିହା ମାହାତ୍ୟରେ, ଶେଷରେ କୁହା, ନିଜର ହାତର ମାହାତ୍ୟରେ ଶାନ୍ତାତକ ଶକ୍ତିର ବଳରେ ! ଉପାଦାନଶୀଳ ଶ୍ରମକ୍ଷ୍ମ ହେଉଛି ମାନବିକ ଅସ୍ତିତ୍ବର ପ୍ରାକୃତିକ ଅଂଶ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି ଲୋକ ଏହି ଉପାଦାନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାକାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଶାକୁ ଅତି କାହାର କାଳକୁ ଖସାଇ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ !

ସୁଂଜବାଦୀ ସମାଜରେ ଶ୍ରମର ଉପାଦାନଶୀଳତା ନିର୍ମୂଳ୍ୟ ଚରଣିବା ଦେଇ ମାର୍କସ ଦୁଇଟି ମନ୍ତ୍ରାବ୍ୟ ପଦ୍ଧା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ—ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ମୂଳ ସୃଷ୍ଟି କରପାରିଲେ ବିଜ୍ଞାନ, ଲେଖକ ଓ ଶିକ୍ଷକର ଶ୍ରମ ଉପାଦାନ ସମ ହୁଏ । ସମାଜର ଦୃଷ୍ଟିରେ—ଯେଉଁ ଶ୍ରମ କିଛି ଦ୍ରବ୍ୟ, ପନ ବା ‘ଉତ୍ପନ୍ନ’ ଉପାଦାନ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରବା ଦିଗରେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ, ସେହି ଶ୍ରମକ୍ଷ୍ମ ମାର୍କସଙ୍କ ମତାନୁଯାୟୀ ଉପାଦାନସମ ହୁଏ ।

ଐତିହାସିକ ବିକାଶର ଧାରାରେ “ଶ୍ରମର ଉପାଦାନ-ଶୀଳତା” କଥାଟିର ଭାବ ବଦଳୁଥାଏ, ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥାଏ । ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏହାର ପରିସର ପ୍ରଶସ୍ତ ହୋଇପାରେ । ଠିକ୍ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସଂକର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଯାଇପାରେ । ଏମିତିକି ଧନ ଦ୍ରବ୍ୟ ବୈଷୟିକ ଉପାଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସରୁପ୍ରକାର ଶ୍ରମମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଓ ସରୁପ୍ରକାର ଶ୍ରମକୁ ଉପାଦାନସମ ବୋଲି ଧରାଇ ନ ପାରେ । ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ ହିସାବପତ୍ର ରଖିବା (କର୍ତ୍ତବ୍ୟ) (accountings) ଧନଦ୍ରବ୍ୟରେ ତ ବୈଷୟିକ ସଂପଦସୃଷ୍ଟି ଅଡ଼କୁ ନଏନାହିଁ । ଶାନ୍ତାତକ ଶ୍ରମ ମଧ୍ୟ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁ ଘଟନାରେ ଉପାଦାନଶୀଳ ଶ୍ରମ ସହଚ ସମାଜ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହୋଇ ନ ପାରେ— (ଯେମିତିକି କାଲେଣି—ଯୋଗାଣିଆ ବା କାରଖାନା ଜଗୁଅଲର ଶ୍ରମ) ।

ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଇଞ୍ଜିନିୟର, କାରଗର, କୃଷିବିଜ୍ଞାନୀ, ପ୍ରାଣୀବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନକ୍ଷେତ୍ରର କର୍ମୀ ରୂପେ ଥିବା କେତକ ବିଜ୍ଞାନୀ ବା ଶ୍ରମିକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା (ସେମାନଙ୍କ ବୃତ୍ତି ଭବରେ) ଅନେକ ମାନସିକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯଦି “ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଶ୍ରମ”ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିସରରୁ ବାହାରିଯାଇ ନ ପାରେ । କେତେକ ଯୁକ୍ତି ବାହୁଳ୍ୟ ଯେ ଏହି ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀ ମାନେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଂଶ-ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା କାହାକୁ ଅବଦତ ନୁହେଁ ଯେ ଉତ୍ପାଦନକ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ଵୟଂକ୍ରିୟତା ଯେତେ ଅବସର ହେବ, ସେତେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ମେଶିନ୍ ହେବ । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଅନୁସାରେ ଓ ଯେତେକ ମାତ୍ରାରେ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟର କୌଶଳରେ ପ୍ରୟୁକ୍ତ, ସେତେକ ମାତ୍ରାରେ ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରତି ନିରୂପିତ ହେବ । କାରଣ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦେଶାନ୍ତରୀଣ—ସ୍ଵୟଂକ୍ରିୟ (ମେଶିନ୍ ଯୋଗେ ଗୁଲୁଥିବା) ଉତ୍ପାଦନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଵୟଂକ୍ରିୟ ଯନ୍ତ୍ରଗୁଳନାରେ ନିୟୁକ୍ତ ଲୋକଙ୍କର ଅନୁପାତକ ସଂଖ୍ୟା ସାଧାରଣ ଯନ୍ତ୍ରଗୁଳନାରେ ନିୟୁକ୍ତ ଥିବା ଇଞ୍ଜିନିୟର ଓ କାର୍ଯ୍ୟରତ ସଂଖ୍ୟା ଭୁଲନାରେ ୧ରେ ୧୦ ! ଅର୍ଥାତ୍ ଏବେ ସାଧାରଣ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁଠି ଦଶଜଣ ଇଞ୍ଜିନିୟର କାରଗର ନିୟୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ସେ ହଲରେ ସ୍ଵୟଂକ୍ରିୟ ମେଶିନ୍ ଲାଗି କଣେମାତ୍ର ‘ସ୍ଵୟଂକ୍ରିୟ ଯନ୍ତ୍ର’ଗୁଳନକ ଅବଶ୍ୟକ ହେବେ !

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧରଣର ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀ ବା ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ଧନ୍ୟଦାୟକ ବା ବୈଷୟିକ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଶ୍ରମର ସହଚ ସଂପର୍କ ବିଷୟକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ବିଭିନ୍ନପ୍ରକାର କ୍ରିୟାକର୍ମର ବିନ୍ୟାସ ବା ବଦଳାବଦଳ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି ଏବଂ ଏହି ବିଭିନ୍ନପ୍ରକାର କ୍ରିୟାକର୍ମ ବିନ୍ୟାସ ବିଭିନ୍ନ ମାତ୍ରାରେ ମଧ୍ୟ ବାସ୍ତବ ବୈଷୟିକ ଉତ୍ପାଦନକୁ ବାସ୍ତବ କରୁଥିବା ପ୍ରଭୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରହେଉଛି ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନିର୍ମାଣର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବିକାଶ ସାଧିତ ହେଉଛି, ସେହି ଉତ୍ପାଦନ ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କଠାରୁ ନୂତନରୁ ନୂତନ, ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚତର (ମାନସିକ) କାର୍ଯ୍ୟ ଦାବା କରୁଛି !

ଏହିସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପାଟି ଅଳ୍ପ ଅନ୍ଧାନ ଦେଇଛି—ଜାଗାୟୁ ଅର୍ଥ-ମାନ୍ଦରେ ବିକାଶ ସାଧନ ଦିଗରେ ପ୍ରକୃତ ତତ୍ପରତା ଓ ହସାସା ରୁଦ୍ଧିର ସହୃଦ ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପନ୍ଥା ଧରିବାକୁ ହେବ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟପୂରଣ ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ—ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ-ନିର୍ବାହୀ ବ୍ୟକ୍ତି—ମାନସିକ ଓ ସାଂଗଠନିକ ଶ୍ରମିକ, କର୍ମୀ—ଯେଉଁମାନେ କି ଶିକ୍ଷା କାରିଗର ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ଭଲ ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିପାରିବେ, ଅର୍ଥମାନ୍ଦର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଭାଗରେ ଗଢ଼ାଣୁ-ଅବସ୍ଥାପନ ସଂପର୍କରେ ବିଶେଷ ରୂପେ ଗଭୀର ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିବେ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉତ୍ପାଦନ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁଦକ୍ଷ ଅତି ଅଗ୍ରଜ୍ଞ ଇଞ୍ଜିନିୟର, କୃଷିବିତ୍ ଓ ଅନ୍ୟ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ନିୟୋଗ କରାଯାଉଛି । କୃଷି-କର୍ମର ଯେଉଁ ଗୁଣତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦାବି ଓ ଶିଳ୍ପତେ ଶ୍ରମର ସହୃଦ କୃଷି-କର୍ମର ଯେଉଁ ସଂପର୍କ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି, ତାହା ସବୁ, କୃଷି-ଉତ୍ପାଦନ-କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଗୁଳକ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ନୂତନ ଦାୟିତ୍ବ ନ୍ୟସ୍ତ କରୁଛି । ଏଣୁ ଦେଖାଯାଇଛି—୧୯୫୩ରେ ସବୁ କୋଠଗୃହ ପାର୍ମିର ତେୟାରମ୍ୟାନ୍ ବା ମୁଖ୍ୟ ପରିଗୁଳକ-ସହପରିଚାଳକ ମଧ୍ୟରେ ଶତକଡ଼ା ୧୮ ଜଣଙ୍କର ମାତ୍ର କଲେଜ ଶିକ୍ଷା ବା କି ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ଥିଲାବେଳେ ୧୯୫୧ରେ ମୋଟ ସେହିଭଳି ତେୟାରମ୍ୟାନ ବା ମୁଖ୍ୟ ପରିଗୁଳକ—ସହପରିଚାଳକ ମଧ୍ୟରେ ୫୦.୪ ଜଣଙ୍କର କଲେଜ କି ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ଥିଲା ।

ଏବେ ପରଗୁଳନା କାର୍ଯ୍ୟର ଗୁଣଗତ ପରବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଥିବାରୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୁକ୍ତ ପରଗୁଳନକମାନଙ୍କଠାରେ ଗଭୀର ଜ୍ଞାନ, ବହୁମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଲିମ୍ ଓ ଉଦାର ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀର ପ୍ରକାଶ ଅଶା କରାଯାଉଛି । କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ (କେନ୍ଦ୍ରୀୟତ୍ୱ) ପରଗୁଳନା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ପାଟିର ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ନୂତନ ଧାରାରେ ପକାଇ ନୂତନ ରୂପ ଦେବାକୁ ଗଲବେଳେ ଏ ସବୁର ଅବଶ୍ୟକତା ବେଶୀ ଅନୁଭୂତ ହେଉଛି । ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯିଏ ଯେଉଁ କାମ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବା ଉପଯୁକ୍ତ, ସିଏ ସେହି କାମରେ ନିୟୁକ୍ତ ହେବାକୁ — ସେହି କାମରେ ଏଣୁ ନୂତନ ଭାବ (content) ପୁଟି ଉଠୁଛି । ଶ୍ରମ-ଉତ୍ପାଦନଶୀଳତାର ଉନ୍ନତ-ବିଧାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତି ନୂତନ ଧରଣର ମନୁଷ୍ୟ ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କ ଶ୍ରମର ନୂତନ ଭାବକୁ ଝିଁ — ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସଫ୍ତିୟ, ସୃଜନଶୀଳ, ସାଂଗଠନିକ ଓ ସୁପଲପ୍ରସ୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଯଥାଥ ହେଉଛି ।

ସ୍କୁଲଶୁଦ୍ଧିରେ ବହୁମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ (ପଲିଟେକ୍ନିକାଲ ଶିକ୍ଷା) ଶିକ୍ଷକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଗୁଣଗତ ପରବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ଅଛି, ଅଧୁନିକ ଉତ୍ପାଦନର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ଓ ସେହି ସଂପର୍କିୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟସାଧନ ଦେଇ ଗଭୀରତର ଭାବରେ ଜ୍ଞାନ ଅନ୍ତରଣ ଅବଶ୍ୟକ ହେଉଛି ।

କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନିର୍ମାଣରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀ ଓ ରୁଚିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଦି ନିଜର ନିଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନର ସମ୍ମୁଖୀନ । ଉଦାହରଣ- ସ୍ୱରୂପ, ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ସମସ୍ତ ସମସ୍ୟା ହୋଇଛି — ଟେକିଙ୍ଗ୍ କିପରି ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ନୈମିକ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସାନ୍ତୁଳନ

ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ହେବ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ବା ମାନସିକ ସ୍ତରକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେବ । ସମାଜରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଫିୟା-କଲାପର ଏହା ଏପରି ଗୋଟିଏ ଦିଗ, ଯାହା (ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ କହିଲେ) ଜାରିଗରି ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ବଞ୍ଚାନ ସେବରେ କେତେକ କ୍ଷମର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ବରୋଧୀ ଭାବପାଇଁ, ବୈଷମ୍ୟମୂଳକ ବର୍ଣ୍ଣିତାର ସୂଚକ । ସମାଜର ଦୃଷ୍ଟିରେ—ଯେଉଁ ଶ୍ରମ କିଛି ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ବସ୍ତୁ ବା ‘ଉତ୍ପନ୍ନ’ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ପରିଶ୍ରମିତ, ବରୋଧୀ ଭାବପାଇଁ, ବୈଷମ୍ୟମୂଳକ ବର୍ଣ୍ଣିତାର ସୂଚକ; ଯାହା ଏନାଦ୍ରବ୍ୟ ବା ବୈଷମ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ସହିତ ଆଦୌ ସଂପୃକ୍ତ ନୁହେଁ, କି କେବେହେଲେ ସମାଜର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ପାଦନଶକ୍ତି (ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଶ୍ରମ) ଭାବରେ ପରିଗଣିତ (ଗୃହୀତ) ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଥିରୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ଯେ ଶେଷରେ ଏହା ସମାଜର ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ପାଦନଶକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟର ବିକାଶ ସାଧନରେ ଲାଗେ ନାହିଁ କି ଯେଉଁମାନେ ଏବେ କଲା ଓ ସାହାଯ୍ୟକୁ ବୃତ୍ତିରୂପରେ ସାମୟିକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ କେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉତ୍ତମ ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ ଦିଗରେ ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ଅଣିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ସମାଜର ସବୁ ସ୍ୱସ୍ଥ ସଦ୍‌ବଳ, ସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ, ସୃଜନଶୀଳ ଅଥବା ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗୀ କରିବାକୁହେବ—ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ବେଶ୍ ଧାର୍ଯ୍ୟଦନ-ବ୍ୟାପୀ ହେବ ।

ଅନେକ ସମୟରେ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିପାରେ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମ ସହଜ ମାନସିକ ଶ୍ରମର ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସହଜରେ ଜଣା ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ମାନସିକ ଶ୍ରମ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ପାଇବ ବା କେମିତି ?—ତାହା ସହିତ ଦାନସ୍ତ ହୋଇପାରିବ ବା କେମିତି ?—ଏହା କଣ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଧରିହେବ ?

ଶ୍ରମକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ପ୍ରଧାନ ଜୀବନାଶ୍ରୟ ଓ ଅନ୍ୟ
ଅବଶ୍ୟକତା ରୂପରେ ପରିଗଣିତ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଅନେକ
ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରାକ୍-
ପ୍ରୟୋଜନ ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।—ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଆମେ ବ୍ୟବସ୍ଥା
କରିବାକୁ ହେବ । ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ
ହେଉଛି—ବୈପ୍ଳବିକ (ଧନହୀନ) ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ-
କଳାପ, ଏ ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରମର ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତିର ଗୁଣଗତ
ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ଅନୁସୂଚି ହେଉଥିବା, ପୂର୍ବରୁ ଅନୁସୂଚି
ହେଉଥିବା ଶ୍ରମ-ବିଭାଗର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲେ, ଏବଂ ଉତ୍ପାଦନ
ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ, ମାନସିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶ୍ରମ-ସଂବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ଯନ୍ତ୍ରପାତ୍ରର ବିସ୍ତୃତ ବ୍ୟବହାର ଓ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟାତାର ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ
ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଶ୍ରମକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରୀୟ କରିବା ଯଦି ପ୍ରଧାନ
ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ମାନସିକ ଶ୍ରମ ସମେତ ସବୁ ପ୍ରକାର ଶ୍ରମର
ଉଚ୍ଚତମ ସାଧନ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ଦିଗରେ ଗୁରୁତ୍ବ ଦେବା ଉଚିତ
ହେବ ନାହିଁ କି ?

ମାନସିକ ଶ୍ରମର ପ୍ରକୃତିରେ ଗୁଣଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନର କେତେ-
ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରକଟତା (ବା ପ୍ରକୃତି) ଦେଖାଯାଏ । ସେ ସବୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ
କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ ।

- (କ) ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଗତି—(ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟାତା
ସାଇବରନେଟିକସ—ସ୍ୱୟଂ ଚଳିଷ୍ଟତା ଇତ୍ୟାଦି) ଏହା ମନୁଷ୍ୟର
ଯାବତ୍ତାୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୁଏ ।
- (ଖ) କେତେକ ନୂତନ ଅବସ୍ଥା ବା ପରିସ୍ଥିତି—ଏହା ସବୁ ମାନସିକ
କ୍ରିୟାକର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଦେଲେ ଶ୍ରମ-ବଦଳାବଦଳ ବା
ପର୍ଯ୍ୟାୟାନୁବୃତ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ।

- (ଗ) ଶାସ୍ତ୍ରାଦିକ ଶ୍ରମର ପ୍ରକୃତିରେ ସୃଷ୍ଟି ଗୁଣଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ (ଜଣେ) ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରାଦିକ ଶ୍ରମ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଦ୍ଵାରା ସଂପନ୍ନ ହୁଏ ।
- (ଘ) ସାମୟିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଖ୍ୟତଃ (ବୃତ୍ତି ଦିଗରୁ) ମାନସିକ ଶ୍ରମରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କେତେକ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧରଣର ବିକାଶ ଘଟେ ଏବଂ ସବୁ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ମାଧ୍ୟମରେ ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇଥାଏ ।
- (ଙ) ଯେତେକ ଦୂରଯାଏ ବିଭିନ୍ନ କିଷମର ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀମାନେ ବୈଷୟିକ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଂଶ-ଗ୍ରହଣ କରିବେ ସେତେକ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ବିସ୍ତୃତ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀମାନେ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ଯେତେଦୂର ଭାଗ ନେଇପାରିବେ, ସେତେକ ଦୂରଯାଏ ମାନସିକ ଶ୍ରମର ଗୁଣଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଗତିପ୍ରବୃତ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଏ ।

ଅନେକ ମାନସିକ ଶ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କ୍ରିୟାକର୍ମର ପ୍ରାୟ ମେସିନ୍-ଗୁଳକ ବା ମେସିନ୍ ଅପରେଟରର କାର୍ଯ୍ୟ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହେ—ଏହା ସବୁ ବିଶେଷ ଧରଣର ଇଞ୍ଜିନିୟରିଙ୍ଗ୍ କାମ ହୁଏ । ଏହାର ଯାନ୍ତ୍ରିକ-କାମରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଲୋକକୁ ହସାବପତ୍ତି ରଖାଉଛି, ଯୋଜନା କରୁଛି, ନାନାପ୍ରକାର ରୂପରେଖ ଅଙ୍କନ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ଅଳ୍ପ ସରଳ ଅଥଚ ଶ୍ରଦ୍ଧାବଳୀ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ମିଳେ । ତାର ଶ୍ରମ ଅଧିକ ସୃଜନଶୀଳ ହୁଏ । ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ ଉଚ୍ଚସ୍ତରକୁ ଗଲ କରେ ।

ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ମେସିନ୍ (ଅଣବିଦ୍ୟୁତ୍ କ୍ରିୟା ଗାଣିତିକ ପଦ) ସ୍ଵୟଂଗୁଳିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଳକର୍ତ୍ତା, ସାଇବରନେଟିକ୍ସ ଓ ଅନ୍ତର ଅନେକ ସ୍ଵୟଂକ୍ରିୟ ଯନ୍ତ୍ର କୌଶଳର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁଁ ଇଞ୍ଜିନିୟର

ଓ କାରଗରଙ୍କର କାମରେ ଅବସ୍ଥାନର ବା ରୂପାନ୍ତର ଓ ଗୁଣାନ୍ତର ଦେଖାଯାଏ । ଏଣୁ କହବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଧିକ ସହଜ ଅଭିପ୍ରାୟ କରେ ଯାହାକି କୌଶଳର ବ୍ୟବହାର । କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ ନୂତନ ଧରଣର ତାଲିମ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ଲୋକ ଅବଶ୍ୟକ—ଯେଉଁମାନେ କି ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସୁଗୁରୁରୂପେ ଚଳାଇପାରିବେ । ଅବଶ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରକ୍ତ ଶ୍ରମ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେ ଦ୍ରୁତବେଗରେ ବିକାଶ ପାଏ, ମାନସିକ ଶ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ସେତେବେଗରେ ପ୍ରକାଶପାଇବା ଆଶା କରାଯାଇ ନପାରେ । କାରଣ ମାନସିକ ଶ୍ରମର ଶାନ୍ତି ପ୍ରକୃତ ବିଶେଷ ଧରଣର । ଏହାଛଡ଼ା ଅଳ୍ପ ଜଟିଳ, ଆଉ ସୃଜନଶୀଳ ପ୍ରକୃତିର ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଳ୍ପ, ଯାହା କେବେକେଲେ ଯେତେ ବିଚକ୍ଷଣ ଯେତେ କୌଶଳଯୁକ୍ତ ହେଲେ ବି କୌଣସି ମେସିନ୍ ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେଇ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷମାର ଆବଶ୍ୟକ ଆଉ ବହୁ ସୁସ୍ଥାବସ୍ଥା ଯାହାକି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଏଣୁ ସେଥିସକାଶେ ମନୁଷ୍ୟର ସବୋଇ ବୌଦ୍ଧିକ ଶକ୍ତିର ନିୟୋଗ ।

ମାନସିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଶ୍ରମ ବିଭାଜନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଦେବାକୁ ହେବ ।—ଏହା କହୁଥିବେଲେ ଆମେ ବୁଝୁ— ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରରକ୍ତ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମର ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ସଂଯୋଗ ଆସିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ସକାଶେ ଲୋକଙ୍କର ଉତ୍ତମ ପ୍ରକାର ଶ୍ରମ-ଶକ୍ତି ଯେପରି ବିକାଶିତ ହୁଏ, ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦିଆଯିବା ଅବଶ୍ୟକ ।

ପୂର୍ବରୁମେ ବିକାଶପ୍ରାପ୍ତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ । କିନ୍ତୁ ମାନସିକ ଶ୍ରମକ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷମାର ମାନସିକ ଶ୍ରମ ରହିବା ହେଉ ସାଧୁ ଲକ୍ଷ

ଓ କାରିଗର ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରମଗତ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଯିବ ।
 ଯାତିକଲଣ, ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟତା ଚିନ୍ତାଯୋଗର ମାତ୍ରା ଓ ପରିମାଣ ଏବଂ
 ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟର ସ୍ୱାଭାବିକ ଜଟିଳତା ଯୋଗୁ ଏହି ପ୍ରଭେଦ ପ୍ରକାଶ
 ପାଇବ । ଏସବୁ ବ୍ୟତୀତ, ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷମାର ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କର
 ବୃତ୍ତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁ ପରିଚୟଗତ ତଥାତ୍ ବା ସ୍ୱାଭାବିକ ରହିବ ।
 ତେବେ ଏହି ବୃତ୍ତିଗତ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଗତ ପ୍ରଭେଦ ସବୁ ମାନସିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ
 କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁସ୍ଥିତ ହେଉଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି
 ଓ ଭାବମର୍ମ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ, ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ
 କହିଲେ, ବୈଜ୍ଞାନିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ସହକାରୀ
 ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଯିବ । କର୍ମରେ-ଜ୍ୟେଷ୍ଠ
 ଗବେଷଣାକାରୀ ଆଉ ଲବରେଷ୍ଟର ବା ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରର ସହକାରୀଙ୍କ
 କାର୍ଯ୍ୟ ସମାନ ହେବ ନାହିଁ ।

ଏହା ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା ଯେ ସାଂସ୍କୃତିକ କାରିଗର, ବୃତ୍ତିଗତ
 କି କାର୍ଯ୍ୟଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବପୂର୍ବ ଲେପ ପାଇବ ନାହିଁ ।
 କାରଣ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରମ-ବିଶେଷୀ କରଣ, ଶ୍ରମବିଭାଗ, ଆଉ
 ବୌଦ୍ଧିକକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଲୋକର କ୍ରିୟାକର୍ମରେ ଶାସ୍ତ୍ରାବଳୀ ଏ
 ମାନସିକ କାର୍ଯ୍ୟର ସନ୍ନିଶ୍ଚିତ ବା ସଂଯୋଜନ ରାଜ ପ୍ରଭେଦଗୁଡ଼ିକ
 ଚିହ୍ନି ରହିବ । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରଭେଦଗୁଡ଼ିକ ସୀମାବଦ୍ଧ ଅକାରରେ
 ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । କାରଣ—ସମାଜର ସମସ୍ତଙ୍କର ମହାଜାତୀନ
 ସଂକଳ୍ପମୟ ବା ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ଘଟିଥିବ ଏବଂ ଏହା ହେତୁରୁ
 ହିଁ—ଏହି ପ୍ରଭେଦଗୁଡ଼ିକ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ବେପାରୀ ସୃଷ୍ଟି
 କରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠିରେ (ପ୍ରାକୃତ ସମାଜର) ଶ୍ରମବିଭାଗ
 ଲୋକକୁ ବନ୍ଧନରେ ରଖେ, ମାନସିକ ଶ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରୁ (କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ
 ସମାଜରେ) ସେହି ପ୍ରକାର ଶ୍ରମବିଭାଗ ମୂଲ୍ୟହୀନ ହେବ—ଏହା ଫଳରେ
 ଲୋକର ବିକାଶ ଏକମୁଖୀ ବା ଏକପାଖିଆ ଏକତରଫା ହେବନାହିଁ ।

କୌଣସି ଲୋକ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ଶ୍ରମ କରିବାକୁ ସମ
ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ । ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରଭିତ୍ତି ଉଭୟ ଧରଣର
କ୍ରିୟାକଳାପ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ପ୍ରକୃତ ବିକଶିତ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାଂଶ
ହେବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ସଂଜ୍ଞାଜୀନ ସଂଗ୍ରହମୟ ବା ବିକାଶ ସମ୍ଭବ
ହେବା ଯୋଗୁଁ ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଅବାଧରେ ନିଜ
ଇଚ୍ଛା ଓ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ଯେ କୌଣସି ବୃତ୍ତି-ବ୍ୟବସାୟ ଧରିବାକୁ
ପ୍ରକୃତ ସୁବିଧାସୁଯୋଗ ପାଇବେ ।

ଆମ ମତରେ ମାର୍କସଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଶ୍ରମ ବଦଳାବଦଳ ବା
ପର୍ଯ୍ୟାୟାନ୍ତବୃତ୍ତି ସୂଚକ ମାନସିକ ଶ୍ରମ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟତ୍ନ । ତେବେ
ଏହି ଶ୍ରମକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାର ରୂପରେଖ ଟିକେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବ ।

ଶାସ୍ତ୍ରଭିତ୍ତି ଶ୍ରମ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରମ ବଦଳାବଦଳ ଦ୍ଵାରା
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରଭିତ୍ତି ଓ ମାନସିକ
ଶ୍ରମର ସଂଯୋଗ ସୃଷ୍ଟିହେବ ସେଥିରେ ହିଁ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ଗୋଟିଏ
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିସରରେ ସେ (ଲୋକ) ଏକତ୍ର କେତେଗୁଡ଼ିଏ
‘ବୃତ୍ତି’ ଧରିପାରିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ଅନୁଷ୍ଠାନିକ କାର୍ଯ୍ୟ
କରିପାରିବ । ମାନସିକ ଶ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁସାପେକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ଏହି
ଶ୍ରମବଦଳାବଦଳ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ମାର୍କସୀୟ ନୀତି ବୃହତ୍—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରମିକ
ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରଭିତ୍ତି ଓ ମାନସିକ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ଶ୍ରମର ସଂଯୋଗ
ଅଶୁ । ଆଉ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ
କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉ ।

ଅରେ କୁହାହୋଇଛି—ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ
ସମୟ ଲାଗିବ । ଅନେକ ପ୍ରକାର ପରିସ୍ଥିତି ଓ ଅବଶ୍ୟକତା ସବୁକୁ
ବିଚାର କରି ଏ ଦିଗରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଗତି କରିବାକୁ ହେବ ।

ଦେଖାଯାଉଛି — ଯୁବସପ୍ତଦାୟ ପକ୍ଷରେ ଶାଶ୍ୱତ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମକୁ ସମ୍ବଳ କରି ରହିବା ସମ୍ଭବ ହେଉଛି । କାରଣ ପିଲାଦିନରୁ ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦକ୍ଷା ‘ଲଳନପାଲନ’କୁ ଉତ୍ପାଦନଶୀଳ ଶ୍ରମ ମହତ୍ତ୍ୱ ପୋଡ଼ି ଦିଆଯାଉଛି । ଜଣାଯାଉଛି ଥରେ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବା ସମୟରୁ ପିଲାଏ ଶାଶ୍ୱତ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଗଲେ ଓ ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଓ ପ୍ରୟୋଗନବୋଧ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲେ ସେହି ଦୁଇ ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବଦଳାବଦଳ ଓ ସଂଯୋଗ ଆଣିବା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇ ଉଠିବ । ତେବେ, ଜୀବନ ହିଁ କେବଳ ଦଣ୍ଡାଭିଦେବ—ଏହା ହାସଲ ହେବ କିଭଳି, କେଉଁ ପନ୍ଥାରେ, ଏବଂ ଏହା ସହଜ, ସରଳ ଓ ବିକଶିତ ହେବାର ଉପାୟ ବା କଣ ? ପ୍ରୋଡ଼ ବା ମଧ୍ୟବୟସ ଓ ବେଶୀ-ବୟସ ଲୋକଙ୍କ ସକାଶେ ଶାଶ୍ୱତ ଓ ମାନସିକ ଶ୍ରମରେ ସଂଯୋଗବିଧାନ ମମୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାରର ସମାଧାନ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରମ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଶାଶ୍ୱତ ଶକ୍ତି କେତେଦୂର ଅଛି ଓ କେମିତି ଏହାକୁ ଆଗ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ବିବୃତ୍ତିବାକୁ ହେବ; କେଉଁଭଳି ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରମ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତିଗତ (ଶିକ୍ଷା ଓ ଅଭ୍ୟାସଭିତ୍ତି) ଦକ୍ଷତା କେତେମାତ୍ରାରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଛି । ଏହା ବିବେଚନା କରିବାକୁ ହେବ । ଏହାଛଡ଼ା ବୈଷୟିକ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ସହଜ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗୀୟ ବା କ୍ୟାଟିଗରୀର ଲୋକଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସଂବନ୍ଧ ରହିବ । ଏଣୁ ଏଥିପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ହେବ । ଶେଷରେ, ଐତିହାସିକ ବିକାଶର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସମାଜ କିଭଳି ପ୍ରେରଣା ଓ ବିଚକ୍ଷଣତା ଦେଖାଇ ସେହି ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ କେତେଦୂର ଶାଶ୍ୱତ ଶ୍ରମରେ ଲଗାଇପାରିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ନିୟୋଗ ସଫଳ ଅର୍ଥନୈତିକ ପୋଷ୍ୟତା ଓ ଉପଯୋଗିତାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବ—ଏହାହିଁ ବିଶେଷତ୍ୱରେ ବିଚାରଣୀୟ ହେବ ।

ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଶାଶ୍ୱତକ ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କ ପ୍ରଭୁ
 ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କର ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧି ଦୃଷ୍ଟି । ଶାଶ୍ୱତକ
 ଶ୍ରମକାରୀମାନେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବା ମାନସିକ ଶ୍ରମକାରୀଙ୍କ ପ୍ରଭୁ ଗଠି
 କରୁଛନ୍ତି—ଏହି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖିବା ପରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ ପ୍ରତିଯୁଗ୍ମ ବୋଧେ
 ପ୍ରତିଯୁଗ୍ମ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଯେ—କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ
 ସମାଜରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ ପ୍ରଭୁ ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧିର ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧି ଦେବ । ବିଭିନ୍ନ
 କିଷମର ମାନସିକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ ଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ପୃଥକୀକରଣ ପ୍ରଣାଳୀ
 ଭାବରେ ବୁଦ୍ଧି ପାଇବ । ସୋଭିଏତ୍ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ
 ପ୍ରୟୋଜନ ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧିର ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧି କରବ । ଏହା ଫଳରେ
 ସଂରକ୍ଷଣ ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ହେବ—ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରତିଯୁଗ୍ମ
 ଓ ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ମନୋବ୍ୟବସ୍ଥା କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେପରି ପ୍ରାପ୍ତ
 କଲା ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଅନୁବୋଧ କରନ୍ତି ସେସବୁ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ
 ରହନ୍ତି । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ପ୍ରାପ୍ତି ବିଶାଳମାନଙ୍କର
 କେବଳ ଫଳ ବା ଅପ୍ରତିରୋଧୀ, ପ୍ରାପ୍ତି ବିକାଶ ଲାଗି ପ୍ରୟୋଜନ
 ଅନୁବୋଧ ହୋଇଉଠିବ । ମାନସିକ ଶ୍ରମ ସମସ୍ତଙ୍କର ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିକ
 ରୂପଗୁଣର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେବ । ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରତିଭା, ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ
 ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ସମାଜ ପସରୁ କେତେକ ବିଶେଷ
 ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପନ୍ନ କରବା ପାଇଁ ଭାର ଦିଆଯିବ, ସେମାନେ ନାହିଁ
 ଦିଗରୁ ସମାଜର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଅଂଶରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇ
 ରହୁବେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ନାହିଁ ଦିଗରୁ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ
 ସହିତ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଯିବ ନାହିଁ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଧ୍ୟାନ
 ସହିତ ବିକଳିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଠନ ବିଷୟ ବିଷୟ କରାଯାଉ । ଆମେ
 ଦେଖୁଁ ସମାଜସେବା ଓ ପେଶାଦାର ବିଜ୍ଞାନର ଭାବ
 ଦେଖେ—ସେହିଭଳି ବିଜ୍ଞାନର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜୀବନ ଗଠନ ପାଇଁ
 ଉପଯୋଗୀ, ଐତିହାସିକ ସାଧାରଣ କାରଣରୁ ଅତି ‘ସଂପୃକ୍ତ’

ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ବିଶେଷ ପଦ୍ଧତି ଓ ବିଶେଷ-
ଧରଣର ଜ୍ଞାନ ନିମ୍ନମୂଳ । (ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ସଂପର୍କରେ ଲକ୍ଷଣୀୟ ହୁଏ—
ପୃଥକ୍‌କରଣ ଅର୍ଥ ସହଯୋଗରେ ମାଣାବୃତ୍ତିର ପ୍ରସାର । ବିଜ୍ଞାନ ଓ
ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଗାଯୋଗର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ପ୍ରଭୃତି) ।

ଏବେ ବିଜ୍ଞାନକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶ୍ରମବିଭାଗକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ
ଅମେ ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ଅଭିମୁଖ୍ୟର ଅଭାବ ପାଉ—ଗୋଟିକରେ
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶ୍ରମ ବା ସାଧନାରେ ବିଶେଷୀକରଣ ଗଭୀରରୁ ଗଭୀରତର
ହେଉଛି । ଅନ୍ୟଟିରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶ୍ରମରେ ସହଯୋଗ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ।
ଏ ଦୁଇଟି ଅଭିମୁଖ୍ୟର ପୁଣି ପ୍ରବଣତା ହେଉଛି—ବିଭିନ୍ନ ବିଜ୍ଞାନ
ଭିତରେ ସଂହତ ସୃଷ୍ଟି କରି ତାହାର ବୃଦ୍ଧି ଘଟାଇବା । ତେଣୁ
ଦେଖାଯାଉଛି, ବିଜ୍ଞାନ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି
ବା ଭବବସ୍ତୁର ସମବାୟରେ “ସଂହତସୃଜନ ବିଶିଷ୍ଟତା”ରୁ କାମ୍ୟ
ହେଉଛି । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରୟୋଜନ ଦିଗରୁ
ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମୁଖରେ ବହୁ ସମ୍ପାଦନା ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଛି । ଏହି ସମସ୍ୟା
ସବୁ ବିଜ୍ଞାନମାନଙ୍କର ମିଳିତ ସମ୍ପର୍କରେ ସଂଗଠନ କଲେ ଓ ସମାହିତ
ହୋଇପାରେ । ତେବେ ବିଜ୍ଞାନର ଉଦ୍‌ବେଳ ବିକାଶର ଯୁଗରେ
ଅଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ସାପେକ୍ଷ ଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛି,
ସେହି ପ୍ରସ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାହାକୁ ସବୁ ଆୟତ୍ତରେ ଆଣି ଜ୍ଞାନ
ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେଲେ “ବିଶେଷୀକରଣ” ନିହାତି ଅବଶ୍ୟକ ।
(ତେବେ ବିଜ୍ଞାନର ଉଦ୍‌ବେଳ ବିକାଶର ଯୁଗରେ ବିଶେଷୀକରଣ
ନିହାତି ଅବଶ୍ୟକ । ଅଧୁନିକତମ ବିଜ୍ଞାନ ଯେଉଁସବୁ ସାପେକ୍ଷ ହାସଲ
କରିଛି, ତାହାକୁ ଆୟତ୍ତ କରି ସେଥିରେ ଜ୍ଞାନଅର୍ଜନ କରିବାକୁ
ହେଲେ “ବିଶେଷୀକରଣ”ର ଆବଶ୍ୟକ ନେବାକୁ ହିଁ ହେବ ।—କାରଣ
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଶାଳ ହିଁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଂଗଠିତର ପରିଧିରେ
କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ‘ଚାଲନ୍’ କରେ ।—ହେଉଛି ଓ ସମାଜ
ସଂସ୍ଥାକୁ ଜ୍ଞାନର ସ୍ୱଳ୍ପ ପରିସରରେ ନିଜେ ଅବଦାନ ରହେ !—ଅର୍ଥାତ୍

ପ୍ରକୃତ ଓ ସମାଜ ସମ୍ପର୍କରେ ନଜର ଜ୍ଞାନର ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସାରିତ କରେନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ନଜର ବିଶିଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତିରେ ରହି ପ୍ରକୃତ ଓ ସମାଜ ବିଷୟ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣେନାହିଁ) ।

‘ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନରେ ଶ୍ରମବିଭାଗ’ ଯେନି ଏବେ କେତେକ ମୌଳିକ ଅଥଚ ବିବାଦୀୟ ମତାମତ ପ୍ରକଟ ପାଇଛି । ତେବେ ମୋଟ ଉପରେ ଦାବା ହେଉଛି—ନୂତନ ଧରଣର ‘ବିଜ୍ଞାନ’ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେବ । ଆମ ଦେଖୁଛୁ—ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ବିଜ୍ଞାନର ଭୂମି - । ଦିନକୁଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ପୁଣି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ନିର୍ମାଣକାଳରେ ବିଜ୍ଞାନ ଆଗରେ ବହୁ ନୂତନରୁ ନୂତନ ଦାୟିତ୍ବ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦେଖାଦେଉଛି—ଏ ସବୁ ନୂତନ ଧରଣର ବିଜ୍ଞାନ-ଗଠନ ଉପରେ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନର ସାଧାରଣ ଓ ବିଶେଷ ଧରଣର ଶକ୍ତି ପ୍ରକୃତ ଓ ବୃତ୍ତିଗତ ଗୁଣ ଗୌରବ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଉଛି ।

କିନ୍ତୁ ନୂତନ ଧରଣର ‘ବିଜ୍ଞାନ’ର-ଗଠନ କରି—ସେଇ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯୋଗେ—ବୈଜ୍ଞାନିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ ସହିତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟର ସୁଦୃଢ଼ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଐକ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ଅପରହୀନ ଭାବରେ ପ୍ରାଥମିକ ଆବଶ୍ୟକତା ହୋଇଉଠିଛି । ମାନସିକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ ଆଗ୍ରହ-ଅନାଗ୍ରହ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ କ୍ରିୟାକର୍ମ ଯେନି ବିଜ୍ଞାନ ମାନବ ଯେଉଁ ସଙ୍କର୍ଷିତା ଦେଖାଯାଏ, ତାହା ବିରାଜି ଉପାୟରେ ଦୂରୀଭୂତ ହେଉଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ-ବିଜ୍ଞାନମାନଙ୍କୁ ସର୍ବସାଧାରଣ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ (ସରକାରୀ-ବେସରକାରୀ) ସବୁ ପ୍ରଗୁର କାର୍ଯ୍ୟରେ କ୍ରିୟା ଭାବରେ ଅଂଶ ନେବାକୁ କୁହାହେଉଛି ଏବଂ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମାଜର ସାଧାରଣ ସାଧୁ, ଶକ୍ତ ସମ୍ପଦରୁ ଭାଗ ଦିଆଯାଉଛି ।— ଏହି ଶାକ୍ଷରେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ସଙ୍କର୍ଷିତ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଅପ୍ରଶସ୍ତ ମନୋ-ଭାବକୁ ଦୂର କରାଯାଉଛି ।

ମାତ୍ର ଏହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମ୍ଭବ ହେଉଛି କିପରି ? ସୂଚରେ ଦେଖିଲେ— ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଯେନି ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଥିବା ସମାଜ—ବିଜ୍ଞାନଙ୍କ ମନରେ

ପ୍ରାକୃଳିକ ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାରିଗର ବିଜ୍ଞାନର ସାପେକ୍ଷ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅଦ୍ଭୁତ ବା
ଦ୍ଵାବଳ କରିବା ପାଇଁ ଆଶା, ଆଗ୍ରହ, ରୁଚି, ଅଭିଳାଷ ଓ ଯଥାର୍ଥ
ସାମର୍ଥ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । (ସେଥିଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ୍
ଦିଆଯିବ) । ଏହିଭଳି ଠିକ୍ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରାକୃଳିକ-ବିଜ୍ଞାନ-
ମାନଙ୍କୁ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନର ସାପେକ୍ଷ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ୍ୟାନ କରିବାପାଇଁ
ଉପାହତ କରାଯାଇଛି । ଯିଏ, ଯେ କୌଣସି ବିଜ୍ଞାନ-ବିଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ
ହୋଇଥାନ୍ତୁ ପରେ,—ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଜ୍ଞାନକୁ କିନ୍ତୁ ମାର୍କସବାଦ-
ଲେନିନ୍ବାଦର ତତ୍ତ୍ଵଗୁଡ଼ିକୁ ଗଭୀରଭାବେ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ
କରିବାକୁ ହେଉଛି ଏବଂ ସେହି ତତ୍ତ୍ଵକୁ ସବୁ ନିଜ ଆଶା ଓ ବିଶ୍ଵାସର,
ନିଜ ମତାଦର୍ଶର ମୌଳିକ ଆଧାର କରିବାକୁ ହେଉଛି । କିମ୍ବେ
ସେମାନେ ଯେ ନିଜ ନିଜ ବିଷୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିଜ୍ଞାନର ସାର୍ଥକତା ଗୁଡ଼ିକୁ
ଅଦ୍ଭୁତ ଅଧିକ ମନନର ସହିତ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବେ,—ସେମାନଙ୍କ
ମନରେ ବିଭିନ୍ନ କଳା ସପର୍କରେ ଯେ ଅଦ୍ଭୁତ ଗଭୀର ଉପଲବ୍ଧି
ଦେଖାଯିବ—ଏହା ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ।

ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ନିର୍ମାଣ ସମୟରେ—
ସେହି ନିର୍ମାଣ ସ୍ଵାତ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ—ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟର ସଂଗଠନ ଗୁଲିଛି,
ସେହି ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟ, ସାମ୍ବଲକ ସପଦ, ନିର୍ମଳ ନୈତିକତା, ଆଉ
ଶାସ୍ତ୍ରର ଅସୁଶ୍ରୁତାର ସମବାୟରେ ସଂଗଠିତ ହୋଇ ନୂତନତମ
ଗୃହନିକ ରୂପଗୁଣରେ ବିକସିତ ହୋଇ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ।

— — —

ବ୍ୟକ୍ତିର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ

ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦ କଣ ଅଟେ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନିର୍ମାଣର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସେହି ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦ କରଳ ‘ଥାଆରେ’ କି ଶାନ୍ତପ୍ରକୃତି, କି ବୃକ୍ଷବିକ ବଞ୍ଚିବିତା ଘେନ ଗଠିତ ଓ ବିକାଶିତ ହୁଏ ?—ଏହା ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ, ଯାହା ନିଃସଂଶୟରେ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅତି ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା ଦଗରୁ ଅଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରେ !

କିନ୍ତୁ ଆମେ ଜାଣୁ, ଲୋକର ସାମୂହିକ ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶର ମମତା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ କେତେକ ସାଧାରଣ କାରଣ ଅତି ସାଧାରଣ ନିୟମ ନୀତି ଦ୍ୱାରା ନିୟମିତ ବା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ । ଏହି ସାଧାରଣ କାରଣ ଓ ନିୟମ ନୀତିକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦର ବିକାଶକୁ ନିୟମିତ କରୁଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରଣ କି ଶାନ୍ତନୀୟ ସଂପର୍କରେ କିଛି ବହିବାକୁ ଯିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କାରଣ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ଗଲେ ଆମକୁ ଆଗ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସହିତ ସମାଜର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର ଯେଉଁ ସଂପର୍କ ରହିପାରେ ବା ଅଛି, ତାହାପ୍ରତି ସଠିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବାକୁ ହେବ । ଏଣୁ ଏ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ହେଲେ, ଆମକୁ ଏହିଭଳି କେତେକ ଉପାୟଦର୍ଶୀ ବା ପଦ୍ଧାତୀକ ନୀତି କଥା ବିଚାରବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯେଉଁମାନେ ଏହି ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଏହାକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଓ ବୁଝେଇବା ପାଇଁ ନାନାପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ନାମରେ ଅଭିହିତ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାହାଦ୍ୱାରା

ନିଜର ଧାରଣା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ଏହା (ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ) ହେଉଛି—‘ବୁଦ୍ଧିତେ ବା ବୌଦ୍ଧିକ ବିଭବ’, ଅସ୍ଥିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଭବ, ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବା ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ (ବା ଅନ୍ତରର) ବୌଦ୍ଧିକ ଜଗତ, ମନୁଷ୍ୟର ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନ, ମନୁଷ୍ୟର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ, ଅସ୍ଥିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସଂସ୍କୃତି, ଲୋକତ ଅସ୍ଥିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନର ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତର, ଅସ୍ଥିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମୂଲ୍ୟ । ଅସ୍ଥିକ ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ଅଉ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସ୍ବାଭାବିକ ଗୁଣ, ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ବା ଅନ୍ତର୍ଲୀନ ଅଉ ବହୁମୁଖୀ ବା ବହୁଦୃଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତିପ୍ରକୃତି ! ଆମ ମତରେ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଟିରେ ଲୋକର ବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବାରିତ୍ବ ଏବଂ ତାର ବିକାଶରେ ଏ ଦିଗର ହେଉ, ସେ ଦିଗର ହେଉ କିମ୍ବା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦିଗର ସୁଚନା ବା ଅଭିପ୍ରାୟ ମିଳେ ।

ମାର୍କସବାଦ-ଲେନିନ୍ବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତାମାନେ ‘ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ’ କଥାଟିକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି—ମୁଖ୍ୟତଃ ବିଭିନ୍ନ ଭିତ୍ତିରେ ସାମାଜିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ ସକାଶେ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ମାନସିକ ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରତିଭାର ଉଲ୍ଲେଖ ଘଟେ,—ତାହାର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ବିକଶିତ ହୁଏ । ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ, କଳା ଆଦି ବିଜ୍ଞାନ ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇପଡ଼େ । ଏହି କଥାର ଅନ୍ତର ବି ମର୍ମ ହେଉଛି—ସମାଜର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ପ୍ରତିଫଳନ ଓ ସେହି ସଂପଦର ସୁପ୍ରାକୃନ୍ତର ସଂଚୟ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ତ୍ରୁଥମରୁ ଅନ୍ତତଃ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା, ବିଜ୍ଞାନ, କଳା, ଦର୍ଶନ ପ୍ରଭୃତିରେ ଏହାର ସାପେକ୍ଷ-ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଫଳିତ ଓ ସଂଗୃହୀତ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ କହିଲେ କେବଳ ସାକ୍ଷରତା ଓ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ତରରେ ପ୍ରକାଶିତ ଅସ୍ଥିକ ସଂପଦଗତ ସାଧ୍ୟକାରୀଗୁଡ଼ିକର ଅସ୍ପୃହୀକରଣ କି ସେସବୁର ସଂଗ୍ରହ ବା ସଂଚୟ ବୁଝାଏ ନାହିଁ । ଏହାର ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି—

ଲେକର କ୍ରିୟାକର୍ମରେ ମହନୀୟ କୃତି ଓ ଶକ୍ତିରେ, ତାର ବହୁମୁଖୀ ବା ବାହ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିବ । ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ-ମୟ ଆର୍ୟନ୍ତରାଣ ବା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜଗତ ।

ଲେକର “ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ” ସହଚ “ଆତ୍ମିକ ସଂପଦ”ର ସଂପର୍କ ବିଷୟ ଅଲେକନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରତିଶ୍ରଦ୍ଧ ବା ପରିରାଷ୍ଟ୍ରା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଆଉ କେତେକ ଯଥାଯଥ ଧାରଣାର ଭାବ ବା ଆଶୟ (Content) ଯୁକ୍ତ କଥାର ସୂଚନା ଦିଆଯାଇପାରେ ।

“ମନୁଷ୍ୟର ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନ”—ମନୁଷ୍ୟର ହିଁ ଅତି ଅଦ୍ଭିତାତ୍ମ୍ୟ ବିଶାଳତମ (ପ୍ରଶସ୍ତତମ) ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ-ଜ୍ଞାନର ଅବଧାରଣ । ବୈଷୟିକ ବା ଧନଦ୍ରବ୍ୟତେ ମୂଲ୍ୟର ଉତ୍ପାଦନ ସକାଶେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନ ପ୍ରତି ବୈପରୀତ୍ୟର ସୂଚକ ଏହି ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ-ଜ୍ଞାନର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଉଛି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଭାବ ଓ ଭାବନା, ପ୍ରବୃତ୍ତି, ପ୍ରବଣତା ଓ ଧାରଣାର ସଂଗଠନ, ସେସବୁର ପ୍ରସାରଣ ଓ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଏବଂ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମୂଲ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି । ଏହି କାରଣରୁ ଲେକର ଯାହା ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନ, ତାହା ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଭୟ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନ ବିକାଶର ସୂକ୍ଷ୍ମ, ସାରସଞ୍ଜ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହିଁ ଏକାଧାରରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ ।

“ବୌଦ୍ଧିକ ଶକ୍ତି” ମନୁଷ୍ୟର ବୌଦ୍ଧିକ ବା ମାନସିକ କ୍ରିୟା-କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ବା ସେଥିରେ ଅଭିପ୍ରେତ ଶକ୍ତି ବା ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନିତ । ଏହି ସାମର୍ଥ୍ୟ, ତାହାର ଶାସ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧ ଶକ୍ତି ବା ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିପରୀତତା—ବୈପରୀତ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ । “ଲେକ ବୌଦ୍ଧିକ ଶକ୍ତି ଓ ସ୍ଵାଭାବିକ ପ୍ରକୃତି” ଏହି ଉକ୍ତିରୁ ଆଶ୍ରୟ ମିଳେ—ମନୁଷ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ

ଅଜ ଗୌଣ, ସୁଲଭ ଅଜ ଦୁର୍ଲଭ । ସ୍ତ୍ରୀର ଅଜ ଅସ୍ତ୍ରୀର ବହୁଗୁଣ
 ବହୁ ଅନୁରୋଧ ସ୍ବାଗତ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ପ୍ରତିଭାର ଅଧାର ଓ ଅଧିକାର ।
 ତାର ଏହି ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଏକତ୍ର ସମାଦାର ହିଁ ତାର ମାନସିକ ସଂଗଠନର
 ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ବା ଚରଣକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଏଣୁ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ
 ସଂପଦ କେତେଦୂର କେତେମାତ୍ରାରେ ବିକାଶଲାଭ କରିଛି, ଏହାର
 ପରିତ୍ୟକ୍ତ ନେବାକୁ ଗଲବେଳେ ଲୋକ କେତେଦୂର କେତେ ମାତ୍ରାରେ
 ଆତ୍ମିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମୂଲ୍ୟବୃତ୍ତିକୁ ନିଜର ଶକ୍ତିରେ ମିଶାଇ ଅପହାର
 କରିପାରିଛି, ଏହାକୁ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ଭାବରେ ବିବୃତ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ ।
 ଲୋକର ଆତ୍ମିକ ସଂପଦ ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ତାହାକୁ
 (ଆତ୍ମିକ ସଂପଦକୁ) ସେହି ଲୋକର ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ ଓ
 ବାହ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ନ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ଏକତ୍ର ଭାବରେ
 ନ ଧରି କିଛି ମତାମତ ଦିଆଯାଇ ନ ପାରେ । କାରଣ, ଲୋକର
 ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣ ଓ ବାହ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି—ଅର୍ଥାତ୍ ତାର ଆତ୍ମିକ ସଂପଦ
 ହେଉଛି ତାର ବୌଦ୍ଧିକ ଜଟିଳ ପ୍ରକାଶ ।

ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଲାଗି ତାର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର
 ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତିର ପରିଗ୍ରହଣ ଗୁଣ ଓ ସ୍ଵରାଜ୍ୟବୃତ୍ତିର ଯେ କେବଳ ପୂର୍ବରୁ
 ଗଠିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, ଏହା ନୁହେଁ । ସେଥିପ୍ରକାଶେ ଲୋକର
 ଉତ୍କଳ ନୈତିକ ଗୁଣ ଓ ନୈତିକ ନିର୍ମଳତାର ଅର୍ଥାତ୍ ନୈତିକ
 ଚରଣର ଗଠନ ମଧ୍ୟ ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ତେଣୁ, ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର ମର୍ମ ହେଉଛି, ନୂତନ ନୈତିକ
 ଚେତନାର ଗଠନ—ଯାହା ଲୋକର ସମ୍ଭବ କର୍ମରେ, ସାଧାରଣ
 କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଜ ଅନ୍ୟଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂପର୍କ ରକ୍ଷାରେ

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଭାବେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ଉଚିତ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶାନ୍ତିର
ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମତାଦର୍ଶ, ଅତ୍ୟୁକ୍ତ ଶକ୍ତିନୈତିକ ଓ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧମୂଳକ ଚେତନା, ବିସ୍ତୃତ ଆକାରରେ ବହୁମୁଖୀ
କାରଣର ଶିକ୍ଷା ଓ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବୌଦ୍ଧିକ
ସଫଳତା ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ସବୁ ପରସ୍ପର ସହୃଦ ଘନଷ୍ଟ ଭାବରେ
ସଂଯୁକ୍ତ । ଏହା ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଆ ନ ଯାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ବିଭିନ୍ନ-
ଗୁଡ଼ିକର ଘନଷ୍ଟ ସଂଯୋଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆ ନ ଯାଏ, ତେବେ ଲୋକର
ସାମୂହିକ ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶର ପ୍ରକ୍ରିୟା କି ତାହାର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ-
ରଚନାର ପ୍ରକ୍ରିୟା କୌଣସିଟିକୁ ଚାହେଁ ହେବ ନାହିଁ ।

ସଙ୍ଗର୍ଷ ଭବନେ “ଲୋକନ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ”ର ଅର୍ଥ
ହେଉଛି—ତାହାର ବିଜ୍ଞାନ-ଭିତ୍ତିକ ବିଶ୍ୱଦୃଷ୍ଟି ବା ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ,
ତାହାର ମତାଦର୍ଶ, ମୁକ୍ତବୃତ୍ତ ବହୁମୁଖୀ କାରଣର ଶିକ୍ଷା, ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଓ
ବାହ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ଅଭ୍ୟାସ ପ୍ରଭୃତି ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଦେଖି ପ୍ରାପ୍ତସର
ମତାମତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଭିନ୍ନତା ବା ଏ ସମସ୍ତର ଏକତା ମିଶ୍ରି ଅବସ୍ଥା,
ପାଟିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନୂତନ ବ୍ୟକ୍ତିତାରେ ଏହି ଗୁଣ ଓ ସ୍ୱଭାବଗୁଡ଼ିକର
ସମାବେଶ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନେତକ
ନିର୍ମଳତା ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୁରୁତ୍ୱିକ ବିଶିଷ୍ଟତା ହେବା ଉଚିତ
ବୋଲି ଦର୍ଶାଉଛି । ଆମର ମତରେ, ଏହା ଦ୍ୱାରା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମନାବରେ
ସାମାଜିକ ସଂପର୍କର ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଆଜି ଲୋକଙ୍କର ଆଚରଣରେ
ନୈତିକତା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଓ ନୈତିକ ବ୍ୟବଧାନମାନ ଅନୁସୃତ
ହେବା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଗୁରୁତ୍ୱର ସହୃଦ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଶେଷରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା—ଲୋକର ନୈତିକ ବିକାଶ,
ତାର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର ଉତ୍କଳ ପ୍ରକାଶରୂପରେ ପ୍ରତିଭୂତ ହୁଏ ।

ସେତେବେଳେ ତାର ନୈତିକ ଚେତନା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୂପର ସାମାଜିକ ଚେତନା ସହିତ ଘନସ୍ଥ ଭାବରେ ଅବଦ୍ଧ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧରଣର ସାମାଜିକ ଚେତନା ସହିତ ମିଶି ବିକାଶଲାଭ କରୁଥାଏ, ପ୍ରଶସ୍ତ ଭାବରେ ଦେଖିଲେ, ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଦେଉଛି ପ୍ରକୃତରେ ସାଧାରଣତଃ ଆତ୍ମିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ରୂପ ଓ ବିଭବ, ପ୍ରକାଶ ଓ ଘାପ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟ-ଗୁଡ଼ିକର ସଙ୍ଗଠନ ଦେଉଛି, ସେହି ପ୍ରଶସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ, ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦ ।

“ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର” ମମି କପର ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ, ସୁଲ ଓ ସୃଷ୍ଟି ଭାବରେ ରୁଚିବାକୁ ଦେବ ? ଏ ସଂପର୍କରେ ଆମେ ମାର୍କସ୍ବାଦର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାତ୍ମାମାନଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯଥାର୍ଥ ସୂଚନା ପାଇଁ । ସାମୁଦ୍ରିକ ଓ ସଂଲେମୟ ବା ସମନ୍ୱିତ ଭାବରେ ବିକଶିତ ଲୋକର ମୌଳିକ ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତି, ରୂପଗୁଣ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ, ସେହି ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତି ରୂପଗୁଣର ନିର୍ଦ୍ଦାୟ ଓ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ସେସବୁ ମଧ୍ୟରେ ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅର୍ଥାତ୍ ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟ ଗଠନର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ପନ୍ଥା ଓ ଉପାୟ—ଏସବୁ ସେମାନେ ଜାତିଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଶଦ ଭାବରେ ଅଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତି, ରୂପଗୁଣ ଓ ଗୁଣନୈମିତ୍ତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ବି ଲୋକର ନୈତିକ ଶୁଦ୍ଧତା, ପବିତ୍ରତା ଓ ଶାସ୍ତ୍ରାଦିକ ପୂର୍ଣ୍ଣତାକୁ ବାସ୍ତବ ଆକାରରେ ଅତି ପ୍ରାଞ୍ଜଳ କରି ରୁଷାଇ ନାହାନ୍ତି—କାରଣ, ସେଭଳି ରୁଷାଇବା ସକାଶେ ସେତେବେଳେ ପ୍ରକୃତ କୌଣସି ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ବା ବିଷୟବସ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ନଥିଲା । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସକରଣ ପାଇଁ ମୌଳିକ ଧାରଣା ମୌଳିକ ଭାବ ଓ ନୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ଦର୍ଶାଇ ପାରନ୍ତି ।

କାହିଁ କେତେ ବର୍ଷ ତଳେ ମାର୍କସ୍ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଲେଖା ‘ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଦର୍ଶନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ୧୮୪୪ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି’(Economic and philosophic manuscripts of 1844) ରେ—
 “ରବିଷ୍ୟତର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ନୂତନ ସ୍ୱର୍ଗଠିତ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବିଭାବ, ଏକ ଐତିହାସିକ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟତା”—
 ଏ ମମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସେ ଗୁରୁତ୍ୱର ସହୃଦ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ—ଏହି ସମାଜ (କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜ) “ନିଜର ଦୀର୍ଘକାଳ ଛାୟା ‘ବାସ୍ତବତାର’ ରୂପରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ସ୍ୱଭାବ (ମାନବିକ) ସତ୍ତାର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି କରେ—ଅର୍ଥାତ୍ ସୃଷ୍ଟିକରେ ସମସ୍ତ ଭାବାନୁବୃତ୍ତି, ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟ ଶକ୍ତିରେ ମଣ୍ଡିତ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳ ବ୍ୟକ୍ତି—” । ସେ ଆହୁରି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଶକ୍ତିରେ କହୁଥିଲେ—
 ଲୋକର ସାମୁହିକ ସଂସ୍କାରୀନ ବିକାଶ ସକାଶେ ନିଜାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ—
 ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶିକ୍ଷା ଦିଗରେ ତାକୁ ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବା
 ଚ୍ୟାରେନ୍ସ ଦେବାକୁ ହେବ । ସମସ୍ତ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ମୌଳିକ
 ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ସହୃଦ ତାହାକୁ ମାନ୍ୟ ପରିଗଣିତ କରିପାରେ, ସେହି
 ବହୁମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟର ଶିକ୍ଷା ଯୋଗାଇବାକୁ ହେବ ଏବଂ ମୌଳିକ
 ସ୍ୱାଧୀନତାଗୁଡ଼ିକ ସେ ଯେପରି ଅକ୍ଳେଶରେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରେ,
 ସେଥିଲ୍ଲଗି ତାଲିମ୍ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଥି ସଂଗେ ସଂଗେ ମାର୍କସ
 ସାମାଜିକ ଜୀବନର ବହୁମୁଖୀନତା ବା ବହୁପାର୍ଶ୍ୱିକତା ଉପରେ
 ନିର୍ଭରଶୀଳ ଲୋକର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା କ୍ରିୟାକୁଶଳତା ଓ ଅନ୍ୟ
 ଗୁଣଗଣି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ । ମାର୍କସ୍ ଓ ଏଙ୍ଗେଲସ୍ ଉଭୟେ
 ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଗରେ ରଖି ମାନସିକ ସଂପଦ, ନୈତିକ ନିର୍ମଳତା ଓ
 ଶାରୀରିକ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ବିଷୟ ଫରାସା କରି ବର୍ତ୍ତର କରୁଥିଲେ—ସେମାନେ
 ତେଣୁ ନିଧାର୍ଯ୍ୟ ଭାବେ ମତପକାଶ କରୁଥିଲେ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକକୁ
 ଏକାଧାରରେ ନୂତନ ଧରଣର ଶ୍ରମିକ, ଉପଭୋଗକାରୀ ବା ଭୋକ୍ତା,
 ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ଓ ଉତ୍କଳବୀର ନୈତିକତାସଂପନ୍ନ ମାର୍ଜିତ ଭୂତର
 ସଂସ୍କୃତିମୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସେମାନେ ବିଶ୍ୱରପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଥିଲେ—ଲୋକର ମୌଳିକ ସଂପଦର ମୌଳିକ ଭାବ ବା ଅଧ୍ୟୟ ଓ ଉପଜାବ୍ୟ ହେଉଛି—ଶାଶ୍ୱତ ଓ ମାନସିକ ଭରସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଲୋକର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବା ସମତାର ବିକାଶ । ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ହିଁ ସମାଜିକ ଜୀବନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ୱିସ୍ତାନ୍ତର ପାଇଁ ତାର ସେବା ଶକ୍ତିର ଉଦ୍‌ୟନ, ମାନସିକ ସଂସ୍କୃତିର ସାପକ୍ଷଗୁଡ଼ିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିଜଠାରେ ମିଶାଇ ନେଇ ନିଜସ୍ୱ ବା ଅସ୍ୱସ୍ତ କରିବା ସୂତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଜଗତର ବିକାଶ ଓ ସମୃଦ୍ଧିବିଧାନ ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟଯୁକ୍ତ କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିର, ସମସ୍ତ ବୌଦ୍ଧିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଏବଂ ସମସ୍ତ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ସମ୍ପଦ ଭାବରେ ଉଦ୍‌ଭବେତର ଭାବେ ବିକାଶ ।

ମାର୍କସଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁବିଖ୍ୟାତ ଉକ୍ତି ହେଉଛି—“ଲୋକର ପ୍ରକୃତ ସଂପଦ ନିର୍ଭର କରେ ତାର ବାସ୍ତବ ସଂପଦଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚ ସଂପଦର ନିମନ୍ତେ ।” ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସଂପଦ ସଂଜାଳୀନ ବିକାଶକୁ ନିୟମିତ କରୁଥିବା ବିଧିବିଧାନଗୁଡ଼ିକର ଏହାହିଁ ହେଉଛି ଅସଲ ସୂତ୍ର ।

ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଣି ସେ ପ୍ରଥମେ ଗୁରୁତ୍ୱ ସହକାରେ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ, ‘ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ନିର୍ଭର କରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନର ବିକାଶ ଜପରେ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ, ସେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ କହିଥିଲେ—ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂଗଠନ ଅନ୍ତ ସେହି ସଂଗଠନର ଉପାୟ-ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ମାଣ ବା ଠେନରେ ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଅନ୍ତ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନର ତୃମିକା ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ମାର୍କସବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତାମାନେ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ—“କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ” ବା ସମାଜରେ ହିଁ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ସଂଜାଳୀନ ଭାବରେ ନିଜର ବୌଦ୍ଧିକ, ନୈତିକ ଓ ଶାଶ୍ୱତ ବିକାଶ ସଂଜାଳେ

ସ୍ବଗୋପଯୋଗୀ ସେହି ପାଇପାରେ, ସମସ୍ତ ପଦ୍ମା ଓ ଉପାୟ ଉପକରଣ ଦେଖିପାରେ ।—ସମାଜରେ ଝିଁ କେବଳ “ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା” ମିଳିବା ସମ୍ଭବ । କହୁବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହି “ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ବାଧୀନତା” ବିନା ନୂତନ ଧରଣ ଲୋକର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ମାର୍କସ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ—ମନୁଷ୍ୟର କେବଳ ପାଞ୍ଚୋଟି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, (ତେଣୁ ପାଞ୍ଚୋଟି ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଭାବାନୁଭୂତି) ନାହିଁ । ତାର ତଥାକଥିତ “ମାନସ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ” ବା ବୋଧେନ୍ଦ୍ରିୟ (ଟେଣୁ ମାନସେନ୍ଦ୍ରିୟର ଅନୁଭୂତି) । ବାସ୍ତବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜ ଅନୁଭୂତି (ଇଚ୍ଛା, ସ୍ନେହ, ପ୍ରୀତି ପ୍ରଭୃତି) । ଏହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥାତ୍ ଛଅଟି ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ବହୁମୁଖୀ କ୍ରିୟାଶୀଳ ବିକାଶରେହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଯାବତାୟ ଚରିତ୍ରସଂପଦ ବା ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତିର ପରିଚୟ ମିଳେ ।

ସମାଜ ଆଉ ବ୍ୟକ୍ତିର ଐତିହାସିକ ବିକାଶ ଆମକୁ ଆଉ ଏକ ଉପସଂହାରରେ ଉପନୀତ କରାଏ । ଯେହ ଉପସଂହାରଟି ହେଉଛି— “ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକସମ୍ପଦ” ଏହୁ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ-ଜ୍ଞାନର ଆଧେୟ (Content) ଓ ପରିସର (ଅଧାର) ସବୁ ଯୁଗରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରୂପେ ସମାନ ବା ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ରହେନାହିଁ । ସେହ ଆଧେୟ ଓ ପରିସର ସବୁବେଳେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥାଏ—ସେଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭିନ୍ନରୂପର ସଂଗଠନ ଦେଇ ବିଭିନ୍ନତା ବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖା ଦେଉଥାଏ । କେତେକ ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ଦଗରୁ ଏବଂ କେତେକ ସେଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଓ ପାରସ୍ପରିକ ସଂପର୍କର ପ୍ରକୃତି ଦଗରୁ ସଂଘଟିତ ହେଉଥାଏ—(ଅର୍ଥାତ୍ ସେହ ଆଧେୟ ଆଉ ପରିସରର ପରିବର୍ତ୍ତନର ଉଦ୍ଭବ ହେଉଥାଏ) ।

ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦକୁ ନିଜୀବ (ଜଡ଼) ଓ ଅଚଳ ବୋଲି ବିବୃତ୍ତିବା ଇଚ୍ଚିତ ନୁହେଁ କି ଲୋକର ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣ ଜ୍ଞାନର ପରିସରରେ ଦଖଲ ଆସିବ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ମୂଲ୍ୟରେ ଅଧିକାର ଆସିବ, ତାହାର ସବୁ ଫଳ ବୋଲି ଭାବିବା ସଂଗତ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରଥମରେ ବିରୁଦ୍ଧ ଦେଖିବା—କେବଳ କ୍ରିୟାକର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ, ମୂଖ୍ୟତଃ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅବଶ୍ୟକୀୟ ଶ୍ରମ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ଯୋଗେ ହିଁ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଏହାଛଡ଼ା ତାର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ସାର୍ଥକ ଓ ପଲପ୍ରଦ ବିକାଶ, ଅନେକାଂଶରେ ଖାଲି ତାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ନୁହେଁ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମୂଳକତା ଏବଂ ବୌଦ୍ଧିକ ଉନ୍ନୟନର ଯାହା ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟ, ତାହାର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ, ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସକାଶେ ଲୋକର ମନରେ ଆଶା ଅଭିଳାଷ ଓ ଅଗ୍ରହର ଅଭାବ ହିଁ କେତେକ ପରିସାଥରେ ତାର ବିକାଶର ପରିପତ୍ତି ହୁଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟରେ ସମାଜବାଦରେ ନୂତନ ଓ ପୁରାତନ ମଧ୍ୟରେ କ୍ରିମାନ୍ତ ଅବସ୍ଥାମ ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହିଁ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦ ବିକଶିତ ହୁଏ । କାରଣ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଲେ, ନୂତନ ଓ ପୁରାତନ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅମେଳ, ଅସାମ୍ୟ, ସମ୍ପର୍କଗତ ଅନୁପାତକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଓ ଅସଂଗତ ଦେଖାଯାଏ ତାହାର ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ, ବୌଦ୍ଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟାୟ, ବା ଭାବ ଓ ରୂପ ମଧ୍ୟରେ ସମତରାଳ ସୃଷ୍ଟିପାଇଁ, ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ପାଇଁ ।

ତୃତୀୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ (ଲୋକର) ବୌଦ୍ଧିକ ସଂସ୍ଥା ବା ସଂଗଠନର (Structure) ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅନୁକ୍ରମ-ପ୍ରକ୍ରିୟା (ପାରସ୍ପରିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟା) ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ସେହି କ୍ରିୟାପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ଅପଣାକୁ ଆପେ ପ୍ରକାଶ କରେ, ସ୍ୱତଃ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ ବା ବିଶ୍ୱଦୃଷ୍ଟି ଓ ନୈତିକ ସାରସ୍ୱତ୍ୱ ଲୋକର ସମସ୍ତ ମତାଦର୍ଶର ମର୍ମ ହୁଏ, ମର୍ମରୂପରେ ଠିକ୍ ହୁଏ । ଏହି ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ ଓ ନୈତିକ ସାରସ୍ୱତ୍ୱ ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଲୋକର ଚେତନାରେ ଓ ଅଚରଣରେ ଯେତେ ମାତ୍ରାରେ

ବାସ୍ତବ ହୋଇ ଉଠେ । ସେହିକି ମାନ୍ୟରେ ତାର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ସମସ୍ତତା ସଂଗଠିତ ହୁଏ । ଅତଏବ ଏହି ଗୁଣ ଦୁଇଟି ଉପରେ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ନିର୍ଭର ରଖେ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଲୋକର ପ୍ରାତ୍ୟହକ ଚେତନା କ୍ରମେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବସ୍ତୁବାଦୀ ସ୍ତରକୁ ଉଠେ, ଲୋକର ଚେତନାରେ ଓ ନୈତିକତାରେ ଧର୍ମଗତ (ଅଙ୍ଗତର) ଅବଶେଷ ସଂଗତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯାହା ଅବଶେଷ ଥାଏ ତାହା ପରତୁଟ ବା ଦୁର୍ଘଟ ହୁଏ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ବୈଜ୍ଞାନିକ କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ର ଭବ (ଧାରା)ରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୁଏ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ମତାଦର୍ଶମୂଳକ ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ସଂଗଠିତ, ସୁଫଳସ୍ଥ ହୁଏ ।

ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ଅର୍ଥ ଉପାଦାନ ସବୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ ଓ ମତାଦର୍ଶର କେତେକ ପ୍ରଭାବ ଯୋଗେ ଯେପରି ଗଠିତ ହୁଏ, ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଏହି ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ ଓ ମତାଦର୍ଶ ପୁଣି ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ଦ୍ୱାରା ସେହିପରି ପ୍ରଭାବିତ ଓ ସଂଗଠିତ ହୁଏ । ଶେଷରେ କିନ୍ତୁ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପାଦାନ-ଗଠନକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଅର୍ଥାତ୍ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର ଉପାଦାନରେ ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ ଗୋଟିଏ ମୌଳିକ ସବିଶେଷ ଗୁଣ ହୋଇ ରହେ । ପାଟିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସୁଗୁରୁରୂପେ ଦର୍ଶାଇ ଦେଇଛୁ — ସମସ୍ତ (ଭାବରେ) ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ଯେ କେବଳ ବିସ୍ତୃତ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସକାଶେ ଓ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନରେ ଶକ୍ତି ହାସଲ ଦିଗରେ ତାଲିମ୍ ଯୋଗାଇବା ସକାଶେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବା ଗ୍ୟାରେଫି ଦେବ, ଏହା ଲୁହେଁ । ତାହା ହିଁ ସଂସ୍କୃତ, ସଂସକଳ, ସଙ୍ଗୀତମୟ ବସ୍ତୁବାଦୀ ବିଶ୍ୱମନୋଭାବ ଓ ନୈତିକ, ନାଦନିକ (ବା ଶୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟତରୁ ସଂପର୍କୀୟ) ଶାସ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ବିକାଶ ସଂଗଠନକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା, ଉତ୍ତତ କରିବା । କିନ୍ତୁ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ବିକାଶର କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉପାଦାନରେ ଅଭାବ, ରୁଦ୍ଧବିରୁଦ୍ଧ ଓ ପରସ୍ପର ବିରୋଧତା

ଦେଖାଦେଲେ ତାହା ସବୁ ସାମୁଦ୍ରିକ ସଙ୍ଗଂଘାପୀ ବିକାଶର ପ୍ରତିବିମ୍ବକ
ହେବ । ସେହିଭାବେଲେ ପରସ୍ପର ବିଶ୍ୱେଷତ୍ୟର ସମାଧାନ ଯେ
ଯନ୍ତ୍ରଣା-ରହୁତ ଭାବରେ ଗଢ଼ କରପାରିବ, ଏହା ନୁହେଁ । (ଅର୍ଥାତ୍
ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିକାଶ ସେକ୍ସର ଯେଉଁ କ୍ରିୟାପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର
ବିଶ୍ୱେଷତ୍ୟ ବା ଦୁଇ ଦେଖାଦେବ ତାହାର ସମାଧାନ ଯେ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ
ହେବନାହିଁ, ନୁହେଁ ।)

୧ମୟ ତଥ୍ୟ, ସମସ୍ତ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଯଦି ଆମେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି
'ସାମାନ୍ୟ' ଭାବରେ ବିବୃତ୍ତ କରୁ । ତେବେ ସଙ୍ଗଂଘୀନ କମ୍ୟୁନିଜମ୍
ନିର୍ମାଣକାଳରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ (ଲେକର) ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ବିକାଶ
ଯେନି କେତେକ ଶୃଙ୍ଖଳା, କେତେକ ନିୟମାନୁସ୍ଥଳ ଓ କେତେକ
ଅପୂର୍ବ ବିଶିଷ୍ଟତାର ଗୁପ୍ତରେଖା ସଂପର୍କରେ ଧାରଣା କରପାରିବୁ ।
ଦେଖିବୁ,—ଶେଷରେ ଏହି ଶୃଙ୍ଖଳା ଏହି ନିୟମାନୁସ୍ଥଳ ଗୁଡ଼ିକ
ସମାଜବାଦରୁ କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌କୁ ନିଜ କରିବା ସମୟର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୀ ଅସ୍ଥାୟୀ
ଅବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ବିଧିବିଧାନ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ, ସେହି
ବିଧିବିଧାନ ଦ୍ୱାରା ଶିଷ୍ଟାକୃତ ହେବ । ସାଧାରଣ ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ,
ରାଜନୈତିକ, ମତାଦର୍ଶମୂଳକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିଚ୍ଛେଦ, ପ୍ରାକ୍-
ପ୍ରୟୋଜନ ଓ ପ୍ରାକ୍-ବ୍ୟବସ୍ଥା ସବୁର ଭିତ୍ତିରେ ଲେକର (ବ୍ୟକ୍ତିଗତ)
ବିକାଶ ସମାଜବାଦରେ ଓ କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌କୁ ଯାହାକାଳର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୀ
ଅବସ୍ଥାରେ ଗଢ଼ କରିବା ବେଳେ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ
ବିଧିବିଧାନ ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ନିୟମିତ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବ ।

କିନ୍ତୁ ସମାଜବାଦ କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌କୁ ଯାହାକାଳର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୀ
ଅସ୍ଥାୟୀ ଅବସ୍ଥା ନୁହେଁ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସଂଗତ କାରଣରୁ ପ୍ରଭେଦ
ରହୁବ । ସେହି କାରଣଟି ହେଉଛି—ସମାଜବାଦ ନିର୍ମାଣ
ସମୟରେ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ଯେଉଁ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଉପରେ ଠିକ୍ ହୁଏ,
ସେହି ଭିତ୍ତିଭୂମି ସମାଜବାଦ ନିର୍ମାଣର ଅବସ୍ଥାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗ-
ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତରାଧିକାର ସୂତ୍ରରେ ଅସିଥାଏ; କିନ୍ତୁ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନିର୍ମାଣ-

କାଳରେ ଲୋକର ନୈତିକ ଶକ୍ତି ପ୍ରକୃତି ରୂପରୂପ ପ୍ରଭୃତିର ଗଠନ ଓ ବିକାଶ ଅରମ୍ଭ ହୁଏ ତାହା (ସେହି କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନିର୍ମାଣକାଳ) ପୂର୍ବର ସମାଜବାଦୀ ଅର୍ଥନୈତିକ ରାଜନୈତିକ ଓ ନୈତିକ ଉତ୍ତରୀ ଉପରେ ଏବଂ ସମାଜବାଦୀ ନିର୍ମାଣକାଳରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂଗଠନର ଉତ୍ତରେ । ଯେତେବେଳେ ଧୂର୍ବ ଏହି ଶେଷୋକ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନିର୍ମାଣ କାଳର ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଡ଼କୁ, କେତେକ (ନୂତନ) ଉପାଦାନ ଗୁଣର ପ୍ରାରମ୍ଭିକତା ବିକାଶ ଆଡ଼କୁ ଆଉ ଅନେକ (ପ୍ରାଚୀନ ବା ପୂର୍ବର) ଉପାଦାନ-ଗୁଣର ହ୍ରାସ ବିଲେପ ଆଡ଼କୁ (ଅର୍ଥାତ୍ ମୋଟ ଉପରେ ଉପାଦାନ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକର ସଂପର୍କ ଓ ସଂଯୋଗଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦିଶୁଛି) ଗତିକରେ ।

ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସମ୍ପେଦ ସଙ୍ଗତିମୟ ସମୂହ ବିକାଶ ସକାଶେ ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷ ସମର୍ଥ ସଭ୍ୟଙ୍କର ସାମାଜିକ ଶ୍ରମରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟର ଶିକ୍ଷାଦାୟୀ ଦଗରେ ଏହା ଦେଖିବା ପ୍ରକୃତରେ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର “ଅ” “ଆ” ଶିକ୍ଷା ରୁଲ । କାରଣ “ବୁଦ୍ଧିରେ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ବା ବୁଦ୍ଧିମାନ”—ଆମେ ଏହି ଅର୍ଥରେ ସେହି ଲୋକକୁ ଧୂର୍ବ ହୁଏତ କରୁ, ଯିଏ ନିଜର ସାଧ୍ୟ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଆନୁରୋଧ ବା ଆରାଧନା ଅବଶ୍ୟକତା ବୋଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଥିବ । ଅର୍ଥାତ୍, ଯାହାର ପ୍ରାଣରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନ-ବୋଧ ଜାଗରତ ହୋଇଥିବ ।

ସାମାଜିକ ଭାବରେ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ନିର୍ମାଣ କାଳରେ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏଣୁ ତାର ପ୍ରଶରତା ଗୋଟାଏ ବିଶେଷ ଗୁଣ ହୋଇ ଉଠେ । କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ

ନିର୍ମାଣ ହୁଁ ଜଣାଇ ଦେବ—ସମସ୍ତ ଦଗରୁ, ନିଜର ସମୁଦାୟ ଗୁରୁତ୍ବିକ ରୂପଗୁଣର ବିଶିଷ୍ଟତା ଘେନି ମନୁହସ୍ୟବରେ ସଂକଳିତ ସ୍ଥଳରେ ବିକଶିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେଲା ।

ପାଟିର ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପଦ୍ଧାବି ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଓ ପରାମର୍ଶିତ ହେଉଛି ବୋଲି ବ୍ୟକ୍ତିର ଓ ସମାଜର ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦ ଗଠନର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ହେଉଛି, ସଂଗତ ହେଉଛି । ସାମାଜିକ ବିକାଶର ବ୍ୟବଧାନ ସଂହାର ଜ୍ଞାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି, ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନ ଓ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁସାପେକ୍ଷ ପ୍ରବଣତା (ପ୍ରବୃତ୍ତି) ଗୁଡ଼ିକର ଗଭୀର ବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ଅଗ୍ରସ୍ଥ କରି, ନିଜର ନୂତନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଏହି ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦର ଉନ୍ନୟନକୁ ଉତ୍ସାହିତ ଓ ଅନୁପ୍ରେରିତ କରିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପାଟି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ପନ୍ଥା, ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଉପାୟର ରୂପରେଖମାନ ସ୍ଥିର କରିଛି, ଏହାହିଁ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ଗଠନର ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ କରିଛି ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯେପରି ସ୍ବତଃ ପ୍ରସାରଲାଭେ ବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ହୋଇଉଠେ, ସେଥିପାଇଁ ଉତ୍ସାହପ୍ରଦ ହେଉଛି ।

ଖଣ୍ଡିଏ ବୋଲି ପଥରରେ ଏକକ ଭାବରେ ନିର୍ମିତ ପ୍ରସ୍ତରଳ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏକପ୍ରମାଣ ବା ମନୋଲିଥିକ୍ ଅକାରପ୍ରକାରରେ ନୂତନ ବିଭବ ଘେନି ପ୍ରକଟିତ ହେଉଛି ଏବଂ ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ ସମାଜ ଉଭୟର ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦର ସମସ୍ତ ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ଏକ ସମୟରେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଅଲଗା ବହୁତେ ବିକଶିତ ହେଉଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଛି । ତେବେ ସମୁଦାୟ ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦର ସଂଗଠନ ସହଜ ଭୂଳନା କରି ଦେଖିଲେ ଏହାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହେଉଛି । ତେବେ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଏକ ଦିଗରେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପଦ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ଆଉ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ

ସେମାନଙ୍କର ନୈତିକ ଅଚରଣରେ ନେତୃତ୍ୱର ବିଭବ (ବା ଅନୈତିକତା) କିମ୍ବା ନମ୍ରଶୈଳୀୟ ଶିକ୍ଷା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ ଓ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ବିଶେଷତା ବା ପାରସ୍ପରିକ କୂଳ ବା ଅସାମ୍ୟ ରହେ । ଆମେ ଏଣୁ ଏଭଳି କେତେକ ଲୋକକୁ ଭେଟୁଛୁ—ଯେଉଁମାନେ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ପ୍ରତି (ସେମାନଙ୍କର ଗୃହୀତ ବିଭାଗଟି ବ୍ୟତୀତ) ଆଦୌ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ପୁଣି ନିଜନିଜର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାପ୍ରାୟ (ଫିଲ୍‌ସ୍ଟାଇଲ) ମନୋବୃତ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ।

ଲକ୍ଷ୍ୟଶୀୟ ହେଉଛି ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ (ବ୍ୟକ୍ତିର) ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହି ସଂପଦ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସଂଗଠନ ବା ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଢେଙ୍କାଇ ଓ ସେହି ସଂପଦର ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ ଆଧ୍ୟୟନ ବା ଶୁଦ୍ଧ ପୁଣି ଧୀରେ ଧୀରେ ସଂଗଢ ବା ସମାନ୍ତରୂପତା ଆସେ—(ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ବା ବିଶେଷତାରହୃତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ) । ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ—ଲୋକର କଥା ଆଉ କର୍ମ ଭିତରେ, ନୀତିନିୟମସଂକ୍ରାନ୍ତ ଜ୍ଞାନ, ଅଚରଣଗତ ମାନ ଓ ସେ ସବୁର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ଭିତରେ ଯେଉଁ ସୂଚିବିଚ୍ୟୁତି, ଅସାମ୍ୟ ଓ ଅମେଳ ଥାଏ ବା ଦେଖାଯାଏ ତାହା ଦୃଶ୍ୟରୂପ ହୁଏ ଏବଂ ଏହିପରି ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ଆଦିକ ମୁକ୍ତବୋଧ ଆଉ ସେ ସବୁର ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ମାନବିକ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରୟୋଗ ଏ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବେଷମ୍ୟ, ଯେଉଁ ବିଚ୍ୟୁତି ଥାଏ ବା ଦେଖାଯାଏ ତାହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ହୁଏ ।

ସମାଜ ଆଉ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମନ୍ୱିତ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଦଗରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବା ପ୍ରବଣତା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସତ ଯେ, କଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜର ଯାବତୀୟ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦକୁ ବାର୍ଯ୍ୟତଃ ଅସ୍ମୃତ କରିବାକୁ ବା ଅସ୍ପଷ୍ଟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ନୁହେଁ କି

ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଉ ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷମୟ ଐକ୍ୟ ଦାସଲ ହେଲେ ତାହା ଯେ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ବିକାଶ ଦଗରେ (ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ ସମାଜ ଉଭୟର) ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭୟ ହୋଇ ଉଠିବ ଏହା ନିଶାଚୀ ।

ସୋଭିଏତ୍ ଯୁନିଅନ୍ରେ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ, ବିଭିନ୍ନ ପୁର ଓ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରର ଲୋକଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂଗଠନରେ ଯେଉଁ ଗୁଣଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନମାନ ଘଟୁଛି, ତାହାର ସବୁ ଉପଯୋଗ ଘଟୁଛି କିପରି ? ଲୋକେ ଯେଉଁଭଳି ଭାବରେ ନିଜ ନିଜର ଅବସର ବା ଶ୍ରମ-ବିରତି ସମୟର ଉପଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି; ସେହିଥିରୁ ହିଁ ଏହା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମିଳିବ । ସଂଧାନ ନିଆଯାଇ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ, ଲୋକଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଶ୍ରମବିରତି ସମୟ ଉଦ୍‌ଯାପିତ ହେଉଛି—ନିଜ ନିଜର ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା, କାରିଗର ଶିକ୍ଷା ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରସାର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ-ବିଧାନରେ, ଅଭୂତ କଳାସଂକ୍ରାନ୍ତି ଶୁଭରୁପ ସୃଷ୍ଟିରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାଂସ୍କୃତିକ ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ସାଧନରେ । ଜଣାଯାଇଛି ଯେ, ଶ୍ରମଜୀବୀ ଜନସାଧାରଣ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅବସର ସମୟ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ, ରାଜନୈତିକ ଜୀବନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣରେ, ବ୍ୟାୟାମ ଓ ଖେଳାଖେଳ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ହନ୍ୟାନ୍ୟ ସୃଜନଶୀଳ କାରିଗର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ନିର୍ମାଣ ସମୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ବିକାଶର ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱକ୍ଷେତ୍ର ଲକ୍ଷଣ ବା ବିଷୟ ହେଉଛି—ସମାଜରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନର ବିକାଶ ସକାଶେ ନୂତନରୁ ନୂତନ ବାସ୍ତବ ଉତ୍ତରୁମି ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବାରୁ ଜଣ ପିତ୍ର ବା ମୁଣ୍ଡ ପିତ୍ର ଆତ୍ମିକ ମୂଲ୍ୟର ମାଣି ଓ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ଏଣୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ, ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ପରିପତ୍ତିକା ଓ ବହୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଛି, ତାହାର ପଞ୍ଚମାଂଶ କେବଳ ସୋଭିଏତ୍ ଯୁନିଅନ୍ରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି । ଆମେରିକାରେ ଯେତେ ଲବହେଉ

ବା ଗ୍ରନ୍ଥାଗାର ଅଛି, ତାହାର ପରୁଣ ଗୁଣ ଅଧିକ ଲଭିବେଶ ସୋଇଏତ୍ ସୁନିଅମ୍ବନ୍ରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି । ସୋଇଏତ୍ ସୁନିଅମ୍ବନ୍ରେ ପ୍ରତି ଚିନ ଜଣରୁ ଜଣେ ଆଜି ସାଧାରଣ ଗ୍ରନ୍ଥାଗାରର ପାଠକ । ପ୍ରାକ୍-ବିପ୍ଳବ ରୁପ୍ତରେ ଅଧିକ ପ୍ରତି ଚିନ ଗୁଣ ଜଣ ଲେକକଙ୍କ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡେ ବଡ଼ କି ପଦପଟକା ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଏବେ କିନ୍ତୁ ଜଣାପିଣ୍ଡ ସାତ ଆଠ ଖଣ୍ଡ ବଡ଼ ସ୍ତରର ହୋଇଉଠିଛି ।

ଦେଶପାଳ ବିଜ୍ଞାନସମିତି, ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଗର ବସ୍ତା, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରସାରଣ କେନ୍ଦ୍ର, ଉଦ୍ଭବକ-ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରଭୃତି ଜାଲରଳି ବଛେଇ ହୋଇଗଲାଣି ଏବଂ ଏ ସବୁର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧିପାଉଛି ।

ଲେକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ଅନ୍ତରାଣ ଓ ସଂଗଠନ ଦିଗରେ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି — ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଉ ସୋଇଏତ୍ ନାଗରିକଙ୍କ ସମସ୍ତ ଅଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ।

ତେବେ ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସାଧନ ସମେତ ସାମ୍ବନ୍ଧିକ ଭାବରେ (ସମାଜର) ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ସାଧନର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ — ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେକକୁ ସମାଜର ବୌଦ୍ଧିକ ହସ୍ତଦ ସୂଜନ ରଳି ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମାନ ଭାବରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ହେବ, ଅର୍ଥାତ୍ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେକର ଅବଦାନର ଅଂଶ ସମାନ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଟିଏ ଅକାଷ୍ୟ ସତ୍ୟ ହେଉଛି — ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଧ ବିକାଶ ଲାଭ କରିବ, ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜର ଶକ୍ତି ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ନିଜନିଜର ଅଂଶ ଯାହା ତାହା ଯୋଗାଇଦେବେ ।

ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବତଃ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନର ସମ୍ବଳିତ ପ୍ରଭ, ମାନସିକ କ୍ରିୟାକଳାପର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରେ (ସହଯୋଗ-

ମୂଳକ ଅଭିମୁଖ୍ୟ ସହୃଦ ସମାନ୍ତରାଳ ଗଳରେ) ବସ୍ତୁତତ୍ତ୍ୱର ପୃଥକ୍-କରଣ ଅତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧ ଓ ଚାହାର ଅଭୀଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏସବୁ ଅବଶ୍ୟକ କରିବ—କେତେକ ଲୋକ—ବିଶେଷତଃ ନଦୀକୂଳରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାଗାଳୀ ଓ ଭଲ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ଭଲ ଭଲ ସ୍ଥାପନା ପ୍ରୟତ୍ନ ବା ପ୍ରବଣତା ସଫଳ ଲୋକ—ବିଜ୍ଞାନ ଓ କଳା ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହନ୍ତୁ, (ଅନ୍ତତଃପସେ ସେମାନେ ସେଥିରେ ସ୍ୱତଃ ଅସ୍ପନ୍ଦିତ ହୋଇ କରନ୍ତୁ) । ତେବେ ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମରେ ନିଯୁକ୍ତ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସବୁ, ବ୍ୟବଧାନ ସବୁ ଲୋପ ପାଇଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଶ୍ନରବେଶରେ ଅପେକ୍ଷାଦାର ବା ଅବୃତ୍ତିକ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ ନିଜ୍ୟା ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏହା ପଲରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ବା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ବର୍ଗିଷ୍ଟ ସାମାଜିକ ଶ୍ରେଣୀ ରହିବ ନାହିଁ ।—ଗୋଟିଏ ବର୍ଗିଷ୍ଟ ସାମାଜିକତା ଶ୍ରେଣୀ ଭାବରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀ ଲୋପ ପାଇଯିବ ।

ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ସଫଦର ସାମୁଦ୍ରିକ ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ—ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଭାକୁ, ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱେ ପ୍ରବଣତାକୁ, ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱେ ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଧକୁ ‘ସମାନ’ କରିଦେଇ । ବର୍ଜିତ୍ୱା ମତାଦର୍ଶୀମାନେ ସ୍ୱର ଉଠାଇଲେଲି ଶାନ୍ତରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ‘ସମତୁଲ’ କରାଯାଇ ଗୋଟିଏ ମାନରେ ତୋରାଇ ଗୋଟିଏ ‘କ୍ଲାସ୍‌ସ୍‌’ର କରିଦିବ ।

ସବୁ କିସମର ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜ ଦେଉଛି ସବୁଠୁ ବଳି ସଫଳ ବିଶେଷରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସଂପର୍କରେ ନିଜର ଧନସଂପଦ ସଂପର୍କରେ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇଛି—‘ଅମଳ’ ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଭୟର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣ ବିନିଯୋଗ ବା ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତି ଯଥାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ହେବ, — ସବୁଠୁ ବଳି ସମ୍ପର୍କ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଓ ଚାରଣତ୍ୱର ଯୋଗ

ଉପଯୋଗ ଅଣିବାକୁ ହେବ । ସମାଜ ପ୍ରତି ଓ ନିଜପ୍ରତି ସିଏ ଯେଉଁ
ବେଳେରେ ସଂସ୍କୃତିକ ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗି ପାରିବ, ତାକୁ ସେହୁଥିରେ ହିଁ
ନିଯୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ।

କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ଆଡ଼କୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ ସାଧିତ ହେବା
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ପରିମାଣରେ
ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ-ଜାତିର ସମସ୍ତ ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପଦରେ ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହା
ବାସ୍ତବ ଆଉ ଐତିହାସିକ ସାଧାରଣ ସଂପଦ ତାହାକୁ ସବୁ ଅନ୍ତରାଣ
ନିରପାରିବ—ନିଜଠାରେ ସଂଗତ ରଖିପାରିବ । ନୂତନ ସମାଜର
ମତାଦର୍ଶମୂଳକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ, ମତାଦର୍ଶର ଆଧେୟ ବା ଭାବ, ଆଉ
ତାହାର ଓ ଗଢ଼ାଇ ମାନବିକତା ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନ ଆଉ ଅଭିଜ୍ଞତା
ଅର୍ଜନ କରିପାରିବ । ସମାଜବାଦ ସମୟରେ—ସମାଜ ଆଉ ବ୍ୟକ୍ତି
ଭିତ୍ତିର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦରେ ‘ଶ୍ରେଣୀ’ର ଆଉ ‘ମତାଦର୍ଶ’ର ଭୂମିକା
ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପାଏ—(ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ଲେପ ପାଇ ନ ଥାଏ) କିନ୍ତୁ
କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ସାରିଲେ, ଶ୍ରେଣୀ ଓ ଶ୍ରେଣୀରେଇ
ନିର୍ମୂଳ ହୋଇ ପୃଥକ ପୃଷ୍ଠରେ ସମାଜବାଦ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ,
ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦରେ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀଭାବ, ଶ୍ରେଣୀ-ଆଧେୟ, ଶ୍ରେଣୀ-
ଆଶ୍ରୟ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବ, ତାହା ଚିନିଶୋଷ ଲେପ ପାଇଯିବ । ତାହା
ପରିବର୍ତ୍ତେ ତାହା ସ୍ତରରେ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ସକାଶେ
ଗୋଟିଏ ସର୍ବସାମାନ୍ୟ ଭାବ ବା ଆଧେୟ ହିଁ ପ୍ରକଟିତ ହେବ—ଏବଂ
ଏହା ଫଳରେ କେତେକ ସାଂଗଠନିକ ପଦ୍ଧତିର ଘଟିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ
ହେବ ।

ବ୍ୟକ୍ତିର ବୌଦ୍ଧିକ-ସଂପଦର-ବିବର୍ତ୍ତନର ଆଉ ଏକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ
ଦେଖାଯାଇଛି । ଏହି ବିବର୍ତ୍ତନ ଏବେ ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମାହୃତ
ହେଉଛି ଯେ ସେଥିରେ ସୋଭିଏତ୍ ଯୁନିଅନର ଜାତୀୟଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକ
ମନରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ମିଳିତ ସମାଜ-ମୁଖୀନ ଆଗ୍ରହ
ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ସ୍ୱାର୍ଥବୋଧ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର

ବୌଦ୍ଧିକ ଗଠନରେ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ପ୍ରକୃତର ବା ରୂପଗୁଣର ଅବର୍କାବ ଦେଖୁ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାଗା ଗୋଷ୍ଠୀର ସାଂସ୍କୃତିକ ରକ୍ଷାର ଧୀରେ ଧୀରେ ଦୃଢ଼ ଓ ଅବଚଳିତ ଶକ୍ତିରେ କେବଳ ସୋଭିଏତ୍ ସୁନାଥର ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ସମସ୍ତ ଜାଗା ଗୋଷ୍ଠୀର ସାପକ୍ଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ, ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ସମୃଦ୍ଧିମୟ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଏ ସଂପର୍କରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଯୋଗ୍ୟ ହେଉଛି—ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସକାଶ ବୈଦେଶିକ ଭ୍ରଷ୍ଟା ଗୁଡ଼ିକର ଅନୁଶୀଳନ ଓ ସେଥିରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ—ଏଥି ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉନ୍ନତ-ବିଧାନ ମଧ୍ୟ ଦିନକୁ ଦିନ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ବ୍ୟକ୍ତିର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ସଂପର୍କିତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନର ସମୀକ୍ଷା ଶେଷ କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଃସଂଶୟରେ କହିପାରୁ—ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦରଭାବରେ ସଂଗଠିତ, ସମନ୍ୱିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତର, ସମସ୍ତ ଗୁଣ ତଥା ବିଭବ, ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଅଜ୍ଞାତୀ ସଂପର୍କ ରହେ, ଯେଉଁ ଅନ୍ୟସଂବନ୍ଧ ରହେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଦିନ-ସଂଲଗ୍ନତା ଓ ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଦେଖାଯାଏ, ସେହି ସଂବନ୍ଧ ଓ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ଅନୁପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପାଟି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ପଦ୍ଧତି, ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଉପାୟର ରୂପରେଖମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛି । ଏହାହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ ସମାଜ ଉଭୟର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ଗଠନର ପ୍ରତିସ୍ଥାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ କରୁଛି ଏବଂ ତାହା ଯେପରି ସ୍ୱତଃ ପ୍ରଣାଳୀ-ବେଶରେ ଗଢ଼ଣୀଳ ହୋଇ ଉଠେ,—ସେଥିପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି—ଅର୍ଥାତ୍ ପାଟିର ଏହି ପଦ୍ଧତି ଓ ପ୍ରଣାଳୀ ଦେହରୁ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦ ଗଠନ ସ୍ୱତଃ ଉଦ୍ଭବ ହେଉଛି ।

ଗୋଟିଏ ‘ଶିଳାପ୍ରମୁ’ ଭଳି (ଖଣି ଏ ପ୍ରସ୍ତରରେ ରଚିତ ପ୍ରମୁ ଭଳି) ଏହି ପ୍ରତିସ୍ଥା ଏକ ଶିଳା ପ୍ରମୁଦ ବା ମନୋଲୁପ୍ତକ

ଆକାରପ୍ରକାର ଘେନ ନୂତନରୂପରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ ସମାଜ ଭରସ୍ୱର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ସମସ୍ତ ଉପାଦାନ—ଉପକରଣ ଲିଖା ଅଧିକେ ଏକ ସମୟରେ ବିକଳିତ ହେଉଥିବା, ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ହିଁ ସଞ୍ଜ ପରସ୍ପୁଟ ହେଉଛି । ତେବେ ସମ୍ଭବ୍ୟ ବୌଦ୍ଧିକ-ସଂପଦର କେତେକ ଉପାଦାନ କେତେବେଳେ ମନ୍ଥର କେତେବେଳେ ବା ଦୃତଗତିରେ ବିକାଶ ପାଇପାରେ—ହୁଏତ ସମସ୍ତ ଭାବରେ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ସଂଗଠନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେଲେ ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଛି । କାରଣ ଅନେକ ସମୟରେ ଏ ଦିଗରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦକ୍ଷେପମାନ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି । ଏହାଫଳରେ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଆହୁର ଶବ୍ଦଲୀଳୁତ ହେଉଛି ।

ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ବିକାଶ ସଫଳ ମୌଳିକ ସମସ୍ୟା ଗୁଡ଼ିକର ଏହି ସମୀକ୍ଷା ଠିକେ ଠିକେ ଶେଷ କରିବାକୁ ଯାଇ ପ୍ରଥମରୁ ଜୋର ସହିତ କହିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ସଙ୍ଗତ ହେବ ଯେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱଳ୍ପ ଭାବରେ ସମନ୍ୱିତ ଓ ସଂଗଠିତ, ସମ୍ଭବ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଓ ସବୁ, ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତି ଓ ବିଭିନ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ସମ୍ପର୍କ ଓ ପାରସ୍ପରିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଗୁଣ, ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତି ଓ ବିଭିନ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଘନସ୍ଥ ସଂପର୍କ ଓ ପାରସ୍ପରିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତାରେ ହିଁ ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ।

;

ଶିଳ୍ପକଳା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ସବାଙ୍ଗୀନ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ମାନବପ୍ରେମୀ ମାନେ କାମନା କରି ଆସିଛନ୍ତି—ଲୋକର ସାମୁଦ୍ରିକ ସମନ୍ୱିତ ବା ସଂଗଠିତସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବିକାଶ ଘଟୁ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ, ରେନେସାଂ ବା ସୁରୋପରେ ନବ-ଜାଗରଣର ଯୁଗରେ, ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ପ୍ରଗତିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମୟରେ—ଅଜାତର ଯାବତୀୟ ସୁକୁମାର କଳାର ମାଧ୍ୟମରେ ବାରଂବାର ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ହୋଇଛି—ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟର, ବହୁ ପ୍ରତିଭାରେ ସହୃଦ, ସୁଗଠିତ, ସଙ୍ଗଠିତସ୍ୱ, ସାଂଜ୍ଞାନ ବୈଶ୍ୱିକ ଭାବଧାରାରେ ଅଧାରରେ ବିକାଶମାନ, ନିଜର ଜୀବିତକାଳର ବୈବିଧ୍ୟମୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଆଉ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂସ୍କୃତିର ଉଚ୍ଚତମ ସୋପାନରେ ଆରୁଦ, ଅସୁଶୁଣ ଅଖଣ୍ଡିତ ମନୁଷ୍ୟର ଆଦର୍ଶ । କିନ୍ତୁ, ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଶତ୍ରୁଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବକୁ ଖବ ଓ ଖଣ୍ଡିତ କରନ୍ତି, ବିକୃତ ବିକଳାଙ୍ଗ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶତ୍ରୁଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜର ନୀତିନିୟମ ବ୍ୟବଧାନ ସବୁ ଯେତେକ ଯେତେକ ଜୀବନରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି, ସେତେକ ସେତେକ ଏହି ଆଦର୍ଶ ହୋଇଉଠିଛି କଳନାମୟୀ ବା ସୁଷୋପିୟାନ୍ ଯେତେବେଳେ ପୁଣି ସୁଶପାତ ହୋଇଛି ବିକଳିତ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଯୁଗେ, ଯେତେବେଳେ ତରମ ବିକାଶ ଆସିଛି ପୁଞ୍ଜିବାଦର

ସେଲେବେଳେ ଠିକ୍ ଏହି ଅଦର୍ଶ ସକାଶେ ଅବହ୍ୟାସୀୟ ପ୍ରକୃତ ବାସ୍ତବ ଉତ୍ତରୁମି ବା ଯୌକ୍ତକତା ଯେ କେବଳ ଅପସ୍ତତ ହୋଇଛି, ନୁହେଁ, ଏକାଠିକେ ଅଦୃଶ୍ୟ, ହୋଇଯାଇଛି । କୁନ୍ୟାନ୍ତର ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ହିଁ କେବଳ ଏହି ଅଦର୍ଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପୂର୍ବକ ହୋଇପାରେ ଏହି କଥାଟିର ଉପଲବ୍ଧ ହିଁ ଆଜି ସାମାଜିକ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଏଣୁ ଆମ ‘ଲୋକର ସଂସ୍କାର ବା ସାମୁହିକ ବିକାଶ’—ଏହି ଧାରଣାକୁ ଆମେ କିଭଳି ଆଧାର ବା ଲବର ସଂଯୋଗରେ ଗ୍ରହଣ କରୁ, ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ । ଏହାର ଅର୍ଥ କଣ, ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ବିକାଶର ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବିବର୍ତ୍ତନ ସ୍ତରେ ଅତେ ସମ୍ବଦାୟ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଏକତ୍ର ସଂଯୁକ୍ତ କରି ନିଜଠାରେ ନିହିତ କରିପାରିବ ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ କଣ ନିଜର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ସମସ୍ତ କଳା, ସମସ୍ତ ବିଜ୍ଞାନକୁ ସଂଗୃହୀତ କରି ରଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବ ଏବଂ ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅହଂକାରୀ କରପାରିବ ? ନିଜ ସମାଜର, ଏପରିକି ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରମବିଭାଜନର ସଂପଦ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ମୂଲ୍ୟକୁ ସଂଯୁକ୍ତ ଓ ଏକତ୍ର କରିପାରିବ ?—ଏକାକି ଧାରଣା ଅବଶ୍ୟକ ପୋଲ କଲନା ବା ସୁନୋପିଆ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ ସାଂଜନୀନ ଖାଲରେ ସମାନ ଭାବରେ ବିକାଶ କରି କରିବ—ଏହା ତ ପ୍ରଶ୍ନ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରକୃତରେ ଲୋକର ସଂସ୍କାର ବା ସାମୁହିକ ବିକାଶ ବିଷୟକ ପ୍ରଶ୍ନ ତେତୋଟି ହେଉଛି—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଠାରେ ସାମାଜିକ ଦିଗରୁ ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟବାନ ଗୁଣ, ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରତିଭା ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ଥାଏ ତାହାର ସବୁ ଅବାଧ ଆଉ ବିକାଶ, ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ତ୍ୱକୁ ଯେଉଁ ସଂକଳ୍ପ ଏକପାର୍ଶ୍ୱିକ ବୁଝିଗିରି ବା ପେଶାଦାରା କାରବାର ସୁଶୁଣ ଖବ ଓ ବଳୁତ କରେ ତାହାର

ବିଲେପ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ସକାଶେ ସମାଜର ଧନଦ୍ରବ୍ୟଗତ ବୈଷୟିକ
 ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦର ନୀତିଦୃଷ୍ଟିରୁ ସହଜ ଉପଯୋଗ ଓ ତାହାର
 ସୁଲଭତା । ସଂସାରୀନ ଭାବରେ ବିକଶିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଧାରଣତଃ ବହୁମୁଖୀ,
 ବହୁପାଶ୍ୱିକ ଅର୍ଥାତ୍ ବହୁ ପ୍ରକାର ସଂପଦ ଦ୍ୱୟ—ସମସ୍ତ ସମ୍ପାଦ୍ୟ କଥା
 ବିଷୟରେ ଅବହତ ରହେ । ସମସ୍ତ ସମ୍ପାଦ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ
 କରପାରେ ଏ ଅର୍ଥରେ ନୁହେଁ ।—ତାର କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯେ ସମାଜର
 ବହୁମୁଖୀ, ବହୁପାଶ୍ୱିକ ବିବିଧ କ୍ରିୟାକଳାପରେ ଅତି ଆବଶ୍ୟକତା
 ଲାଭକରଣ—ଉପାଦାନ, ସେହି କ୍ରିୟାକଳାପ ପ୍ରତି ନିଜର ତାର
 ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ସଂପର୍କରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବହତ ରହୁ
 ଯେ ସେ ତାହା (ସେହି ସାମାଜିକ କ୍ରିୟାକଳାପ) ସଂପନ୍ନ କରେ
 ଏବଂ ତାର କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଧାରବାହିକ ରୂପେ ଅନୁପୂରକ ଶାଳରେ
 କ୍ରିୟାକଳାପରେ ଅନ୍ୟଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମାହତ ହୁଏ—ଏହି ଅର୍ଥରେ ।

ସାମୁଦ୍ରିକ ବା ସଂସାରୀନ ବିକାଶ ବିଷୟକ ଧାରଣାଟି ଦେଖିଲେ
 ଏକମୁଖୀ, ଏକପାଶ୍ୱିକ, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନା । ସାମାଜିକ ବିକାଶ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ
 ଧାରଣାର ଘୋର ବିରୋଧୀ—ସେହି ଏକପାଶ୍ୱିକ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶର
 ଆକାରପ୍ରକାର ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛେ ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । କାରଣ
 ମନୁଷ୍ୟର ସବୁ ପ୍ରକାରର ଏକପାଶ୍ୱିକତା, ଏକମୁଖୀବତା ଆଦୌ
 ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ—ବିଶେଷରେ ସେହି ଏକପାଶ୍ୱିକତା, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାକୁ
 ଯଦି ଚରମ ଅବସ୍ଥାକୁ ନିଆଯାଏ, ତାହା ଆଦୃଷ୍ଟ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇ
 ଉଠେ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଶାସ୍ତ୍ରରକ ଓ ମାନସିକ ବିକାଶରେ ଐକ୍ୟ
 ବିଷୟ ଧରାଯାଉ । ମନୁଷ୍ୟର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧରେ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରମାଣିତ
 ବା ନାନ୍ଦନିକ ଆଦର୍ଶର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଐକ୍ୟ ହିଁ ସର୍ବବେଳେ
 ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରାଅସିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହାର ସାର୍ଥକତା କୃତ୍ରିମ
 କେବେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଛି କି ନାହିଁ, ସଂଦେହ ।

ଏହା କାହାକୁ ଅବଦତ ନୁହେଁ ଯେ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ଶାଶ୍ଵତ ବିକାଶ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପାଶବିକ ପ୍ରଭକୁ ଦେନପାଏ । ନୈତିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ ବା ଶାଶ୍ଵତ କଷ୍ଟର ଶ୍ରମ ଲୋକକୁ ଯେ କେବଳ ଧୂସ୍ର ବିଧୂସ୍ର କରିଦେଏ, ନୁହେଁ । ଏହା ତାହାକୁ ଶାଶ୍ଵତ ସେବରେ ଶାଶ୍ଵତ ଦଗରୁ ମଧ୍ୟ ଚ୍ୟୁତ କରିଦେଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଯଦି କେତେବେଳେ ବା ପରିଶ୍ରମର ପ୍ରବଳ କଠିନତାକୁ ହଟାଇ ଦେଇ ଶାଶ୍ଵତ ଦଗରୁ ଶକ୍ତିମାନ ଶ୍ରମିକକୁଶଳ, କି ବ୍ୟାୟାମଦକ୍ଷ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଦମ ପ୍ରସାସ୍ ମାନସିକ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ପୋଷଣ କରେ,—ରୁଚି ବୃଦ୍ଧିରେ, ବିଶୁଦ୍ଧ ବିବେଚନାରେ ଦୈନ୍ୟ ଦେଖାଏ, ପାଶବିକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତରତାର୍ଥତାର ବଶ ହୁଏ, ତେବେ ତାହାଠାରେ ଅଳ୍ପ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସିପ୍ରକାର ମନୁଷ୍ୟଗତ ମହନାୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ରସାବେଶର ଅଶ୍ରୁମାତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ କି ?

ଅନ୍ୟଦଗରେ ଶାଶ୍ଵତ ବିକାଶରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ପ୍ରକୃତ ନିର୍ମଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୃଜନକାଣ୍ଡ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

“ସୁସ୍ଥ ଦେହରେ ହିଁ ସୁସ୍ଥ ମନ”—ପ୍ରାଚୀନ ଲଟିନ୍ ଭାଷାର ଏହି ଅଦର୍ଶାନୁଗତ ପ୍ରବଚନ ବା ଉକ୍ତିଟି ବହୁଯୁଗରୁ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ-ଅସ୍ଥି । ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟଯୁଗର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂସ୍କୃତିର ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ପୀଠ ଉପରେ ଉଭା ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟ ଅଦର୍ଶ ପୁରୁଷ ରୂପରେ ପ୍ରତିଭାତ ହେଉ—ସୁକୁମାର ଶିଳ୍ପକଳାର ଏହାହିଁ ଅବେଦନ, ଏହାହିଁ ବ'ର'ବାର ସେଥିରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରକୃତ ଜୀବନରେ କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ଉଭୟ ରୁଚିଗୁଣରେ ସମନ୍ୱିତ ସଂଗଢ଼ମୟ ପ୍ରକାଶ ଗୋଟାଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୟନ ନୁହେଁ—ନୟନର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଅସିବ ।—(ସମାଜବାଦୀ ସମାଜର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଓ ଶକ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ) । ଏହାର କାରଣ ଶ୍ରେଣୀ—ସମାଜରେ ଶାଶ୍ଵତ ଓ ମାନସିକ କର୍ମ ଗୁଣଗତ

ଭବରେ ପରସ୍ପରର ବିରୋଧୀ ଏବଂ ଏଥିଯୋଗୁଁ ହିଁ ସେହି ସେହି
(ଶାସ୍ତ୍ରାବଳୀ ଓ ମାନସିକ) କର୍ମରତ ଲୋକଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ବିକାଶ
ନଷ୍ଟିତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୁଏ ।

ଅତୀତରେ ବହୁ ଇନ୍ଦ୍ରୀୟ ମନାଶୀ (ରେନେସାନ୍ସା ଯୁଗରେ-
କଲ୍‌ନାଶ୍‌ସ୍‌ମି ସୁଟୋପିୟାନ୍-ସମାଜବାଦୀ, ସୋମାଟପନ୍ଥୀ ବା ସୋମାଟିକ୍ସ
ଓ ଅନ୍ୟମାନେ) ଅତି ଅଳ୍ପ ଭାବରେ ଓ ମନୁଷ୍ୟର
ସାମୁହିକ ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ବିକାଶ ଲୋକ ସେହି ଧାରଣାର ପ୍ରସାରରେ
ପ୍ରାଣପାତ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ—ସେମାନେ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ଜ୍ଞାନ
ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରଚାର ବା ଜ୍ଞାନାଲୋକ ବିତରଣ ପନ୍ଥାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଚାର ଓ
ନବେଦନ ଯୋଗେ ଶିକ୍ଷାଦାୟୀ ଓ କଳାକୃତିର ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହା
ହାସଲ କରିହେବ । ସେମାନେ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ
ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହେବା ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ଲୋକେ ସତ୍ୟର
ପରିଚୟ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ତାହାର ଅନୁସରଣରେ ବୁଢ଼ା ହେବେ ।—
ପ୍ରକୃତରେ କହିଲେ, ଏହି ମନାଶୀମାନେ ମହା ଭ୍ରମରେ, ମହା
ପ୍ରମାଦରେ ହିଁ ପଡ଼ିଥିଲେ ।

ମାର୍କସବାଦୀ, ସୁଟୋପିୟାନ୍ ବା କଲ୍‌ନାଶ୍‌ସ୍‌ମି ଭାବର ସମର୍ଥକ
ନୁହେଁ । ତାହାର ପୋଷକତା କରେନାହିଁ । ତାହାର ଧୂର ବନ୍ଧାସ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ସାମୁହିକ ବା ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ
କେବଳ ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବରେ, ସମାଜବାଦ ଓ କମ୍ୟୁନିଜ୍‌ମର
ଉଦ୍‌ଘୋଷର ବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ନିର୍ମାଣରେ । ଧନଦ୍ରବ୍ୟଗତ ବୈଷୟିକ
ବିରବର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟସୃଷ୍ଟିରେ ଏବଂ ମାନବିକ ଚେତନାର
ସୁନର୍ଗଠନରେ । ପ୍ରକୃତ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତିର ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ହିଁ
ଅକୃତିମନ୍ତ ହୋଇପାରେ ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟ ।—ଏବେ ଏହି ମାର୍କସୀୟ
ଅଦଶ ବାସ୍ତବରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାରେ ଲାଗିଛି—ତଥାପି ଏହା ଯତ
ଯେ—ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଅଦଶ ହାସଲ ହେବା ଦିଗରେ
ସମସ୍ତପ୍ରକାର ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥା ଓ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ । ତେବେ

ଏଥିସକାଶେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରୟୋଜନ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲଣି—ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାର କଥା ତାହା ଅନୁସୂଚି ହେଲଣି ।

‘ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତିର’ ଏହି ପ୍ରତିପାରେ ଆର୍ଟ ବା କଳାର ଭୂମିକା ଅତି ବ୍ୟାପକ ଓ ବିପୁଳ ।—ଲୋକର ସଂସ୍କାରଣ ବା ସାମୁହିକ ବିକାଶର ଗୋଟିଏ ଅତି ଆବଶ୍ୟକତା ଉପାୟ—ଉପାଦାନ ହେଉଛି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଚକ୍ରର ବା ନାମନକ ଶିକ୍ଷା । ସଂସ୍କାରଣ ଭାବରେ ବିକାଶପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହେଁ—ଯାହାର ସୁବିସ୍ତୃତ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସାଫଳ୍ୟାନ ବିଶ୍ୱ-ମନୋଭାବ ଅଛି, ଯାହାର ଶ୍ରମ ଓ ସାଧନା ପାଇଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ରୁଚି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅଛି, ଯିଏ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନୈତିକତାର ବା ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରର ନିୟମଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠାପୂର୍ବ ଭାବରେ ଅନୁରକ୍ତ, ଯିଏ ନିଜର ଶାସ୍ତ୍ରଭିକ୍ଷ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶରେ ଐକ୍ୟ-ସାଧନ କରିଥିବା ହେତୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ପରିଚିତ, ଯିଏ ସଫର୍ଯ୍ୟ ବୃତ୍ତି ବା ପେଶାର ଏକପାର୍ଶ୍ୱିକ ଏକମୁଖୀ ପ୍ରଭାବକୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ କରି ପାରିବ । ସଂସ୍କାରଣ ଭାବରେ ବିକାଶପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଯିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ରୂପଗୁଣର ଅଧିକାରୀ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମରସ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଚକ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସୁକୁମାର ଶିଳ୍ପକଳାର ସ୍ୱାଭାବିକତାକୁ ଆୟତ୍ତ କରି ଗୋରନ ଆଉ ସ୍ୱରୂପ ସପକ୍ଷ ହୋଇପାରିବ । ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଉଛି ଲଳିତକଳା ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ—ସେହି ଅନୁରାଗକୁ ବାସ୍ତବ କରିବା ଦଗରେ ଯେଉଁ ସୂକ୍ଷ୍ମଶୀଳ ଆୟାସ ଆବଶ୍ୟକ, ସେହି ଆୟାସସକାଶେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଶକ୍ତିର ଅଭାବ ନାହିଁ । (ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତିରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ନିହିତ ଅଛି ଲଳିତକଳା ଦଗରେ ଶ୍ରମ କରିବା ଲାଗି ଶକ୍ତି) । ଲେନିନ୍ ତେଣୁ ଏ ସପକ୍ଷରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି—ସୃଷ୍ଟିବାଦ ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକଙ୍କର ସୁବିପୁଳ

ପ୍ରତିଭାର କଣ୍ଠସେଧ କରେ, ତାକୁ ଦଳିତ ନିଷ୍ପେଷିତ କରି ଦମନ କରେ, ଧୂସ୍ର କରିଦଏ । ସମସ୍ତ ପ୍ରତିଭାର ଧୂସ୍ର ଘଟାଏ ଶୋଷଣ ଆଉ ଦୈନ୍ୟ ଓ ଅଭାବର ନିଷ୍ପେଷଣ ଭିତରେ ମାନବିକ ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଲକ୍ଷ୍ମିତ ଅପମାନିତ କରେ ଉକ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାରମୂଳକ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ।

ଲୋକର ସାମୁଦ୍ରିକ ସଙ୍ଗାଙ୍ଗୀନ ବିକାଶର ପନ୍ଥା ରୂପରେ ଏଣୁ ନାନ୍ଦନକ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଛି ଗୋଟିଏ ଅତି ଜଟିଳ ଆଉ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଅଭିଜ୍ଞାନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଏହି ନାନ୍ଦନକ ଶିକ୍ଷାର ମର୍ମ ଦେଉଛି—ସମ୍ଭବତ ଶିକ୍ଷା ସଦ୍‌ବ୍ୟାପ୍ୟରେ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସଙ୍ଗପ୍ରଥମେ କଳାକୃତିଗୁଡ଼ିକୁ ପସନ୍ଦ କରି ଦୃଢ଼ କରି ଉପଭୋଗ କରିପାରିବାର ସମ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ଶକ୍ତି ଜାଗରତ କରିବା । ଏହି ସପକ୍ଷେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପନ୍ଥାଟି ଦେଉଛି ଗୋଟିଏ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗ ।

ସୋଭିଏତ ଯୁନିଅନ୍‌ରେ ଆର୍ଟ ବା କଳା ଦେଉଛି—ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସପତ୍ତ୍ୱ । ତାଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱାଧିକାରର ବସ୍ତୁ । ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ ଯାହା ସମାନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ ବା ଗ୍ରହଣୀୟ । କିନ୍ତୁ ଜଟିଳ କଳାକୃତିକୁ ସବୁ ପସନ୍ଦ କରି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଦେଲେ ସେ ଦିଗରେ ଆଗ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତାଲିମ୍ ଦେବାକୁ ଦେବ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଗଢ଼ି କରିବାକୁ ଦେବ । ଶତ୍ରୁଭବାପନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ—ସମାଜରେ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟତା ଦେଉଛି—କଳା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଶୀର୍ଷଦେଶ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର କଳାଗତ ବିକାଶର ପ୍ରଭ ମଧ୍ୟରେ ବିରାଟ ବ୍ୟବଧାନ ରହେ । ସମାଜବାଦରେ ଏହି ବ୍ୟବଧାନ ଉପରେ ସେହି ରଚିତ ହୁଏ ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ କୌଣସି କଳାକୃତିକୁ ଏମିତିକି ଅତି ଜଟିଳ ଶିଳ୍ପକଳାକୁ ବୋଧଗମ୍ୟ କରିବାକୁ ଦେଲେ ଦର୍ଶକ, ଶ୍ରୋତା ଓ ପାଠକ ଅର୍ଥାତ୍ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ନାନ୍ଦନକ ସଂସ୍କୃତିର

ପ୍ରଭର ଦୃଢ଼ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅବଶ୍ୟକ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କଳାକୁ ଅଗ୍ର ଲେକପ୍ରିୟ କରାକୁ ହେବ, କାରଣ ଏ ସେକ୍ସରେ କଳାର ଲେକପ୍ରିୟତା ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ । ଏଣୁ ନାନ୍ଦନକ ଶିକ୍ଷାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି—କଳାର ଲେକପ୍ରିୟତା ଅର୍ଜନ । ଲେକ ଯେତେକ କଳା ବା ଅର୍ଥର ସମ୍ପର୍କରେ ଅସିବ, ସେତେକ ସିନା ସେ ତାହା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଭାବରେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାକୁ (ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ସମାନ ବା ଅପରିବର୍ତ୍ତି ଅବସ୍ଥାରେ ହୁଲେ) ସମର୍ଥ ହେବ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ରସସ୍ବାଦନ କରି ଅନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବ ।

ସୋଭିଏତ୍ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାର ଦୁଇଟି ବର୍ଷ ପରେ ଲେକେ କପରି କଳା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବେ ଓ କଳା ବା ଅର୍ଥ ସହିତ ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ପର୍କ ଦାନସ୍ତ ହେବ—ସେଥିପ୍ରତି ପ୍ରଥମେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସେହିଦିନରୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ଦୁଇଟି ଧାରାରେ ଗଲ କରୁଛି । ଅର୍ଥ ବା କଳାକୁ ଲେକଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଆଯାଉଛି ବା ଉପହାସିତ କରାଯାଉଛି ଏବଂ ଲେକଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ବା କଳାର ନିକଟକୁ ନିଆଯାଉଛି ।

ଅର୍ଥ ବା କଳା ଘେନି ମନୁଷ୍ୟର ବିକାଶ-ହାସଲ ବେଶ୍ ଗୋଟାଏ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରୁଥିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା । ସେଥିପାଇଁ ଯେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉଦ୍ୟମ ଆଉ ମାନସିକ ସାଧନା ଅବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ଏହା ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ, ତେବେ ଏହା ସତ ଯେ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ଓ ସାଧନାକୁ କଳା ଶତଗୁଣରେ ଲଭିବାକୁ କରାଯାଏ, ନାନା ରୂପରେ ପଲପସ୍ତ କରାଯାଏ । କାରଣ ଏହାହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଆଗରେ ଅଶେଷ ବୌଦ୍ଧିକ ଫଳଦର ପେଡ଼ିକୁ ଉନ୍ମୁଳ କରିବା—ସେହି ସମୟକୁ ପ୍ରକୃତରେ ମନୁଷ୍ୟର ଏକାନ୍ତ ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ ଧନରେ ପରିଣତ କରେ ।

କଳା ହଜାନ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ଓ ସାଧନାର ସେକ୍ସରେ ଯେ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଶକ୍ତି ବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ନ ଥାଏ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ

ଲୋକଙ୍କର ନାନାନକ ବିକାଶର ପ୍ରଭାବ ଉଚ୍ଚକୋଟିକୁ ଗଢ଼ କଲେ...
 ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟ ସେହି ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଶାନ୍ତିର
 ନିରାସନ ହେବ, ଏହା ନିଶ୍ଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ କିନ୍ତୁ ଐତିହାସିକ ଶାନ୍ତିରେ
 ଗଠିତ କାରଣ ଗୁଡ଼ିକ ହେତୁ ଅର୍ଥ ବା କଳାରେ ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା
 ଯେଉଁ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଭାବ ରହିଛି, ତାହା କେବେହେଲେ ‘ସମନ୍ତ’
 ଅକାରରେ କୌଣସି ଲୋକ ଆଗରେ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହେଉ ନାହିଁ ।—
 (ଅର୍ଥାତ୍ ରସାନ୍ତରୁତି, ରସକ୍ରୀଡ଼ା, ରସାସ୍ବାଦନ ବା ରସୋପସ୍ଥେୟଗଣନା
 ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ ନାହିଁ) ଯଦର୍ଥ ନୀତିଦିଗରୁ ଏହା ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ
 ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସୁପ୍ରାପ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ, ତେବେ ଏଥିପାଇଁ ସମସ୍ତ
 ଅବଶ୍ୟକତା ଅବହାନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ପ୍ରଶ୍ନ
 ହେଉଛି—ସକଳ ପ୍ରକାର ସହଜଲଭ୍ୟ କଳାର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜର
 ଚକ୍ରାବେତନା ଓ କର୍ମରେ ମିଶାଇ ନେଇ ଅୟତ୍ତ କରିବା ଦିଗରେ
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅସୁସାପେକ୍ଷ ବା ମାନ୍ୟତା ପ୍ରାକ୍-
 ପ୍ରୟୋଜନ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର
 କଥା—ସାଧାରଣତଃ ଏହି ପ୍ରାକ୍-ପ୍ରୟୋଜନ ଗୁଡ଼ିକ ନିହତ ଥାଏ
 ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ବୃଦ୍ଧିରେ, ଶିକ୍ଷାରେ, ରସାନ୍ତରୁତିକ ବା ନାନାନକ ତାଲମ୍
 ଓ କଳାସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିକାଶସାଧନରେ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଯେ ସହଜରେଗୋଟିଏଟିର ପାଞ୍ଜି ପଡ଼ି,
 ବିଧିବଦ୍ଧତା ନବମ ସିଦ୍ଧି ଶୁଣି କି ରେନେସାନ୍ସର ତମକପ୍ରଦ
 ସବୋତ୍ତମ ଧର୍ମଶିଳ୍ପ ଦେଖି ତାହା ସବୁ ରୁଚିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ
 ହୋଇଯିବେ, ଏହା ନୁହେଁ । ରସାନ୍ତରୁତିକ ବା ନାନାନକ ଶିକ୍ଷା ହିଁ
 ପ୍ରକୃତରେ ଏସବୁର ଉପଲବ୍ଧ ପାଇଁ ରସଗ୍ରହଣ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକର
 ମନରେ ମୌଳିକ ସମ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥାଏ ।

କହବା ବାହୁଲ୍ୟ ହେବ—ଅର୍ଥ ବା କଳାର ଜଟିଳ ଉପାୟ-
 ଉପାଦାନ ବା ବିଷୟବସ୍ତୁ ସବୁ ଅବଶ୍ୟକ କରେ ଗଭୀର ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଗାଢ଼
 ଉପଲବ୍ଧି । ପଞ୍ଜିକ୍ରାନ୍ତ ଦର୍ଶକ, ପାଠକ କି ଶ୍ରୋତା ନକଟରେ

ଏହା ଏକାବେଳେକେ ଦୁଃଖାଧି, ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନାପ୍ୟ । ଏଣୁ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ କଳା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଗଭୀର ଅନୁରାଗମାନ ଉପଲବ୍ଧର ବିକାଶ ଆଣିବା, ସେମାନଙ୍କ କଳା ଜ୍ଞାନକୁ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ କରିବା ଏବଂ ଏହି ପନ୍ଥାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର କଳା-ଜ୍ଞାନକୁ ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚତ୍ରରକୁ ଯେନଯିବା— ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ରସାନୁବୁଦ୍ଧିକ ବା ନାମନକ ଶିକ୍ଷାର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସବୁ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ନାମନକ ବା ରସାନୁବୁଦ୍ଧିକ ଶିକ୍ଷାର ମାନି ବା ମର୍ମ ହେଉଛି—ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଭାବରେ କଳା ସଂପର୍କରେ ଲୋକଙ୍କର ‘ଦକ୍ଷତା’ ଆଣିବାକୁ ହେଲେ ସେ ଦିଗରେ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ହେବ ।— କଳାକ୍ଷେତ୍ରରେ ‘କର୍ତ୍ତବ୍ୟ’ ବ୍ୟତୀତ କଳାଜ୍ଞାନର ଅକୁଣ୍ଠେତ୍ତମ ଅସମ୍ଭବ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର କଳାକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୃଜନଶୀଳ ଶକ୍ତିର ଉତ୍ସରଣ ପାଇଁ ତାଲିମ୍ ଆବଶ୍ୟକ । ଲେନନ୍ ଏଣୁ କହୁଥିଲେ—ଆର୍ଟ ବା କଳା ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆର୍ଟିଷ୍ଟ ବା କଳାଶିଳ୍ପୀକୁ ଜନ୍ମାଇଦେ, ଜାଗରୁକ କରି ରଖେ—ଜନସାଧାରଣଙ୍କର କଳାବିଷୟକ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚତର ସ୍ତରକୁ ନେବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ସୃଜନଶୀଳ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଅତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯେଉଁମାନେ କଳା ସଂପର୍କରେ କେବେ ମନଧ୍ୟାନ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଭୂଳନା କରି ଦେଖିଲେ ଯେଉଁମାନେ କଳା ସଂପର୍କରେ କିଛି ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି କିଛି ଆୟାସ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି, ସେମାନେ କଳାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି ଓ ସେଦିଗରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଧରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଲୋକ ଲଳିତକଳାକୁ ବୁଝି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ସେଥିରେ ଆତ୍ମନିୟୋଗ କରିନାହିଁ, ଅଥଚ ଗଣାଜନ କରେ ବା ଚିନ୍ତା-ଶିଳ୍ପ ରଚନାରେ ମଗ୍ନ ରହେ, ତାର ରସାନୁବୁଦ୍ଧି, ରସାନୁବୁଦ୍ଧି ଯାହା ହୁଏ, ତାହା ଯିଏ କେବେ ନଜ ଦାତରେ ଚାହିଁବ ସ୍ପର୍ଶ କରିନାହିଁ ତାର ରସାନୁବୁଦ୍ଧି, ରସାନୁବୁଦ୍ଧି ବା ରସବୋଧଠାରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥକ୍ ହୁଏ । ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର କଳା-

ପ୍ରତି ଅଧିକ ସନ୍ଧିୟ, ଅଧିକ ଅନ୍ତଃଦୀପ୍ତ, ଅତି ଅଧିକ ଗନ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ବରଂ ରଙ୍ଗରେ ଅନୁ ରଞ୍ଜିତ ଭାବରେ ଅଧିକ ଭାବରେ ଭାବବ୍ୟକ୍ତିତାର ଆଶ୍ରୟ ବୁଝିପାରେ; ରଙ୍ଗ ବା ବର୍ଣ୍ଣ-ବିନ୍ୟାସର ଶାନ୍ତକୌଶଳ (ଟେକ୍‌ନିକ୍) ବିଷୟରେ ଅବହତ ଥିବାରୁ—ଦକ୍ଷ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ଯେ କୌଣସି ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପରେ ବର୍ଣ୍ଣ-ବିନ୍ୟାସର ନିଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମଦୃଷ୍ଟି ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅନୁଚିତ ଯୋଗେ ଅଧିକ ଟିକିନଖି ଭାବରେ, ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ ଭେଦ କରିପାରେ । ଏଣୁ, ନିଃସଂଶୟରେ ଲୋକ କଳାରେ ଯେତେ ନିମଗ୍ନ ରହିବ, ଯେତେ କର୍ମରତ ବା ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନୁଷଙ୍ଗୀକ ବା ପାରପାର୍ଶ୍ବିକ ଅବହାସନା ସମାନ ବା ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ଥିଲେ—ସେତେ ଗଭୀର ଭାବରେ ସେତେ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ସହ ସେ ‘କଳା’ର ମର୍ମ ଧରିପାରିବ—ରସବ୍ରହ୍ମଣ କରିପାରିବ—ଅର୍ଥାତ୍ କଳାକୁ ସେ ସେତେ ନାନନ୍ଦକ ବା ରସାନ୍ତରୁକ୍ତିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିପାରିବ ।

ସତ କହୁବାକୁ ଗଲେ ସୋରାଏଟ୍ ମୁନଥନ୍‌ରେ ଅମେତର ବା ଅପେଶାଦାଶ୍ବ ଅମୋଗ୍ୟ କଳା ବା କଳା ସଂବନ୍ଧୀୟ କ୍ରିୟାକର୍ମର ପରିଚୟ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ବୁଝି ପାଇଛି । କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ କିଛି ହେଲେ କିଛି ପରିମାଣରେ କଳାଶିଳ୍ପୀଟିଏ ବା ଅଟିଷ୍ଠିଟିଏ ହେବା ନିଶ୍ଚିତ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଅବଶ୍ୟ ନୁହେଁ—ବୃତ୍ତି ବା ପେଶା ଭାବରେ ଅତି କଳାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ରହିବ ନାହିଁ—କଳାସେବାରୁ ‘ବୃତ୍ତି’ ବିଷୟ ଲେପପାଇଯିବ । କି ସେରଳ କୌଣସି ଲୋକ ରହିବ ନାହିଁ ଯାହାଙ୍କର ଜୀବନର ସାରସବୁ ବା ନିର୍ଯ୍ୟାସ ହୋଇ ରହିଥିବ ଅଟେ; ଯାହାଙ୍କର ଧ୍ୟେୟ ଓ ଧାରଣା ରହିଥିବ, ଉଦ୍ୟମର, ଶ୍ରମ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟର ।

ଅମେତର ଅର୍ଥ ବା ଅମୋଗ୍ୟ ଅପେଶାଦାଶ୍ବ କଳା ଲୋକଙ୍କର କଳା-ଶିକ୍ଷା ବା କଳା-ଜ୍ଞାନ ଅଦ୍ଭରଣ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ

ପଛା । ଏହାଛଡ଼ା ପେଶାଦାଣ୍ଡ ଅର୍ଥ ବା ବୃତ୍ତିକ କଳାର ବା ମୌଳିକ ଭାବ, ଗଢ଼ିତ ଧନ । ଅମେତର ଅର୍ଥ ବା ଅମୋଦା କଳା-କର୍ମରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବେଶ କରି ଅନେକେ ନିଜ ନିଜର ଶିଳ୍ପୀ-ସତ୍ତାର ସଫାଳ ପାଆନ୍ତି—ପରତୟ ପାଆନ୍ତି ଏବଂ ପରେ ସୁବିଧାତ ବୃତ୍ତିକ ବା ପେଶାଦାର ଶିଳ୍ପୀ ରୂପରେ ପ୍ରତିଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଅତଏବ, ଶେଷରେ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ ପେଶାଦାଣ୍ଡ ଓ ଅପେଶାଦାଣ୍ଡ ଅର୍ଥ ବା କାଳା ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଧୀରେ ଧୀରେ କାହିଁ କେଉଁ ପୁଣ୍ୟପତ୍ତିରେ ଲୀନ ହୋଇଯିବ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଅବଶ୍ୟ ନୁହେଁ—ମନୁଷ୍ୟର କ୍ରିୟା କର୍ମର ବିଶେଷ ଏକ ସେଟ ଭାବରେ କଳା ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ, କଳା ସହାନ୍ତ ପ୍ରତିଭା ଘେନି ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାହାଗତ ଭାରତମଧ୍ୟର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବ ନାହିଁ କି ଅର୍ଥ ବା କଳା ପ୍ରତି ଅନୁରାଗପ୍ରବଣ, ସେଥିପ୍ରତି ଅକୃଷ୍ଣ ଓ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ସମର୍ପିତପାଶ, ପ୍ରଗତିତା ସହ ଅନୁରକ୍ତ, ବିଶେଷ କେହି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖାଯିବେ ନାହିଁ କି ସେହି ମହାନ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁ ସେମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ ବା କଳାକୃତିକୁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ କଳାର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନେତୃତ୍ୱଦାୟୀ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣରୁ ନିବୃତ୍ତ କରି ରଖିବେ ।

ରସାନୁଭୂତିକ (ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟକ) ବା ନାନ୍ଦନକ ଶସ୍ତ୍ରା କଳାକୃତିଗୁଡ଼ିକର ସୃଷ୍ଟି ଓ ଉପଲବ୍ଧି ଦଗରେ ନିପୁଣତା ବା କୁଶଳତାର ବିକାଶ ଅଣେ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ରସବୋଧ ମନାଶେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ରୂପ ରଚନା କରେ । ଏହି ରୂପ ହେଉଛି, ସ୍ପଷ୍ଟ ରହିଯାଉ ଭୁଲଯୋଗେ ନାନ୍ଦନକ ବା ରସାନୁଭୂତିକ ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସୁନ୍ଦର ଅବଧାରଣା ବା ମୋଟ ଉପରେ ରସ-ବୋଧର ଯୋପାନ—ସକଳ ପ୍ରକାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ରସଗ୍ରହଣ—ରସ-ଆସ୍ବାଦନ । ଏହା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଲୋକର ସାଂଜନୀକ ବୈଶ୍ବିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓ ଉଦାର

ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ସହୃଦ ସମ୍ବନ୍ଧ । କୌଣସି ଲୋକର ରୁଚ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଅର୍ଥ
ତାହାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ତାହାର ସାଂଜ୍ଞାନ ବିଶ୍ବ-ମନୋଭାବ ଉପରେ
ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବପାତ ଅଣିବା । ଏହିପ୍ରକାର ଧାରଣା କରାଯାଇପାରେ, ଧୂଳି
ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମସ୍ୟା ଲୋକର ସଂଜ୍ଞାନିକ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ ସହୃଦ ଅତି
ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ରୁଚ ବିଭିନ୍ନ ଭାବବିଭାବର, ବିଭିନ୍ନ ରୂପର ଅର୍ଥାତ୍ ବୈବିଧ୍ୟମୟ
ଏକମୁଖୀ ଏକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିପାରେ ; ଉଦାତ୍ତ ବା ଅନୁରାଗ,
ଅଗ୍ରସର ବା ଅନଗ୍ରସର, ସୂକ୍ଷ୍ମ ବା ସ୍ଥୂଳ, ଉଦ୍ଦମ ବା ଅନୁରାଗ
ଦୃଷ୍ଟିପାରେ । ସାଧାରଣତଃ ଲୋକର ନାମନକ ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାନୁବୃତ୍ତି
ପ୍ରଭାବରେ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ, ତାର ରୁଚ ସେତେ ଭଲ, ସେତେ
ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ରୁଚ କିଛି ପରିମାଣରେ ବସ୍ତୁ ବା ବସ୍ତୁ
ନୁହେଁ, ବସ୍ତୁ-ପ୍ରପଞ୍ଚ ନୁହେଁ । ଏହା ଶୁଣିତ ବା ସ୍ମୃତ । ସବୁ ସମୟରେ
ଏହା ନାମନକ ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାନୁବୃତ୍ତିକ ପ୍ରଭାବ ସହୃଦ ସଂଜ୍ଞା
ରଖେ ନାହିଁ । ଜଣେ କେହି କଲା ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞ ବା ବିଶାଳ
ଦୃଷ୍ଟି ନ ପାରେ କିନ୍ତୁ ତାର କଲା ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରକୃତ ରୁଚ
ଥାଇପାରେ । ଅତି ସରଳ ନିଷପତ୍ତି ଭାବରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାନୁବୃତ୍ତିକ ବା
ରସବୋଧର ସେତେ ସେ ଯାହା କୃତ୍ରିମ ବା ଯାହା ହିଁଲାର୍ଡିକ୍ସ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣଦେଇ ପ୍ରକୃତ ନିର୍ମଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବାହୁ ଗ୍ରହଣ
କରିପାରେ । ଅକୃତ୍ରିମ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବା ଅବିମର୍ଶ କଲାମଂଜୁ
ମୂଲ୍ୟକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ତତ୍ତ୍ବରେ ଦେଖି ମନୋନୟନ କରିପାରେ,
ବାହାରର ଗୁଣବତ୍ତାମୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ରୂପରେ ଅକୃଷ୍ଣ ବା ମୁଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି
ନ ପାରେ । ଏହିଭଳି ରୁଚସଂପନ୍ନ ଲୋକର ବିପକ୍ଷତୀ ଲୋକ ବିଷୟ
ବିଚାରରେ ଦେଖାଯିବ, କେହି ଜଣେ ପେଶାଦାର କଲାଶିଳ୍ପୀ
ବା କଲାପ୍ରେମୀ ଦୃଷ୍ଟି ବି ରୁଚ ଦିଗରୁ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀୟ, ନିକୃଷ୍ଟ, ଏପରିକି
ତା'ଠାରେ ପ୍ରକୃତ ରୁଚର ସ୍ପର୍ଶ ବି ନ ଥାଇପାରେ । ସେ ହୁଏତ ପ୍ରକୃତ
ନିର୍ମଳ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କଲାକୁ ଗ୍ରହଣ ଶକ୍ତି ସୁଲଭ ଗୁଣବତ୍ତାର ସମ୍ପ୍ରଦାୟର
ଭାବ ! ଏଣୁ, ଏହି ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନାମନକ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ

ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଉଠିଛି—ସବାଦୌ ଉତ୍ତମ ରୁଚର ସୃଷ୍ଟି, ଅଉ ଧ୍ରୁବ
ବୋଧର୍ଥର ରସାନୁଭବ ପାଇଁ ସମ୍ଭବତ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ !

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ନାନାକ ଶିକ୍ଷାର ଅଉ କେତେଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ
ଉପାଦାନ-ବିଶେଷ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟମୟ ଦେଉଛି—କଳାର
ଉପଲବ୍ଧି, କଳାଶିଳ୍ପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶକ୍ତିର ବିକାଶରେ, ଅଉ ରୁଚର
ଉନ୍ନୟନରେ—କଳାର ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ଯାବତୀୟ ସୃଜନଶୀଳ
ଶକ୍ତିର ପ୍ରତିପୋଷଣ, ସର୍ବଦ୍ୱାରା ଏବଂ ତାର ମନୋହର
ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସବାଦୌ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ ବିଧାନ । କାରଣ କଳା ହିଁ
କେବଳ ଲୋକକୁ ସମସ୍ତ ଦିଗରୁ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ଗଠନ କରି ପ୍ରଜାଣ
କରେ । ମୋଟ ଉପରେ କହିଲେ ଏହା ଲୋକର ବୌଦ୍ଧିକ ଚେତ୍ତକୁ
ଅବିଷ୍ଟ କରି, ଅଛନ୍ଦ କରି ତାହା ଉପରେ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଗୋର
ପ୍ରଭାବ ମକାଏ । ଏହାହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ଅଉ ଶିଳ୍ପକୁ ପ୍ରସାରଣଶୀଳ, ନିର୍ମଳ
ଅଉ ଉନ୍ନତ କରେ, ଅଥାତ୍ ଏହା ହିଁ ଲୋକକୁ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ, ଶିଳ୍ପମାନ
କରେ—ତାର ସମସ୍ତ ଭାବାବେଗକୁ ଲଳନ କରି ପରିଚାଳିତ କରେ ।
ତାର କଳନାକୁ ପ୍ରସାର ଅଉ ଉଦ୍ଦିପ କରେ । ତାର
ମୁଦ୍ରିତ ଗୁଳନାକୁ ଉତ୍ସାହିତ, ଅନୁପ୍ରେତ କରେ,
କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନରେ ପ୍ରୟୋଗ ଅଣେ ।
ତାର ମାନସିକ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀକୁ ପ୍ରସାରିତ କରେ, ମତାଦର୍ଶମୂଳକ
ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀଗୁଡ଼ିକୁ ସହଜ ଓ ସରଳ କରେ ଏବଂ ଶେଷରେ ତା
ସମକ୍ଷରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳ ଅଉ ଜୀବନ୍ତ ଅଦର୍ଶ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ତାକୁ
ସେଥିରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରେ ।

ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନା ଉପରେ କଳାର ପ୍ରଭାବ ପ୍ରବଳ
ଓ ବିସ୍ତୃତ । କଳାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ, କଳାର ତମତ୍କାରତା, ତାର ମତାଦର୍ଶ-
ମୂଳକ ବିଶ୍ୱବସରୁ, ଜୀବନର ସମ୍ୟକ୍ ଉପଲବ୍ଧିରେ ଏବଂ ମାନବମାନ
ବୈଶ୍ୱିକ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀର ସୃଷ୍ଟିରେ ତାହାର ଭୂମିକା ସହଜ ଗତ୍ୟସ
ଭାବରେ ସମାନ୍ୱୟକ । ତେବେ କଳା ବା ଅର୍ଥ କେବେବେଦେଲେ

ଚଳାର ଶୀର୍ଷଦେଶକୁ ସିଧାସଳଖ ଗଢି କରେ ନାହିଁ । କଳାର ସେହି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବଦେଶକୁ ଅବେଦନମୟ ଯାହା ନିତ୍ୟନୂତନ ସମାହୃତ ହୁଏ— ମନୁଷ୍ୟ ମନର ସମସ୍ତ ଦର୍ଦ୍ଦଗନ୍ଧବ୍ୟାପୀ ଜାଗୁରରେ, ସୃଜନଶୀଳ କୃତ୍ତିରେ, ମନୁଷ୍ୟପ୍ରାଣର ସମସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ଝଙ୍କୁଡମୟ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ସ୍ଵରରେ, ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଭାବ, ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଧାରଣା ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ହୁଏ, ଉତ୍ପ୍ରାଣ ହୁଏ ମନୁଷ୍ୟର ସେହି କଳାର କ୍ଷେତ୍ରରେ, କଳାରେ ତାର ସୃଜନଶୀଳ ଶକ୍ତି ଅତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ବହୁମୁଖୀ ଅତି ବିବିଧ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଚପୁରତାରେ । ତାହାହିଁ ପୁଣି କଳାର ଲଳିତ୍ୟ ଓ ସୌକୁମାରୀ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଅସ୍ଥାଉସ୍ଥାବା ହୁଏ ସେଇକିବେଳେ, ଯେତେବେଳେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମର୍ଥନ ହୁଏ, ଅଦୃତ ହୁଏ, ସାହାଯ୍ୟକୃତ ହୁଏ ଗଭୀର ଅତି ଗଭୀର ଶକ୍ତିଶାଳୀ କେତେ ଭବର ଆବେଗରେ ; ଶବଳତ ହୁଏ ସୁବିପୁଳ କଳନାର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ, ଅତି ଅନୁକୃତ ହୁଏ ସଠିକ ବିବାସଣରେ ।

ମନୁଷ୍ୟର ଚିତ୍ତରେ ଆବେଗକୁ ଆବଶ୍ୟକ କରି ଅଛନ୍ତି କର ଗଭୀରରୁ ଗଭୀରରେ, ପ୍ରଗତିରୁ ପ୍ରଗତିତର କରେ କଳା, ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ସଂଗୃହୀତ କରେ କଳା । ତାହାହିଁ ଶୁଦ୍ଧଗୋଚର କରାଏ ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ, ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ, ବିଭିନ୍ନ କ୍ରିୟାକଳାପ ପ୍ରତି ଆବେଗର ନିର୍ଭର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା । ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମପଦ ଯିଏ, ସ୍ନେହଲର ପାଇଁ ହୃଦୟର ଯିଏ ବା ସାଧକାର ଅଛି ଯାହାର—ତାହା ପ୍ରତି ପ୍ରୀତିର ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ଢାଳିବାରେ ସହାୟ ହୁଏ କଳା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଯାହା ନ୍ୟୁନ କରେ, ହେୟ କରେ ଭୁକ୍ତି କରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ, ଯାହା ‘ପଶ୍ଚାତ୍’କୁ ଅତୀତକୁ ଅକର୍ଷଣ କରେ, ମନୁଷ୍ୟକୁ ତାହା ପ୍ରତି ଯଥାର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟର ଉଦ୍ରେକ କରେ, ଅତି ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଶକ୍ତି ଯୋଗାଏ କଳା । ତାହାହିଁ ଗଠନ କରେ ମନୁଷ୍ୟର ଉଦାର ସହାନୁଭୂତିମୟ ଗତି, ସବେଦନଶୀଳତା,—ରୂପ ଦିଏ ବୈରତ୍ୟକୁ ବୈମୁଖ୍ୟକୁ, ଔଦାସିନ୍ୟକୁ । ସେଇକି ନୁହେଁ—ତାହାହିଁ ପୁଣି ପ୍ରାଣମୟ ଭାବମୟ

କରେ ଯାହା ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟର ଶିଳ୍ପକର୍ମ-ରଚନା, ବସବୋଧ ବା କଳାନୁକୂଳ ପାଇଁ,—ଯାହା ସତୀତୌ ଅବଶ୍ୟକ ହୁଏ ସମଗ୍ର ଭବରେ ‘ଜୀବନ’ର ସକାଶେ, ଜୀବନର ଯେ କୌଣସି ଅଂଶ, ଯେ କୌଣସି ବିଭବ ସକାଶେ—ତାହାକୁ ବି । ଏହି ଭବରେ କଳା ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ଶିଳ୍ପ-ପ୍ରତିଭାର ପ୍ରତିପୋଷକ କି ପ୍ରତିପାଳକ ନୁହେଁ କେବଳ, ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶକ, ପ୍ରାଣୋପମ ତେଜ ଅର୍ଥାତ୍ ବୀର୍ଯ୍ୟର ଉଜ୍ଜୀବକ, ଉତ୍ସାରକ ମଧ୍ୟ ।

ଭବର ଆବେଗରେ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟମୟ ଜୀବନ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଅତୁଳନୀୟ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ—ଏକ ସୀମାହୀନ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବିଷୟ । ଆବେଗ ଭଳି ତେଣାର ଅଭାବ—ପୁଣି ଗଭୀର ଅନୁରକତାର ସହଜ ଆବେଗମୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୁକୂଳର ଅନ୍ତରଣ କରି ଅପାରଗତା—ଏହାହିଁ କଣ ଅଦୃତ କରେ ନାହିଁ ଯାବତାୟ ସୁଜନଶୀଳ ପ୍ରୟାସକୁ ଏହାହିଁ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ୍ୟ ଏକ ବାଧାର ପ୍ରାଚୀର ଭଳି ହୁଏ ନାହିଁ ନୂତନର ଅବବୋଧରେ, ସୁଦୂର ଭବିଷ୍ୟତକୁ, ନାହିଁ ନେଉଁ ନିକୈର୍ମ୍ୟ, ଦୁଃଖୋଦ୍ଧ ଅଜ୍ଞାତକୁ ଯାହା-ରଚନାରେ ?

ଲେନନ୍ କହୁଛନ୍ତି—ମାନବିକ ଆବେଗ ବ୍ୟତୀତ ସତ୍ୟର ସଂଧାନ ଲାଗି କେବେ ହେଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କେଉଁଠି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇନାହିଁ । ଲେନନ୍‌ଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତି ସହିତ ଆମେ ବନ୍ଦ କରୁ ଯୋଗ କରି କହୁପାରୁ—ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟର ଉଦ୍‌ବେଳ ଶ୍ରବାବେଗ ବ୍ୟତୀତ କେବେ ହେଲେ କେଉଁଠି ପଳପ୍ରଦ ତ୍ରିପ୍ତାବଳାପ ପ୍ରେରଣାମୟ ସାମାଜିକ ଅନ୍ତଃସ୍ଥାନ ସପକ୍ଷ ହୋଇ ନାହିଁ କି ସହଜସୂକ୍ଷ୍ମ ଶାନ୍ତରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ଗୌରବମୟ ନିବାହ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହିଁ । ସୂକ୍ଷ୍ମାବସ୍ଥା ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୁକୂଳ ସକାଶେ ଅତି ଅବଶ୍ୟକୀୟ ଏହି ସାଂଜନାନ ମାନବିକ ଶକ୍ତି ବହୁପରିମାଣରେ କଳାସେଷରେ କଳା ଦ୍ଵାରା ହିଁ ଲଳିତ, ପ୍ରତିପାଳିତ ହୁଏ, ବିକଶିତ ହୁଏ । କାରଣ ଏହାହିଁ ହେଉଛି କଳାର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଗୁଣ ।

ତେବେ ‘ମନୁଷ୍ୟର ସୃଜନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବେଗର ଗୁରୁତ୍ବ ଅଛି’ ଏହି କଥା ଉପରେ ଜୋର ଦେବାକୁ ଯାଇ, “ଲୋକର ସ୍ବାଧୀନତା ଆଉ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରକାଶକ ରୂପେ ଅବେଗ ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ବିଭବ” ଏହା କହିବାକୁ ଚାହିଁ ଅବେଗକୁ ‘ଚିନ୍ତା’ ବା ‘ଚିନ୍ତନ’ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଇବା ସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ଏକମୁଖୀ ଏକପ୍ରସ୍ଥିତ ବିଚାରରୁଦ୍ଧିବାଦ ଆଉ ସ୍ବତଃସ୍ପୃତ୍ତି ଅବେଗମୟତା, ଏ ଉଭୟ ଗୁଣଦ୍ବୟରୁ ନଗଣ୍ୟ, ନିକୁଷ୍ପ । ଶେଷୋକ୍ତି କଥାଟି ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ବତଃସ୍ପୃତ୍ତି ଅବେଗମୟତା, ବିଚାରରୁଦ୍ଧିରୁ ରହିତ ହେଲେ ଲୋକକୁ ଭୁଲ୍ ମାର୍ଗକୁ, ପ୍ରମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଦେଇ ଯାଇପାରେ । ଏହା ମଧ୍ୟ କୃତ୍ରିମ୍ କେବେ କଳାକୃତିର ବା ଶିଳ୍ପକଳାର ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ କାରଣ କଳାର ଗଭୀରତା ଓ ବ୍ୟାପକତାର ସହିତ ଏହାର କୌଣସି ଭୁଲନାସ୍ତକ ମେଲ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର କୌଣସି ଜଗତରେ ଏବଂ ସଞ୍ଜାନମୟ ବିଚାରଶୀଳ ଅବେଗର ସେହିତର କଳା ହିଁ ସୃଷ୍ଟି କରେ ସ୍ବତଃ ଆଉ ସ୍ବନର୍ମଳ ପ୍ରସାଦଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଦୀର୍ଘନ ବା ସମନ୍ବୟ— ଅବେଗର ବିଷୟ ବି ବିଭିନ୍ନ ନୁହେଁ, ତାଣ୍ଡବ ନୁହେଁ, ଅଯୌକ୍ତିକ ହବେତ ହବେଦନ ବା କଂପନ ନୁହେଁ, କଳା ହିଁ ହବେତ ଦିଏ, ଶିକ୍ଷା ଦିଏ—ନଜର ଭାବନାକୁ ଅନୁରବକୁ କରଳ ବର୍ଣ୍ଣନା କରତ, ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରବ, —କରଳ ପୁଣି ସମ୍ବନ୍ଧକ ଆଉ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରବ ମନୁଷ୍ୟ । କଳା ହିଁ ଅବେଗର ସ୍ବଯୋଗ ନେଇ ଆହ୍ୱାନ କର ଆଶେ ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ଅବବୋଧକୁ, କଳା ହିଁ ହୃଦ ଜୀବନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ପ୍ରସାର ପାଇଁ, ଆନନ୍ଦ ପାଇଁ ଯାହା ସାର୍ଥକ ସୃଜନମୁଖୀ, ସୃଜନମୟୀ ପଦ୍ଧତି । ତାହାର ନିର୍ମାୟକ, ତାହାର ବ୍ୟାୟକ ।

ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ବପ୍ନ ଓ କଳନା ଉପରେ—ସସ୍ଥ କଳନାର ବିନ୍ୟାସ ଓ ସଙ୍ଗଠନ ଉପରେ ପୁଣି ସମାନ ଗୁରୁତ୍ବର ସହିତ ପ୍ରଭାବପାତ କରେ କଳା । କଳାର ଏକ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସ୍ବାଭାବିକ ପ୍ରକୃତ୍ତ ଆଉ ପ୍ରବୃତ୍ତି

ହେଉଛି କଲ୍ଲନା । ସ୍ବପ୍ନ ଓ କଲ୍ଲନା ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅମିଶ୍ର ଅକୃତ୍ରିମ କଳାକୃତିର, ସୂଜନମୁଖୀ ପ୍ରୟାସର, କି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଭିନବ ଶିଳ୍ପକଳାର କେଉଁଠି କେବେ ପ୍ରକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହିଁ କି ହୁଏ ନାହିଁ ।

କଲ୍ଲନା ସହଚର ଅଜ୍ଞାତୀ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ କଲ୍ଲନା ସେହି କଲ୍ଲନାକୁ ହିଁ ପ୍ରକାଶ କରେ—ଦଶକ, ଶ୍ରୋତା ଅଭିପାତକ ସମସ୍ତରେ ! କଲ୍ଲର ଏହି କ୍ରିୟାର ଚାପୁର୍ଣ୍ଣ କମ୍ ତମକପତ ନୁହେଁ । ଏହା ଦର୍ଶାଇ ଦେଏ—ପ୍ରଥମରେ ଦର୍ଶକ, ଶ୍ରୋତା, ପାଠକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ‘କଲ୍ଲନା’ର ବା କଲ୍ଲନା-ଶକ୍ତିର ଚକାଶ, ସେମାନଙ୍କର ନଜ ନଜର ଶିଳ୍ପକଳା ସଂହାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଅଭିଜ୍ଞାନ ବା ସଂସ୍କୃତି ମତତ ସଂସ୍କୃତି—କଲ୍ଲର ମର୍ମ ବୁଝିବାରେ ଏହାହିଁ ପ୍ରଧାନତଃ ମାଦାୟକାଣ୍ଡ ହୁଏ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ଶିଳ୍ପକଳା ସଂହାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ କଲ୍ଲନାର ଚକାଶ ସହଚର ସମାନୁପାଦକ । ଶିଳ୍ପକଳା ବା କଳାକୃତିର ମତାଦର୍ଶମୂଳକ ଚାପୁର୍ଣ୍ଣ ଉପଲବ୍ଧି କରତାରେ କଲ୍ଲନା ଏଣୁ ଅଭି ଏବ ପଡ଼ା । କାରଣ ଯାହା ଦୃଶ୍ୟ ବା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ତାହା ସଂପର୍କିତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନ୍ତରର ଅଖ୍ୟାନରେ, ଅନ୍ତବାଦରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରେ କଲ୍ଲନା, ସମସ୍ତ ଭାବନାର, ଚିନ୍ତାର, ରୂପାୟନ ଆଶେ କଲ୍ଲନା ।

ଯେ କୌଣସି ସୂଜନଶୀଳ ଉଦ୍ୟମ ସକାଶେ ଅଭି ସାଧାରଣ ଭାବରେ ସମଗ୍ର ଜୀବନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରୟୋଜନ—ଉନ୍ନତିମୁଖୀ ଉନ୍ନେଷମୟୀ କଲ୍ଲନା । କଲ୍ଲନା ରହିତ ଲୋକ ହିଁ ସଂସ୍କୃତିମତା ହୁଏ । କଲ୍ଲନା ଯେଭଳି ଭାବରେ ଯେଉଁଠି ପ୍ରକାଶ ପାଉ ପଛକେ, ତାହା ଯେ କୌଣସି ସୂଜନଶୀଳ କର୍ମର ଅଭି ଜୀବନ ପ୍ରତି ସୂଜନମୁଖୀ ଦୃଷ୍ଟିରକୀର ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ । ଏଣୁ ତାହାର ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟ ସାବଜନାନ, ବେଶ୍ଟିକ । ଲେନିନ୍ କହୁଥିଲେ—କଲ୍ଲନା ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ମାନବିକ ଶକ୍ତି ବା ଗୁଣ ଯାହାର ମୂଲ୍ୟ ଅତି ବିପୁଳ, ଅତୁଳନୀୟ ।

ଏହି ଶକ୍ତି ବା ଗୁଣର ବିକାଶ ଘଟେ ସୃଜନଶୀଳ କଳାର ସଂଯୋଗରେ,
ସାହଯ୍ୟ ଓ ସାହଚର୍ଯ୍ୟରେ ।

ଏଣୁ ଯେଉଁ କଳାକୃତି ସବୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନ୍ତରୁ ଆଗେ
ଅନୁଭୂତ ହେବା ମାତ୍ରେ ମନରେ ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ଧାରଣା, ବିଭିନ୍ନ
ରସାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି କରାଏ ନାହିଁ, ସେହି କଳାକୃତି ଶିଳ୍ପକଳାର
କଳ୍ପନା ଦଗରୁ ନିର୍ମଣଶୀଳ ।

ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଆମେ ଜାଣୁ ମନୁଷ୍ୟର ମନ, ଅନୁଭୂତି ଆଉ
କଳନାକୁ ଦେଇ ସମାହତ ହୁଏ କଳାର କ୍ରିୟା ଗୁଡ଼ିକ । କାରଣ
ସବୁବେଳେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ଓ ଭାବନା ସମସ୍ତ ଆବେଗ ଆଉ
ରୂପକଳା ଭାବକଳାକୁ ପ୍ରକାଶକରେ, ଧାରଣକରେ, ବହନ କରେ କଳା ।
କଳାର ମର୍ମଦେଶରେ ନିଭୃତରେ ଯେପରି ତାହାର ନିଜର ଆଧ୍ୟତ୍ମ
(content) ଦୋର ଆବଦ୍ଧ ଥାଏ ସେ ସବୁ । କିନ୍ତୁ କଳାର ଏହି
ଆଧ୍ୟତ୍ମ ବା ଭାବ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜ ପ୍ରବୃତ୍ତିରୁ, ପ୍ରବଣତାରୁ, ଅନୁଭୂତିରୁ
ସ୍ତବ୍ଧ ନୁହେଁ କି ଅନୁଭୂତିମାନ ବସ୍ତୁପ୍ରପଞ୍ଚର ଅବପ୍ରାଞ୍ଜଳ, ଅଳ୍ପ ବିଶଦ
ସୂକ୍ଷ୍ମଦର୍ଶନ ବା ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁଭୂତିରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ନୁହେଁ—ଏ ସବୁ ସହିତ
ଜଡ଼ିତ ଦୋର ରହିଥାଏ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ।

ତେଣୁ ଚିନ୍ତା, ଆବେଗ ଆଉ କଳନା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରିବା
ସଂଗେ ସଂଗେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜ ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁଭୂତି-କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ସାଧନ କରେ
କଳା—ଅର୍ଥାତ୍ ସୂକ୍ଷ୍ମଇନ୍ଦ୍ରିୟାନ୍ତରୁ ଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଗରିତ କରେ
କଳା । ସତେ ଯେପରି ଏହା ଆବେଗ ଆଉ ଭାବରାଜର ମନ୍ଦିତ
ସଂଯୋଗ ଆଣେ, ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜ ସଂଗେଗ ଆଉ ସଂବେଦନର,
ସମସ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁଭବ ଆଉ ସମସ୍ତ ମାନସିକ ଧାରଣାର ଏବଂ ଏହି
ଶକ୍ତିରେ ନିଜର କ୍ରିୟା ସଂପାଦନ ସମ୍ଭରେ ତାହାକୁ ହିଁ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ବା
ପ୍ରେକ୍ଷଣୀୟ କରେ ଯାହା କେବଳ ଚିନ୍ତାର ବସ୍ତୁ ବା ଚିନ୍ତ୍ୟ; ତାହାକୁ ହିଁ
ସବୁ ବାସ୍ତବ, ବାସ୍ତବ୍ୟ କରେ ଯାହା କେବଳ ଅନୁଭବ୍ୟ ଆବେଗ,

ତାହାକୁ ହିଁ ପୁଣି ସୁବୋଧ, ବୁଦ୍ଧିଗମ୍ୟ କରେ । ଅବେଗରେ ସାଜୁ
ଅଜ୍ଞ ସଂସିଦ୍ଧ କରେ ଯାହା କେବଳ ଧ୍ୟାନର ସାମଗ୍ରୀ ବା
ଧ୍ୟେୟ !

ଏଥିଯୋଗୁ ଦେହାନ୍ତାଏ, ନାନ୍ଦନକ ଦଗରୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
ବିକାଶର ପଥରେ, ସେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତାରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ଜଠେ
ନାନ୍ଦନକ ଦଗରୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅବକଶିତ ଅନୁରୂପ ତାହାର ସମସ୍ତରେ
କାରଣ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵରେ ଅଲଗା ବା ନାନ୍ଦନକ ଦଗରୁ ବିକଶିତ
ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵରେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ ଅଧିକ ସୂକ୍ଷ୍ମ, ବିଚକ୍ଷଣ, ଅଧିକ
ସମୀକ୍ଷକାତ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିୟକ ଅନୁରୂପ । ଅବକଶିତ ଅପଟ୍ଟ
ଲୋକର ଦୃଷ୍ଟିର ଭୁଲନାରେ ତେଣୁ ତାହାର ବିକଶିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୃଷ୍ଟି
ଯାହା ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ, ରୂପଗୁଣର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟରେ ତାପୂର୍ଣ୍ଣମୟ ତାହାକୁ ସର୍ବ
ଅଧିକମାତ୍ରାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରେ । ଏହାର ଅଜ୍ଞ, ଅନଭିଜ୍ଞ ବା
କଳାସେଷରେ ଅପାସିତ ଲୋକର ସାଧାରଣ ଶ୍ରୁତିଶକ୍ତିର ଭୁଲନାରେ
ସଂଗୀତକ ବା ସଂଗୀତରସକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶ୍ରୁତିଶକ୍ତି ଜୀବନର ବୈବିଧ୍ୟମୟ
ମନୁଷ୍ୟର ଆଲାପସଂଳାପ ଶବ୍ଦୋଦ୍ଧାରଣର ଉତ୍ପାଦନପତନ ମଧ୍ୟରେ
ବହୁ ଭାବଗ୍ରସ୍ତା, ବହୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ତତ୍ତ୍ଵର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇପାରେ, ଅନୁଭବ
କରିପାରେ ।

ଠିକ୍ ଏହି କଥା ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ପ୍ରକ ପ୍ରସଙ୍ଗ୍ୟ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର
ସମ୍ଭାର—ଅର୍ଥାତ୍ ଏହାର ଗଭୀରତା, ଗାନ୍ଧୀତା, ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ-ସମତାର
ଉଦୟ—ଗୋଟାଏ ଐତିହାସିକ ଶାନ୍ତରେ ବିକାଶମାନ ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁ
ପ୍ରପଞ୍ଚର ଘଟଣା । ଏହା ନିର୍ଭର କରେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ
ପାରମାର୍ଥିକ ପରିସ୍ଥିତି ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ଓ ସମାନ ଥିଲେ ଲୋକର
ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ଓ ନାନ୍ଦନକ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ । ଏହି କାରଣରୁ ଲୋକର
ସଂଜ୍ଞାନ ବା ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶ ପ୍ରଶ୍ନ ଘେନି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପକଳା
ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃତ୍ତିକା ନିଏ ଲଳିତ-କଳା ବା ଚିତ୍ର-ଶିଳ୍ପ । ଏହି
ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପ ହେଉଛି ଦୃଶ୍ୟ ବା ପ୍ରେକ୍ଷଣକଳା । ଏଣୁ ଏହା ବିକାଶ

ସାଧନ କରେ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଅର୍ଥାତ୍ ଚକ୍ଷୁର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସ୍ୱାଭାବିକ ସମତାର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିକୁ ଗର୍ଭ ଅନ୍ତ ଗାୟତ୍ରୀରେ, ଶିଶୁର ଭାବରେ ପର୍ଯ୍ୟବେଷଣ ସମ କରେ, ବୁଦ୍ଧିରେ ଗାୟତ୍ରୀ କରେ । ଜାତନରେ ଯାହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ଶାନ୍ତପ୍ରକୃତିରେ ଭାବବଦ୍ଧରେ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଦିଗରେ ସମର୍ଥ କରେ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଜୀବନର, ପ୍ରାକୃତିକ ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରପଞ୍ଚର “ବିଶିଷ୍ଟ” ପ୍ରକୃତି ବା ପ୍ରକୃତିପରେ (ଅନୁଭବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ବା ସାଂଗଠନିକ ସଂପର୍କ ପ୍ରକୃତିରେ ଏହା ସେସବୁର ପ୍ରକୃତ ସାରମର୍ମକୁ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ କରେ । “କଳା ଓ ବିକଳିତ କରାଏ ଏକ ଦିଗରେ ମନୁଷ୍ୟର ମତ୍ତତ୍ୱକୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ତାହାର ଅବେଗ କଲ୍ପନା ଅନ୍ୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ-ଅନୁଭବକୁ । ଏହା ସୂକ୍ଷ୍ମ କରାଏ ଏଭଳି ଏକ ଦୃଷ୍ଟି ଯାହା ଅନୁଭବ କରେ ସୁନର୍ମିତ ରୂପର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ” (ମାର୍କସ) । ଏହା ଶିକ୍ଷା ଦେଏ—ସମସ୍ତ ବିଷୟକୁ ଅବଲୋକନ କରିବା ଲାଗି ନୁହେଁ କେବଳ, ସେହି ବିଷୟର ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ପ୍ରପଞ୍ଚର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଚାର କି ବା ନାମନିକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ତ ଅନ୍ତରୁତ ଭାବର ମର୍ମ ଭେଦ କରିବାକୁ । ଏହା ଓ ପୁଣି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନ୍ତର ବିକାଶ ଅଣିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପାଦାନ ଏ ନିଜର ପ୍ରତିଲିପି ଯୁଗର ଉଚ୍ଚତମ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରକଳ୍ପ । ଲୋକର ଆବଶ୍ୟକ—ଗର୍ଭ ଅନ୍ତ ଗାୟତ୍ରୀ ଦୃଷ୍ଟି—ଗର୍ଭର ଭାବରେ ପର୍ଯ୍ୟବେଷଣ ବା ସମୀକ୍ଷଣ କରିବାର ଶକ୍ତି—ଅନୁଭବ ଓ ରୂପ ସଂପର୍କରେ ଧାରଣା ଓ ଅନୁଭବ । ଏସବୁ ତାର କେବଳ କଳାର ପରସ୍ପରରେ ନୁହେଁ, ଯେ କୌଣସି ସଜନମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ, ଜୀବନର ସମସ୍ତ ସେଟରେ । ସେଥିପାଇଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ—କଳାର ମାଧ୍ୟମରେ ନାମନିକ ଶିକ୍ଷା ଯେ କେବଳ ପଥାପଥ ଭାବରେ ଶିଳ୍ପକଳାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ନୈପୁଣ୍ୟକୁ ବିକାଶ କରାଏ, ନୁହେଁ - ତାହାହିଁ ପୁଣି ପ୍ରସ୍ତୁତିତ କରାଏ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କ୍ରିୟାକର୍ମ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ସାଧକମାନ ମାନବିକ ପଦକ୍ଷେପ ଓ ଶକ୍ତି !

କଳା ଓ ଗଠନ କରେ ମନୁଷ୍ୟର ଚରଣ, ଅଭିଭାଷ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ବା ବିଷୟ ମନୋଭାବ । ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ବୌଦ୍ଧିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ

ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଅଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ସଂଚରିତ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ
କଳା ଓ ନୃତ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଅଦର୍ଶର ଅନୁସାରିଣୀ
ସଂବାଦିକା ସେତେବେଳେ ସେହି ଅଦର୍ଶ-ଅନୁସାରିଣୀ ସର୍ଜନା
କରେ, ରଚନା କରେ । ସେ ସବୁର ବୈବିଧ୍ୟମୟ ସାଜସଜ୍ଜା ଶାନ୍ତର
ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ପରିପାଟଣ ।

କଳା ସାହାଯ୍ୟରେ ଲୋକର ସଂସ୍କାରୀନ ସାମୁହିକ ବିକାଶ
ସାଧନ ଗୋଟିଏ ଅତି ଜଟିଳ, କଠିନ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏହାକୁ କେବଳ
କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶିଳ୍ପ ବା କଳା-କୌଶଳର ମାଧ୍ୟମରେ ମନୁଷ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ
ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ—ଅତ୍ରିକ ପୁଣ୍ୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ବା
ତାଲିମ୍ଭର ଉପାୟ ବୋଲି ଚିହ୍ନିତ କରା ଉପାୟକ । କାରଣ
ମନୁଷ୍ୟର ସଂସ୍କାରୀନ ସାମୁହିକ ବିକାଶ କେବଳ ତାର
ନିଜର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ-ଅତ୍ରିକ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଶ୍ରୀତ୍ୱା ନୁହେଁ । ସମାଜର
ଯାହା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବାଧ, ରସାନୁଗ୍ରହ ଓ ରସାନୁଗ୍ରହ ଯେନ ନାନ୍ଦନକ
ଅଦର୍ଶ, ତାହାହିଁ ଉନ୍ନୋଦିତ ହୁଏ, ସମନ୍ୱିତ ହୁଏ, ପୁଷ୍ଟିପ୍ତିତ ହୁଏ
ଲୋକର ଜୀବନରେ, ତାର ଜିନ୍ଦାଗିରେ ସାଧନାରେ, ଏହି ତାର “ଶ୍ରୀତ୍ୱା”ର
ମାଧ୍ୟମରେ । ତେଣୁ ଏହି ଶାନ୍ତିରେ ଲୋକର ସାମୁହିକ ବିକାଶର
କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଗୃହୀତ ହୁଏ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧ୍ୟୟନ ବା ଭାବର
ବିଭାବ । ଏହି ଅଧ୍ୟୟନ ବା ଭାବ ସହିତ ସଂସ୍କୃତି ରହେ ସେହି ତଥ୍ୟଟି
ସହିତ, ଯାହା ହେଉଛି—ସମାଜର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଗତ ବା ନାନ୍ଦନକ
ଅଦର୍ଶ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାନ୍ଦନକ ଅଦର୍ଶ, ଏବଂ ଏହି କ୍ରମରେ ସମାଜର
କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ତ କାରଣ, ସମାଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ତ କାରଣ,
ବ୍ୟକ୍ତିର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏଣୁ କଳା ଯେ ସ୍ୱତଃ ମାନସିକ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର
ବିକାଶକୁ ଉପାହତ କରେ, ଉନ୍ନତ କରେ, ଏହା ନୁହେଁ, ମାନସିକ
ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ସଂପନ୍ନ ହେଲେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୁଗର ମତାଦର୍ଶ ଅତି
ଅତ୍ରିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରେ ସମୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଉଠେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ।

ଏଣୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟତାତ୍ତ୍ୱିକ ବା ନାନ୍ଦନକ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ-
 ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଛି —କେବଳ ସୃଜନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଯାବତ୍ୟୟ
 ପ୍ରକାର ଡିପ୍ଲୋମା ପାଇଁ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ସଂଗଠନ, ଅଭି ସମଗ୍ର
 ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଂଜ୍ଞାନ ମାନବିକ ସୃଷ୍ଟି
 ଅଳ୍ପ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଅର୍ଥ ବା କଳାର ମାଧ୍ୟମରେ ଅଣିବାକୁ
 ହେବ । ସୁରକ୍ଷା ରଖିବାକୁ ହେବ—କଳା ସମସ୍ତ ମାନବିକ ଗୁଣ ଓ
 ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିକୁ ମନୁଷ୍ୟର
 ପ୍ରାଣରେ, ଲୋକର ଜୀବନରେ ଉଦ୍‌ବୋଧିତ କରାଏ ନାହିଁ, ବିକଶିତ
 କରାଏ ନାହିଁ—ଏହା ଉଦ୍‌ବୋଧିତ କରେ ବିକଶିତ କରେ ସମବେତ
 ଭାବରେ ସେହି ଶକ୍ତିର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ । ପ୍ରସ୍ତୁତି କରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ସମ୍ଭବନକ ପନ୍ଥାରେ ମାନବିକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ, ଲଳନ କରେ ପୋଷଣ
 କରେ ଲୋକର ସୃଜନଶୀଳ ପ୍ରତିଭାକୁ, ପ୍ରବଳ ଅଭି ପ୍ରଖର କରେ,
 ଜଦୀପ୍ର କରେ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଲାଗି ଅବଶ୍ୟକ୍ୟ ଦିଗରେ ଜୀବନର
 କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ତାର । ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ପାଟିର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ
 ହାସଲ ସକାଶେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟତାତ୍ତ୍ୱିକ ବା ନାନ୍ଦନକ ଶିକ୍ଷା ଅଳ୍ପ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ
 ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି ।—ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ଅଳ୍ପ ଏହା
 ଏକ ବିଳାସ ନୁହେଁ, କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ର ନିର୍ମାଣରେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ
 ପ୍ରୟୋଜନ ।

— — —

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଲୋକର ନୈତିକତା

ଲୋକର ନୈତିକ ଗୁଣ—

ଲୋକର ଅତରୁଣରେ ପରିପ୍ଳୁଟ ହେଉଥିବା ନୈତିକ ବିଶ୍ୱାସ, ନୈତିକ ମନୋଭାବ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଅତି ନୈତିକ ଆଇନ୍‌ଗତ ବା ପ୍ରଥାଗତ ବା ବିଧିବିଧାନ ସହିତ ସମ୍ମତ ରାଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ମୌଳିକ ସାମାଜିକ ପ୍ରୟୋଜନଯୁକ୍ତ—ଏହିଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ସୋଭିଏତ ଲୋକର ନୈତିକ ଗୁଣ । ଏହି ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନକୁ ଅନୁସରଣ କରି ସୋଭିଏତ ଲୋକ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରୁଛି—ଜାହାଜ୍ କରୁଛି—ଭିଜିକୋଟିର ଆଗର ବା ନାଭି-ନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବରେ । କାରଣ ଏହି ନାଭିଗତ ବିଧିବିଧାନମାନ ହେଉଛି (ମନୁଷ୍ୟର) ସାମୁହିକ ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ବିକାଶ ଦଗରୁ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ମାର୍କସ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି—ଲୋକ ଯଦି କେବଳ ନିଜ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକରେ, ହୁଏତ ସେ ଏକ ବିଧ୍ୟାତ ଶୃଙ୍ଖଳା, ମହାନ୍ ରାଶି କି ତମତ୍କାର କରି ରୂପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିବ, କିନ୍ତୁ କେବେହେଲେ ସେ ଏକ ମହାନ୍ ପୁରୁଷ କି ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟ ଭାବରେ ପ୍ରକଟିତ ହେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବ ନାହିଁ ।

କମ୍ୟୁନିଜମ୍-ନିର୍ମାଣକାରୀ ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନ ସବୁ ଅଙ୍ଗତର ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନଠାରୁ ଭିନ୍ନ—ନିଜର ଗୋଷ୍ଠୀ ସହିତ, ସମାଜ ସହିତ ମନୁଷ୍ୟର ସମ୍ପର୍କ ଦେଇ ତାର ଅତରୁଣକୁ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ । ଲୋକ କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ରେ

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟାପାର ବା ମାନ ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ
ଅତି ଉଚ୍ଚ ନୈତିକତା-ସପକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟ ଭାବରେ ପରିଗଣିତ
ହୁଏ ।

କିନ୍ତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ନୈତିକତା-
ସପକ୍ଷ ଲୋକର ଗୁରୁତ୍ଵିକ ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତି ବା ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ—ଗୁଡ଼ିକ
କଣ ?

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚ ନୈତିକତାସପକ୍ଷ ଲୋକର ଅତି
ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁତ୍ଵିକ ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତି ହେଉଛି, ତାହାର ଅନ୍ତରାଳରେ
ସାମାଜିକ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଵାର୍ଥଗୁଡ଼ିକର ସଂଗତି । ଏହି ସଂଗତିରେ ହିଁ
ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ ଚାର ସମସ୍ତ ଆଶା-ଅଭିଳାଷ, ସମସ୍ତ ମନୋଭାବ, ସମସ୍ତ
ଅନୁଭୂତି, ସମସ୍ତ ମାନସିକ ଚିନ୍ତା ଓ କଲ୍ପନା ।

ସୋଭିଏତ୍ ସୁନୟନରେ ସପ୍ରଦାୟଗତ ଚେତନା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ
ସ୍ଵାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ ଓ ସହଯୋଗ କେତେକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବିଶ୍ୟାତ
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୁରୁତ୍ଵିକ ଶକ୍ତିପ୍ରକୃତିର ପରିଗୁଣିତ ନୁହେଁ, ଏହା ସମସ୍ତ
ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ଵିକ ଗୁଣ ଓ ଗୁଣର ମଧ୍ୟ ସୂଚକ ହୁଏ । ନୂତନ
ପ୍ରଣାଳୀ ବା ନୂତନ ଅବସ୍ଥାରେ ଅର୍ଥାତ୍ କମ୍ୟୁନିଜମରେ ଅଭୂତ
ନୈତିକ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକର ଉଦ୍ଭବ ଘଟେ, —ସେଠାରେ ଏହି
ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଏହାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ମୌଳିକ କାରଣ
(ହେଉଛି) —ସପ୍ରଦାୟଗତ ଚେତନା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଵାର୍ଥ ଓ ମାଧ୍ୟମ
ସ୍ଵାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ । ଏହି କାରଣ ଯଦି କେବଳ କେତେକ
ବାର୍ତ୍ତା ଆଦି ସାହସିକତାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଘଟଣାରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ଥାଆନ୍ତା,
ତେବେ ତାହା ଉଚ୍ଚ ସ୍ପଷ୍ଟବିଶ୍ୱାସର ନିର୍ଭରତା ବା ଯଥାର୍ଥତାକୁ
ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାରେ ମଥେଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । କାରଣ ନେହେରୁ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଐତିହାସିକ ଯୁଗରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥସାଧନ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଓ ସେବା ବିଧାନ ସଂଗ୍ରହ ବାର୍ତ୍ତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଉ

ଆହୋସ୍ୱର୍ଗମୂଳକ ତମକପ୍ରଦ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ—ଏବଂ ଏ ଦିଗରେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ବିରଳ ନୁହେଁ । ଏହୁନୋଟୁ ଆମେ ଏଠି କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କର ବାରତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯେତେ ଅଲୋଚନା କେବାକୁ ଯାଉନାହିଁ, ସେତେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେତିକ, ମାମାଜିର, ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଶିକ୍ଷ୍ୟ ବା ସମନ୍ୱୟ ଲାଗି ସମବେତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅସମସାଦୃଷ୍ଟିକ ଉଦ୍ୟମ ଓ ଅଭିଯାନ ସପକ୍ଷରେ ପଦେଥକ୍ଷେ କହୁବାକୁ ଯାଉଛୁ । ଏ ସେଷରେ ଲକ୍ଷଣୀୟ ହେଉଛି—ସୋରାଏତ୍ ଜନସାଧାରଣ ବହୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ବହୁ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଗରୁଡ଼ରେ ଲାଢ଼ି, ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଅତିକ୍ରମକରି ପୃଥିବୀରେ ନ୍ୟାୟସିଦ୍ଧି ବାବସ୍ତାବ ବିଜୟ ହାସଲ ହିରେ ପ୍ରଥମେ ଧ୍ୱଂସ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇ ଉଚିତ ପଦ୍ଧାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି, ଦିନେ ନା ଦିନେ ପୃଥିବୀର ସକଳ ଜନସାଧାରଣ ସେହି ପଦ୍ଧାର ଯେ ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବେ, ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଆଶା କରାଯାଇପାରେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ସୋରାଏତ୍ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଯେଉଁ ବାରତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତ୍ରାମ, ଯେଉଁ ସାଦୃଷ୍ଟିକତାମୟ ଆହୋସ୍ୱର୍ଗମୂଳକ ଅଭିଯାନ, କେବେହେଲେ ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ଯୁଦ୍ଧପଟରୁ ତାହା ଲୋପ ପାଇବ ନାହିଁ; କାରଣ ତାହାହିଁ ଗଣା କରନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟଜାତିକୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଙ୍କର ଦାସତ୍ୱ-ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଜଳିତେ ହେବାର ଆତଙ୍କରୁ ତାହାହିଁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ସମଗ୍ର ସଭ୍ୟତାର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଧ୍ୟାନ କରାଯିବାରୁ ।

ସେହି ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ସୋରାଏତ୍ ଜନସାଧାରଣ ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ଅସୀମ ବାରତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ ୪ କୋଟି ହେକଟାର ବା ୧୦ କୋଟି ଏକରରୁ ଅଧିକ ପତ୍ତିତ ଜମି ଆବାଦ୍ କରନ୍ତି,—ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ଦେଶପ୍ରେମୀ ସୋରାଏତ୍ବାସୀ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟପାଟିର ଅହ୍ୱାନରେ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ଅଗରର ହୋଇଥିଲେ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ, କାଜାକାହାନ ଓ ସାରବେରିଆର ନିରାସ୍ତ୍ର ଦୁଶାଣିଲ ବା ଷ୍ଟେପିକୁ ଯାଇ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସକାଶେ ।

ଏଣୁ ସୋରଏତ୍ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି—ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ବିବେକ ସମ୍ମତ ସତେଜନ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟରେ ଝୁଁ ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟର ମୂଖ୍ୟ ନୈତିକ ଗୁଣଗତି ରୂପରେ ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରତି ଗଭୀର ଅନୁରକ୍ତ ଓ ସେବା । ଲୋକର ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟ ଓ ସଂଯୋଗ । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସତ,—ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀର ନୈତିକ ଭାବ ବା ଆତ୍ମସ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପରେ ପ୍ରକଟିତ ହେବ ବ୍ୟବସାୟ ଶ୍ରମର ଅବିଭାଜ୍ୟ ସହୃଦ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରମ ଯେତେବେଳେ ପରିଣତ ହେବ ସମାଜ ପାଇଁ ଅବେତନକ ବା ପାରଶ୍ରମିକସ୍ଥାନ କାର୍ଯ୍ୟରେ । କିନ୍ତୁ ଏମିତିକି, ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଲୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଧୂସ୍ତ ଆମ ଦେଶରେ ଧୂଃସ ଆଉ ଅନାଦାରର ଗଜଦୃଶ୍ୟକୁ ବକଟାଳ ଭାବରେ, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଶ୍ରମଜୀବୀ ଜନସାଧାରଣ ଆୟୋଜିତ କରିଥିଲେ ସୁବାଦନକ—(ବିନା ପାରଶ୍ରମିକରେ ଛୁଟିଦିନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସକାଶେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାମୂଳକ ସମ୍ମତ), ଏହା ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଶ୍ରମପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଗଭୀର ବିବେକସମ୍ମତ ସତେଜନତ୍ୱ, ଶିକ୍ଷା ଆଉ ନିଷ୍ଠା । ଏହି ସୁବାଦନକଗୁଡ଼ିକରେ ଝୁଁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥିଲା ଶ୍ରମପ୍ରତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଙ୍ଗୀରେ ବୈପ୍ଳବିକ ଗତି ।

ସୋରଏତ୍ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀର ଆଉ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି, ନିଜ ନିଜର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନରେ ସେମାନଙ୍କର ସୂଜନଶୀଳ ମନୋଭାବ—ସୂଜନମୁଖୀ ଗତି । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ କହିଲେ, ଏହା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ସୋରଏତ୍‌ର ନିବାସନିବାସ ବା ନୂତନତାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଆଉ ଉଦ୍ଭାବକଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ।

ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ସୂଜନଶୀଳ ଗଢ଼ଣାରେ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ସଂହାନ୍ତ ବୈଷୟିକ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ଓ ତତ୍ପରତାର ସହୃଦ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ନେତକ ପ୍ରେରଣା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି, ନିର୍ବିବାଦରେ

କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଏହି ପ୍ରେରଣା ଝିଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସୂଚନାଶୀଳ
ଉଦ୍‌ଯୋଗମୂଳକ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଚତୁର୍ଭୁଞ୍ଜନ ସକାଶେ ପ୍ରଧାନ ଶକ୍ତି
ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ଜନସାଧାରଣଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ଅଗ୍ରହ ଓ ଉତ୍ସାହ ଏବଂ
ଲୋକର ଅତରଣରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାଧାରଣ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକର ସଂଗଳ
ବା ସମନ୍ୱୟ, ଏସବୁ ଏଭଳି କେତେକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୈତିକ ଗୁଣ
ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି, ଯାହା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଛି ସମଷ୍ଟିବାଦ (collectivism) ।
ମାନବିକତା ଓ ସପ୍ରଦାୟଗତ ମନୋଭାବ ରୂପରେ, ପୁଣି ସପ୍ରଦାୟରେ
ଓ ସମାଜରେ ଯାହା ସବୁ ସଂଗଠିତ ହେଉଛି ତାହା ପ୍ରତି ଲୋକର
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଭାବରେ । ନୂତନ ସମାଜର ଉଚ୍ଚ ନୈତିକତା-
ସପତ୍ନ ଲୋକ ସବ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରଣା କରିବାକୁ ହେଲେ ଅମଳୁ
ଏହି ନୈତିକ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟିକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବାକୁ
ହେବ ।

ଅମେ ଜାଣୁ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତି ଲୋକର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଝିଁ
ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହିତ ତାର ଅନୁସୂଚିତ ସମ୍ପର୍କକୁ ନିୟମିତ ଓ
ଗଠିତ କରେ । ଏ ଦିଗରେ ବିଚାର କଲେ, ଦେଖିବା, ସମଷ୍ଟିବାଦ ଓ
ମାନବିକତା (ବେଧ) କମ୍ୟୁନିଜମ୍—ନିର୍ମାଣକାରୀ ଲୋକର ଅତରଣରେ
ଅତି ନୈତିକତାରେ ସବୁଠାରୁ ବଳି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଳାଙ୍କ ହୋଇ
ଉଠିଛି ।

ସମାଜରେ ସାଧାରଣତଃ ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟଙ୍କର (ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକଙ୍କର)
ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ, ପରସ୍ପର ସହିତ ସହଯୋଗ, ପରସ୍ପର ପ୍ରତି
ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନବୋଧ, ପରସ୍ପର ସମର୍ଥନ—ଏହି ସବୁଥିରେ
ସମଷ୍ଟିବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଓ ପାଉଛି । ସମଷ୍ଟିବାଦର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧ ସପ୍ରଦାୟ
ବା 'କମ୍ୟୁନିଟି'ର ସହିତ ଲୋକର 'ସମଷ୍ଟିତା' ବା ସଂହାରଣରେ
ସମ୍ବନ୍ଧ ହୁଏ । ସପ୍ରଦାୟ ସହିତ ସଂହାରଣ ରହି କାର୍ଯ୍ୟକରିବାର

ପ୍ରୟୋଜନ ସକାଶେ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୁଏ । “ଜଣକ ପାଇଁ ସମସ୍ତେ, ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଜଣେ”—ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହି ସୂଚକରେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ । ଏହାର ଅର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଅଗ୍ରହପୂର୍ଣ୍ଣ ଉନ୍ନତ୍ୟାୟକ ସଂପର୍କ ରହେ ସଂପ୍ରଦାୟର ସହିତ, ସଂପ୍ରଦାୟର ମଧ୍ୟ ସେହିଭଳି ସଂପର୍କ ରହେ ଗୋଟି ଗୋଟି କର ଓ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ସହିତ । ଏହି ସଂପର୍କ ସବୁ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ ପାରସ୍ପରିକ ପ୍ରୟୋଜନରେ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନରେ ଏବଂ ପ୍ରଧାନତଃ ପାରସ୍ପରିକ ଦାୟିତ୍ବ-ବୋଧରେ । ଯେଉଁଠି ଲୋକ ନିଜର ସଂପ୍ରଦାୟକୁ ଖାଲି କରେ ନାହିଁ, ବୃକ୍ଷେଷ କରେ, ଯେଉଁଠି ପୁଣି ସଂପ୍ରଦାୟ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦାସୀନ ରହେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେଠି ସମ୍ବେଦନା ଲାଭିପାରେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତିବାଦ ଏହି ମୌଳିକ ଦେହ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ସହିତ ସବୁବେଳେ ସଂଯୁକ୍ତ ଓ ପରସ୍ପରର ବିକାଶକାରୀ ! ଅର୍ଥାତ୍ ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟଟିକୁ ବିକାଶ କରାଏ । ଯେଉଁ ଲୋକ ନିଜ ସଂପ୍ରଦାୟର ସ୍ୱାର୍ଥ ଅନ୍ୟାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଏ ସଂପ୍ରଦାୟର ଅବେଗ ଓ ଅଗ୍ରହପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋଯୋଗ ବା ଦୃଷ୍ଟି ଅନୁରବ କରେ, ସେ କେବେହେଲେ ସଂପ୍ରଦାୟ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ନ ହୋଇ, ତାହାର ଭଲ ଦୃଷ୍ଟି ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ବା ଅଭ୍ୟସ୍ତ ନ ହୋଇ ରହିପାରେ ନାହିଁ, କି ନିଜକୁ କେବେହେଲେ ସଂପ୍ରଦାୟ ବଢ଼ିବୁତ ବାଞ୍ଛିତା ରୂପେ ବିଚାର ପାରେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ସଂପ୍ରଦାୟର ସତ୍ୟ ଭାବରେ ନିଜର ସାଥୀ କମ୍ବେରନ୍ତ ମାନଙ୍କ ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟରତ ରହି ଏବଂ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟା ସବୁ ତାର ନିଜର ଓ ସେଥି ସଂଗେ ସଂଗେ ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ, ସେହି ସମସ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବା ଅସ୍ପନ୍ଦେୟାଗ କରି ଲୋକ ନିଜ ମନରେ ଗଭୀର ନୈତିକ ଚୁପ୍ତି ଓ ଅନୁରବ କରେ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତିବାଦ ଗୋଟିଏ ନୈତିକ ଦେହ ଭାବରେ ଲୋକର ସ୍ୱାର୍ଥ ସହିତ ମମାନୁପାଦିତ ହୁଏ—ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୁଏ—ସମାନ ରୂପରେ ମେଳ ଖାଏ । ତାହାର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି ଓ ନୈତିକ ଗୁଣର ଅଜ୍ଞାତୀ ବିଭବ ବା ସୁମିଶ୍ରିତ ଅଂଶ ହୁଏ ।

ସୋରାଏତ୍ ସମାଜରେ ଏହି ସମସ୍ତିବାଦ (ନୀତି) ଏବେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧିତ ହୋଇଛି । ତେବେ, ଏହି କଥାଟି ଉପରେ ଜୋର ଦେବାକୁ ଗଲବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ମନେ ରଖିବାକୁ ପଡ଼େ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କର ଆଦରଣରେ ଓ ମନରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବି ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ବା ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ସମେତ ଅନ୍ତତର କେତେକ ଅବଶେଷ ବନ୍ଧମୂଳ ହୋଇ ରହିଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୂଚନା ସୂତ୍ରରେ କୁହାଯାଇପାରେ, ଆସ୍ତକେନ୍ଦ୍ରକତା, ଅହଂଭାବ, ଅତୁଣ୍ଡାତ୍ଵ, ସ୍ଵାର୍ଥପରତା, ଅତୁମ୍ଭତା ଓ ଔଷତ୍ୟ, ଅଭିମାନ, ଗୁଣ୍ଡାମି ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ସାଧାରଣତଃ ସବୁଠି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ—ଅନ୍ତତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗରେ ପ୍ରାୟ ଏହି ଗୁଡ଼ିକର ହିଁ ପ୍ରାବଳ୍ଯ ଥିଲା—ଏଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ବଜ୍ର ଥିଲା ! ସୋରାଏତ୍ ସମାଜରେ ନୈତିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ତତର ଯେଉଁ ଅବଶେଷ ସବୁ ଦେଖାଯାଉଛି, ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅଲୋଚ୍ଚତ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିବାଦରୁ ଆସିଛି—ଏଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ତାହାର ଅଂଶବଶେଷ !

ଲେନନ୍ ସତର୍କ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ—ବ୍ୟକ୍ତିବାଦକୁ ସଂଗେ ସଂଗେ ନିମୂଳ କରିଦେବ ନାହିଁ—ଏହା ସହିତ ଅବଶମ ସଂଗ୍ରାମ ଅବଶ୍ୟକ । ପୁଣି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯାନ ନୂତନରୁ ନୂତନ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । କାରଣ ଶତ ଶତ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵେ ସଂପର୍କଜନିତ ସଂପର୍କର ଅଧିପତ୍ୟ ହେତୁରୁ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ଲଳିତ ହୋଇ ପ୍ରଚ୍ଛଦୋଷିତ ହୋଇ ରହି ଆସିଛି । ସେତେବେଳେ ଏହା ଲୋକଙ୍କର ସମୁଦାୟ ଜୀବନ ଓ ଚେତନାରେ ସଂଚରିତ ହୋଇ ସମସ୍ତ ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରଥା, ପଦ୍ଧତି, ଲୋକାଚାର ପ୍ରଭୃତିରେ ଶକ୍ତ ଆଉ ସୁଦୃଢ଼ଭାବରେ ବନ୍ଧମୂଳ ହୋଇ ରହିଥିଲା ।

ଏଣୁ ସମସ୍ତିବାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ ସ୍ଵତଃ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସମ୍ମାନବୋଧ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାବ ଆସିବ । ମାନବିକତାର

ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଦର୍ଶିବ । “ମନୁଷ୍ୟ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟର ଚକ୍ର ଓ ସାଥୀ, ଭାଇ ଓ କମ୍ପରେଡ୍” — ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ମୂଲ୍ୟାଙ୍କ ହୋଇ ଉଠେ ବା ଅନ୍ତରାତ୍ମା ସୁନିଶ୍ଚିତ ଧରା ହେବ ।

ସମାଜବାଦୀ ମାନବିକତା ହେଉଛି — କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନିର୍ମାଣକାରୀ ନୈତିକ ଆଇନ୍ ବା ବିଧିବିଧାନ ଧାରା ବା କୋଡ୍ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠୁ ବଳ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ । ଏହା ପ୍ରକାଶ କରେ ମାନବିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ମାନବିକ ଗୌରବ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧା ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତାରେ ପ୍ରଗତି ଆସୁଛି ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନାନୁଯାୟୀ ସମ୍ଭବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ, ଦାୟିତ୍ୱ ସଂପାଦନ, ଏଥି ସଂଗେ ସଂଗେ ଏହା ପ୍ରକାଶ କରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରତି ଆଉ ମନୁଷ୍ୟର ଲଢ଼ିନା ଓ ଅପମାନ ପ୍ରତି ଡାକ୍ତରୀ ଦୃଷ୍ଟି । ସମାଜବାଦୀ ମାନବିକତାରେ ଲୋକ-ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ସ୍ୱେଦମୟ, ସହାନୁଭୂତିମୟ, ପ୍ରକୃତରେ ‘ମାନବିକ’ ହିଁ ହୋଇ ଉଠେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ — “ମନୁଷ୍ୟତାରେ ଗଭୀର ଆତ୍ମା” ଭଳି ମାନବିକତାର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କଥା ଦେଖାଯାଉ । ‘ମନୁଷ୍ୟତାରେ’ ବିଶ୍ୱାସ ଲୋକକୁ ଉଦ୍ଧତ କରେ, ମହତ୍ କରେ, ପ୍ରାଣରେ ତାର ଅତ୍ୟନ୍ତ-ସମ୍ମାନବୋଧ, ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସ (ପାରସ୍ପରିକଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସ) ଜାଗରତ କରେ । ଏଥିପାଇଁ ଦେଖାଯାଉଛି — “ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସ” ଆଜି ସୋଭିଏତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂପ୍ରଦାୟର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଷ୍ଠୀର ଜୀବନ ଓ କର୍ମରେ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିତି ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ।

ନୈତିକ ବିଧାନ ଭାବରେ ସମାଜବାଦୀ ମାନବିକତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଠାରୁ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂପାଦନ ଦାବୀକରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜବାଦୀ ମାନବିକତା ଲୋକର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂପାଦନରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ବିଶ୍ୱାସ ସୋଭିଏତ ନିଷ୍ପାଦିତ୍ ଏ. ଏସ୍, ମ୍ୟାକାରେଙ୍କୋ କହୁଛନ୍ତି ଲୋକ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ସମ୍ମାନର ମାପ-ପରିମାପ ହେଉଛି ଲୋକଠାରୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଭାବରେ ପ୍ରାପ୍ୟ —

ଭଜପ୍ରସାଦ ମାନ ବା ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ ! ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସମ୍ମାନର ମାତ୍ରା ବା ପରିମାଣ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ ତାର ନୈତିକ ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ ବା ମାନର ମାତ୍ରା ଓ ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ । ତେଣୁ ସେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି—“ଲୋକଠାରୁ ଭଜକୋଟିର କାର୍ଯ୍ୟ (ସଂପାଦନ) ଦାବା କରିବା ଏବଂ ତାହା ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜ୍ଞାପନ କରିବା ଦୁଇଟି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କଥା ନୁହେଁ” ପ୍ରକୃତରେ ଏଦୁଇଟି ହେଉଛି ଏକ ଅନ୍ତ ଅଭିଳାଷ, ସମାନ, ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଘଟନା “ଅଉ ଅମେ ଲୋକଠାରୁ ଯାହା ଅଶାକର ବା ଯାହା ଦାବାକରୁ ତାହା ତାର ଶକ୍ତି ଅଉ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ଅମର ସମ୍ମାନ ଅଉ ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ହିଁ ପ୍ରକାଶ କରେ ଏବଂ ସେଥି ସଂଗେ ସଂଗେ ଅମର ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧା-ପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ଅଗରେ ଅମର ଦାବା ଉପସ୍ଥାପିତ କରେ । ତାହା ଉପରେ (ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ) ଦାୟିତ୍ବ ନ୍ୟସ୍ତ କରେ । ଅମେ ଏହି ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶ କରୁ ସମାଜବହୁତ କୌଣସି ଅମୋଦଦାୟକ କି ଅକର୍ଷଣୀୟ ବାହ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଅମେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶ (ନିବେଦନ) କରୁ ଅମର ସାଥୀ ଓ କମରେଡ୍ କି ପ୍ରତି—ଯେଉଁମାନେ କି ଶ୍ରମରେ ଓ ସାଧନାରେ ଅମ ସହଚ ସାଧାରଣଭାବରେ ଅଂଶିଦାର । ଅମେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶ କରୁ—ସେହିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି, ଯେଉଁମାନେ ସଜିୟ କର୍ମୀ ।

ସମାଜବାଦୀ ମାନବିକତା ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅବିରାମ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଚିତ୍ତରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରେ ! ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ଏହି ଉଦାସୀନ ଭାବକୁ ଲୋଭନ୍ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଘୋର ନୈତିକ ଅପରାଧ ବୋଲି ବିବରୁଥିଲେ । ସେ ସେଥିପାଇଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ନିଦେଶ ଦେଇଥିଲେ—ଏହି ଦୁର୍ଗାନ୍ଧିମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟିଶୀଳ ଅନାଗୁର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମଗ୍ର ଶକ୍ତି, ସମସ୍ତ ଜନସାଧାରଣ ଓ ଜନମତକୁ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ହେବ । ଅଉ, ଯେତେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ତା ଓ ସଂକଳର ସହଚ ଏହି ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଶକ୍ତିରେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବ,

ପରିଗୁଳିତ ହେବ, ସେତେ ଦ୍ରୁତରୁ ଦ୍ରୁତର ବେଗରେ ମାନବିକତା ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟ ବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ନୈତିକ ଗୁଣ ଭାବର ପ୍ରକଟିତ ହେବ ।

ଯେଉଁ ନୈତିକ ଗୁଣ ସବୁ ଅନ୍ତର୍ଗତ କେବେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଲଭିବ ନ ଥାଏ, ଅଦୃଷ୍ଟ କି ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ନ ଥାଏ, ସେହି ନୈତିକ ଗୁଣ ସବୁ ସମାଜବାଦରେ ସଂଗଠିତ ହୁଏ—ଏହା ପ୍ରଥମେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦାୟିତ୍ୱ ସଂପାଦନର କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଏଣୁ ସମାଜରେ ଯାହାସବୁ ଯେତେବେଳେ ସଂଘଟିତ ହେଉଥାନ୍ତେ, ତାହା ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଦାୟିତ୍ୱ ଅଛି—ଏହୁ କଥା ହିଁ ସମାଜବାଦରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ସୋଭିଏତ୍ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଗୃହିଣିକି ସଂଗଠନରେ ଏହି ନୂତନ ବିଭବ ଏବେ ପରିସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଛି । ଏ ସଂପର୍କରେ ମସ୍କୋର ଡାକ୍ତର ପ୍ରୋଲିଟାରି କାରଖାନାର ପିଟର ବା ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ମିତ୍ରି “ସମାଜବାଦୀ ବାର” ର. ଭି, ଯେଉଁମିଲର ଏଣୁ ଯଥାର୍ଥରେ କହୁଛନ୍ତି—“ମୁଁ ଜଣେ ସାଧାରଣ ଶ୍ରମିକ ନୁହେଁ—ମୁଁ ଦେଉଛି ସୋଭିଏତ୍‌ର ଶ୍ରମିକ । ସାଧୁ ଓ ସତ୍ୟୋପାଧିକାରରେ ସୃଜନଶୀଳ କାମକରି ଉତ୍ତମ ପାରିଶ୍ରମିକ ପାଇ ଅନ୍ୟ କେହି ସାଧାରଣ ଶ୍ରମିକ ଯେତିକି ସୁଖ ସନ୍ତୋଷ ପାଏ କେବଳ ସେତିକି କେବେହେଲେ ମୋ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ କି ହୋଇ ନ ପାରେ । ମୁଁ ଗୃହେଁ ତା’ଠାରୁ (ସେହି ସୁଖ ସନ୍ତୋଷଠାରୁ) ଅଧିକ କିଛି । ମୁଁ ଗୃହେଁ ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ସମାଜ ଅଛି ତାହା ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ସମାଜର ବିକାଶରେ ସାହାଯ୍ୟ କରବ । ମୁଁ ଗୃହେଁ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ, ଲୋକଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ବଞ୍ଚିବି !”

“ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ, ଲୋକଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ” ସୋଭିଏତ୍‌ରେ ଏହି ମନୋଭାବର ଉଦ୍ଭବ ହେଉଛି ସେହି ସମାଜ-ପ୍ରାଣିତାରୁ, ଯାହା ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଛି,—

ସମାଜ-ଜୀବନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ ଲାଗି, ସେଥି ସଂଗେ ସଂଗେ ଉପାହତ କରୁଛୁ ନିଜର ସାଥୀ କମରେଡ୍ ମାନଙ୍କର ଅତରଣ, ନିଜ ସଂପ୍ରଦାୟ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର କ୍ରିୟାକଳାପ ଓ ନିଜ ଜନ୍ମଭୂମିର ଭାଗ୍ୟ-ଗଠନରେ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦାୟିତ୍ବବହନ ପାଇଁ ।

ଏହାଛଡ଼ା ସମାଜବାଦୀ ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ମନେକରୁଛି ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ରବିନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତି ତାହାର ଦାୟିତ୍ବ ଅଛି । ସୋଭିଏତ୍ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ପୁଣି ବିକାଶ ଦିଅିଛି ସବୁଦିନ ଶ୍ରେଣୀର ବା ପୋଲିଟାଇଆନ୍ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକତା, ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ, ବିଭିନ୍ନ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମିତ୍ରତା ଆଜି ସଦୃଶ ଏବଂ ବୈପ୍ଳବିକ ମାନବିକତାର ଭାବରାଜର ମଧ୍ୟରେ । ତେଣୁ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରତି ସେମାନେ କେବେ ଉଦାସୀନ ହେବା ସମ୍ଭବ କି— ବିଶେଷରେ ଯେତେବେଳେଯାଏ ସୁନାମ ସ୍ବରୂପ ଏକ ନୂତନ ବିପ୍ଳବର ରାଜ ପଲୟଙ୍କର ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ଅଛି, ସାମାଜବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଆଜି ମିତ୍ରାମାଣ ଜାତିଗୁଡ଼ିକର ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରତି ସେମାନେ ଉଦାସୀନ ହୋଇ ରହିପାରନ୍ତେ ବା କେମିତି !

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତି ଅଟଳ ଅନ୍ତରକୁ ଦେଖିଛ ଏଭଳି ଏକ ଗୌରବମୟ ଗୁଣ ଯାହା ସାଧୁ ଆଜି ସଂଯୁକ୍ତକରୁଛି । ମସୃଣ ଆଜି ମନୋହର କରୁଛି ସୋଭିଏତ୍ ସାମ୍ୟର ନୈତିକ ଗଠନକୁ । ସତେ ଯେପରି ଏହି ଗୁଣ ଅର୍ଥାତ୍ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତି ଅନ୍ତରକୁ ଉଦ୍ଭାସିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି ସୋଭିଏତ୍ ଲୋକର ନୈତିକ ଗୁଣାବଳୀର ପ୍ରତୀକ ହୋଇ, ‘ପ୍ରତିନିଧିତ୍ବ’ କରି, ଆଜି ଗୋଟିଏ ଏକତ୍ବର ଅଣ୍ଟା ଧାରଣା ଦେଉଛି ସ୍ବସଂବନ୍ଧ ଭାବରେ—ନୂତନ ସମାଜର ନୈତିକତା ସଂପନ୍ନ ବା ନିଜମାନ ଲୋକ ସଂପର୍କରେ ଏହି କଥାର ସମର୍ଥନ ମିଳୁଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ କହିଲେ, ସୋଭିଏତ୍ ଯୁବ ସଂପ୍ରଦାୟର ଅତରଣରେ ସେହି ଯୁବ ସଂପ୍ରଦାୟର ମନୋଭାବରେ, ଆବେଗମୟ ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷାରେ ।

ଏ ସଂପର୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ହେଉଛି—୧୯୭୧ ରେ କମ୍ପ୍ୟୁମୋଲସ୍‌ସ୍‌ ପ୍ରାନ୍ତର ସଂବାଦପତ୍ରର ସାଧାରଣ ଜନମତ ସଂଗ୍ରହ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପସରୁ ପ୍ରଚ୍ଛଦିତ “ହୁମର ଏଇ ପୁରୁଷର ଲେକଙ୍କ ସଂବନ୍ଧରେ ଧାରଣା କଣ” ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ! ଏହି ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ଉତ୍ତର ଦେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜଣାଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସୋଭିଏତ ସୁନଥନର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ସାମାଜିକ ସଂପ୍ରଦାୟ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀର ଆଉ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସାୟର ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ବରୂପ ୧୭, ୫୦୦ ଯୁବକ ଯୁବତୀ—ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଥିଲେ ଜୀବନ ସଂପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗର ସମର୍ଥକ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଚରଣର ! ଏହାର ଅର୍ଥ ଉକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ଉତ୍ତରରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ତଥ୍ୟ ସବୁ ସଂଗୃହୀତ ଆଜି ସଂକଳିତ ହୋଇଥିଲା, ପ୍ରକୃତରେ ସେଥିରେ ସୂଚନା ରହିଥିଲା—ସୋଭିଏତ ଯୁବସଂପ୍ରଦାୟର ସ୍ବାର୍ଥଗତ ଆଗ୍ରହ ଅନାଗ୍ରହ, ଆବେଗ ଓ ଆଦର୍ଶ ଦେଇ ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ ବା ଚାନ୍ଦିନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର, ବିଚାରଯୁକ୍ତ ସତ୍ତ୍ବ ବା ମତାମତର ।

ଅଧିକାଂଶ ଉତ୍ତରରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା—ଦେଶର ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସେବାରେ ଆସୁନଯୋଗ କରିବା ହିଁ ସୋଭିଏତ ଯୁବସଂପ୍ରଦାୟର ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ପୁରୁଷର ଦାୟାଦମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଅଭିଳାଷ । କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ର ମହନୀୟ ଆଦର୍ଶର ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରେରଣାରେ ସେମାନେ—ଏଣୁ ବିଭିନ୍ନ ପନ୍ଥାରେ ଏହି ଅଭିପ୍ରାୟକୁ ନିଜର ବାସ୍ତବ ଓ ସାର୍ଥକ କରିବାରେ ବ୍ରତୀ । ସେମାନେ ଛିରନିଶ୍ଚୟ ଯେ ନିଜର ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ସେମାନେ ହାସଲ କରିବେ, ନିଜର ରବିଷ୍ୟତ ହବ୍ୟରେ ପୁଣି ନିଶ୍ଚିତ ସେମାନେ ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଉକ୍ତ ଅନୁସନ୍ଧାନ ବା ଜିଜ୍ଞାସା ଯୋଗେ ଆହୁରି ବିଶଦ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା—ଆମ ଯୁବସଂପ୍ରଦାୟର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ନୈତିକ ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି, ନୈତିକ ବିଭାବ ସବୁ, ଦେଶପ୍ରେମ ସହିତ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ରହି,—ଏହିଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରକଳ

ଇଚ୍ଛା-ଶକ୍ତି ସୁଦୃଢ଼ ଧୀରତା, ଅଟଳ କର୍ମ-ପ୍ରବଣତା, ଗଭୀର ସାହସିକତା, ଅମିଶ୍ର ସାଧୁତା ଓ ନିର୍ମଳ ସାଧୁତ୍ବ ବା କମରେଡ୍‌ପଣ ଭଳି ନୈତିକ ଗୁଣ-ଗଣି ରୂପରେ ।

ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶତକଡ଼ା ୫୦ ଜଣ ସ୍ବବିବେଚନାର ସହ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ,— ସୋଭିଏତ୍ ଯୁବ ସଂପ୍ରଦାୟର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସବୁ ହେଉଛି—ଉଚ୍ଚ କୋଟିର ମତାଦର୍ଶମୂଳକ ନୀତିପ୍ରତି ଆକ୍ରନ୍ତ ଓ ନିଷ୍ଠା, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆଦର୍ଶ ଓ କର୍ମ ପ୍ରତି ପ୍ରଗାଢ଼ ଅନୁରକ୍ତି, ସାଧାରଣ ସ୍ଵାର୍ଥ ସକାଶେ ସମସ୍ତ ବାଧାବିଘ୍ନ ଅବିଚଳ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରବଳ ପ୍ରୟାସ । ବିପୁଳ ଓ ବ୍ୟାପକ ଡିୟାଣୀଲତା, କର୍ମଠିଆ ଆଦର୍ଶ ଓ କର୍ମ ଲାଗି ଉନ୍ମାଦନା ଓ ଉତ୍ସାହ ।

ଏ ସବୁ ସହିତ ସେମାନେ ଆଉ କେତୋଟି ରୂପଗୁଣଗତ ବିଶେଷ ଓ ବିଶିଷ୍ଟତା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ବ ଆଶେଷ କରୁଥିଲେ । ସେ ସବୁ ହେଉଛି, ଜ୍ଞାନ ଅଦ୍ବରଣ ଲାଗି ତୃଷ୍ଣା, ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ସତୋଷ ନିବିପଟ ମନୋଭାବ, ସମସ୍ତେବାଦ ପ୍ରତି ଅନୁଗତ୍ୟ, ଯାହା ନୂତନ ତାହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଅବିରାମ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା, ଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରସନ୍ନ ମନୋବୃତ୍ତି, ସ୍ବଳ୍ପ ସୁନିର୍ମଳ ଗୃହସ୍ଥିକ ଶାନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ତର୍ଜାତିକତା ପ୍ରତି ନିବିଡ଼ ଅନୁରାଗ—ସ୍ଥୂଳରେ କହିଲେ ସେ ସବୁ ହେଉଛି ସୋଭିଏତ୍ ଯୁବ-ସଂପ୍ରଦାୟର ନୈତିକ ରୂପ ଓ ସଂଗଠନର ପରିଚୟ ।

ଲକ୍ଷଣୀୟ ହେଉଛି—କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଲୋକ ଯେଉଁଲ ଭାବରେ ଉପଯୋଗୀ ଓ ଉଚିତ ବିବେଚନା କରିବ ସେହିଭଳି ଧାର୍ମରେ ନିଜର ରବିଷ୍ୟତ ଗଠନ କରିପାରିବ ।—ସମାଜ ଦଗରୁ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କେବଳ ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରସ୍ତରେ ହାସଲ ହୋଇଥିବା ନିକାଶ ଦ୍ଵାରା ଯାହା ସୀମାବଦ୍ଧ ରହିବା ଏହାର ଅର୍ଥ ଅବଶ୍ୟ ନୁହେଁ—କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌କୁ ଯାହାକାଲର ଅସ୍ଥାୟୀ

ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ଜାତିନିୟମର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଧାରା ବା ମୂଲ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ । ବିକାଶର ପ୍ରଭା ଯାହା ଦେଖି ପଛେ ସାମାଜିକ ଜାତିନିୟମର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଧାରା ବା ମୂଲ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ନୈତିକ ଧାରା ବା ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ସେହିଭଳି ସାମାଜିକ ସଂପର୍କକ୍ଷେତ୍ରରେ ସମସ୍ତ ଯୋଗାଯୋଗକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବ । ତେବେ ବାଧ୍ୟବାଧକତାମୟ ଅଇନ୍ ବା ବ୍ୟବସାୟନଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟାପକତା ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟନ ଭୂମିକାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବ । ଲୋକଙ୍କ ମନୋରାଜ୍ୟରେ ଓ ଅନ୍ତରାଳରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର ଅନେକ ଅବଶେଷ ରହିଛି । ସେ ସବୁକୁ ଦମନ କରିବା ଲାଗି ନିଷେଧାତ୍ମକ ବ୍ୟବସାୟନ, ଅଇନ୍ କାନୁନ୍ ଧାରା ପ୍ରଚଳିତ ରହିଛି, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ କିନ୍ତୁ ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋପ ପାଇଯିବ । କେବଳ ଯେ ଘୌଙ୍ଗିଆରୀ ଅଦାଲତ ଓ ଅଇନ୍‌କାନୁନ୍‌ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧାରା ଉପଧାରା ସବୁ (ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସାୟନର ବିଶେଷ ପ୍ରଣାଳୀରୂପେ ଥିବା ଅଇନ୍ ମାନ) ରଦ୍ଦ ହେବ, ତାହା ନୁହେଁ, ନୈତିକ ବ୍ୟବସାୟନ (କୋଡ୍) ର ନିଷେଧାତ୍ମକ ଧାରାଗୁଡ଼ିକର ବିଲୁପ୍ତ ଘଟିବ ।

କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନିର୍ମାଣକାରୀର ବ୍ୟବସାୟନରେ ଏଭଳି ଅତି ଆବଶ୍ୟକତା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ଧାରାମାନ ରହିଛି,—ଯାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ, କମରେଡ୍-ସୁଲର ବା ସାଥୁଡୁପୁଣ୍ଡି ପାରସ୍ପରିକ ସାହାଯ୍ୟ-ସହଯୋଗ ଭଳି ଉତ୍ତମ ନାଗରିକତା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାତ୍ମକ ନିଷ୍ପତ୍ତିତାତ୍ମକ ଜାତିନିୟମର ମୂଳାଙ୍କ ବା ଧାର ଉପଧାର ଉପରେ ହିଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଏ ଏବଂ ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତହିଁରେ ଏଭଳି ନିଷେଧାତ୍ମକ ଜାତିନିର୍ଦ୍ଦେଶମାନ ରହିଥାଏ ଯାହା ଅନ୍ୟର ଅଣୁମତି ବିନା ନ ଘଟାଇବା ପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରେ । ତେଣୁ ନୈତିକ ବ୍ୟବସାୟନ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକରେ ସୁଖଭାବରେ ବୁଝାହୋଇଛି—“ଆପୋଷ୍ଟ୍ରଫିକ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ହେବ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ,

ପରୀକ୍ଷାପୁରୀ, ଅସାଧୁତା, ଅସଦାଚାର, ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ ପାଇଁ ପୁରୀଧାରଣ ପୁରୀଧାବାଦ ଓ ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟତା ବା ଅର୍ଥଲୋଭପତା ବିରୁଦ୍ଧରେ” ! ଲୋକଙ୍କର ମନୋରାଜ୍ୟରୁ ଓ ଅତରଣସେବରୁ ଅନ୍ତତର ଅବଶେଷ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦୂରୀକୃତ ହେଲେ ଆଉ ଅବଶ୍ୟ ଏଭଳି ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କ ବା ଧାରାର ଅବଶ୍ୟକତା ରହିବ ନାହିଁ । ଏ ସପର୍କରେ ସୁରଣ କରାଯାଇପାରେ ଏଝେଲସ୍ “ତୁମର ଚୋର କରବା ଉଚିତ ନୁହେଁ”—ଏହି ନିଷେଧାତ୍ମକ ଶ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅନୁଶାସନକୁ କିଭଳି ଭାବରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଦେଖିଥିଲେ ! ଏଝେଲସ୍ କହିଥିଲେ—କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ରେ “ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁସାରେ ବନ୍ଧନ” ଏହି ନୀତି ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ଗୌର୍ବ-ବୃତ୍ତିର ସମସ୍ତ କାରଣ ଲୋପ ପାଇବ । ତେଣୁ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ନୀତିବିଦ୍ ନୀତିବାଚୀଣ “ତୁମର ଚୋର କରବା ଉଚିତ ନୁହେଁ” ଏହି ଅନୁଶାସନବାଣୀ ଯୋଗଣା କରିବାକୁ ସାହସ କରିବେ, ସେ ସମ୍ଭବ୍ୟ ସମାଜର ଉପହାସର ପାତ୍ର ହେବେ ।

କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ରେ ଲୋକଙ୍କର ‘ସଚେତନତା’ର ସ୍ତର ଏଭଳି ଏକ ଉଚ୍ଚତର ଅବସ୍ଥାରେ ଉପନୀତ ହେବ ଯେ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ଅତରଣକୁ ଆଉ ସମାଜର ନୀତିନିୟମ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବ ନାହିଁ ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନର ନିଷ୍ପତ୍ତିତାତ୍ମକ ବା ଅସ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କ (ନର୍ମସ୍-norms) ବା ଧାରାଗୁଡ଼ିକ ଆଦୃଷ୍ଟ ବିକାଶ ଲାଭ କରିବ । ଅଧିକ ନୈତିକ ପ୍ରଗତିର ସଙ୍କେତ ରଖି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଜୀବନ ପ୍ରଣାଳୀର ଶାନ୍ତିନୀତି ସବୁ ସମ୍ପନ୍ନ ନିତ ବା ଏକକୃତ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ତେବେ ଧରିନିଆଯାଇପାରେ ଯେ ନୈତିକ ପ୍ରଗତି ମୁଖ୍ୟତଃ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ନୀତିନିୟମ ବା ଆଇନ୍ କାନୁନ୍‌ର ପରିସରକୁ ବିସ୍ତୃତ କରିବା ଦିଗରେ ବିକାଶଲାଭ କରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତରେ ଏହାର ସମସ୍ତ ବିକାଶର ଦୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭଣ୍ୟ ହେବ— ଲୋକଙ୍କର ନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସମ୍ଭାବ ଆଉ ସଚେତନ ପ୍ରକାଶ

ସକାଶେ, ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ “ଅର୍ଥନୈତିକ ଲୋକ” ଯେଉଁ ଲୋକରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବିଚାର, ସେହିଭଳି ଲୋକରେ ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତର ରୂପରେଖ ରଚନା କରିବାପାଇଁ ସୁଯୋଗ ପାଇବ ।

ଅଧୁନକ ରୁଜୋୟା ସମାଜର ମତାଦର୍ଶ ସମ୍ପର୍କୀୟ ପ୍ରଚଳିତ ମତାମତ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ମତ “ନୈତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା”ର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେବାକୁ ଯାଇ କହେ—ନୈତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା ହେଉଛି ସମାଜ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରୁ ମୁକ୍ତି । ଏଭଳି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଲୋକଙ୍କୁ ଯେ କେବଳ ବିରାଡ଼ରେ ବିରାଟରେ ପକାଏ, ଏହା ନୁହେଁ, ନୈତିକ ସ୍ଵାଧୀନତାର ପ୍ରକୃତ ମର୍ମ-ଗ୍ରହଣରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୁଏ । କାରଣ ଏହା ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଏ ନାହିଁ—ଲୋକ ସମାଜରେ ଜୀବନଧାରଣ କରି ରହିବ, ତଳପ୍ରଚଳ ହେବ, ଅଥଚ ସମାଜପ୍ରତି ତାହାର କୌଣସି ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ଵ ରହିବ ନାହିଁ—ଏହା ଏକାକେଲକେ ଅସମ୍ଭବ; ଅଯୌକ୍ତିକ ଯତିକାରକ କଥା ।

କିନ୍ତୁ ନୂତନ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିଜୟ ହାସଲରେ ହିଁ ଏହିଭଳି ବିପତ୍ତିନକ ଦୃଷ୍ଟିଶୀଳ ମତାମତମୂଳକ ବାଧାବିଘ୍ନ ସବୁ ଦୂରୀକୃତ ହେବ । କାରଣ, ସମାଜବାଦରେ ଲୋକ ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ-ସପତ୍ନିଜନିତ ସମ୍ପର୍କ ଦ୍ଵାରା କଳ୍ପିତ ହୁଏନାହିଁ କି ବିକୃତ ହୁଏନାହିଁ । ତେଣୁ ସେଥିରେ ଜଣକର ସ୍ଵାଧୀନତା ଅନ୍ୟ କାହାରି ସ୍ଵାଧୀନତାକୁ ବିପନ୍ନ କରେ ନାହିଁ କି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନତା ଉପରେ ଆଞ୍ଚ ଆଶେ ନାହିଁ । କୌଣସି ଲୋକ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୁଯୋଗ ନେଇ ସେଥିରୁ ଫାଇଦା ଉଠାଇ ବିକାଶ ଲାଭ କରେ ନାହିଁ—ତାର ବିକାଶ ପ୍ରକୃତରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ସାଥୀକ ହୁଏ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସହାୟତାରେ, ସପ୍ରଦାୟ ଗୋଷ୍ଠୀ, ଅର୍ଥ ସମଗ୍ର ସମାଜର ସାହାଯ୍ୟରେ । ମାର୍କସ ଆଉ ଏଙ୍ଗେଲସ୍ ତେଣୁ ଯଥାର୍ଥରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି—“ପ୍ରକୃତ ସମାଜ ବା ସପ୍ରଦାୟ ବା ଗୋଷ୍ଠୀରେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜର ସମ୍ପର୍କ ସହଯୋଗ ଦ୍ଵାରା ସେହି ସମ୍ପର୍କ-ସହଯୋଗର ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସ୍ଵାଧୀନତା ଲାଭ କରନ୍ତି ।”

ସମାଜବାଦରେ ଅବାଧାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଲୋକ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଏ । ତେବେ ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସହିତ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱେ ସ୍ୱାର୍ଥର ସଙ୍ଗତ କେତେଦୂର ଓ କିଭଳି ଭାବରେ ରହୁଛି—ଏହା ଅବଶ୍ୟ ତାକୁ ସବୁପ୍ରଥମେ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହି ଉପଲବ୍ଧ ଉପରେ ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା-ଉପଭୋଗ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର ରଖେ । କାରଣ, ତାର ଅଭରଣ ଉପରେ ସମାଜର ପେଟି ଦାବା ବା କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ରହେ, ତାହା ବାହାରୁ ଆସେପିତ, ସମାଜ ବହୁତୁଳ କିଛିର ବଳପ୍ରୟୋଗ ନୁହେଁ । ତାହା ସେହି ଲୋକର ସମ୍ମତି, ସ୍ୱୀକୃତି ଅର୍ଥ ଅଭିପ୍ରାୟକୁ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି କରେ । ନିଜର ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ, ଅତୁଟ ଅସ୍ଥା, ଅତି ପ୍ରବଳ ଅଭିଳାଷ ଯୋଗେ, ନିଜ ବିବେକର ଦାବା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଯୋଗେ ସେ ନିଜର ସ୍ୱୀକୃତି, ସମ୍ମତି ଅତି ଇଚ୍ଛାରେ ହିଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନୈତିକତାର ‘ମୂଲ୍ୟାଙ୍କ’ ବା ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ଧାରାଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୱୟରଣ କରେ । ବୁଝି ବୁଝି ସାମାଜିକ ସ୍ୱାର୍ଥ ସହିତ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସଙ୍ଗତ ଅଟେ, ତାକୁ ଅସୁଗ୍ରହ ଭାବରେ ରକ୍ଷା କରେ । ତେଣୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ପରିମାଣରେ ଅଭରଣଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସେ ଉପଭୋଗ କରେ । କାରଣ, ସମାଜ ତାର ଭଲ ଲୋକକୁ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ; ସୁଯୋଗ ପାଏ ।

ଏହା ନିଧାର୍ଯ୍ୟ ଯେ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମରେ ସମସ୍ତ ସ୍ୱାଧିକାର ଦାୟିତ୍ୱ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ସମସ୍ତ ପ୍ରଥା ଓ ପଦ୍ଧତିର ସମସ୍ତ ନୀତିନିୟମର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କ ବା ଧାରା ଗୁଡ଼ିକରେ ମିଶିଯାଇ ଏକତୃତ ହୋଇଯିବ—ନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା କ୍ରମୋନ୍ମତ୍ତର ପଥରେ ଗଢ଼ି କରିବ । ଏହା ପୁଣି ସତ୍ୟ ଯେ ନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଗ୍ରଭେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲୋକର ନୈତିକ ଗୁଣ ସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ହେବ—ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ନୂତନ ସମାଜର ଲୋକକୁ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ନୈତିକତା ସପେକ୍ଷ । ନୀତିବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଇ ନୈତିକତା କରିବା ବା ସେପରି ଅଭିହିତ କରିବା ଆଦୌ ଅପୌକ୍ତିକ ହେଉନାହିଁ ।

ଉଚ୍ଚକୋଟିର ନୀତିବାନ୍ ଲୋକ ଗଠନ

ସଦାଞ୍ଜୀନ ଭାବରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜ ନିର୍ମାଣର ସମୟରେ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ-ନିର୍ମାଣକାରୀ ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନର ଭାବଧାରାରେ ସୋଭିଏତ୍ ଜନସାଧାରଣକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ଓ ଶିକ୍ଷିତ କରିବାକୁ ହେବ,— ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜ ଅଜ୍ଞ ଏହି ମହାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ସମ୍ମୁଖୀନ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଏଣୁ, ସୋଭିଏତ୍ ସମାଜକୁ ଦେଖିବାକୁ ହେଉଛି—

ପ୍ରଥମରେ—ନୂତନ ସମାଜର ନୈତିକ ଧାରା ବା ସୂକ୍ଷ୍ମଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ଲୋକଙ୍କର ଗଭୀର ଆତ୍ମା-ଭିତ୍ତି ଦୃଢ଼,—ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଦ୍ଵିତୀୟରେ—ଲୋକଙ୍କର ନୈତିକ ବିଶ୍ଵାସ ଯେପରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ନୈତିକ ଆବେଗରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୁଏ । ତୃତୀୟରେ—ଏହି ନୈତିକ ବିଶ୍ଵାସ ଓ ନୈତିକ ଆବେଗର ଭିତ୍ତିରେ ଯେପରି ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ଅତରଙ୍ଗିତ ଅଭ୍ୟାସ ବା ଶାନ୍ତିମୟ ସବୁ ଗଠିତ ହୁଏ ।

ଏ ସଫର୍କରେ ଅତି ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଛି—ନୈତିକ ମାନ ବା ଖ୍ୟାତି ସବୁ ଯେପରି ଅତି ଶୀଘ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଶ୍ଵାସରେ ପରିଣତ ହୁଏ—କାରଣ ଲୋକ ମନରେ ଯଦି କୌଣସି ଏକ ବା ଏକାଧିକ ନୈତିକ ମାନର ସଠିକତା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତା ବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ ନୁହେଁ, ଏବଂ ସେହି ନୈତିକମାନ ଏଣୁ ତାହା ମନରେ ଦୃଢ଼ ଆତ୍ମାରେ ପରିଣତ ନ ହୁଏ ତେବେ ବାହାରର ବଳପ୍ରୟୋଗ ବିନା ସେ କେବେହେଲେ ସ୍ଵତଃ ସେହି ଏକ ବା ଏକାଧିକ

ନୈତିକ ମାନ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଯିବନାହିଁ ଅଗ୍ରସ୍ଥ ଏ ଅଗରର ଦେବନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷକୋଟିର ନାତିମାନ୍ ଲୋକଗଠନର ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଭାଗର ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ଦେଉଛି—ଇନ୍ଦ୍ରଯାନୁରୁଦ୍ଧର ସଂସାର ବା ଇନ୍ଦ୍ରଯୁ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ସାଧନ । ନୈତିକତାର ବିଶେଷ ଗୁଣଗଣ ଦ୍ଵାରା ସାମାଜିକ ଚେତନା ରୂପରେ ଏହା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୁଏ । କାରଣ ନୈତିକତା ମନୁଷ୍ୟର ମସ୍ତିଷ୍କ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରଯୁ ବା ଇନ୍ଦ୍ରଯାନୁରୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇପାରେ । ସେ ସବୁକୁ ଅଛନ୍ଦ କରପାରେ । ତାର ଶକ୍ତି ନିହତ ରହେ, ଅତରଣଗତ ନାହିଁ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମ୍ୟକ ଜ୍ଞାନ ଓ ଉପଲବ୍ଧ ସହିତ ସେହି ନାତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରଯାନୁରୁଦ୍ଧର ବା ଇନ୍ଦ୍ରଯୁ ଗୁଡ଼ିକର ଅଜ୍ଞାତୀ ସଂଯୋଗ, ଅତି ଦୃଢ଼ ସନ୍ନିଶ୍ଚରେ ।

ଉଚିତ ଅତରଣଗତ ଅଭ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ସଂପର୍କରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ଦେଉଛି । କାରଣ ଏହି ଅଭ୍ୟାସ-ଗୁଡ଼ିକ ସଂଗଠିତ ହେଲାପରେ ଏହାହିଁ ସବୁ ଲୋକର ନୈତିକ ଆଗୁର ବଗୁର ତଳଣି ଓ କରଣି ଲାଗି ଅତି ବିଶ୍ଵାସ ଯୋଗ୍ୟ ଗ୍ୟାରେଫି ବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ନୈତିକ ମାନ ବା ଶ୍ଵାଶ୍ଵାର୍ଥ ଗଠନର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ଲେନିନ୍ ବାର'ବାର ଗୁରୁତ୍ଵ ଦେଉଥିଲେ । ପୂରାତନ ଅଭ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକର ନାସ୍ତିମୂଳକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ସେ ଯେ କେବଳ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଅବହତ ଥିଲେ, ନୁହେଁ, ସେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ ଏବଂ ଜାଣିଥିବାରୁ ବାର'ବାର ଜୋର ସହିତ କହୁଥିଲେ—କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଅତରଣକୁ ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ କରିପାରିବା ଅତି ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଦର୍ଶାଉଥିଲେ—ଅମ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟନିଜମକୁ ସେହିଭଳି ଏକ ପଦ୍ଧତି ବା ପ୍ରଣାଳୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସଂଗତ ହେବ, ଯେଉଁଭଳି ପ୍ରଣାଳୀରେ କି ଲୋକେ ବାଧାବାଧକତାକାରୀ ବିଶେଷ ଧରଣର ଗାସନତାଲିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିନା ନିଜେ ନିଜେହିଁ ସାଧାରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପାଳନରେ ଅଭ୍ୟାସ

ହୋଇଉଠିବେ ।” ସେ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ସ୍ଵରୂପରେ—ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ସଚେତନ ଦୃଷ୍ଟି-ରଙ୍ଗୀ ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହେବା ଉଚିତ । ଆଉ “ସମସ୍ତେ ଜଣକ ପାଇଁ, ଜଣେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ” ଏହି ଆଦର୍ଶମୂଳକ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ବା ପ୍ରବଚନ ଏବଂ ଅନ୍ତର ଅନେକ ଆଚରଣ-ସଂହାର ନୀତି ଓ ଖ୍ୟାତ୍ୟାତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସରେ ଦୋରସ୍ତ ହୋଇଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେତେବେଳେ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ସମାଜର ନୈତିକ ଖ୍ୟାତ୍ୟାତ୍ୟ ବା ମାନ ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗେ ଠିକ୍‌ମତେ ଅନୁଗୃହୀତ ହେବ, ସେତେବେଳେ ସମାଜ କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌କୁ ଗଢ଼ି କରିବାପାଇଁ ଯଥାର୍ଥରେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ଉଠିବ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା କରାଯାଇପାରେ—ସଙ୍ଗଠନ ଭାବରେ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ନିର୍ମାଣ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକ ଉପରେ ସମାଜର ଦାବା ଓ ଦାୟିତ୍ଵ ଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ମାନ ବା ଖ୍ୟାତ୍ୟାତ୍ୟର ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ତାହା ଲୋକର ଅଭ୍ୟାସରେ ହିଁ ପରିଣତ ହେବ ।

ତେବେ ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଦିଗରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅଛି । ବିଶେଷ ଭାବରେ ନୈତିକ ଅଭ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକ ସଂପର୍କରେ ଅଳ୍ପ କୁସଂସ୍କାର ଓ ବିରୁଦ୍ଧଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଧମୂଳ ଧାରଣାମାନ ରହିଛି । ଏହି ଦେହରୁ କେତେକ କହୁଛି ଲୋକର ବିଶ୍ଵାସ ବା ଆଶା ତାର ନୈତିକ ଅଭ୍ୟାସର ବହୁତୁତ । ଆଉ ତାର ନୈତିକ ଅଭ୍ୟାସ ତାକୁ ‘ସ୍ଵୟମାଗୁର’ (*autonomism*) ଆଡ଼କୁ ଦେଇଯାଏ ।” ତେଣୁ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ସଚେତନ ଓ ନୀତିନିଷ୍ଠ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟୟୁଧପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତା ଗଠନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସଗଠନ ଓ ଅଭ୍ୟାସର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ଉପରେ ଜୋର୍ ଦେବାକୁ ହେବନାହିଁ, ପ୍ରକୃତରେ କହିଲେ ଅଭ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକର, ବିଶେଷରେ ଜଟିଳ ମନସ୍ତାତ୍ଵିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହଜ ଜଡ଼ିତ ଅଭ୍ୟାସ ସବୁର, ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତ ବୁଝି ନ ପାରିଲେ ଏହିଭଳି ରମାୟକ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟିହୁଏ ।

ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସତ, ଅଭ୍ୟାସରେ କେତେକାଂଶରେ ସ୍ଵୟମାଗୁର ଥାଏ । କ୍ରିୟାକର୍ମୀ ସଂପାଦନରେ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ପ୍ରକାଶ

ପାଏ । ଦାର୍ଶନିକ ହୁଗେଲ ଥରେ କହୁଥିଲେ—ଏହିଭଳି ଧାରଣାର ମଝି ଦେଉଛି, ସଚେତନ ତ୍ରିୟାଶୀଳତା ତାର ବିରୁଦ୍ଧବାପନ ଅଚେତନ ଯାନ୍ତ୍ରିକତାମୟ ତ୍ରିୟା ସହୃଦ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ମେଥୁପାର୍ଲି ଯାହା ବିଶିଷ୍ଟ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ତାହା ଅତ୍ୟଳ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ—ପ୍ରାୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏନାହିଁ କହିଲେ ତଳେ । କିନ୍ତୁ ଯାହା ସାଧାରଣ ବା ସାମାନ୍ୟ ତାହା ସମ୍ମୁଖକୁ, ଉପରଭାଗକୁ ବା ବାହାରକୁ ଅସେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ—ଆମେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଲେଖି-ପଢ଼ି ଶିଖୁଁ, ସେତେବେଳେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଣ୍ଣର ସଙ୍କେତ ବା ପ୍ରତୀକର ରୂପ ବିଭବ ଆମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼େ—କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଧାର୍ଯ୍ୟବାହକ ଅଭ୍ୟାସ ଫଳରେ ଆମେ ଲେଖାଲେଖି ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ନିପୁଣ ହୋଇଯାଉ, ସେତେବେଳେ ଅସର ବା ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର “ସାଧାରଣ ସମନ୍ତ” (General whole) ବା ସମଗ୍ରତା ହିଁ ଆମ ଆମ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଯାହା ବିଶିଷ୍ଟ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏକକ ବା ଅଂଶ ତାହା ସହଜରେ ଆମ ଦୃଷ୍ଟିପଥକୁ ଆସେନାହିଁ । ତେଣୁ “ଅଭ୍ୟାସ” କେବଳ ସ୍ବୟମାଗୁର ବା ଅଟୋମ୍ୟାଟିଜ୍ମ ସହୃଦ ସଂପୃକ୍ତ—ଏହି ଧାରଣା ସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । କ୍ରମାଗତ ପୁନରାବୃତ୍ତି ଓ ଅନୁଶୀଳନ ଠିକ୍ ହୁଏ, ଅଭ୍ୟାସ ମଂକେତ ଦିଏ ଚେତନାର—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ତ୍ରିୟାଶୀଳତାର—ବା ସଚେତନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନର ।

ଅଭ୍ୟାସ ସବୁ ପେଟେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜଟିଳ ହୁଏ, ସେଗୁଡ଼ିକର ଠେନ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଚେତନାର ଭୂମିକା ସେତେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରବଳ ଓ ବ୍ୟାପକ ହୁଏ । ସ୍ବାଭାବିକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ବବିତମାନେ ଚେତନାର ଏହି ଭୂମିକା ସଂପର୍କରେ ତଳ ତଳ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେଣି, ନୈତିକ ଅଭ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତି, ରୂପଗୁଣଗତ ବିଶିଷ୍ଟତାକୁ ସବୁ ଆବିଷାର କଷ୍ଟ ସେମାନେ ଦର୍ଶାଇଲେଣି, ନୈତିକ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଶକ୍ତିରେ ଗଠିତ ହୁଏନାହିଁ—ଏଣୁ ଯାନ୍ତ୍ରିକ-

ସଙ୍ଗଠନ ନୁହେଁ କି ଯାଲିକ ଶାଳରେ କ୍ରିୟାଶୀଳ ସ୍ୱୟମାଗ୍ରର
 ନୁହେଁ—ସେସବୁ ଅଳ୍ପ ସଚେତନତାର କ୍ରିୟା । ଅଳ୍ପସମ୍ଭା ଭାବରେ
 ସଚେତନ କ୍ରିୟା, ଅଭ୍ୟାସ ବା ଅଭ୍ୟାସଗତ ନୈତିକ କ୍ରିୟାକର୍ମ ସବୁ
 ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତା ଓ ଭାବନା, ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତିର ଉପଲବ୍ଧ ଏବଂ
 ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରକୃତି ସହଜ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଚରଣର
 ବିଭିନ୍ନ ଧାରା ଓ ଧରଣର ନମନାୟ, ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଗୁପ୍ତ । ଉଦାହରଣ-
 ସ୍ୱରୂପ ଦେଖିଲେ ଅଳ୍ପ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅଭ୍ୟାସ ଭଳି
 ଅଭ୍ୟାସ ଠାରୁ ବିପକ୍ଷତ ଭାବରେ ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ଠିକ୍‌ରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
 କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସୂଚକ ହୁଏନାହିଁ । ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ—ଲୋକର
 ଆଚରଣରେ ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନ ସବୁ ଅକ୍ଷୟରେ ଅକ୍ଷୟରେ ପାଳିତ ହେବା
 ଭାବେ କି ନୁହେଁ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଦେଇ ଅଥବା ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ଦ୍ୱିଧା
 ସଂକୋଚରେ ନୈତିକ ଅଭ୍ୟାସ ସବୁ ଲୋକର ମନକୁ ଭାଗ୍ୟାନ୍ତ
 କରେନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ନୈତିକ ନୟମ
 ସବୁ କିଭଳି ଭଲଭାବରେ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ହେବ, ଏହି ସଂପର୍କରେ ଭିତ୍ତି
 ପଥ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଲୋକର ସମସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ସମସ୍ତ ମନୋଯୋଗ
 ଆକର୍ଷିତ ହୁଏ ।

ଲୋକର ନୈତିକ ଗୁଣାବଳୀର ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ ବା ପ୍ରଶଂସା-
 ଜନକ ବିଶ୍ଳେଷ ପାଇଁ ଅଭ୍ୟାସ ସବୁ ହେଉଛି ଅଳ୍ପ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ହେଉ
 ବା ବିରୁଦ୍ଧ । କାରଣ ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗେ ପୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶାଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ
 କରିବାର ମୌଳିକ ସାଗଠନିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଯୋଗେ ନୈତିକ
 ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନ୍ତରୁତ ସବୁ ବାସ୍ତବ ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ଆଚରଣର
 ଅଙ୍ଗୀକୃତ ହେଲେ ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ ନୈତିକ ଗୁଣାବଳୀରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।
 ଏଥିପାଇଁ, ଭିତ୍ତିକୋଟିର ନୀତିମାନମାନୁଷ୍ୟ ଗଠନର ପ୍ରଶ୍ନ
 ଯେତେବେଳେ ଉଠେ, ସେତେବେଳେ ଅଭ୍ୟାସମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ
 ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ସୋରଏତ୍ରେ ବାସ୍ତବ ଅବସ୍ଥା ହିଁ ଅଳ ନୈତକ ଶିକ୍ଷା ସମେତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରକୃତରେ ବନ୍ଧୁ-ସାପେକ୍ଷ ଭିତ୍ତିପ୍ରତି ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ମୋଟେ ଉପରେ ସମାଜବାଦୀ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଷ୍ପତିଭାବରେ ସମାଜବାଦୀ ଚେତନାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେଉଛି— ଏହାହିଁ ବନ୍ଧୁ-ସାପେକ୍ଷ ଭିତ୍ତି । ଏହାକୁ ହିଁ ଅଗ୍ରସ୍ଥ ବା ମୂଳ କର ଲୋକକୁ ସଚେତନ କରି ଗଢ଼ିବା ଦିଗରେ ସାର୍ଥକତାର ସହ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ-ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ସମ୍ଭବ ହେଉଛି ।

ଲୋକମତ ହେଉଛି ଶିକ୍ଷାର ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସ୍ତ୍ର ବା ଉପାୟ । ଶାସନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଆଇନ୍‌କାନୁନ୍ ବା ବ୍ୟବ୍ୟବସ୍ଥା ଅପେକ୍ଷା ଏହା ଲୋକଙ୍କ ଆଚରଣକୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଭାବିତ କରେ । ତେବେ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି—ଶାସନତାତ୍ତ୍ୱିକ ବ୍ୟବ୍ୟବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ‘ବ୍ୟକ୍ତି’ ବା ‘ଲୋକ’ ହେଉଛି ଏକ ଆଧାର ବା ବସ୍ତୁ ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ସମୁଦାୟ ସହିତ ସେ ଘନସ୍ଥ ଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ସେହି ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ସମୁଦାୟ ପ୍ରତି ସେ ତାହାର ନିଜର ଆଚରଣ ଘେନି ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ଭାଳି ହୋଇ ରହିବା ଭଳି ତଥ୍ୟଟିଏ ବା ବିଷୟଟିଏ ବି ନୁହେଁ । ଏଣୁ ତାହା ଉପରେ ଶାସନତାତ୍ତ୍ୱିକ ବ୍ୟବ୍ୟବସ୍ଥା ମାନ ପ୍ରକୃତରେ ଉପଯୋଗି ଶିକ୍ଷାଗତ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାକୁ ଅସମ୍ଭବ, ଏବଂ ଅସମ୍ଭବ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ମଧ୍ୟ । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଦେଖିଲେ—ଲୋକମତ ହିଁ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ସମୁଦାୟର ଏଣୁ ସମାଜର ମଧ୍ୟ । ଦାବା ଓ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରେ । ନିଜର ପ୍ରୟୋଜନକୁ, ପ୍ରୟୋଜନ-ବୋଧକୁ ପ୍ରକଟିତ କରେ । ଏଣୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ସମୁଦାୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଯଦି ଅପୋଗ୍ୟ ଆଚରଣର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ତେବେ ତାହା ଶୁଣ, ଶେଷ, ଘୃଣା, ନିନ୍ଦା ଆକାରରେ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ବା ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ଆଦାତ ଦେଇ ଲୋକର ଚେତନା ଓ ଆବେଗ ଉପରେ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଏ ଏବଂ ଏହା ଆଦୌ ଅସ୍ୱାଭାବିକ

ଦୃଢ଼ନାହିଁ—କାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଦେଉଛି ସାମାଜିକ ଜୀବ । ମେ ତାର
ଚକ୍ରବାକ୍ସ, ସାଥୀସ୍ବଜନ, କମ୍ବେଡ଼୍ ପ୍ରଭୃତିକୁ ବେଶାନ୍ତର କରି,
ସମାଜର ମତାମତ ପ୍ରତି ଚର୍ଚ୍ଚିତ ନା କରି ରହିପାରିବ ନାହିଁ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ଦେଉଛି—ନନ୍ଦା, କୁସା,
ରାମ୍ବନା, ଦୁଶା ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟତୀତ ସ୍ବେଦ, ଅଦର ଓ ପ୍ରଶଂସା ଯୋଗେ ମଧ୍ୟ
ଲୋକମତ ମନୁଷ୍ୟର ଆଚରଣକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ—ସମ୍ପର୍କିତ କରେ ।
ଏହା ସମାଜ ସଙ୍ଗରେ ସମସ୍ତ କଳାକ୍ଷମୁଖୀ ବାସ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ବ
ସମ୍ପର୍କିତ ଧାରଣାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଓ ଚେତନାରେ
ଅଙ୍କିତ କରେ, ପ୍ରଗତି କରେ । ହୃଦୟର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ଦିଗରେ
ଅଦର ଓ ପ୍ରଶଂସା ଜଣାଏ । ଏହି କ୍ରମରେ ଜନମତ ଲୋକର,
ଗୋଷ୍ଠୀର, ସଂପ୍ରଦାୟର ମନରେ ନୈତିକ ସନ୍ତୋଷ ଅଣେ । ଲୋକ
ନିଜ ଶକ୍ତିରେ ଅହାବାନ୍ ହେବାକୁ ବଳ ଓ ପ୍ରେରଣା ପୋତାଏ ।
ସମ୍ବିଗତ ଭାବରେ ଗର୍ବ, ଗୌରବ ଓ ସମ୍ମାନବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରେ,
ତାହା ପୋଷଣ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ । ସ୍କୁଲରେ ଦେଖିଲେ ଜନମତ
ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ସବୁ ହାସଲ ହେବା ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ।

ଲୋକଙ୍କର ମନ ଓ ଆଚେନା ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବା ପୋଷ୍ଟ
ଜନମତ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଉପାୟ ହୋଇ ଉଠେ ।
ଜନମତର ପ୍ରଭାବରେ ଲୋକଙ୍କର ଆଚରଣ ଶାନ୍ତିଗତ କିପରି ପରିବର୍ତ୍ତିତ
ହୁଏ, ଲୋକେ କିପରି ନିଜର ଚଳଣି ଓ କରଣି ବଦଳାନ୍ତି—ଏହାର
ବହୁ ଉଦାହରଣ ସୋରିଏଟ୍ ସମାଜର ପ୍ରାତ୍ୟହୀକ ଜୀବନରୁ ଦେଖିବାକୁ
ମିଳୁଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ଆମେ ଶ୍ରେକଠୋକ୍ ଦାବା କରିପାରିବୁ ନାହିଁ
ଯେ ଅସଦାଚରଣ, ଦୁର୍ନୀତି ବା ଦୁଷ୍ୟବହାର ସଂପର୍କରେ ଲୋକାପବାଦ
ଲୋକନିନ୍ଦା ହିଁ କେବଳ ସବୁବେଳେ ସବୁ ସ୍ଥେରେ ସବୁ ଘଟଣାରେ
ଲୋକର ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣୁଛି । ତେବେ
ନିଃସଂଦେହରେ ଅନ୍ତତଃ କହୁପାରୁଁ ଏବଂ ଏହା ବାସ୍ତବ କାର୍ଯ୍ୟ
ସଂଜ୍ଞା, ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ସମର୍ପିତ ଯେ ଲୋକକୁ ଯେତେବେଳେ,

ସାଙ୍ଗସାଥୀ, ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ନିଜର ତ୍ରିୟାକର୍ମର ହସ ବ ବା କେହିସୂତ ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ବା ସେସବୁ ଦଗରେ ସମ୍ଭାବନା ଦେଖାଦେଉଛି, ସେତେବେଳେ ସେ ବୁରୁହ ସହକାରେ ନିଜର ଆବରଣ ଆଉ ଶାନ୍ତିନୀତିକୁ ଆନ୍ତରଣ କରୁଛି, ବିଶ୍ୱେଷଣ କରୁଛି । ଏହାହିଁ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରା ଓ ଚେତନାରେ ପୁନର୍ଗଠନ ବା ସଂଶୋଧନ ଅଣୁଛି ।

ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ—ନୈତିକମାନ ଲୁହନ ଓ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦନ-ରଙ୍ଗକୁ ନିରୋଧ କରାଯିବା ସେଠାରେ ଜନମତ ଓ ଜନସଙ୍ଗଠନ ସବୁ କମ୍ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କି କମ୍ ପଲପ୍ରଦ ହେଉନାହିଁ । ଅମେ ଦେଖୁଛି—ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ଅତୀତର ଅବଶେଷ ସବୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକର ଚନ୍ଦ୍ରା ଓ ଚେତନାରେ ରହିଯାଇଥାଏ । ଲୋକମତ ହିଁ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚେତନାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଦଗକୁ ତାର ଗତିଶୀଳ ବଦଳାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହେଉଛି । କାରଣ, ଲୋକମତ ହେଉଛି ଏକ ଏକ ମୌଳିକ ପଦ୍ଧତି—ଯେଉଁଥିରେ କି ସାମାଜିକ ଚେତନା ଲୋକମତରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଛି, ତାହାର ସ୍ୱଳ୍ପ ସମ୍ପାଦ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ଏହା ଜଣାଶୁଣା ଯେ—ଯେ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀ, ସଂପ୍ରଦାୟ କି ସମାଜରେ ହେଉ, ପ୍ରଚଳିତ ନୈତିକ ମାନ ସଂପର୍କରେ ଯେଉଁ ଜନମତ ଗଠିତ ହୁଏ ତାହା ନିୟମାନ୍ୱୟାୟୀ ଯେପରି, ପରମ୍ପରା, ପ୍ରଥା ଓ ପଦ୍ଧତିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇ ସ୍ତୂପୀକୃତ ହୋଇ ରହେ ଏବଂ ତାହାହିଁ ଗୋଷ୍ଠୀ । ସଂପ୍ରଦାୟ ବା ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ମନରେ ବଦ୍ଧମୂଳ ହୋଇଥାଏ । ପରମ୍ପରା, ପ୍ରଥା, ପଦ୍ଧତି ଓ ଅଭ୍ୟାସ ସବୁ ଲୋକଙ୍କ ଆବରଣ ପ୍ରଧାନ ନିୟନ୍ତ୍ରକ ନିୟାମକ ରୂପରେ ଦେଖାଦେଏ । ଏହୁଭଳି ଶାନ୍ତିରେ ଜନମତ ମଧ୍ୟ ବୈଦେହିକ ବା ବୈରତାପୂର୍ଣ୍ଣ ମତାମତ, ଧାରଣା ଓ ପ୍ରବଚନ ଚରୁକରେ ଲୋକଙ୍କର କବଚ ବା ସାଞ୍ଜୁ ଭଳି କାର୍ଯ୍ୟକରେ । ଲୋକଙ୍କୁ ଅବେଦ୍ୟ ଓ ଅକାଟ୍ୟ କରି ଗଢ଼େ । ସୋରଏତ୍ ଜୀବନର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ହିଁ ଏହା ସବୁ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ହୋଇ ଅସିଛି ।

ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ସଂପ୍ରଦାୟର ଅୟାସ ସବୁ ଯେତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଲୋକର ନୈତିକ ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ପ୍ରଗତି ସାଧନାର ସହୃଦ ସଂଯୁକ୍ତ ହେବ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେ ଅଧିକ ଭାବରେ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ଆସୁ-ଶିକ୍ଷା ବା ଆତ୍ମିକ-ସାଧନା ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ ହେବ ସେତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଜନମତ ଫଳପ୍ରସ୍ତୁ ହୋଇ ଉଠିବ ।

ଆସୁ-ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୈତିକାତ୍ମକ ସୁନର୍ଦ୍ଦେଶ ବାସ୍ତବ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଚୂର୍ଣ୍ଣକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଅନୁସରଣରେ ଲୋକ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଦିଗରେ ନିଜର ଇଚ୍ଛାକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିପାରେ ଏବଂ ସୁଚିନ୍ତ ଭାବରେ ନିଜର ଆଚରଣକୁ ଗଠନ କରିପାରେ ।

ଏ ସଂପର୍କରେ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିବରଣୋପାୟ ମନେହୁଏ । କାରଣ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଥିଲା, ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ମାନସିକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ମଳ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟର ପରିଚୟ ଦେଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା—ବୈପ୍ଳବିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ, ପ୍ରକୃତ ମାନବିକତା, ନିଜର ଦେଶବାସୀ ଲୋକଙ୍କ ସକାଶେ କେବଳ ନୁହେଁ—ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟଜାତି ପାଇଁ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଆତ୍ମୋପାର୍ଗମ୍ୟତା ପ୍ରୀତି, ମୈତ୍ରୀ ଓ ମତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅପୂର୍ବ ଅନୁରାଗ ଓ ନିଷ୍ଠା । ସାଧୁତା, ସାରଳା ଆଉ ସଂରମ୍ଭ, ବିନୟ ଆଉ ମହାନୁରାଗତା ! ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଏକତ୍ର ତଳପ୍ରତଳ ହେବାର ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଲାଭ କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଏହି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଣ୍ଣନା ସେହି-ମାନେ ହିଁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କ ରଚିତ ସ୍ମୃତି-କଥାରୁ, ମୁଖ୍ୟତଃ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କର ସ୍ମରଣିତ ନିବନ୍ଧାବଳୀରୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି—ଲେନିନ୍ ଆମ ସମକ୍ଷରେ “ପ୍ରକୃତରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାନ ପୁରୁଷ” ଭାବରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିରାଜିତ ହୋଇ ଉଠୁଛନ୍ତି । ପଲ ଭେଲ୍‌ଲ କୁହୁରିଆର୍‌ଙ୍କ କଥାରେ—ନୂତନତ୍ୱର ସମସ୍ତ ଗୁଣରେ ସମସ୍ତ ବିଭାବରେ ମଣ୍ଡିତ ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତୀକ ସେ—ପ୍ରକୃତରେ ଆଜି ବି ଯେପରି ସେ ରବିଷ୍ୟତ ମନୁଷ୍ୟର ଉତ୍କଳ ପ୍ରତିମା !

ପ୍ରକୃତରେ କହଲେ ଲେଖନଙ୍କର ମହନୀୟ ଆଦର୍ଶ ଗୋଟିଏ ଦିଗରୁ ନୂତନ ନୈତିକ ଆସ୍ପଶିଷାର ଜ୍ୱଳଜ ନିଦର୍ଶନ । ତାଙ୍କର ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଲକ୍ଷଣାତ୍ମକ ନୈତିକ ଆସ୍ପଶିଷାର ମର୍ମ ଦେଖିଲେ ତାହା ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଆଣିଦେଏ—ଏଣୁ ନୈତିକ ଗୁଣର ବୃଦ୍ଧି ଘଟେ । ଆଉ ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଖିଲେ ଲେଖକର ଗୋଷ୍ଠୀ, ସଂପ୍ରଦାୟ ବା ସମାଜପ୍ରତି ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ବା ଦାୟିତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ ଆମ ସମାଜରେ ଏଣୁ ଏହାର ଅର୍ଥ—କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନୀତିର ଉଚ୍ଚ ସାଧାରଣ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦାୟିତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ସଂପାଦନ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ ଲାଗି ନିଷ୍ପତି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ।

ତେବେ ଲେଖକ ଯେ କେବଳ ଜନମତ ପାଖରେ ଦାୟୀ, ଏହା ନୁହେଁ; ସେ ନିଜର ବିବେକ ରୁଦ୍ଧି ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ଦାୟୀ । ଏହି କଥା ଜୋର ସହକାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଭାବରେ ପ୍ରମାଣ କରି ଦର୍ଶାଏ—ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ୱ ଲେଖକର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଗୁଣ—ତାହାର ନୈତିକ ଗୁଣଧରଣ ସଂଗଠନର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରିଚୟ । ଏହି କାରଣରୁ ଧିଁ ଜନମତ ଜରିଆରେ ପ୍ରକାଶିତ ଲେଖକ ଆଚରଣ ଉପରେ ସମାଜର ଦାବା ଓ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଲେଖକ ନିଜ ଉପରେ ନିଜର ନ୍ୟସ୍ତ ଦାବା ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଜନମତ ପ୍ରତି ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଲେଖକ ନିଜ ବିବେକ ପ୍ରତି ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଧିଁ ହୁଏ—ଆଉ ତାର ଏହି ଦାୟିତ୍ୱ ସଂପର୍କ ବିବେକ ଧିଁ ତାର କ୍ରିୟାକର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବା ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ନିୟନ୍ତ୍ରକ ଶକ୍ତି ରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ଶେଷରେ ସ୍ମରଣୀୟ ଦେଖିଲେ—ନୂତନ ନୈତିକତାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇ ନୂତନ ସମାଜ ଯେ ଦିନେ ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ—ଏହା ମାର୍କସ ଆଉ ଏଞ୍ଜେଲସ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ବଳରେ ବହୁପୁରୁଷ ଦୈର୍ଘ୍ୟପାତ୍ର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ଲେଖିଥିଲେ—ଲେଖକ ଅସଦାଚରଣ, ଦୁର୍ଜ୍ଞାନ, ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ଓ ଦୁଷ୍ଟଭାବ ପ୍ରଭୃତି ସକାଶେ ଯାହା ‘ଶାସ୍ତି’

ରୂପରେ ବିହୃତ ହେବ ତାହା ସେହି ଲୋକର ବିବେକ ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ଵାରା ହିଁ
ପ୍ରିୟକୃତ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍—“ପ୍ରକୃତରେ ଯିଏ ଅପରାଧୀ ସେ ନିଜପ୍ରତି
ନିଜର ଦୋଷ ବା ଅପରାଧ ଲାଗି ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିବ ।—ଅନ୍ୟଦଗରୁ
ବିଚାର କଲେ ସେ ନିଜ ଉପରେ ଯେଉଁ ଶାସ୍ତିବିଧାନ କରିବ, ସେହି
ଶାସ୍ତିରୁ ତାକୁ ନିଷ୍କୃନ୍ଧ ଦେବାକୁ ଏକମାତ୍ର ଜନସାଧାରଣ ହିଁ କ୍ଷମାବୋଲି
ପ୍ରହର କରିବ । —ଅର୍ଥାତ୍ ଅପରାଧୀ ଆଉ ଦଣ୍ଡବିଧାୟକ
ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସଂପର୍କ ରହିଛି, ସେହି ସଂପର୍କ ସେତେବେଳେ
ବିପରୀତାତ୍ମକ ହେବ”—* ଏହାର ମର୍ମ ହେଉଛି, ଯେତେବେଳେ
ଜନସାଧାରଣ ଦଣ୍ଡଦାତା ଆଉ ଅପରାଧୀ ନିଜକୁ ଦଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତି
ପାଇବା ଲାଗି ଚପୁର, ସେତେବେଳେ ଜନସାଧାରଣ ‘ଅପରାଧୀ’ର ମୁକ୍ତି
ବିଧାୟକ ହେବେ ଆଉ ସେ ନିଜେ ଶାସ୍ତି ବିଧାୟକ ହେବ ।

କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌କୁ ଯାହା କାଳରେ ଅସ୍ଥାୟୀ ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥା
ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା ବା ତାଲିମ୍ ଆଉ ଆତ୍ମଶିକ୍ଷା ମନୁଷ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ଓ
ଚେତନାରେ ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନର ସୂକ୍ଷ୍ମଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ
ଭାବରେ ରୋପଣ କରିବ ଏବଂ ସେହି ନୈତିକ ବିଧିବିଧାନ ସବୁ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ସମକ୍ଷରେ ଜୀବନର ନୂତନତମ ମାନ ବା
ଘାଣ୍ଡର୍ତ୍ତ ରୂପରେ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ଉଠିବ ।

* କା. ମାର୍ଟିନ, ଏଫ୍. ଏଞ୍ଜେଲସ୍ (The holy family)
“ପବିତ୍ର ପରିବାର”, ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ୨ୟ ଭାଗ ପୃ-୧୯୭ ରୂପାୟ ସମ୍ବରଣ ।

ଉପସଂହାର

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ନିର୍ମାଣ ଆଜି ସମାଜ ଆଉ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ପର୍କ—
ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ପୃଷ୍ଠା ଉନ୍ମୋଚନ କରୁଛି । ଟିକିଏ
ଧାରଣା କରିବା ବୋଧହୁଏ ଭିତର ହେବ—“ସୋଭିଏତ୍ ସୁନଥନ
କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ” କିରଳ ଭାବରେ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ବା
ସାମ୍ୟବାଦର ଏବେ ସଜ୍ଜା ନିରୂପଣ କରିଛି, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କହୁଛି—
“କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ବା ସାମ୍ୟବାଦ ଗୋଟିଏ ସାମାଜିକ ପ୍ରଣାଳୀ ବା
ବ୍ୟବସ୍ଥା; ଏଥିରେ ଉତ୍ପାଦନର ଉପାୟଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ
ଧରଣର ସାଧାରଣ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱାଧିକାର ରହେ ଏବଂ ସମାଜରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ସାମାଜିକ ସମତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ; ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାରିଗର ବା ପ୍ରଯୁକ୍ତି
ବିଦ୍ୟାର କ୍ରିମାନ୍ଦୁ ପ୍ରଗତିର ମାଧ୍ୟମରେ ଉତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକର
ବୃଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଲୋକଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ସାମୁହିକ ବିକାଶ ସାଧିତ ହେବ;
ସମବାୟ (ସହଯୋଗ) ମୂଳକ ସମ୍ପଦର ସମସ୍ତ ଉପ୍ୟ ଅଧିକ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ
ଯୋଗାର ଉତ୍ସାହିତ ହେବ ଏବଂ “ପ୍ରତ୍ୟେକଠାରୁ ତାର ସାମର୍ଥ୍ୟ
ଅନ୍ୟାୟରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ତାର ପ୍ରୟୋଜନ ଅନ୍ୟାୟୀ” ଏହି ମହାନ୍
ନୀତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ । କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ହେଉଛି ସ୍ୱାଧୀନ ଆଉ
ପ୍ରଯୁକ୍ତ ସମାଜ-ସତେଜନ ଛମଜାବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଉଚ୍ଚକୋଟିର
ସମ୍ମତି ସମାଜ । ଏଥିରେ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ୱାୟତ୍ତ-ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ହେବ, ଏହା ପୁଣି ଏଭଳି ଏକ ସମାଜ ହେବ, ଯେଉଁଥିରେ
ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ ଶ୍ରମ ପ୍ରତ୍ୟେକର ପ୍ରାଥମିକ ମୌଳିକ

ଜୀବନ-ଗତ-ପ୍ରଶ୍ନ ସହଚ ପ୍ରୟୋଜନ ହୋଇ ଉଠିବ, ଏହି ପ୍ରୟୋଜନ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରିବ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଶକ୍ତି ବିନୟକୁ ହେବ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସଂସ୍କାର ଉପକାରରେ, କଲାଶରେ—” *

ଏହାହିଁ ହେଉଛି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜର ଆଉ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଗଠିତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତିର ଗୁରୁତ୍ବ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଏଭଳି ସମାଜ, ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବର ବିଜୟ ହାସଲ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ବିକାଶ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ତାହାର ପରିଣତି, ତାହାର ଫଳ । ଏଣୁ ସୋଭିଏତ୍ରେ ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା ପରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଛି ତାହା ହେଉଛି—ସମାଜକୁ ଗୋଟିଏ ଏକକ, ଏକତାବଦ୍ଧ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ସଫଳମୟ ଗୋଷ୍ଠୀ, ସପ୍ରଦାୟ ବା ସମାଜରେ ପରିଣତ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା, ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନକୁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ନିଷ୍ଠାର ସହଚ ବହୁମୁଖୀ କର୍ମକୁଶଳ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଭାରେ ବିଭବଶାଳୀ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥର ବର୍ଦ୍ଧିତ୍ୱ ସମନ୍ୱୟ ସାଧନର କ୍ରିୟା !

ସମାଜର ମୌଳିକ ଜୀବନ-ସଂକ୍ରାନ୍ତି ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୌଳିକ ଜୀବନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ସ୍ୱାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ସଂଗତ, ସମନ୍ୱୟ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀଭବ ବା ସାମାଜିକଭବ କମ୍ୟୁନିଜ୍ମ ଦିଗରେ ଆମର ଅଗ୍ରଗତର ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଷ୍ଟାଲିନପ୍ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଛି ।

ଆମର ବିଶ୍ୱାସ, ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦିଗରୁ ହିଁ ସଂଗଠିତ ସାମୁହିକ ବିକାଶ ସଂପନ୍ନ ହେଉଛି । ଏଥିରେ କେହି କେବେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତ ହେବେ

* ସୋଭିଏତ୍ ୟୁନିଅନ୍ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ—
ବୈଦେଶିକ ଭାଷା ପ୍ରକାଶନୀ (Foreign Languages P. H.)
ମସ୍କୋ ୧୯୫୧ ପୃ ୫୧ ।

ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅବସଂବାଦୀ ଯେ ଅନ୍ତତରେ କେବେ ଏହି ସ୍ୱାର୍ଥ ବାସ୍ତବ ଇତିହାସି ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ନ ଥିଲା । ସମାଜ ମଧ୍ୟ ନଜ ପ୍ରଗତିର ପୂର୍ବକର୍ତ୍ତା ଅବସ୍ଥାରେ କେତେକ ଐତିହାସିକ କାରଣରୁ ଲୋକଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାସ୍ୱଳ୍ପ ବିକାଶ ପ୍ରତି ଅଗ୍ରସ୍ଥ ନ ଥିଲା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି ଦାବା କରୁଥିଲା, ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ଶ୍ରମ ମାନସିକ ଶ୍ରମଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେଉ, ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେଉ, ଇତିହାସର ବସ୍ତୁ-ସାପେକ୍ଷ ଗତି ଯୋଗୁଁ ଏକାକୀ ଶାନ୍ତିର ଶ୍ରମ-ବିଭାଗ ଅରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଶ୍ରମିକର ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ହିଁ ତାହାର ଦୋର ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରଭାବପାତ ଦେଖୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଐତିହାସିକ ପ୍ରଗତିର ଠିକ୍ ସେଇ ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ ପ୍ରକୃତି ଅଳ୍ପ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଦେଇଛି ଯେ ଇତିହାସର ଯାହାକାଳୀନ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଶ୍ରମବିଭାଗର ରୂପ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ମୂଳ ହେବା ଉଚିତ ଏବଂ ସଂସାଜୀନ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିକାଶରେ ସୁସଂବନ୍ଧ ସଂହତିମୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଗଠିତ ହେବା ଅବଶ୍ୟକ । ଏଣୁ ଏହିଭଳି ଭାବରେ ଏବେ ଇତିହାସରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଲୋକର ସଂସାଜୀନ ସଙ୍ଗତିମୟ ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ପ୍ରମାଣିତ କରୁଛି ଯେ ଏହି ବିକାଶ ସ୍ୱାର୍ଥଲାଗି, ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଅଭିପ୍ରେତ ।

ସମାନ ଏହି ସ୍ୱାର୍ଥଗତ ସମନ୍ୱୟ ପ୍ରଣାଳୀ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ସାମାଜିକ ସଂପର୍କ ଗଠନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟତ୍ନ ।—ଏହା ସୁରକ୍ଷା ରଖାଯାଇପାରେ । ଏଣୁ ଏହି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସାମାଜିକ ସଂପର୍କର ବିକାଶ ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଯାଇ ଗୁରୁତ୍ୱର ସହିତ ମତ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ମୁଖ୍ୟ ଅଭି ମୌଳିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ସାମାଜିକ ଦିଗରୁ ସମତାସ୍ୱଳ୍ପ ବା ସାମ୍ୟ-ଧର୍ମୀ ସମାଜର ନିର୍ମାଣ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

ଅମେ ଜାଣୁ, ସମାଜବାଦରେ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଦେଖାଯାଏ, କେତେକ ଶ୍ରେଣୀରେଦ ଓ ସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀରେଦ ରହିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ କୌଣସି ଲୋକର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବା ପ୍ରତିପତ୍ତିମୟ ସ୍ଥିତି ତାହାର କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀଗତ, ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ

ବା ସଂଯୋଗ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେନାହିଁ । ଏହୁ କଥାର ମର୍ମ ହେଉଛି ତାହାର ବା ଯାହାର ସପର୍କ କି ସଂଯୋଗ ଥାଏ, ତାହା ତାକୁ କୌଣସି ସୁବିଧାସଂଯୋଗ ଦାଏ ନାହିଁ କି ପୁରୁଷ ତାର ବୃତ୍ତିବାଦସାଧୁମୂଳକ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଲୋକର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତିର ଆସନ ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ । ତାର ଶ୍ରେଣୀଗତ ଉତ୍ପତ୍ତି କାରଣରୁ ନୁହେଁ, ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ ତାର ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୁଣରେ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟରେ । ଯାହାକୁ କି ପ୍ରକାଶ କରିବା ଜାଣି ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାରର ଅବାଧ ସଂଯୋଗ ପାଏ ସମାଜବାଦୀ ସମାଜରେ । ଅତି ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀଭେଦ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକର ବିଭିନ୍ନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ଏହା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରଶ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥତଃ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୁଣ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ଏବଂ ସେଥିସକାଶେ ସୁବିଧା ସଂଯୋଗର ଉପଯୋଗ ପ୍ରଭୃତିର ଗୁରୁତ୍ବ ଓ ତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅବଚଳିତ ଶାନ୍ତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ବା କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ସକାଶେ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଗତ ବୈଷୟିକ ଓ କାରଣର ବା ପ୍ରୟତ୍ନର ଭିତ୍ତି ନିର୍ମିତ ହେବା ପରେ ଲୋକର କିଭଳି ବା ମଙ୍ଗଳ ସାଧିତ ହେବ—କିଭଳି ଭାବରେ ବା ସେ ଲଭିବାକୁ ହେବ, ଉପକୃତ ହେବ । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇପାରେ ଯେ ଆମ ଦେଶରେ ଏବେ ଯାନ୍ତିକକରଣ ଓ ସ୍ବୟଂକ୍ରିୟତାର ପ୍ରୟୋଗ ଭଳି ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାରଣର ବା ପ୍ରୟତ୍ନର ଆଧୁନିକତମ ସାଫଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହେତୁରୁ କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନୂତନ ଭିତ୍ତି ନିର୍ମିତ ହେଉଛି । ଏହା ଫଳରେ ଶ୍ରମ ସଂହାନୁ ସମସ୍ତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏବଂ ଧନଦ୍ରବ୍ୟଗତ ବୈଷୟିକ ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରକୃତିରେ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସୁଛି ।

ସାଧାରଣ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱିତ ସାମାଜିକ ଭାବରେ ବିକାଶ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦାସକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ଏଣୁ ଏଥିସହତ ପରସ୍ପର ବିଶ୍ୱେଷତା ବା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦିଗ୍ଧ ରହିବା ସାବଧାନ । ଏହାକୁ ଧୀରସ୍ଥିର

ଭାବରେ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ଦୃଢ଼ାଇବାକୁ ହେବ । ଏହାଛଡ଼ା ଏହି ପରସ୍ପର ବିଶ୍ୱେଷତାମୂଳରେ କେତେକ ବନ୍ଧୁସାପେକ୍ଷ କାରଣ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ । ତେବେ ଲକ୍ଷଣୀୟ ହେଉଛି—ସାଧାରଣ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ବା ସାମାଜିକ ଭାବ ସୃଷ୍ଟିର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ । ଏହି ଦୁଇଧରଣର ସ୍ୱାର୍ଥ ସମାନ—ଏକରୂପକ ।

ଏହି ସ୍ୱାର୍ଥ-ସମନ୍ୱୟ ବା ସ୍ୱାର୍ଥ ମିଶ୍ରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭାସକାରୀ ଲାଭ କରୁଛି ସମାଜ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଉତ୍ପାଦନା ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିବ, ବିଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ଚରଦାନ ପାଇଁ ସମାଜର ଜୀବନରୁ ଯୁକ୍ତି ନିରାକୃତ ହେବ, ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ମୌଳିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଏଭଳି ଏକ ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବ ସାଧାରଣ ସ୍ୱାର୍ଥ ନୁହେଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଏପରିକି ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସେହି ମୌଳିକ କାରଣର ସମ୍ମୁଖେ ବିଲୁପ୍ତ ଘଟିବ ।

ତେବେ ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ବିଶ୍ୱେଷତା ବା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେୟତା ଯେ କେତେକ ଅସ୍ୱ-ସାପେକ୍ଷ ବା ମନ୍ଥୟମୂଳକ ହେଉ ବା ଯୁକ୍ତି ନାହିଁ, ନୁହେଁ । ଅର୍ଥ ଏହି ହେଉ ସବୁର ଯେଉଁଥିରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ଘଟୁଛି, ତାହା ହେଉଛି—ସମାଜରେ କେତେକଙ୍କର ଶକ୍ତି, ତେଜନା ଓ ଅତରଣରେ ଯାହା ଅଜାତର ଅବଶେଷ ରୂପେ ରହୁଛି । ତାହା ସମାଜଲଗ୍ନ ଅବଶ୍ୟକତା ଶୂନ୍ୟର ଶ୍ରମ ପ୍ରତି ଉତ୍କଟ ଘୃଣାଭାବ ପୋଷଣ କରୁଛି, ସମାଜରେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ଅତରଣଗତ ନୈତିକ ମାନ ବା ଶ୍ରାଣ୍ଡର୍ତ୍ତ ରକ୍ଷା କରୁଛି ବା ଲଙ୍ଘନ କରୁଛି । ଏହି ପରସ୍ପର ବିଶ୍ୱେଷତାକୁ ଦୃଢ଼ାଇବାକୁ ହେଲେ ଲୋକଙ୍କର ମତାଦର୍ଶମୂଳକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷାକୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ, ପ୍ରସାର ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ହେଲେ, ଏହା ପଲରେ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ସାମ୍ବୃଦ୍ଧିକ-କାହିଁଗରି ବା ପ୍ରଯୁକ୍ତିକ ପ୍ରଭୁ ଓ ବହୁମୁଖୀ ଶ୍ରମ-ନୈପୁଣ୍ୟ ଓ ଅଭ୍ୟାସର ସହିତ କମ୍ପାନିଷ୍ଟ

ଚେତନା ଓ ନୈତିକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାର ସଂଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ଅଣିବାପାଇଁ
କମ୍ୟୁନିଜମ୍‌ର ନିର୍ମାଣକାର୍ଯ୍ୟମାନେ ସମର୍ଥ ଓ ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିବେ ।

ଏହିଭଳି ଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସଫଳତାପୂର୍ବକରେ
ପ୍ରଭାବିତ କରି ଓ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ସମାଜ ସହଚ ପାରସ୍ପରିକ କ୍ରିୟା
ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଯୋଗେ ନିଜକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରୁଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହାର
ଫଳରେ ତାର ଆତ୍ମିକ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମୂଲ୍ୟର ଜଗତ ସଂକ୍ଷେପରେ
ଆତ୍ମିକ ସଂସାର ନୂତନୀୟିତ ହେଉଛି । ପୁଣି, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମାଜ
ନିର୍ମାଣର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ହିଁ ବସ୍ତୁସାପେକ୍ଷ ଓ ଅସ୍ତ୍ରସାପେକ୍ଷ କାରଣ
ଗୁଡ଼ିକର ସୁସଂକଳିତ ସଂହତମୟ ଐକ୍ୟ ଓ ମିଥସ୍ଥିତ୍ୱ ବା ପାରସ୍ପରିକ
କ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂସ୍କାରୀନ ସାମୁହିକ ବିକାଶର ଆବଶ୍ୟକତା
ଉଦ୍ଭବିତ ହେବାରେ ପ୍ରକଟିତ ହେଉଛି ।

ପ୍ରକାଶକ
ନବଯୁଗ ପ୍ରଚ୍ଛାଳନ
ବଜ୍ରକବିଟି ସେତ
କଟକ-୧

ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୭୭

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧-୨୫

ପ୍ରଚ୍ଛାଳନ ମୁଦ୍ରଣ : ମନୋରାଜନ ପ୍ରେସ୍, କଟକ-୧